

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**VELİMİR HLEBNİKOV’UN ŞİİRLERİNDE
OKAZYONEL SÖZCÜK OLUŞUMLARININ DİL
BİLGİSEL ÖZELLİKLERİ**

Yulva MUHURCIŞI
2502140390

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Emine İNANIR

2. TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hüseyin KANDEMİR

İSTANBUL – 2023

ÖZ

VELİMİR HLEBNİKOV’UN ŞİİRLERİNDE OKAZYONEL SÖZCÜK OLUŞUMLARININ DİL BİLGİSEL ÖZELLİKLERİ YULVA MUHURCİŞİ

Bu doktora tezinde XX. yüzyıl Rus edebiyatına birçok açıdan damgasını vuran Fütürizm akımı ve akımın beraberinde getirmiş olduğu sanatsal bir ifade biçimi olan yeni sözcük türetme yöntemi – okazyonalizm kavramı – irdelenmiştir. Bilindiği üzere her dilde belli başlı sözcük türetme kuralları ve yöntemleri bulunmaktadır. Okazyonel sözcük türetimi, şairin sosyo-kültürel ve bireysel penceresinden, dilde var olan sözcük türetme yöntemlerinden faydalanarak veya bu yöntemleri ihlâl ederek anlık bir ilham ile oluşturduğu sistemdir. Çalışmada şairin çeşitli dilsel araçlardan faydalanarak türettiği sözcüklerin metin içerisindeki işlevleri, anlamları, simgeleri, Türkçe eş değerlikleri ve Türkçeye çeviri esnasında yaşanan zorluklar, yapısal-anlam bilimsel ve karşılaştırmalı yöntemler kullanılarak incelenmiş; Fütürist dönemde yapılan dil bilimsel çalışmaların Rusçanın sözcük dağarcığı ve sözcük türetme sistemi üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların Rusça dil bilgisi, edebiyat, sözcük bilimi, anlatım bilimi derslerinde yeni sözcük türetme yöntemleri kapsamında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okazyonalizm, Okazyonel Sözcük, Sözcük Türetme, Hlebnikov, Fütürizm, Akılötesi Dil

ABSTRACT

GRAMMATICAL FEATURES OF OCCASIONAL WORD-FORMATIONS IN VELIMIR KHLEBNIKOV'S POEMS YULVA MUHURCİŞİ

In this doctoral thesis, the Futurist movement, which left its mark on the 20th century Russian literature in many aspects, and the new word derivation method – the concept of occasionalism – which is an artistic expression brought along by the movement were examined. As it is known, there are certain word derivation rules and methods in every language. Occasional word derivation is the system that the poet creates with a momentary inspiration from his socio-cultural and individual perspective, using existing word derivation methods or violating them. In this study, the functions, meanings, symbols, Turkish equivalences and difficulties experienced during translation of the words derived by the poet by using various linguistic tools were examined using structural-semantic and comparative methods; thus aiming to reveal the influence of the linguistic studies done in the Futurist era on Russian vocabulary and word derivation system. It's assumed that the findings obtained in this study will be useful in the scope of new word derivation methods in Russian grammar, literature, lexicology and stylistics classes.

Key Words: Occasionalism, Occasional Word, Word-Formation, Khlebnikov, Futurism, Transrational Language

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Rus Edebiyatında Fütürist dönemin önde gelen şairlerinden Velimir Hlebnikov'un dil konusunda getirdiği yenilikler üzerine yapılmış bir incelemedir. Dilde var olan dil bilgisi kuralları ve sözcük türetme yöntemlerinin ihlâli veya farklı, alışlagelmemiş amaçlarla kullanımı olarak adlandırabileceğimiz okazyonalizm kavramı, Hlebnikov'un penceresinden aktarılmaya gayret edilmiş; bu kapsamda şairin derinlemesine incelenen şiir türündeki yapıtlarında bu kavramın önemi ve etkisi açığa çıkarılmıştır. Sözcük türetimi açısından oldukça verimli bir dönem olarak sayılabilecek Fütürist hareket içerisinde şairin sadece sözcüklerle değil, aynı zamanda sesle, uyakla ve söz dizimi ile de deneyler yapmasının kavramın çok katmanlı oluşuna hizmet etmesi sayesinde çalışmada elde edilen bulguların Rusça dil bilgisi ve çağdaş Rus edebiyatı sınıflarında dile ve edebiyata yönelik ilgiyi artırmada faydalı bir kaynak görevi göreceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan, desteğini bir an bile eksik etmeyen, sevgisini her daim hissettiğim kıymetli tez danışmanım Prof.Dr Emine İnandır'a bilhassa teşekkür etmek isterim. Eğitim ve yazım süresi boyunca önerilerini, yardımlarını ve özellikle varlıklarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof.Dr. Hüseyin Kandemir'e, Prof.Dr. Türkan Olcay'a, Doç.Dr. Seyyal Körpe Kemer'e içten teşekkür ederim. Çalışmanın başından beri en büyük destekçisi olan ve bana olan inancını bir an bile yitirmeyen çok kıymetli hocam ve ilham kaynağım Prof.Dr. Gönül Uzelli'ye ne kadar teşekkür etsem azdır.

Son olarak sahnenin arka planında duygusal anlamda en büyük destekçilerim olan öğretim elemanlarına, çalışma arkadaşlarıma, çok kıymetli aileme ve 'doktorçe'yi bitirmeme en çok sevinecek, Rusçayı bana tanıtan canım anneanneme sonsuz minnettarlığımı bir kere daha arz etmek isterim.

Yulva Muhurcişi
İSTANBUL, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	IV
TABLO LİSTESİ.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
RESİM LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM OKAZYONALİZM

1.1. Rusça Sözcük Türetme Yöntemleri.....	5
1.2. Okazyonalizm Kavramı	12
1.2.1. Rus Yazar ve Şairlerin Okazyonel Sözcük Oluşumlarına İlgili ve Katkıları.....	20
1.2.2. Okazyonel Sözcüklerin Diğer Kullanım Alanları.....	24
1.3. Okazyonel Sözcüklerin Özellikleri.....	26
1.4. Okazyonel Sözcük Türetme Yöntemleri.....	28
1.5. Neolojizm ve Okazyonalizm İlişkisi.....	31
1.6. Sanatsal Söylem İncelemesi.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

RUS EDEBİYATINDA FÜTÜRİZM VE VELİMİR HLEBNİKOV

2.1. Rus Edebiyatında Yeni Bir Dönem - Gümüş Çağ.....	42
2.1.1. Sembolizm.....	49
2.1.2. Akmeizm.....	56
2.1.3. Fütürizm.....	62
2.1.3.1. Kübo-Fütürizm.....	74
2.1.3.2. Ego-Fütürizm.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
VELİMİR HLEBNİKOV'UN ŞİİRLERİNDE OKAZYONALİZM

3.1. Hlebnikov'un Dilsel Yaratıcılığı.....	86
3.2. Hlebnikov'un Okazyonel Sözcük Yaratım Modelleri.....	101
3.2.1. Okazyonel Sözcüklerin Dil Bilimsel İncelemesi.....	104
3.2.2. Şiirlerdeki Okazyonel Sözcüklerin Sayısal İncelemesi.....	157
3.2.3. Sözcük Türlerine Göre Okazyonel Sözcük İncelemesi.....	161
3.2.4. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcük İncelemesi...	169
3.3. Okazyonel Sözcüklerin Türkçe Eş Değerliği Üzerine.....	171
SONUÇ	173
KAYNAKÇA	180
EKLER.....	196
ÖZ GEÇMİŞ.....	227

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo I. Şiirlere göre Okazyonel Sözcük Sayısı	158
Tablo II. Türlerine Göre Okazyonel Sözcükler	161
Tablo III. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcükler	169

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil I. Neolojizm ve Okazyonalizm İlişkisi	33
Şekil II. Dil Bilimin Disiplinel Yapısı	39
Şekil III. İç Dil Bilimin Disiplinel Yapısı	39
Şekil IV. Gümüş Çağ Dönemi Edebiyat Akımları	43
Şekil V. Türlerine Göre Okazyonel Sözcükler	169
Şekil VI. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcükler	171

RESİM LİSTESİ

Resim I. Seyahat Eden Kadın, Devlet Çağdaş Sanat Müzesi 196
Costakis Koleksiyonu, Selanik, 1915, 158.5 x 123 cm., Tuval
üstüne yağlıboya

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Yay. Haz.	: Yayına hazırlayan

GİRİŞ

Rus Fütürizmi, Rusya’da XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, geleneksel formlardan kopmayı, yeni sanatsal ve dil bilimsel olasılıkları keşfetmeyi amaçlamış öncü bir edebi harekettir. Rus Fütürizmi denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri dile yönelik yenilikçi ve deneysel yaklaşımları ile bilinen Velimir Hlebnikov’dur.

Hlebnikov’un dil bilimsel kuramları ve şiir çalışmaları, Rus dil biliminde önemli bir yere sahip okazyonalizm kavramı ile derinden ilişkilidir. Okazyonalizm, belirli anlamları ifade edebilmek veya var olan sözcük hazinesi ile yeteri kadar iletilemeyen kavramları aktarabilmek üzere başvurulmuş yeni bir sözcük türetme sistemidir. Şiirlerinde Hlebnikov, düşüncelerinin özünü saptayabilmek ve bunları aktarmak için okazyonel sözcük oluşumlarından faydalanmış; bu sözcükleri sıklıkla, var olan köklerin, ön eklerin, son eklerin, morfeplerin geleneksel olmayan yöntemlerle bir araya getirilmesi neticesinde türetmiştir. Bu sebeple şair tarafından belirgin görüntüleri, duyuları veya duyguları uyandırmak amacıyla türetilen sözcüklerin anlamları çoğunlukla metne bağlı kalmış; yoruma açık bırakılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde hem geleneksel türetme yöntemleri hem de geleneksel olmayan okazyonel yöntemler çerçevesinde Rusça sözcük türetme yöntemlerinin inceliklerine değinilmiş; sözcük hazinesinin gelişmesinde önemli bir yere sahip ekleme, birleştirme, kısaltma, bitiştirme gibi sözcük türetmeye dair kabul görmüş işleyiş düzeni incelenmiştir. Hlebnikov’un dil bilimsel deneylerinin neticesinde ortaya çıkardığı yeniliklerin yanında Rus edebiyatında bu konu üzerine çalışan diğer yazar ve şairlerin yapıtlarından örneklerle yer verilerek sanatsal söylemin önemli bir kolu olan şiir sanatının, dil bilimsel kalıplara meydan okuyarak yeni kavramları karşılayan sözcükler icat etmede ve zengin bir imgeleme yaratmadaki rolü tespit edilmiştir. Sanatsal söylem kapsamında şiir sanatının, dilin sınırlarını zorlamada ve geleneksel sözcük türetme yöntemlerinin yeterince ifade edemediği karmaşık dil bilimsel kuramları aktarmadaki önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Sembolizm, Akmeizm, Fütürizm gibi çeşitli edebi akımların damgasını vurduğu, oldukça canlı olarak niteleyebileceğimiz Rus edebiyatında Gümüş Çağ dönemi incelenmiş; akımların dil, sözcük türetme ve şiirsel ifadenin dil bilimsel olasılıklar üzerindeki etkisi hakkında getirdikleri yeni bakış açıları aktarılmıştır. Sembolistler imgeler, semboller ve karmaşık sözcük oyunları ile duyguları uyandırarak derin anlamları aktarmaya çalışırken Akmeistler geleneksel olmayan sözcük türetme yöntemleri kullanarak kendi deneyim ve duygularını açık, net, somut imgelere dayandırmışlardır. Bu akımların dışında oluşan Fütürist, Kübo-Fütürist ve Ego-Fütürist akımlar, dilin geleneksel kalıplardan özgürleştirilmesinin savunuculuğunu yaparak sözcük türetme kavramının dinamik yapısına vurgu yapmışlar; böylece konuya dair kökten, yenilikçi dil bilimsel bakış açıları geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda çağdaş yaşamın hızlı temposunu ve enerjisini yakalamak isteyen şairler, okazyonel sözcük oluşumları ve neolojilerden etkin bir şekilde faydalanmışlardır. Fütürizm ve alt akımlarına dahil olan şairlerin, dil bilimsel deneyler aracılığıyla yalnızca şiirin biçim ve içeriğine kökten değişiklikler getirmedikleri; aynı zamanda geleneksel ifade biçimlerine meydan okuyarak daha yenilikçi ve dinamik dil kullanımının önünü açtıkları saptanmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, dil bilim kuramları ve sözcük türetme yöntemleri konusunda büyük katkılar sağlamış, Fütürist dönemin önde gelen şairlerinden Velimir Hlebnikov'un yaratıcılığı ele alınmaktadır. Dilin dünyayı şekillendirici ve dönüştürücü gücüne inanan Hlebnikov, gerçekliğin dinamik ve evrilmekte olan doğasını yansıtabileceği yeni şiir dili arayışlarına girmiş; bu amaçla düşüncelerini ifade edebilmek için şiirlerinde okazyonel yöntemlerden geniş ölçüde faydalanarak sayısız neoloji ve okazyonel sözcük türetmiştir. Şairin yenilikçi, deneysel dil bilimsel çalışma sahaları olarak adlandırabileceğimiz şiirlerinde ve inceleme yazılarında kesin olarak saptanamasa da yaklaşık 3000 yeni sözcük türetmiş olması, dil bilimsel ifadenin sınırlarını zorlamaya ne kadar istekli olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Hlebnikov'un geliştirdiği dil bilimsel kuramlar ve faydalandığı sözcük türetme yöntemlerinden hareketle Rus şiirinin gelişimi üzerindeki derin etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Okazyonalizm kavramı ve bu kavramın Fütürist dönem içerisindeki rolü hakkında elde edilen bilgilerin ardından şairin neolojik ve okazyonel sözcükler üzerinde oynadığı, en verimli dönem olarak nitelendirebileceğimiz 1906-1922 yılları arasında kaleme aldığı şiirler mercek altına alınmış; incelemeye esas alınan sözcük türlerine, türetilme yöntemlerine ve Türkçe eş değerkliklerinin olup olmamalarına göre yorumlanmıştır. İnceleme neticesinde elde edilen bulgulara şairin en çok ve en az faydalandığı sözcük türleri ve türetme yöntemlerinin saptanması, okazyonel sözcük türetirken hangi sözcük türleri ve türetme yöntemlerinin uygun ortam sağlayıp sağlamadıkları konusunda fikir edinilmesini sağlamaktadır. Şairin türettiği okazyonel sözcükler, Türkçe olası eş değerklikleri ve karşılıkları üzerine yapılan incelemeler sonucu farklı dil bilimsel sisteme dâhil iki dilin sahip olduğu olanaklar açığa çıkarılmıştır.

Velimir Hlebnikov'un dilsel yaratıcılığı ve dil bilimde okazyonalizm kavramı hakkında ülkemizde daha önce herhangi bir araştırmanın yapılmamış olması büyük bir boşluk yaratmaktadır. Şairin yapıtlarının incelenmesi neticesinde dil bilimsel yaratıcılığının ayrıntılarına ışık tuttuğumuz bu çalışma ile alandaki boşluğun doldurulacağı kanısındayız. Elde edilen çıktılar ile çalışmanın Rus edebiyatı, Rusça dil bilgisi, dil bilim, karşılaştırmalı dil bilim alanlarında çalışan bilim insanları, araştırmacılar ve ilgilenenler için değerli bir kaynak görevi göreceğini düşünmekteyiz.

Kalabalık yaratmaması açısından tez içinde geçen tüm özel isimler ilk kez verildiklerinde ad, baba adı ve soyadı; devam eden atıflarda ise yalnızca soyadı şeklinde belirtilmiştir. Hlebnikov'a ait olanlar dâhil daha önce Türkçeye çevirisi yapılmayan şiirler tarafımdan çevrilmiş; Rusça sözcüklerin transliterasyonu Türkçe karakterler üzerinden yapılmış; yumuşatma ve sertleştirme işaretleri bu kullanımın dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Okazyonel sözcük türetmenin dil bilim alanına sağladığı katkılar nelerdir?

- Velimir Hlebnikov'un şiirlerinde faydalandığı anahtar dil bilimsel yenilikler ve okazyonel sözcük türetme yöntemleri nelerdir; bunlar şairin şiirsel üslubuna hangi açılardan katkıda bulunmuştur?
- Okazyonalizm kavramının Hlebnikov'un şiirlerine yansıması nasıl olmuştur; okazyonel oluşumların şairin sanatsal görüşlerini aktarmasında ve dilin sınırlarını keşfetmesindeki önemi nedir?
- Okazyonel sözcük türetme yöntemlerinin Rusçanın yabancı dil olarak öğretildiği dil bilgisi sınıflarında öğrencilere katkıları nelerdir?

Çalışmanın sınırlılığı aşağıdaki çerçevede belirlenmiştir:

- İncelemeye esas alınan okazyonel sözcükler, şairin dil üzerinde deneyler yaptığı ve sözcük türetmeye dair dil bilimsel kuramlar geliştirdiği 1906-1922 yılları arasında yazılan, konu hakkında yeterli sayısal veriyi sağlayan şiirlerden alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OKAZYONALİZM

1.1. Rusça Sözcük Türetme Yöntemleri

Sözcük türetme [slovoobrazovaniye, derivatsiya] bilimsel, teknolojik, ekonomik, toplumsal, siyasi koşulların değişmesi ve gelişmesi sonucu yaşama dahil olan yeni nesnelerin, olayların sözlü olarak tanımlanmaları için uygulanan, dilin içerisinde sürekli meydana gelen yeni sözcük oluşturma sürecidir. Bu açıdan bakıldığında sözcük türetme hakkında, dilin sözcük hazinesini yenileyen dinamik bir süreç tanımlamasını yapmak mümkündür.¹ Dil biliminde sözcük türetme, var olan sözcükler ve kurallar üzerinden yeni sözcük yaratma süreci; dilin sözcük türetme sistemini araştıran dil bilim dalı olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır.² Dilde kendiliğinden meydana gelen veya belirli bir birey / topluluk tarafından bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen sözcük türetme eyleminin ve yaratılan sözcüklerin tarihsel gelişimi ile birlikte bu eylemi etrafıca araştıran dil bilim dalının arasındaki daimî ilişki, her dil yaşadığı müddetçe devam etmektedir.

Bilindiği üzere sözcük yapısının değişip gelişmesi, her dilin kendine ait dil bilgisi kuralları etrafında, dilin özelliklerine uygun bir şekilde gerçekleşir. Sözcük türetme, dil bilgisinde yerleşik, kalıplaşmış ve kabul görmüş yöntemler aracılığıyla yapılır. Yani, sözcüklerin dil bilgisi biçimlerini oluşturmak için hangi yöntemler kullanılıyorsa, türemiş yeni sözcükler oluşturulurken de aynı yöntemlere başvurulmaktadır.³ Bu yöntemler, dilin ait olduğu dil ailesine göre benzerlikler ya da farklılıklar içerebilir.

¹ Aleksey Vissarionoviç Dudnikov, **Sovremenniy russkiy yazık**, Moskva, Vısşaya şkola, 1990, s. 173.

² Pavel Aleksandroviç Lekant, **Sovremenniy russkiy literaturniy yazık**, Moskva, Vısşaya şkola, 1982, s.141.

³ Kaken Ahanov, **Dil Biliminin Esasları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008, s. 83.

Temel sözcük türetme süreci, Slav dilleri grubunda olan ve Hint-Avrupa dil ailesinin ayrı bir dalını oluşturan Rusçada belli başlı yöntemler aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bunlar:

I. Morfolojik yöntem [yapı bilimsel], II. Semantik–morfolojik yöntem [anlam bilimsel–yapı bilimsel], III. Morfolojik–sentaktik yöntem [yapı bilimsel–söz dizimsel], IV. Kısaltma yöntemi ve V. Leksikolojik-semantik yöntemdir [sözcük bilimsel-anlam bilimsel].⁴ Dil bilimci Aleksey Vissarionoviç Dudnikov’un sıraladığı bu yöntemlere ek olarak dil bilimci Ditmar Elyāşeviç Rozental, VI. Leksikolojik-sentaktik yöntemi [sözcük bilimsel–söz dizimsel] ilave etmekte; kısaltma yöntemini morfolojik yöntemin bir alt dalı olarak göstermektedir.⁵ Sözcük türetme yöntemleri ve sınıflandırılmaları konusunda çeşitli görüşler olsa da Rusça sözcük türetme yöntemlerini var olan kurallar çerçevesinde yukarıdaki sınıflandırma üzerinden açıklamak mümkündür.

I. Sözcük türetme yöntemleri arasında en yaygın kullanıma sahip *morfolojik sözcük türetme yöntemi* kendi içinde farklı türlere ayrılmaktadır. Bunlar:

Eksiz yöntem [бессуффиксальный способ], son ekleme yöntemi [суффиксальный способ], ön ekleme + son ekleme yöntemi [приставочно-суффиксальный способ], son ekleme + en son ekleme yöntemi [суффиксально-постфиксальный способ], ön ekleme yöntemi [приставочный способ] ve en son ekleme yöntemidir [постфиксальный способ].⁶ Sıralanan yöntemlerin yanı sıra ön ekleme + son ekleme + en son ekleme yöntemi [приставочно-суффиксально-постфиксальный способ], birleştirme yöntemi [сложение] ve ön ekleme + en son ekleme yöntemi [приставочно-постфиксальный способ] de kullanılan yöntemler arasındadır.⁷

Eksiz yöntem, türetken bir fiilin veya sıfatın gövdesinden son ekin çıkarılması ile eksiz bir isim türetmekte kullanılmaktadır. Örneğin, крич-а-ть [bağır-**mak**] >

⁴ Dudnikov, **a.g.e.**, s. 188.

⁵ Ditmar Elyāşeviç Rozental v.d., **Sovremenniy russkiy yazık**, Moskva, Mejdunarodniye otnoşeniya, 1995, s. 205.

⁶ Dudnikov, **a.g.e.**, s. 188.

⁷ Evren Üstoğlu, **Rusçada Sözcük Yapma Yolları**, İstanbul, Multilingual, 2009, s. 32.

крик [bağır-**ma**], стуч-а-ть [çal-**mak** (karı)] > стук [çal-**ma**], сух-ой [kuru] > сушь [kuru-**luk**], чёрн-ый [siyah] > чернь [siyah-**lık**], син-ий [lacivert] > синь [lacivert-**lik**]. Bazı durumlarda kökten sonra gelen sessiz harf değişmeden kalır. Örneğin, выбрас-ыва-ть [fırlat-**mak**] > выброс [fırlat-**ma**], отрыв-а-ть [kopar-**mak**] > отрыв [kopar-**ma**].⁸ Sıfat ve sıra sayıları türetmekte de kullanılan eksiz yöntem en fazla isim türetilirken kullanılmaktadır.

Son ekleme yöntemi, isim, sıfat ve fiilden yeni sözcük türetmede en çok kullanılan yöntemdir. Örneğin, -ик [передов-**ой** (ileri-**ci**) > передов-**ик** (ileri-**ci** (kimse), lider)], -ник [весть (haber) > вест-**ник** (haber-**ci**)], -ец [Африк-а (Afrika) > африк-**анец** (Afrika-**lı**)], -щик [камень (taş) > камен-**щик** (taş-**çı**)], -чик [газет-а (gazete) > газет-**чик** (gazete-**ci**)], -тель [победи-ть (kazan-**mak**) > победи-**тель** (kazan-**an**)], -ист [шахмат-ы (satranç) > шахмат-**ист** (satranç-**çı**)], -к- [революци-он-**ер** (devrim-**ci**) > революционер-**к**-а (devrim-**ci** (kadın))], -иц- [царь (çar) > цар-**иц**-а (çar-**içe**)], -льник [буди-ть (uyan-dır-**mak**) > буди-**льник** (çalar saat / uyan-dır-ıcı?)], -лк- [дробь-ть (ez-**mek**) > дробь-**лк**-а (ez-**ici**)], -ни(е) [страда-ть (acı çek-**mek**) > страда-**ние** (acı çek-**me** / acı)], -ени(е) [том-и-ть (bıktır-**mak**) > томл-**ение** (bık-**ma**, bık-**ış**)], -ост [нежн-ый (sev-**ecen**) > нежн-**ость** (sev-**ecen-lik**)], -ств- [автор (yazar) > автор-**ств**-о (yazar-**lık**)], -еств- [муж (erkek, yiğit) > муж-**еств**-о (erkek-**lik**, yiğit-**lik**)], -изм [авангард (Avangart) > авангард-**изм** (Avangard-çı-**lık**)], -е- [красн-ый (kırmızı) > красн-**е**-ть (kırmızı-laş-**mak**, kız-ar-**mak**)], -и- [мудр-ый (bil-**ge**) > мудр-и-ть (bil-ge-leş-tir-**mek**)], -а- [обед (öğle yemeği) > обед-**а**-ть (öğle yemeği **yemek**)], -ича- [небрежн-ый (dikkat-**siz**) > небрежн-**ича**-ть (dikkat-siz-lik **etmek**)], -нича- [повес-а (uç-**arı**) > повесн-**ича**-ть (uç-arı-lık-ta **bulunmak**)], -ова-/-ева- [вор (hır-**sız**) > вор-**ова**-ть (hır-sız-lık **etmek**, çal-**mak**) / гор-е (keder) > гор-**ева**-ть (keder-len-**mek**)].⁹ Rusçada var olan kural ve ilkeler çerçevesinde sözcük türetilirken kullanılan son ekleme yöntemi, aynı zamanda okazyonel sözcük türetmede en çok kullanılan yöntemdir.

Ön ekleme + son ekleme yöntemi, isim, sıfat ya da fiilden oluşan türetken bir gövdenin önüne ve sonuna aldığı ekler yoluyla yapılmaktadır. Örneğin, без-...-и(е)

⁸ Dudnikov, **a.g.e.**, s. 188.

⁹ Dudnikov, **a.e.**, s. 188-190.

[без дела (iş-**siz**) > **без-дел-ье** (iş-**siz-lik**)], без-...-иц(а) [без вкуса (zevk-**siz**) > **без-вкус-иц-а** (zevk-**siz-lik**)], под-...-ник [под окном (pencere altı) > **под-окон-ник** (deniz-**lik**)], при-...-н- [при море (deniz kenarında) > **при-мор-ск-ий** (deniz kenarı)], на-...-н- [на земле (yer üstünde) > **на-зем-н-ый** (yer üstü)], о-...-и-ть [сложн-ый (karmaş-**ık**) > **о-сложн-и-ть** (karmaş-ık-laş-tır-**mak**)], у-...-и-ть [глубок-ий (derin) > **у-глуб-и-ть** (derin-leş-tir-**mek**)].¹⁰ Bu yöntem ile isim, sıfat, zarf ve fiil türetmek mümkündür.

Son ekleme + en son ekleme yöntemi, türetken gövdeye iki son ekin getirilmesi yoluyla yapılmaktadır. Örneğin, -и-...-ся [невест-а (gel-**in**) > невест-и-ть-ся (gel-in **olmak**)], [храбр-ый (cesur) > храбр-и-ть-ся (cesaret göster-**mek**)].¹¹ Bu yöntem ile sözcük türetilirken en çok -ся en son ekinden faydalanılmaktadır.

Ön ekleme yöntemi, türetken bir gövdeye ön ek ilave edilmesi yoluyla yeni bir sözcüğün türetildiği yöntemdir. Ön ek ile oluşturulan yeni sözcükler arasında hareket fiilleri çoğunluğu oluşturmaktadır. Örneğin, раз(с)- [farklı yönlü hareket anlamında], под- [altındaki anlamında], от- [uzaklaşma anlamında], вы- [dışarıya doğru anlamında], пере- [bir yandan diğer yana anlamında], с- [hareketin bir anlık oluşuna işaret eden anlamda] ön eklerinden bazıları ile **раз-рубить** [ince ince doğramak], **с-резать** [kesip koparmak], **от-пилить** [testere ile kesip koparmak] fiillerini; без(с)- [-sız/-siz/-suz/-süz] ön eki ile порядок [düzen] > **бес-порядок** [düzen-**siz-lik**], пере- ön eki ile учёт [muhasabe] > **пере-учёт** [değerlendirme, sayım], под- ön eki ile группа [grup] > **под-группа** [**alt** grup], дис- [ayırılma, zıtlık anlamında] ön eki ile позиция [pozisyon, konum] > **дис-позиция** [eğilim, yaradılış], без(с)- ön eki ile человечный [insanîyet-**li**] > **бес-человечный** [insanîyet-**siz**] sözcüklerini türetmek mümkündür.¹² Örneklerden görüldüğü üzere kendi başlarına bir anlam taşımayan ön ekler, eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katabilmektedirler.

En son ekleme yöntemi, Rusçada sınırlı bir kullanım alanına sahip olmakla birlikte yalnızca belirli durumlarda kullanılmaktadır. Örneğin, dönüşlülük eki -ся ile çekimlenen fiiller стричь [kesmek (makas ile)] > стричь-ся [kes-**tir**-mek (saç)] ve -

¹⁰ Dudnikov, **a.e.**, s. 190-191.

¹¹ Dudnikov, **a.e.**, s. 191.

¹² Dudnikov, **a.e.**, s. 192.

то, -либо, -нибудь gibi bazı en son ekler ile türetilen belirsiz zamirler ve zarflar что-то [bir şey], что-либо [herhangi bir şey], когда-нибудь [bir zaman] bu yöntemle örnek olarak gösterilebilir.¹³ En son ek, sözcüğün sonuna eklenen son ekten sonra gelmekte ve çoğunlukla fiillerde kullanılmaktadır.

Ön ekleme + son ekleme + en son ekleme yöntemi, bir sözcüğe aynı anda ön ek, son ek ve en son ek getirilerek yapılan sözcük türetme yöntemidir. Örneğin, стрелять [ateş etmek, vurmak] > перестреливаться [birbirine ateş etmek], менять [değiştirmek] > обмениваться [takas etmek].¹⁴ Bu yöntemde kullanılan ön ek, son ek ve en son eklerin getirildiği sözcük türetken bir köke sahip olmalıdır.

Birleştirme yöntemi, iki ya da daha fazla sözcüğün -o/-e- ara eklerinin yardımıyla veya hiçbir ek almadan birleştirilmesidir. Örneğin, самолетостроение [uçak yapımı], полевод [ekincilik uzmanı], морозостойкий [soğuğa dayanıklı], правдолюб [doğruyu seven kişi], нефтепровод [petrol boru hattı], телеателье [televizyon atölyesi], благонаравие [iyi ahlak], совхоз [Sovyet çiftliği].¹⁵ Bu yöntem ile türetilen sözcük, birleşik sözcük halini almaktadır.

II. *Semantik-morfolojik yöntem*, bazı sözcüklerin anlamsal etkenler yüzünden bir sözcük sınıfından diğerine geçmesidir. Bu yöntemle bazı sıfatlar ve sıfat-fiiller isme; bazı sıfat-fiiller sığata; bazı sıfatlar ve sıfat-fiiller zamire; bazı isimler, sıfatlar ve zamirler zarfa dönüşebilmektedirler. Örneğin, портной [terzi], столовая [yemek odası], мороженое [dondurma], легкие [akciğer], подходящий (поезд) [uygun (tren)].¹⁶ Örneklerden görüldüğü üzere sıfat son eki ve eril / dişil takı getirilen sözcük, yeni bir anlam ve görünüm kazanmaktadır.

III. *Morfolojik-sentaktik yöntem*, iki sözcüğün [bazen üç ya da daha fazla] gövdesinin birleştirilmesi sonucu yeni türde bir sözcüğün türetildiği yöntemdir. Bu yöntem uyarınca en fazla ara eklerden faydalanılmaktadır. Örneğin, научный [bilimsel] + исследовательский [araştırma (sıfat)] > научно-исследовательский

¹³ Ditmar Elyaseviç Rozental, *Sovremenniy russkiy yazık I*, Moskva, Vısşaya Şkola, 1976, s. 181.

¹⁴ Üstoğlu, a.g.e., s. 70.

¹⁵ Üstoğlu, a.e., s. 73-74.

¹⁶ Dudnikov, a.g.e., s. 193.

[bilimsel araştırma (sıfat)], лес [orman] + рубить [kesmek, doğramak] > лесоруб [oduncu], триста [üç yüz] + лет [yıl] > трёхсотлетний [üç yüz yıllık], кислый [ekşi] + сладкий [tatlı] > кисло-сладкий [tatlı ekşi], книга [kitap] + любить [sevmek] > книголюб [kitapsever], синий [mavi] + глаз [göz] > синеглазый [mavi gözlü], действовать взаимно [karşılıklı hareket etmek] > взаимодействовать [etkileşmek], употребить во зло [kötüye kullanmak] > злоупотреблять [suistimal etmek] örneklerinde gövdelerin birleştirilmesi ara ekler olan -o/-e/-y- veya *eksiz yöntem* ile; долго [uzun] + жить [yaşamak] > долгожи-тель [uzun ömürlü], много детей [çok çocuk] > многодет-н-ый [çok çocuklu], сельское хозяйство [tarım] > сельскохозяйств-енн-ый [tarımsal] örneklerinde *ara ek* ve *son ek yöntemi* ile; вперед смотрящий [ileri bakan] > вперёдсмотрящий [gözcü (denizci), keskin gözlü], быстро растущий [hızlı büyüyen] > быстрорастущий [hızlı büyüyen], свежее испечённый [taze pişmiş] > свежееиспечённый [taze pişmiş] örneklerinde *bitiştirme [сращивание] yöntemi* ile gerçekleştirilmektedir.¹⁷ Bu yöntem ile sözcük öbekleri bitiştirilerek sözcüğün biçimsel yapısı türe, cinse ve ismin hallerine göre çekime uğramaktadır.

IV. *Kısaltma yöntemi*, sözcükleri harflerine, seslerine ya da hecelerine göre birleştirerek yapılmaktadır. Örneğin, ГУНО [Главное управление народного образования (Halk Eğitimi Genel İdare Kurulu)], СССР [эс эс эс эр (SSCB)], продмаг [продуктовый магазин (ürün mağazası)], сельсовет [сельский совет (köy meclisi)], завкафедрой [заведующий кафедрой (bölüm başkanı)], райздрав [районный отдел здравоохранения (bölge sağlık müdürlüğü)].¹⁸ Bu yöntemle, специалист [uzman] > спец [uzm] örneğindeki gibi sözcüğün sondaki ekini kısaltarak da yeni sözcük türetmek mümkündür.¹⁹ Teknoloji, bilim ve diğer alanlarda yaşanan gelişmelerin beraberinde getirdiği yeni kavramların tanımlanmasında kısaltma yöntemi sıkça kullanılmaktadır.

V. *Leksikolojik-semantik yöntem*, tüm sözcük yaratma modellerini ve ifade ettikleri anlamları kapsamakla birlikte çok anlamlı sözcüklerin anlamlarından birinin

¹⁷ Dudnikov, a.e., s. 194.

¹⁸ Dudnikov, a.e., s. 195-196.

¹⁹ Игорь Степанович Улуханов, “Uzualniye i okkazionalniye yedinitı slovoobrazovatelnoy sistemi”, **Voprosı yazıkoznaniya**, Sayı I, Moskva, Nauka, 1984, s. 44.

soyutlanması yolu ile gerçekleştirilmektedir. Örneğin, мир [dünya, evren] > мир [barış].²⁰ Bu yöntem ile sözcüğün zaten sahip olduğu anlam değişikliğe uğrayarak yeni bir anlama sahip sözcük türetilebilmektedir.

VI. *Leksikolojik-sentaktik yöntem*, sözcük öbeklerinin *bitiştirilerek* tek bir yeni sözcüğün türetildiği yöntemdir. Örneğin, сей час [bu an] > сейчас [şimdi], сего дня [bu gün] > сегодня [bugün], с ума сшедший [aklını yitiren] > сумасшедший [deli].²¹ Sözcük öbeklerini bitleştirme yöntemi ile türetmenin birleştirme yönteminden farkı, bitleştirme yönteminde kullanılan sözcüklerin kendi başlarına bir anlam ifade etmemeleridir.

Görüldüğü üzere dilde var olan morfemlerden, yani hazır haldeki köklerden, son eklerden ve ön eklerden yeni sözcük türetme süreci, daha çok türetken yapıya sahip sözcükler üzerinden gerçekleşmektedir. Bu modeller üzerinden birçok benzer oluşum yaratmak mümkündür.

Örneğin, паровоз [buharlı lokomotif] modelindeki gibi o ara eki ile yaratılan model türemiş bir sözcüktür. Bu yöntemle SSCB döneminde теплоход [motorlu gemi], тепловоз [dizel lokomotif], грузовой [yük treni], атомход [nükleer gemi] gibi sözcükler türetilmiştir. Bununla birlikte ilk kısmı emir kipinden, ikinci kısmı isimden oluşan сорвиголова [gözü pek], держиморда [budala], перекати-поле [gezgin], горюцвет [avcı otu] türemiş sözcükleri Rusçada var olmalarına rağmen türetken değildirler ve yeni sözcük oluşturmada model teşkil etmezler.²² Bu şekilde yeni sözcük türetme özelliklerini yitiren başka son ekler de bulunmaktadır.

Örneğin, -от(а): высота [yüksek-lik], теплота [sıcak-lik], красота [güzel-lik]; -ын(я): пустыня [çöl]; -изн(а): голубизна [mavi-lik], белизна [beyaz-lik]; -ин(а): вышина [yüksek-lik], тишина [sessiz-lik]; -арь: звонарь [zangoç], лекарь [hekim], пекарь [ekmek-çi] son ekleri yeni sözcük türetemezler. Buna karşılık, -тель: увлажнитель [nemlendir-ici] son eki; -ск(ий) ve -ическ(ий) sıfat son ekleri:

²⁰ Dudnikov, **a.g.e.**, s. 196.

²¹ Rozental v.d., **a.g.e.**, s. 208.

²² Anatoli Veniaminoviç Kalinin, **Leksika russkogo yazıka**, Moskva, Moskovskiy universitet, 1978, s. 112.

крейсерский [seyir (sıfat)], идеологический [ideolojik], растениеводческий [bitki yetiştiriciliği (sıfat)], örnekler üzerinden de görülebileceği gibi etkin bir şekilde yeni sözcük türetebilmektedirler.²³ Bu türetken son ek modelini İngilizcede de görmek mümkündür: -ify, -cation ve -arian morfepleri bir sözcüğe eklendiğinde yeni anlamlar üretebilmektedirler. Örneğin, -ify son ekinin pure [saf] sıfatına eklenmesiyle purify [saf-laş-tır-mak] fiili; -cation son ekinin eklenmesiyle purification [saf-laş-tır-ma, temizleme süreci] ismi türetilebilmektedir.²⁴

Özetle, bir dilde var olan kurallar çerçevesinde yeni sözcük oluşturma yöntemleri çeşitlilik göstermektedir. Bir dilin gelişim süreci içerisinde türetilen veya türetilmesi arzu edilen yeni sözcükler ve kavramlar bu yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilmekte; dilin sözcük dağarcığını şüphesiz geliştirmektedirler. Kabul görmüş bu yöntemlerin dışına çıkarak ve kuralları ihlâl ederek yaratılan yeni sözcükler ise bu dağarcığı daha da geliştirmektedirler. Rusçada var olan, kabul görmüş sözcük türetme yöntemlerini incelediğimiz bu başlığın, okazyonalizm kavramının ve okazyonel sözcük oluşturma yöntemlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanısındayız.

1.2. Okazyonalizm Kavramı

Daimî bir değişim ve gelişim içerisinde olan dilin yeni sözcüklerle gelişmesi öznel gerçekliğin bir dışavurum aracı olması sürecinin sonucudur. Dilde yeni sözcük türetme, toplumun gereksinimlerinden başlayarak bilimde, tıpta, teknolojiye, kültürel yaşamda ve toplumsal ilişkilerde yaşanan gelişimin bir getirisidir. Bu alanların içerisinde daha çok yazın türünde verilen yapıtlarda yeni sözcüklere rastlanmaktadır. Bunun sebebi bir yazarın yapıtında kendini daha iyi ifade etmek istemesi, bir konu ya da olaya kendi düşüncelerini ve hislerini doğrudan katabilmesi, konuşmaya duygusallık ekleyebilmesi ve ifade gücünü güçlendirmek istemesiyle bağlantılı olabilir. Bu gibi etkenler sayesinde her dilde yeni sözcükler doğar ya da yaratılır.

²³ Rozental, *Sovremenniy russkiy yazık I*, s. 165-166.

²⁴ Victoria Fromkin v.d., *An Introduction to Language*, 10. bs., Wadsworth, Cengage Learning, 2014, s. 44.

Dilde yaşanan bu yaratım sürecinin bir aşaması olan okazyonalizm, dil bilimci İrina Vladimirovna Yevseyeva'ya göre alışlagelmemiş dil modellerine göre yaratılan, biçimi ve anlamıyla bir oyunmuş gibi merak uyandırma amacıyla dilin kurallarını bilinçli olarak ihlâl eden, güdümlü ve belirli bir niyet içeren yaratıcı bir yeniden yaratımdır.²⁵

Latince **occasio** [durum] sözcüğünden gelen okazyonalizm kavramı, ilk olarak XVII. yüzyılın ikinci yarısında Descartes'in tanrının varlığı ve ruhun ölümsüzlüğü üzerine kaleme aldığı felsefi çalışması **İlk Felsefe Üzerine Tefekkür** [Meditationes de Prima Philosophia] kitabında zihin-beden sorunsalına getirilen bir çözüm arayışı olarak ortaya atılmıştır. Bu kavrama göre zihin ve beden arasındaki bütün etkileşim, zihnin iradesi doğrultusunda bedeni hareket ettiren ve bedenin somut nesneler ile karşılaşması durumunda zihne düşünce gönderen Tanrı tarafından yönetilmektedir. Örneğin, insan bir elmayı dalından koparma arzusunu gerçekleştirdiğinde bedenin doğrudan harekete geçmesi zihnin iradesinin değil, Tanrının kolunu uzattırmasının bir sonucudur; elmayı eliyle kavradığında zihinle etkileşime geçen elma değildir, elmanın serinliği ve yumuşaklığı hakkında fikir sahibi olunması yine Tanrı'nın aracı olmasının bir sonucudur.²⁶ Kavramın düşünsel arka planının ötesindeki dil bilim alanında, okazyonalizm kavramı altında bazı dil bilimciler hem öznel / yazara özgü temelin hem de olayların öznel yanının önemine vurgu yaparken diğer dil bilimciler okazyonel sözcüklerin varlıklarının devamlılığının olmayışına dikkat çekerler.²⁷ Dil bilimci Nikolay Feldman'a göre bu sözcüklerin devamlılıklarının olmamasının sebebi, sözcüklerin bağlam ile sıkı ilişkili olması, bağlamın onları yalnızca kullanıldıkları yerde ifadeli hale getirmesidir. Bu yüzden okazyonel sözcüklerin bağlam dışında yaşam bulmaları mümkün değildir.²⁸

²⁵ İrina Vladimirovna Yevseyeva, "Okkazionalnoye slovotvorçestvo kak sredstvo vırazitelnosti", **Effektivnoye reçevoye obşçeniye (Bazoviye kompetentsii)**, Krasnoyarsk, Sibirskiy federalnyy universitet, 2014, s. 358.

²⁶ Bkz.: Brian Duignan, "Occasionalism in philosophy", (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/topic/occasionalism#:~:text=Occasionalism%20was%20developed%20primarily%20by,body%20is%20passive%2C%20unthinking%20extension.,> 19 Mayıs 2023.

²⁷ Anastasiya Aleksandrovna Sergeyeve ve Alina Yuryevna İvleva, O sootnoşenii terminov "neologizm", "okkazionalizm" i "potentsialnoye slovo", **Novaya nauka: ot idei k rezultatu**, Cilt II, Sayı II, Ufa, Agenstvo mejdunarodnih issledovaniy, 2017, s. 100.

²⁸ Yelena Andreyevna Zemskaya, **Sovremenniy russkiy yazık. Slovoobrazovaniye**, 7. bs., Moskva, Flinta, 2012, s. 238.

Çok az durumlarda bazı okazyonel sözcükler fazlaca tanınmışlık kazanmalarından dolayı genel kullanıma dahil olmuştur.

Kullanım alanı açısından büyük bir çeşitlilik gösteren okazyonel sözcükler iş Rusçası hariç edebi yapıtlarda, radyo ve konuşma dilinde kullanılırken özellikle Perestroyka [перестройка = yeniden yapılanma]'dan sonra gazetede dilinde de yaygın bir şekilde kullanılmıştır.²⁹

Rusya'da Yelena Andreyevna Zemskaya, Roza Yusufovna Namitokova, İgor Stepanoviç Uluhanov sözcük türetme açısından; Olga İvanovna Aleksandrova, Marina Alekseyevna Bakina, Aleksey Georgiyeviç Lıkov sözcük bilimsel açıdan; Ruben Aleksandroviç Budagov, Leonid Petroviç Kırısın toplumsal dil bilim açısından; Olga Aleksandrovna Gavinskaya, Yelena Samuilovna Kubryakova onomastik açıdan; Dmitri Valeryeviç Gugunava çağdaş edebiyat eleştirisi açısından; Olga Aksenova, Maria Vladimirovna Karyakina, Yulya Vladimirovna Martınenko, Natalia Grigoryevna Babenko sanatsal metinler üzerinden; Jozef Jacko, Jozef Sipko, İrina Aminovna Neflyaşeva, Yelana Nikolayevna Goreglyad, Olga Nikolayevna Kuliyeva, Stefania Amiridi basın metinlerinde; Venedikt Stepanoviç Vinogradov, Jozef Sipko, Yekaterina Vladimirovna Pozdeyeva, Darina Antonakova okazyonel sözcüklerin çeviri sorunu üzerinden incelemelerde bulunan dil bilimciler arasında yer almaktadırlar.

İlk defa Feldman'ın 1957 yılında yayımladığı **Okazyonel Sözcükler ve Leksikografi** [Okkazionalniye slova i leksikografiya] adlı makalesinde kullanılan *okazyonel sözcük* Feldman'a göre az türetken olan ya da türetken olmayan bir dil modeline ve okazyonel / rastlantısal konuşma modeline göre oluşturulmuş, sıradan bir iletişim ya da sanatsal bir amaçla belirli bir durum hakkında yaratılmış sözcüktür. Potansiyel sözcüğe benzer şekilde okazyonel sözcük dilin değil, konuşmanın ürünüdür.³⁰ Bu yüzden sözcük dağarcığında yer almaz, yeniden yaratılır ve konuşmada kullanılır. Potansiyel sözcükler sözcük oluşturma yasalarının gerçekliğe

²⁹ Yelena Andreyevna Zemskaya, **Russkiy yazık kontsa XX stoletiya (1985-1995)**, 2. bs., Moskva, Yazıkı russkoy kultırı, 2000, s. 128.

³⁰ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 100.

dökülmesi, okazyonel sözcükler ise bu yasaların ihlâl edilmesidir.³¹ Bir diğer ifade ile açıklamak gerekirse potansiyel sözcükler dilde var olan sözcük türetme kuralları etrafında oluşturulabilirken, okazyonel sözcükler bu kuralların dışına çıkılarak oluşturulur. Bu duruma örnek olarak bir isim olan **крылышка** [kanatçık] sözcüğünü kabul görmüş kurallar çerçevesinde zarf-fiile dönüştürmek için **хлопая крыльями / крылышками** [kanatçıklarını çırparak] ifadesini kullanmak yerine, zarf-fiil türetme son ekini ismin sonuna ekleyerek fiil yardımı olmadan **крылышкой** [kanatçıklanarak] zarf-fiilini türeten Hlebnikov gösterilebilir.

Potansiyel sözcüğün okazyonel sözcükten farkını daha iyi anlayabilmek için dil bilimci Mevlüt Erdem'in aktardığı tanımlamaya bakılabilir. Erdem'e göre potansiyel sözcük anlamsal, biçim bilimsel ve ses bilgisel yapısı dilin kurallarına uygun olan ve anlamı tahmin edilebilen sözcük olarak tanımlanabilir. Gerçek ve potansiyel sözcük arasındaki fark, -cil yapım eki ile türetilen bencil, evcil (gerçek sözcükler) ve sencil [potansiyel sözcük] sözcükleri üzerinden görülebilir. Sencil sözcüğü dilin sözcük yapım kurallarına uygun olduğu ve anlamı aynı ekle türetilmiş gerçek sözcüklerden hareketle tahmin edilebildiği için potansiyel sözcük sınıfına dahil edilebilir.³² Potansiyel sözcük her ne kadar bilinen kurallar üzerinden türetilse de çoğu dil bilimciler, iki terimi eş anlamlı olarak kullanmaktadır.

Dil bilimci Tatyana Vitalyevna Popova'ya göre okazyonel sözcük, türetkenlikten yoksun olduğu için herhangi bir tarihsel boyuttan yoksun olan tek seferlik bir sözcük birimidir. Bu sözcük eskiyemediği için arkaizme de karşıttır.³³ Yunanca **ἀρχαϊκός** [arkhaikós = eski, arkaik] sözcüğünden gelen arkaizm, güncel nesnelerin, olguların eskide kalmış adlandırmalarıdır. Arkaik sözcüklerin eş anlamlı karşılıkları bulunur. Örneğin, **виктория** [zafer] – **победа** [zafer], **зерцало** [ayna] – **зеркало** [ayna], **сей** [bu] – **этот** [bu], **хладный** [soğuk] – **холодный** [soğuk]. Arkaik sözcükler köken olarak Rusça **очи/око** [göz], **перст** [parmak], Eski Kilise Slavcası

³¹ Viktor Cerula, "Problematika okkazionalnogo slova", **Yazık i kultura**, Sayı IV, Prešov, University of Prešov, 2010, s. 3.

³² Mevlüt Erdem, "Türkçede Türetkenlik ve Türetkenliği Ölçme Yöntemleri", **Türkbilg**, Sayı XXXII, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2016, s. 172-173.

³³ Tatyana Vitalyevna Popova, **Russkaya neologiya i neografiya**, Yekaterinburg, GOU VPO UGTU-UI, 2005, s. 18.

длань [el], хладный [soğuk] ya da diğer dillerden ödünç alınmış ретирада [geri çekilme] – отступление [geri çekilme], фортеция [kale] – крепость [kale] olabilir.³⁴ Verilen tanımlama üzerinden okazyonel sözcüğün, arkaik sözcükten farklı olarak herhangi bir etimolojik ve tarihsel arka plana sahip olmadığı için genel kullanıma girmediği; dolayısıyla da eskiyemediği söylenebilir.

Popova'ya göre türetkenlikten yoksun olan okazyonel sözcük üretilmez; kullanıldığı her bir somut durum için yeniden yaratılır, böylece kendi anlamını bir bağlam üzerinden kazanır. Sıradan [kabul görmüş] sözcük bağlam dışında kullanılabilirken okazyonel sözcük tamamen bağlama bağımlıdır; onun dışında kullanılamaz.³⁵ Bağlama, metne olan bu bağımlılığı okazyonel sözcüğün en belirgin özelliklerinden biridir.

Sıradan isimlendirmeyi okazyonel isimlendirmeden ayrı tutan dil bilimci Nikolay Daniloviç Golev'e göre okazyonalizm çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır; yani aynı nesne farklı durumlarda farklı [ya da aynı] konuşmacılar tarafından farklı türde isimlendirilebilir. Okazyonel isimlendirmede her zaman bir birey, bir konuşmacı yer alır; sıradan isimlendirme ise konuşan, yazan, dinleyen ve okuyan topluluğun kolektif faaliyetinin bir sonucudur.³⁶

Dil bilimci Stefania Amiridi'ye göre okazyonel sözcükler, çoğu durumda dil sisteminde yer edinmeyen, öncelikle ifade gücü işlevini yerine getiren, düzenli olarak kullanılan alışlagelmiş benzer birimlerin değiştirilmesinin bir sonucu olan bireye özgü alışlagelmemiş konuşma birimleridir.³⁷

Dil bilimci Olga Sergeyevna Ahmanova'nın, **Dil Bilim Terimleri Sözlüğü** (Slovar lingvističeskikh terminov) adlı çalışmasında vermiş olduğu tanımlamaya göre ise okazyonalizm, sıradan olmayan, ortak kabul gören kullanıma denk düşmeyen, bireysel üslup ile vasıflandırılan, belirgin bir kullanım içeriği ile şartlandırılmış

³⁴ Ditmar Elyāşeviç Rozental ve Margarita Alekseyevna Telenkova, **Sovremenniy russkiy yazık**, Moskva, Vışşaya Şkola, 1984, s. 61-62.

³⁵ Popova, **a.g.e.**, s. 20.

³⁶ Cerula, **a.g.e.**, s. 5.

³⁷ Cerula, **a.e.**, s. 7.

olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Verilen tanımlama üzerinden, okazyonel sözcüğün belirgin bir kullanım içeriğine sahip olmasının arka planda güdülen belirli bir amaç doğrultusunda olduğunu söyleyebiliriz.

Yazarları ve şairleri bireysel okazyonel sözcük oluşumlarına iten sebepleri dil bilimci Natalia Grigoryevna Babenko'ya göre şu şekilde sıralamak mümkündür:

I. Düşünceyi kesin bir şekilde ifade etme gereksinimi [sıradan sözcükler bu durum için yetersiz kalabilir].

II. Yazarın, şairin düşüncesini kısaca ifade etme gayreti [yeni oluşumlar sözcük öbeklerinin, hatta cümlelerin yerini alabilir].

III. Konuşmaya konu olan nesneyle ilişkiyi vurgulama gereksinimi, sözcüğe kendine ait yorum ve değerlendirme katma.

IV. Sözcüğe kendine has bir görünüm vererek anlamına dikkat çekme.

V. Sözcüğün ritmini koruma, sözcüğe uyum katma gereksinimi.³⁹

Popova'ya göre bu nedenlere, konuşmacının sıradan sözcüğün anlamını bilmemesi ya da konuşma esnasında sözcük anlamının aklından çıkması gibi psikolojik etkenler de eklenebilir.⁴⁰ Araştırmacının bu ifadesi, şairin konuşma ve yazma esnasında adını hatırlayamadığı sözcüğün yerine muhtemelen başka bir sözcük uydurabileceğine işaret etmektedir.

Konu hakkında dil bilimci Nadya Aleksandrovna Yanko-Trinitskaya, her sözcüğün okazyonel aşamadan geçtiğini söyler. Okazyonel olma durumu, her yeni sözcüğün yaşamının başlangıç evresidir. Okazyonel sözcük oluşumu her canlı dilin doğal bir olgusudur; herhangi bir biçimlendirici tarafından sözcük türetmenin mümkün kılındığı anlamsal sınırlara işaret eder.⁴¹

³⁸ Olga Sergeyevna Ahmanova, **Slovar lingvističeskikh terminov**, 2. bs., Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1969, s. 284.

³⁹ Natalya Grigoryevna Babenko, **Okkazonalnoye v hudojestvennom tekste. Strukturno-semantičeskij analiz**, Kaliningrad, Kaliningradskiy universitet, 1997, s. 2.

⁴⁰ Popova, **a.g.e.**, s. 28.

⁴¹ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 100.

Yukarıda sıralanan ve şairleri okazyonel sözcük türetmeye iten sebeplere bakıldığında en çok örneğe rastlanan alanın edebi metinler olduğu söylenebilir. Şairler, edebi metinler üzerinden bir nesneye veya olguya dair düşüncelerini ve duygularını okura en yaratıcı yoldan aktarma gayreti içerisinde olurlar. Bu da edebi metinleri, okazyonel oluşumları inceleyen dil bilimcilerin ve araştırmacıların başlıca kaynağı haline getirmektedir.

Bu açıdan okazyonel sözcüklerin sanatsal değeri metafor ile benzerlik göstermektedir. Oluşturulma sürecinin temelinde sözcükte yeni anlamsal sınırlar açmak, kısıtlı araçlar ile ifade dolu bir imge yaratmak yatmaktadır. Metafor gibi okazyonel sözcük de kendine hastır ve tekrar edilemez. Bu sebeple şair, icat ettiği sözcüğü kullanıma sokma görevini üstlenmez; bu sözcüklerin görevi, somut bir duruma yönelik ifade aracı olmaktır.⁴² Bu bakımdan şairlerin türettikleri sözcükleri kullanıma sokma amaçlarının olmaması, okazyonel sözcüklerin herhangi bir sözlüğe girmelerinin önünde engel oluşturmaktadır.

Dil bilimci Svetlana Vladimirovna Kiriçenko'ya göre "Ayrı bir bireysel ve yaratıcı dilin niteliklerini ortaya çıkaran okazyonel sözcük türetimi, yazarın bilinç çerçevesinden gerçekliğin yansıtılmasına olanak sağlayan, bireysel ve yazara özgü dünya görüşünün yaratılmasına yönelik belirgin bir yöntemdir."⁴³

Yazar Valentin Petroviç Katayev'in *Elmas Tacım* [*Almaznyy moy venets*], *Kutsal Kuyu* [*Svyatoy kolodets*], *Kurak Haliç* [*Suhoy liman*] gibi edebi yapıtları üzerinden örnek gösteren Kiriçenko, yazarın yapıtlarında kullandığı okazyonel sözcükleri, birleşik sıfatlar altında gruplandırarak şu şekilde sıralar:

I. Yazarın kendi görüşünü ifade etme aracı olarak: **головокружительно-высокие** купы цветущих каштанов [çiçek veren kestane ağaçlarının **baş döndürücü yükseklikteki** kümesi];

⁴² Rozental v.d., **a.g.e.**, s. 100.

⁴³ Svetlana Vladimirovna Kiriçenko, "V.P. Katayev i yivo individualno-avtorskaya kartina mira", **Mir russkogo slova**, Sayı III, Sankt-Peterburg, Sankt-Peterburgskiy gosudarstvenniy universitet, 2017, s. 1.

II. Betimlenen gerçeklikteki olumlu veya olumsuz yanları, okurda ilgili duyguları uyandırma amacıyla kullanarak: **аристократически-маленькая черноволосая** головка Наташи [Nataşa'nın **aristokratik küçük siyah saçlı** kafası];

III. Anlam olarak birbirine zıt psikolojik nitelikleri, insan doğasının çelişkili durumunu aktarma aracı olarak: **саркастически-благостный** взгляд из-под очков [gözlüğün altındaki **alaycı tatlı** bakış] ya da gerçekliğin görsel olarak algılanmasını sağlama aracı olarak iki ya da daha fazla rengi kullanarak: к нам тянулись **багрово-оранжевые** сосисочки [bize **kan kırmızısı turunculuktaki** küçük sosislerden uzattılar].⁴⁴

Kiriçenko'nun vermiş olduğu örnekler üzerinden baktığımızda, okazyonalizmin en belirgin özelliklerinden biri olan yazara, şaire özgü olma durumunun; onun gözünden ve bakış açısından aktarılan gerçeklik aktarımının metne canlılık, anlamsal dolgunluk ve yenilik kattığını söyleyebiliriz.

Okazyonalizm bir konuşma unsuru olarak yalnızca dil sistemi tarafından şekillendirilmekle kalmaz, aynı zamanda bu sistemi anlam bilimi, sözcük türetimi ve dil bilgisi açısından da geliştirir. Böylelikle okazyonel sözcükler bir yandan belirli sözcük türetme modellerine göre oluşturulurlarken, yapım eklerinin bir ölçüde ihlâli yoluyla da türetilmektedirler.

Yapım eki ihlâline örnek olarak Popova, şair Semyon İsaakoviç Kirsanov'un türettiği **новоселость** [yeni yerleşim, yeni yerleşim yeri] sözcüğünü göstermektedir zira **-ость** son eki, eklendiği sözcük olan **новосёл** [yeni yerleşimci] gibi isimlere değil, genellikle sıfatlara – **новый** [yeni] > **новость** [yenilik], **старый** [yaşlı] > **старость** [yaşlılık] – eklenmektedir.⁴⁵ Velimir Hlebnikov'un **чтение** [okuma] anlamına gelen **читёж**, **полёт** [uçuş] anlamına gelen **летёж**, **философ** [felsefeci] anlamına gelen **мысляр**, **письменность** [yazı] anlamına gelen **письмоба** sözcükleri de bu duruma örnek gösterilebilir.⁴⁶

⁴⁴ Kiriçenko, **a.g.e.**, s. 1-3.

⁴⁵ Popova, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁶ Aleksandr Mihayloviç Kalyuta, **Pratik Rus Kelime Bilgisi**, İstanbul, Multilingual, 2011, s. 87.

Dilin gelişimine katkı sağlayan aktörlerden olan ve kendi sanatsal söylemleri üzerinden edebi yapıtlar veren şairler, XX. yüzyılın başlarında Rus edebiyatını ve sanatını büyük ölçüde etkileyen akımlardan olan Sembolizm, Akmeizm, Fütürizm vb. akımların etkisi altında sözcükler üzerinde oynayarak yeni oluşumlara gitmişler; bunun sonucunda okazyonel sözcüklerin incelenmesi açısından araştırmacılar için verimli kaynaklar oluşturmuşlardır. Adı geçen sanat akımlarının etkisi altında faaliyet gösteren şairlerin yapıtlarındaki okazyonel oluşumlar aynı zamanda birden fazla şairin bireysel dillerinde kullandıkları yeni sözcüklerin karşılaştırmalı olarak incelenmesine de olanak sağlamaktadır.

Var olan dil kurallarından kopuş, sanatsal söylemde belirgin bir şiirsel dünyanın yaratılışına hizmet etmektedir. Bu bağlamda dil bilimci Olga Grigoryevna Revzina'ya göre dilin sistemine dahil olmayan okazyonel sözcükler aykırı oluşumlardır ve sıradan sözcüklerin iletemeyecekleri anlamları bünyelerinde barındırabilirler.⁴⁷

1.2.1. Rus Yazar ve Şairlerin Okazyonel Sözcük Oluşumlarına İlgi ve Katkıları

Bu doğrultuda, Andrey Bely, Yevgeni İvanoviç Zamyatin, Vladimir Vladimiroviç Mayakovski, Viktor Vladimiroviç Hlebnikov, İgor Severyanin gibi XIX. yüzyıl sonu – XX. yüzyıl başı yazar ve şairleri sözcük türetmeye büyük ilgi göstermişler, kendilerini ifade etmenin yeni yollarını ve araçlarını aramışlar, böylece farklı biçimler ile edebi dile yenilik katmışlardır.

Edebi söyleminde okazyonel sözcüklere en sık rastlanan şairler arasında Mayakovski örnek gösterilebilir. Dilinin yenilikçiliği ve sözcükler üzerinde oynamayı sevmesi sayesinde edebi yapıtlarda okazyonel sözcükler hakkında araştırma yapan dil bilimcilerin çalışma konusu olmuştur.

⁴⁷ Galina Kukuyeva, “Okkazionalniye derivatı v hudojestvennih tekstah kontsa XIX – načala XX vekov”, **Filologiya i kultura**, Sayı I, Surgut, Surgutskiy Gosudarstvennyy Pedagogičeskiy Universitet, 2018, s. 88.

Bu dil bilimcilerden biri olan Aleksandr Viktoroviç Spiridonov'un aktardığına göre dil bilimci ve edebiyat tarihçisi Grigori Osipoviç Vinokur, **Mayakovski – Dilin Mucidi** [Mayakovski – novator yazıka, 1943] başlıklı monografisinde okazyonel sözcüklerin şair tarafından bilinçli bir şekilde türetildiklerinden ve bu durumun şairin estetik görüşlerine hizmet ettiğinden bahsetmektedir. Monografinin büyük kısmı, şairin okazyonel sözcük oluşumlarının biçim bilimsel ve anlam bilimsel özelliklerinin incelenmesine ayrılmakta; çalışmada ayrıca çekimsiz isimlerin çekimlenmesi, zarf ve sıfatların isimleştirilmesi, isim-fiil / sıfat-fiil oluşumları, türemiş fiillerin işlevleri incelenmektedir. Vinokur'un Mayakovski'nin dil yeteneği hakkında kaleme aldığı bu monografi, belirgin bir şairin türetmiş olduğu sözcükler hakkında alanda yapılan ilk çok yönlü araştırmadır.⁴⁸ Araştırmacının bu çalışması dışında, şairin dil yeteneği ve sanatsal söylemi hakkında yapılan başka incelemeler de mevcuttur.

Mayakovski'nin dilsel yaratıcılığı üzerine araştırmalar yapan bir diğer dil bilimci Aleksey Yuryeviç Astafyev, kaleme aldığı **V.V. Mayakovski'nin Şiirlerinde Okazyonalizmin Sanatsal İşlevi** [Hudojestvenniye funktsii okkazyonalizmov na materiale poem V.V. Mayakovskogo, 2007] adlı çalışmasında, okazyonalizmi şairin başvurduğu sanatsal yöntemlerden biri olarak tanımlamakta; şair tarafından türetilen ve okazyonalizmin betimleyici özelliğine işaret eden **безъязыкий** [dilsiz] sözcüğünü bu duruma örnek olarak göstermektedir.⁴⁹ Astafyev'in araştırması, okazyonel sözcüklerin metindeki sanatsal işlevi üzerine ayrıntılı saptamalar ile devam etmektedir.

Dil bilimci Anatoli Veniaminoviç Kalinin de kaleme almış olduğu **Rusça Söz Dağarcığı** [Leksika russkogo yazıka] adlı çalışmasında Mayakovski'nin yeni sözcük türetirken sıfatlardan bolca faydalandığını söylemektedir. Araştırmacının aktardığı üzere şair, hayvan isimlerinin sıfata dönüştürülmüş halleri olan лисий [tilki], заячий [tavşan], волчий [kurt], медвежий [ayı] örnekleri üzerinden Шекспирьи тома [Shakespeare ciltleri], Аврорьи башни [Avrora kuleleri],

⁴⁸ Aleksandr Viktoroviç Spiridonov, **Funktsionalno-smysloviye tipi okkazyonalnoy leksiki v proizvedeniyah Vasiliya Aksenova**, Kazan, Kazanskiy Federalniy Universitet, 2014, s. 30-31.

⁴⁹ Spiridonov, **a.g.e.**, s. 32.

Бонапарты глаза [Bonaparte gözleri], торгаши замашки [madrabaz huyları], небье лицо [sema yüzü], дверь крыло [kapı kanadı], поповья погань [Papaz artığı], орава зверья [yaratık sürüsü] ve капитанье звание [kaptan rütbesi] gibi okazyonel sözcük öbeklerini oluşturmuştur. Bunların dışında şairin, миллионногорбый пролетариат [milyon hörgüçlü proletarya], миллионнопалая рука [milyon parmaklı el], миллионнолобая страна [milyon alınlı ülke], медногорлая сирена [bakır boğazlı siren], плоскокрыший Баку [düz çatılı Bakü], тысячезапахая клумба [bin kokulu çiçek tarhı], синеволное море [mavi dalgalı deniz] ve задолицая полиция [vadi ötesi polisi] gibi bileşik sıfatlardan da faydalandığı görülmektedir.⁵⁰

Yukarıda bahsedilen Mayakovski'nin dilsel yaratıcılığı ve sözcük oyunları hakkında kaleme alınan çalışmaların ışığında, şairin okazyonel sözcük türetirken faydalandığı sözcük türleri ve yöntemlerin çeşitliliğinin, bireysel ifadesini etkin bir şekilde güçlendirdiğini ve dilsel yaratıcılıkta ulaşılan sınırları geliştirdiğini söyleyebiliriz.

Rus edebiyatında Gümüş Çağ'ın [Serebryanıy vek] bir diğer temsilcisi Bely da sözcük ve biçim ile oynayan yazarlar arasındadır. Dil bilimci Svetlana Viktorovna Koşeleva, **Andrey Bely'nin Bireysel Dilinde Yeni Oluşumlar ("Peterburg" ve "Moskova" Romanları Üzerinden)** [Novoobrazovaniya v idiolekte Andrey Belogo (na materiale romanov «Peterburg» i «Moskva»)] adlı çalışmasında yazarın kullandığı anlam bilimsel ve türetken yapılardan, yeni sözcüklerin işlevsel özelliklerinden bahsetmektedir. Araştırmacı, çalışmasında okazyonalizm kavramını türevsel, anlam bilimsel, anlatım bilimsel ve işlevsel açılardan incelemiştir; yazarın sözcük birleştirme, ön ekleme ve son ekleme yöntemlerinden faydalanarak türettiği **пепелоцветный** [kül rengi], **бесцельничать** [amaçsızlaşmak] gibi okazyonel sıfat ve fiilleri örnek olarak göstermiştir. Yaptığı çalışmanın sonucunda yazarın kaleme aldığı iki romanda saptadığı okazyonel sözcükleri biçimsel özelliklerine göre gruplandıran Koşeleva,

⁵⁰ Kalinin, a.g.e., s. 116.

Belıy'ın okazyonel sözcük oluşturmada fiil, sıfat ve zarflardan çok isimlerden faydalandığını saptamıştır.⁵¹

Sözcüklere yenilik katma çabası içerisinde olan şairlerin türetken olmayan son eklerden bolca faydalandığını belirten bir diğer dil bilimci Yelena Andreyevna Zemskaya, bu duruma çağdaş Rusçada yaygın bir şekilde kullanılmayan -evo son eki ile türetilen кружево [örtü, dantel – кружить [dönmek, döndürmek]], курево [tütün, sigara içme – курить [sigara içmek]], варево [et suyu, haşlama – варить [haşlamak, pişirmek]], жарево [kızartma – жарить [kızartmak]], крошево [doğranmış (yiyecek) – крошить [ufalamak, parçalamak]], печево [fırınlanmış, pişirilmiş (yiyecek) – печь [fırınlamak, pişirmek]] gibi sözcükleri örnek gösterir.⁵²

За мыселевом кружевом,
Кружевом – *тужевом*
Тын я воздвиг,
В мой сладостный, младостный
Радостный миг.

Zihnın örtüsünün,
Örtünün kederinin ardına
Bir duvar ördüm,
Tatlı, genç
Sevinçli bir anımda.
[Hlebnikov, “Zihnın Örtüsünün Ardı” Şiiri]⁵³

Yukarıdaki örnekler üzerinden yola çıkarak Hlebnikov’a ait şiirde geçen ve тужить [kederlenmek] fiilinden türetilen тужево okazyonel sözcüğü dilde zaten var olan кружево sözcüğünün yanına çağrışım yaratması amacıyla yerleştirilmiştir. Okur bu sayede, anlamını bildiği кружево sözcüğünün fiil hali olan крутить ile ilişki kurarak тужево okazyonel sözcüğünün тужить fiilinden geldiğini varsaymakta; böylece sözcüğün anlamını çıkarabilmektedir.⁵⁴ Bu varsayım üzerinden мыслево okazyonel sözcüğünün мыслить [düşünmek] fiilinden; сладостный [сладкий = tatlı] ve младостный [младой = genç] okazyonel sıfatlarının радостный [neşeli] sıfatının gövdesinde bulunan -ост-н son ekine fonetik benzerlik oluşturması amacıyla türetilmiş olduklarını söyleyebiliriz.

⁵¹ Spiridonov, **a.g.e.**, s. 34.

⁵² Yelena Andreyevna Zemskaya, **Kak delayutsya slova**, Moskva, Akademiya Nauk SSSR, 1963, s. 60.

⁵³ Velimir Hlebnikov, **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt I, Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2000, s. 37.

⁵⁴ Zemskaya, **a.g.e.**, s. 60.

Konu hakkındaki bir diğer hususta Zemskaya, Rusçada renkleri karşılayan sıfatlardan -еть son eki ile biten fiiller türetmenin – синеть [lacivertleşmek], краснеть [kırmızılaşmak], белеть [beyazlaşmak], розоветь [pembeleşmek], чернеть [siyahlaşmak], голубеть [mavileşmek], зеленеть [yeşillenmek] vd. – kolay olduğunu ancak Hlebnikov'un “Zorı-pozorı” şiirinde русый [sarışın] sıfatından türettiği русеет [русеть = sarışınlaşmak] okazyonel fiilin aslında var olmadığını söylemektedir.⁵⁵ Bu açıdan, Hlebnikov'un okazyonel sözcük türetirken dilde var olan sözcük türetme yöntemlerinden faydalandığını söyleyebiliriz.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar ve verilen örneklere baktığımızda yapılan araştırmaların, yazar ve şairlerin sanatsal söylemleri ve sözcük türetme yöntemleri hakkında genel bir fikir ve tablo oluşturmakta yardımcı olduklarını söylemek mümkündür.

1.2.2. Okazyonel Sözcüklerin Diğer Kullanım Alanları

Sözcükte meydana gelen değişim süreci, bahsi geçen ve okazyonel sözcük oluşumlarına en fazla ev sahipliği yapan edebi metinlerin dışında da gerçekleşmektedir. Siyasi düzen, ideoloji, devlet yapısı, ekonomik durum gibi etkenler sayesinde sürekli değişime ve gelişime uğrayan dilin her alanında okazyonel sözcükleri gözlemlemek mümkündür.

Örneğin, günümüz reklam stratejisi üzerinden **Çağdaş Rus Dilindeki Etkin Süreçler** [Aktivniye protsessı v sovremennom russkom yazıke] adlı çalışmasında Kiriçenko'nun verdiği örnekler arasında вече**GREEN**ка [вечеринка = akşam partisi sözcüğünden – Tuborg Green reklamı], с**FOCUS**ируйся [FOCUSlan – Ford Focus reklamı] yer almaktadır.⁵⁶ Reklam türünde kullanılan okazyonel sözcüklere bir diğer

⁵⁵ Zemskaya, a.e., s. 63-64.

⁵⁶ Svetlana Vladimirovna Kiriçenko, “Aktivniye protsessı v sovremennom russkom yazıke”, **Lingvokulturniye fenomeni v kommunikativnom prostranstve politničeskogo regiona: Materialı I meždunarodnoy naučnoy konferentsii**, Rostov-na-Donu, Yujnıy federalnyy universitet, 2014, s. 251.

örnek olarak “Оденься при**Lee**чно [ZevkLee giyin – Lee reklamı]” sloganı gösterilebilir.

Verilen üç örnekte görüldüğü üzere sözcüklerin köklerinde fonetik bir değişiklik gözlemlenmezken, okazyonalizm algısına sadece işitsel değil, sözcüğün metinde okunmasıyla, yani görsel yolla da erişilmektedir.

Okazyonel sözcüklerin kullanıldığı bir diğer alan gazete dilidir. Araştırmacı Aleksandr Aleksandroviç İgnatenko, birçok sözde vatansever tarafından öne atılan milli üstünlük düşüncesini alaya almak için 23.06.1994 tarihinde yayımlanan Bağımsız Gazete’de [**Nezavisimaya Gazeta**] şu ifadeye yer verir: “Заниматься казахизацией, узбекизацией, киргизизацией, туркменизацией, грузинизацией всей общественной жизни, конечно, можно [Tüm toplumsal yaşamın Kazaklaşması, Özbekleşmesi, Kırgızlaşması, Türkmenleşmesi, Gürcüleşmesi ile elbette ilgilenilebilir].” Bu türde bir model üzerine kurulan bir başka örnek için Zemskaya, 29.05.1993 tarihinde yayımlanan Haberler [**İzvestiya**] Gazetesi’ndeki bir ifadeyi gösterir: “В этом кино есть все – терминаторы, стреляторы и летаторы [Bu filmde her şer var: terminatörler, nişanatörler, pilotatörler].”⁵⁷

Rusya’nın üçüncü dünya ülkesine dönüşmesine yönelik tartışmalarda aynı gövdeden türetilen третьемизация [üçüncü dünyalaşma], третьемирство [üçüncü dünyalılık] ve третьемирный [üçüncü dünyalı] sözcükleri; yine 24.10.1992 tarihinde yayımlanan Bağımsız Gazete’de yer alan “Мы обитаем в Абсурдистане. Как мыслим, так и живем [Absürtistan’da yaşıyoruz. Nasıl düşünüyorsak öyle yaşıyoruz.]” ifadesi de gazete dilinde kullanılan okazyonel sözcükler arasında gösterilebilir.⁵⁸ Verilen örnekler incelendiğinde, gazetelerde kullanılan okazyonel sözcüklerin, -op son eki ve bir süreci ifade eden -изация son ekinin dilde var olan modeller üzerinde uygulanması yöntemiyle türetildiklerini görmek mümkündür.

Bunların dışında, folklor dili de okazyonel sözcüklerin yer aldığı alanlardan biridir. Sözlüğe girmeden sözlü olarak nesilden nesile aktarılması ve yaratıcı bir doğaçlama gerektirmesinin yanı sıra tek seferliğe sahip olması, folklor dilini

⁵⁷ Zemskaya, **Russkiy yazık kontsa XX stoletiya (1985-1995)**, s. 130-132.

⁵⁸ Zemskaya, **a.g.e.**, s. 132.

okazyonel sözcük oluşumlarına uygun hale getirmektedir. Dil bilimsel folklor alanında çalışan ve konu hakkında araştırmalarda bulunan İrina Sergeyevna Klimas'a göre okazyonel sözcükler kuzey lirik şarkılarının %0,9'unu, Belomorsk destanlarının %0,6'sını, Kursk folklorik şarkılarının ise %0,5'ini oluşturmaktadır.⁵⁹

Edebi metinler, reklam sloganları, gazete dili ve folklor dili üzerinden verilen örneklerden görüldüğü üzere okazyonalizm kavramı birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Okazyonel sözcüklerin özellikleri de bu kullanım alanları gibi çeşitlilik gösterir.

1.3. Okazyonel Sözcüklerin Özellikleri

Rusça Okazyonel Sözcük [Russkoe okkazionalnoe slovo] adlı çalışmasında dil bilimci Aleksey Gerogiyeviç Lıkov sözcükleri kanonik [geçerli kural ve ilkeleri olan] ve okazyonel [rastlantısal, konuşma esnasında doğaçlama yöntemi ile yaratılan, bireysel kullanıma ait] olarak iki gruba ayırarak okazyonel sözcüklerin dokuz özelliğine dikkat çeker. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: *konuşmaya ait olma, okazyonel yaratım [tekrar edilemezlik], sözcük türetkenliği, düzgünlük [normlardan bilinçli kopuş], işlevsel tek seferlik, bağlam ilişkisi, dışa vurum gücü, nominatif isteğe bağlılık, eş zamanlı – art zamanlı yayılma gücü, bireysel aidiyet [somut bir yazara ait olma]*.⁶⁰

Lıkov, sıraladığı bu özellikleri **Rusça Neoloji ve Neografi** [Russkaya neologiya i neografiya] adlı çalışmasında şu şekilde özetler:

I. Konuşmaya ait olma – okazyonel sözcüğün en önemli özelliğidir. Okazyonel sözcükte konuşmanın çıktısıyla dil kuralları arasında bir zıtlık bulunur zira okazyonel sözcük, sözcük kurallarının ihlâlidir. Bu sözcükler belirgin dil

⁵⁹ İrina Sergeyevna Klimas, “Okkazionalnoye slovo v raznyh yazıkovih stratah”, **Nauçnyj jurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta**, Sayı III, Cilt II, Kursk, Kurskiy gosudarstvennyy universitet, 2012, s. 6.

⁶⁰ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 101-102.

biçimlerinde uygun olan durumla alakalı fazla somutluk içerir. Okazyonel sözcük çıktısı konuşmanın bir çıktısıdır.

II. Okazyonel yaratım – söz edimi esnasında yeni sözcük türetme. Kanonik sözcüklerin türetkenliğine, yani dil biriminin işlevsel tekrarlanabilirliğine karşı bir zıtlık barındırır. Okazyonel sözcük alışlagelmiş [узуальный] sözcükten farklı olarak üretilmez, yaratılır; her defasında her bir somut kullanım durumuna göre yeniden yapılır.

III. Sözcük türetkenliği – Nispeten serbest bir birleşim ürünü olduğu için okazyonel sözcük özü itibari ile en az iki morfemden türemiş sözcük olmak zorundadır.

IV. Düzgüslük – Tümüyle düzenlenmiş ve planlanmış bir durum olan güdülenmiş yanlışlık, yani dili bilinçli bir şekilde yanlış kullanma, şiirsel dilin en geniş anlamda tezahürlerinden biridir. Vinokur'un ifadesine göre şiir dilinde yalnızca mekanik olan her şey canlandırılmaz, aynı zamanda keyfi ve rastgele olan her şey meşrulaştırılır.⁶¹

V. İşlevsel tek seferlik – Okazyonel sözcüğün konuşmacı tarafından yalnızca tek seferlik kullanımını ifade eden özellik.

VI. Bağlam ilişkisi – Birden fazla anlama sahip olan sözcükler konuşma esnasında tek bir anlamı ifade eder. Sıradan sözcükler hem konuşma esnasında hem de bağlam dışında ele alınabilirken okazyonel sözcükleri bağlam dışında değerlendirmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır.

VII. Dışa vurum gücü – Okazyonalizm bir dışa vurum aracı olarak konuşmanın etkisini güçlendirir ve konuşmaya tekrar edilemeyen bir nitelik kazandırır. Her okazyonel sözcüğün dışa vurum gücü birbirinden farklıdır. Okazyonel sözcük türetilirken dilin biçim ve anlam bilimsel sözcük oluşturma kuralları ne kadar çok ihlâl edilirse sözcüğün okazyonel olma durumu, yani dışa vurum gücü o kadar fazla olur.

VIII. Nominatif isteğe bağlılık – Açıklamalı bir sözlükte belirli bir sözcüğün anlamını okurken sözcüğün kendisini tanımlayabilmekteyiz. Bu, insanların ortak konuşma pratikleri sonucu pekiştirdikleri sözcükleri adlandırma zorunluluğunun bir

⁶¹ Bkz.: “Nenormativnost okkazonalnogo slova” (Çevrimiçi) <https://studfile.net/preview/3962920/page:108/>, 8 Nisan 2023.

çıktısıdır. Ortak edebi dil aracılığı ile herhangi bir okazyonel sözcüğün anlamını kesin ve ayrıntılı bir şekilde tanımlayamadığımız sürece birey, sözcüğün yaratıcısı tarafından yüklenilen anlamını kavrayamaz.

IX. Eş zamanlı – art zamanlı yayılma gücü – Okazyonel sözcüklerin eskimemesi, anlamsal ve biçimsel açılardan tarihsel değişimlere maruz kalmaması.

X. Bireysel aidiyet – Somut bir yazara ait olma, okazyonel sözcüğün anlam bilimsel ve anlatım bilimsel niteliklerinin açıklanabilmesini sağlar. Bu yüzden okazyonel sözcüklerin yapısal-anlamsal açıdan incelenmesi şairin bireysel dilinin ve daha geniş anlamda bireysel tarzının araştırılmasında önemli bir yer kaplar. Başka bir bireye ait olma okazyonalizmin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu yüzden sık sık bireysel yeni oluşumlar olarak da adlandırılırlar.⁶²

1.4. Okazyonel Sözcük Türetme Yöntemleri

Okazyonel sözcüklerin özellikleri ve oluşturulma yöntemleri hakkında sıralanan araştırmalara bakıldığında, günümüz dil bilim çalışmalarında hala güncel bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkan okazyonalizm olgusunun günbegün geliştiğini ve yeni araştırmalara konu olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden, okazyonel sözcüklerin tam anlamıyla sınıflandırma yönteminin bulunmadığına dikkat çeken Sergeyeva ve İvleva, okazyonel sözcük türetme yöntemlerini üç başlık altında toplamaktadır:

I. Sözcük bilimsel türetme – bilinen modeller üzerinden dilde var olan morfemlerle yeni sözcük oluşturma. Son ekleme, ön ekleme, ön ekleme + son ekleme, birleştirme, bitleştirme, kısaltma, ara ek, dönüştürme gibi yöntemler okazyonel sözcük türetmede daha yaygındır.

II. Anlam bilimsel türetme – var olan bir sözcük üzerinde yeni bir anlam geliştirme.

⁶² Aleksey Georgiyeviç Lıkov, “Russkoye okkazyonalnoye slovo v aspekte teorii i metodiki”, **Leksikologiya: tezisi 2-y meyvuzovskoy konferentsii**, Moskva, y.y., 1990, s. 76-80.

III. Diğer dillerden ya da dilin diyalekt, gündelik konuşma, jargon gibi kodlanmamış alt sistemlerinden sözcük ödünç alma.⁶³

Okazyonel sözcüklere getirilen tüm bu tanımlamalar ve gruplandırmalar arasından özetlemek gerekirse, bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: I. Dilin sistemine ait olmamak, konuşmaya ait olmak, II. Bir bireye ait olmak, III. Bağlama dayanmak, IV. Alışlagelmemiş olmak, V. İfade gücü taşımak.

Dil bilimci Zemskaya, sözcük türetmede yapılan ihlaller üzerinden de okazyonel sözcükleri üç gruba ayırmaktadır: I. Türetken sözcük oluşturma kurallarının ihlâl edilmesiyle türetilen okazyonel sözcükler; II. Deneyisel türetkenliğin kurallarının ihlâl edildiği, türetken olmayan ya da az türetken olan modeller üzerinden oluşturulan okazyonel sözcükler; III. Türetken olmayan lakin bölünebilen sözcükler üzerinden oluşturulan okazyonel sözcükler.⁶⁴

I. Birinci grup oluşturma yönteminde Zemskaya, tekillik anlamı barındıran, küçültme eki ile birleştirilen ve bir şeyin bölünemez parçasına işaret eden -инк(а) son eki ile türetilen sözcüklere işaret eder: горошинка [bezelyecik], соломинка [kamışçık], изюминка [üzümcük] vb. Şair Rimma Fyodorovna Kazakova'nın şiirinden örnek gösteren Zemskaya, şairin başka bir anlam içeren сирень [siren (deniz kızı)] sözcüğüne aynı son eki ekleyerek сирен-инка sözcüğünü türettiğini belirtir [Bkz. В воду талую / в хвою палую / и в сиренинку / пятипалую].⁶⁵ Var olan ve kabul gören kurallar çerçevesinde son ekleme yöntemi ile Rusça sözcük türetme kurallarının ihlâl edilerek yeni okazyonel sözcüklerin türetilmesi, şairler arasında da en çok başvurulan yöntemler arasındadır.

II. İkinci grup oluşturma yönteminde okazyonel sözcükler: a) biçim ve anlam olarak yeni okazyonel sözcükler; b) biçim olarak yeni okazyonel sözcükler olarak ikiye ayrılır.

⁶³ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 102.

⁶⁴ Zemskaya, **Sovremenniy russkiy yazık. Slovoobrazovaniye**, s. 240.

⁶⁵ Zemskaya, **a.g.e.**, s. 241.

a) Biçim ve anlam olarak yeni okazyonel sözcüğe Zemskaya, беситься [öfkelenmek, çıldırmak] fiili üzerinden örnek verir:

- Профессор побывал в *бесильне*? [Profesör *öfkehanede* bulundu mu?]⁶⁶

Buradaki sözcük hem biçim hem de anlam olarak sıra dışıdır; öfkelenmek fiilinden gelen bir mekân ismi bulunmamaktadır. Burada беситься fiili üzerinden türetilen бесильня okazyonel sözcüğü, Rusçadaki красить [boyamak] – красильня [boyahane], париться [buhar banyosu yapmak] – парильня [buhar odası] modellerine göre oluşturulmuştur.⁶⁷ Bu yöntem ile türetilen okazyonel sözcük hem yapı bilimsel hem de anlam bilimsel olarak yeni bir görünüm kazanmaktadır.

b) [...]	[...]
Видишь, как в реке вода	Su nehirde nasıl da
не находит места.	yolunu bulamıyor, görüyorsun.
Та вода идёт, идёт	O derin griliğe doğru,
к <i>седоте</i> глубинной	akıp gidiyor
[...]	[...]

[Yevgeni Aleksandroviç Yevtuşenko, “Gelin (Nevesta)” Şiiri]⁶⁸

Bu örnek üzerinden de görülebileceği gibi седота [grilik] okazyonel sözcüğü sadece biçim açısından yenidir. Buradaki oluşum da Rusçadaki высокий [yüksek] – высота [yükseklik], широкий [geniş] – широта [genişlik] modellerine göre oluşturulmuştur.⁶⁹ Bu yöntem ile türetilen okazyonel sözcük sadece yapısal olarak yenilik taşımakta; büründüğü yeni yapı sözcüğün anlamının okur tarafından anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

III. Türetken olmayan ama bölünebilen sözcükler üzerinden okazyonel sözcük oluşturma yöntemine örnek olarak Zemskaya -ландия son eki ile biten uydurma ülke adlarını göstermektedir.

В глазах ваших, карих и серых,
есть *Новой Желандии* берег.

Elalı gri gözlerinde,
Yeni Arzulandiya'nın kıyısı var
[Kirsanov, “Arayış (Poisk)” Şiiri]

⁶⁶ Zemskaya, a.e., s. 244.

⁶⁷ Zemskaya, a.e., s. 244.

⁶⁸ Bkz.: Yevgeni Aleksandroviç Yevtuşenko, “Nevesta”, (Çevrimiçi) <https://coollib.net/b/290507-evgeniy-aleksandrovich-evtushenko-kater-svyazi/read>, 4 Mayıs 2023.

⁶⁹ Zemskaya, a.g.e., s. 245.

Bu okazyonel örnek bize Yeni Zelanda [Новая Зеландия], Finlandiya, Laplandiya gibi ülke adlarını anımsatmaktadır.⁷⁰ Bu yöntem ile türetilen okazyonel sözcük ile sözüğün anlamı, uyandırdığı fonetik çağrışım ile anlaşılabilir.

Örneklerden görüldüğü üzere okazyonel sözcükleri, kural dışı yaratımları ve sıra dışılıkları ile sözcük dağarcığına dahil olmayan ve sözlüğe girmemiş yeni birimler olarak adlandırabiliriz. Bu bakımdan okazyonel sözcükler, sözcük türetme kuralları çerçevesinde yaratılan ve yaratıldıkları andan itibaren geniş kullanım kitlesine sahip olarak sözcük dağarcığına, hatta sözlüğe eklenebilen neolojiden ayrılmaktadır.

1.5. Neolojizm ve Okazyonalizm İlişkisi

Okazyonalizm terimi ile sıkça karşılaştırılan neolojizm terimini birbirinden daha net bir şekilde ayırmak için Sergeyeva ve İvleva, Zemskaya'nın şu tanımına yer verir:

“Neolojizmden farklı olarak okazyonel sözcükler, yaratıldıkları zamandan bağımsız olarak yeniliklerini ve tazeliklerini korumaktadır.”⁷¹

Eski Yunancada νέος [néos = yeni], λόγος [lógos = deyi] anlamına gelen neolojizm, yeni bir nesnenin veya olgunun anlamlandırılabilmesi için yaratılan sözcüktür. Neolojizm, sözcük yaygın kullanıma girdiği andan itibaren neolojizm olmaktan çıkar [колхоз].⁷² Bu yüzden, bir sözcüğün neoloji olarak kalabilmesi uzun süreli değildir. Sözcük başarılı bir şekilde oluşturulabilmişse ve ifade ettiği olgu yaşamın içerisinde kök salmışsa bu olgu artık neoloji olmaktan çıkar; alışlagelmiş bir sözcük haline gelir. Bir başka deyişle, neolojinin belirgin bir özelliği olan tazelik ve yenilik, sözcük yaygın kullanıma girdikten sonra yitirilir.⁷³ Bu duruma örnek olarak здравница sözcüğü verilebilir. Yaratıldığı vakit aktif dağarcığa geçen sözcük,

⁷⁰ Zemskaya, a.e., s. 248.

⁷¹ Sergeyeva ve İvleva, a.g.e., s. 100.

⁷² Ditmar Elyuşeviç Rozental ve Margarita Alekseyevna Telenkova, **Slovar-spravočnik lingvističeskikh terminov: posobiye dlya učitelya**, 3. bs., Moskva, Prosveşçeniye, 1985, s. 143.

⁷³ Kalinin, a.g.e., s. 114.

günümüzde kullanılan санаторий [sanatoryum] sözcüğünün eş anlamlısı olarak geçmişte kalmıştır.⁷⁴ Böylelikle yeniliğini yitirmiş, neoloji olmaktan çıkmıştır.

Dil bilimci Anatoli Antonoviç Girutski, **Dil bilime Giriş** [Vvedeniye v yazıkoznaniye] adlı kitabında neolojinin yaratılmasına gerekçe olarak her çağın ve neslin kendi yeni sözcüğünü yarattığını belirtir. Neoloji yaratma gereksiniminin bilimin ve kültürün ortaklaşa gelişmesinden, teknolojinin ve toplumsal yaşamın ilerlemesinden kaynaklandığını belirterek bu sayede; Rönesans'ta bilimsel bilginin hızla gelişmesi ve büyük coğrafi keşifler ile; XIX. yüzyılda buhar ve elektriğin yaşama dahil olması ile; XX. yüzyılda da atom fiziği ve bilişimin sayesinde birçok dünya diline yeni sözcüklerin aktığını, neolojilerin diller arası geçiş yaparak bilimsel dilin gelişmesine fayda sağladıklarını söylemektedir.⁷⁵

Bir bakıma neolojizm, bir dilin kök ve eklerinden yararlanarak, o dilin yaşayan ve ölü sözcüklerindeki yapıya bakarak yapılan veya ağız ve lehçelerden alınarak kullanıma sokulan sözcüktür. Örneğin, basın, yayın, basınç, birikim, dergi, durum, göçmen, işlem, kazı, gezi, konut, sözlük, tapınak, yaratık, yargı, yanıt sözcükleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.⁷⁶ Bu tanımlamalar üzerinden bakıldığında neolojik sözcüğün okazyonel sözcükten farklı olarak toplumsal yaşamın getirdiği yeni olguları adlandırmak ve gündelik yaşamda kullanılmak üzere yaratıldığını; okazyonel sözcüğün ise belli bir kişinin yaratıcı ve düşünsel eyleminin bir ifadesi olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. İki olgu arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şema üzerinden daha açık bir şekilde anlamak mümkündür:

⁷⁴ Ditmar Elyäşeviç Rozental v.d., **a.g.e.**, s. 101.

⁷⁵ Anatoli Antonoviç Girutski, **Vvedeniye v yazıkoznaniye**, 2. bs., Minsk, Tetrasistems, 2003, s. 149.

⁷⁶ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992, s. 172.

Şekil I. Neolojizm ve Okazyonalizm ilişkisi.

Dil bilimci Nikolay Maksimoviç Şanski'nin tanımına göre neologizm, belirgin anlamsal bir birim olarak dilde ortaya çıkan, dilin aktif sözcük dağarcığına henüz girmemiş ya da asla girmeyecek olan sözcüktür.⁷⁷ Bir sözcüğün neolojik mi, yoksa okazyonel mi olduğunu merak ediyorsak, sözcük telaffuz edildiğinde onu kullanan şair akla geliyorsa, sözcük toplum dilinin bir parçası olmamıştır; dolayısıyla okazyoneldir diyebiliriz.⁷⁸ Okazyonel sözcük oluşumlarının onları yaratan şairler ile bu şekilde doğrudan çağrışım yaratması, şairlerin bireysel dilleri hakkında bilgi vermekte; böylece bu oluşumların somut bir kişiye ait olma noktasında en belirgin özelliklerden biri olarak yerini almaktadır.

Bu özelliklerin dışında neolojizm, yakın ve uzak çağrışımlara sahiptir. Yakın çağrışım, neoloji ilk algılandığında akla gelen sözcüktür; uzak çağrışım ise bu türde sözcüklerin yaratılabileceği modeli tahmin etmektir. Örneğin, Gorki'de стихокрад [şiiir hırsız], İlya İlf ve Yevgeni Petrov'da рысерад [kaz hırsız] türemiş sözcüklerini gördüğümüzde aklımıza Rusçada var olan коноград [at hırsız] ve

⁷⁷ Nikolay Maksimoviç Şanski, **Leksika i frazeologiya sovremennogo russkogo yazıka**, Moskva, RSFSR, 1957, s. 106.

⁷⁸ Kalinin, **a.g.e.**, s. 115.

казнокрад [zimmetine geçiren] sözcükleri gelmektedir.⁷⁹ Yazarların bu sözcükleri var olan modeller üzerinden benzerlik oluşturması açısından türetmeleri, sözcüklerin okur tarafından kolayca anlaşılmasını sağlamaktadır.

Neolojilerin yaratıldıkları andan itibaren kullanım alanlarına göre aldıkları değişime örnek olarak Girutski, devrim sonrası ilk on yılda oluşturulan буржуйка [göbekli soba], выдвиженец [terfi almış işçi], губком [eyalet komitesi], комбед [yoksullar komitesi], избач [köy kütüphanesi işçisi], ликбез [cehaleti kaldırma], рабфак [işçi fakültesi], шкраб [okul işçisi] gibi neolojilerin artık eskimiş sözcük sayıldıkları için dilin pasif dağarcığına geçtiğini; космонавт [kozmonot], космонавтика [uzay gemiciliği], космодром [uzay üssü], спутник [uydu], программирование [programlama], компьютер [bilgisayar], универсам [süpermarket], экскаватор [ekskavatör], эскалатор [yürüyen merdiven], дизайн [dizayn], хобби [hobi] gibi neolojilerin de dilin aktif dağarcığına hızla geçtikleri için uzun süre neoloji olarak kalamadıklarını belirtir.⁸⁰

Daha açıklayıcı bir örnek olması açısından Şanski şu örnekleri sıralar:

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde neoloji olan кругозор [ufuk], будущность [gelecek], гражданин [vatandaş] sözcükleri [ilk sözcük Kurganov, ikincisi Karamzin, üçüncüsü Радищев tarafından ilk defa kullanılmıştır]. Aynı şekilde Vladimir İlyiç Lenin tarafından Rusça sözcük dağarcığına eklenen партийность [partizanlık] sözcüğü günümüzde neolojizm olarak görülmemektedir – sözcük ilk defa Lenin tarafından 1894 yılının sonunda **Struve'nin Kitabında Halkçılığın Barındırdıkları ve Eleştirisi** [Ekonomiçeskoye soderjaniye narodniçestva i kritika ego v knige g. Struve] adlı çalışmasında Rusça sözcük dağarcığına eklenmiştir –.⁸¹

Kornienko, bazı durumlarda şairler tarafından yaratılan okazyonel sözcüklerin sıkça kullanılmaları sonucu neolojiye dönüştüklerini, sonrasında ise bu yeniliklerini kaybederek kullanımda yerini pekiştirdiklerini belirtmektedir. Kornienko'nun aktardığına göre атмосфера [atmosfer], материя [materyal],

⁷⁹ Kalinin, a.e., s. 116.

⁸⁰ Girutski, a.g.e., s. 149-150.

⁸¹ Şanski, a.g.e., s. 106.

маятник [sarkaç], насос [pompa], притяжение [çekim], созвездие [takımyıldız], рудник [maden], чертёж [çizim], вязкость [akışmazlık], кристаллизация [billurlaşma, kristalleşme] sözcükleri Mihail Vasilyeviç Lomonosov; промышленность [sanayi], будущность [istikbâl], общественность [toplumsallık], человечность [insancılık], влюблённость [sevdalanma], рассеянность [dalgınlık], трогательный [dokunaklı], общепользовательный [herkes için faydalı], достижимый [ulaşılabilir], усовершенствовать [geliştirmek] sözcükleri Nikolay Mihayloviç Karamzin; головотяп [beceriksiz], головотяпство [beceriksizlik], пенкосниматель [kaymağı sıyıran] sözcükleri Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şedrin; обломовщина [Oblomovluk] sözcüğü İvan Aleksandroviç Gonçarov; карамазовщина [Karamazovluk], стушеваться [gözden kaybolmak] sözcükleri Fyodor Mihayloviç Dostoyevski; громадьё [dev miktarda], медногорлый [bakır boğazlı], бесконечночасый [sonsuz saatli], стихачество [şiir sanatı], пианинить [piyano çalmak], легендарь [efsane (kişi)], сиюминутый [anlık] sözcükleri Mayakovski; бездарь [yeteneksiz (kişi)], популяризировать [popülerleştirmek], листвеют [yapraklanıyorlar], солнится [güneşleniyor], нео-поэзный [neo-şiirsel], вуалится [örtünüyor] sözcükleri Severyanin; нимфетка [çekici kız] sözcüğü Vladimir Vladimiroviç Nabokov; общество [toplum], искусство [sanat], благодарность [minnettarlık], дальновидность [öngörü], практика [uygulama], температура [ısı derecesi], полнолуние [dolunay], гласность [açıklık] sözcükleri Vasili Kirilloviç Trediakovski; широкошумные дубровы [yüksek sesli meşeler] sözcüğü Aleksandr Sergeyeviç Puşkin; громкокипящий кубок [gürleyen kadeh] sözcüğü Fyodor İvanoviç Tyutçev; удилозакусный [gemi ısırarak] sözcüğü İvan Sergeyeviç Turgenyev; светлосмейный [açık yıllı] sözcüğü Aleksandr Aleksandroviç Blok; стихокрад [şiir hırsızlığı] sözcüğü Maksim Gorki; берёза [kayın], цвести [çiçeklenmek] sözcükleri Sergey Aleksandroviç Yesenin gibi büyük Rus yazarları ve şairleri tarafından Rusçaya kazandırılmış sözcükler arasındadır.⁸² Örnekler üzerinden görüldüğü üzere, sıkça kullanım sonucu neolojiye dönüşen okazyonel sözcüklerin az miktarda oluşu, neolojik sözcüklerin toplumsal ve gündelik yaşamın gerekliliklerine göre yaratıldıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

⁸² Oksana Oleksandrivna Kornienko, *İgrovaya poetika v literature*, Kiev, NPU im. M.P. Dragomanova, 2017, s. 44.

Bu sebeple, verilen örnekler üzerinden Şanski, okazyonalizmi bireysel-stilistik neolojizm olarak tanımlamakta; Rusçanın sözcük türetme kurallarının, yasalarının, anlam bilimsel sisteminin ve dil bilgisi yapısının dışında yaratılan herhangi bir yeni oluşumu ölü doğmuş bir sözcük, gereksiz ve anlamsız sesler topluluğu olarak görmektedir.⁸³

Aynı görüşü paylaşan dil bilimci Yosef Miloslav Korjinek’e göre birey dilde yeni hiçbir şey yaratamaz çünkü somut söz eylemlerindeki tüm bireysel çeşitlilik söz dizimi, yapı ve hece açısından dil tarafından daha önce belirlenmiş olanaklar ve ön varsayımlar üzerine kuruludur.⁸⁴

Dil bilimci Vladimir Vladimiroviç Lopatin de Rusçada var olan takıların dil ve sözcük türetme kurallarından sapmış sözcüklerde farklı bir işlevde kullanıldığını belirtir. Lopatin’e göre dilde birçok sözcük türetme tipi ve alt tipleri mevcuttur. Bu tiplerin türetkenliği okazyonalizm olarak ortaya çıkar, yani bu tiplere göre türetilen yeni sözcükler tamamen tesadüfî sözcüklerden ibarettir. Örneğin, кирпично-красный [kiremit kırmızısı].⁸⁵ Bu bağlamda Şanski, Korjinek ve Lopatin’in, kabul edilmiş kurallar çerçevesinde oluşturulmamaları ve genel kullanıma dahil olmamaları sebebiyle okazyonel sözcükleri anlamsız oluşumlar olarak gördüklerini söylemek mümkündür.

Her ne kadar Şanski ve Korjinek okazyonel sözcükleri ölü doğmuş, anlamsız ve gereksiz sözcükler topluluğu olarak görse de Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’in meşhur “кюхельбекерно [Küchelbecker gibi, Küchelbecker’ce]” sözcüğü, şairin metne kattığı anlamsal ifade gücü ve честный [dürüst] – честно [dürüstçe] örneğindeki gibi bir sıfat kökünden değil de özel bir kişinin soyadı olan şairin lise arkadaşı Wilhelm Küchelbecker’den türetilen bir zarf olması dolayısı ile önem arz etmektedir.⁸⁶

⁸³ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 101.

⁸⁴ Cerula, **a.g.e.**, s. 4.

⁸⁵ Cerula, **a.e.**, s. 4.

⁸⁶ Anna Aleksandrovna Sivova, **Strukturno-semantiçeskiye osobennosti okkazonalnih slov v publitsistike posledney treti XX – načala XXI vv. (na materiale gazeti «Komsomolskaya**

Bir gün Vasili Andreyeviç Jukovski, davet edildiği bir akşama katılmadığında, neden gelmediği sorusu karşısında şu yanıtı verir: “Evvelki gün midemi bozdum, bir de üzerine Küchelbecker gelince evde kaldım.” Bu yanıt karşısında kahkahaya boğulan Puşkin doğaçlama olarak şu dizeleri kaleme alır:⁸⁷

“Akşam yemeğini fazla kaçırdım,
Yakov da kapıya bilmeden kilit vurunca,
Dostlarım,
Hem Küchelbeckervari hem hasta düştüm.”

(За ужином объелся я, / Да Яков запер дверь оплошно. / И стало мне,
мои друзья, / И кюхельбекерно и тошно)⁸⁸

Tüm bu görüşlerin ışığında Sergeyeva ve İvleva’ya göre neolojizm, okazyonalizm ve potansiyel sözcük arasında bugüne kadar açık bir ilişki kurulamamıştır. Bu üç terimi tek bir genel adlandırma altında birleştirmek mümkün değildir zira neolojizm bir birey tarafından başka bir dilden ödünç alınmış ya da oluşturulmuş, sözlükte yer edinmiş, yani dilin bir ürünü haline gelmiştir. Postansiyel sözcük gerçekte var olmayan ancak bireyin konuşma esnasında oluşturabileceği ve var olan dil sisteminde potansiyel gelişim olanağını yansıtan sözcüktür. Okazyonalizm ise bireyin var olan sözcük türetme yöntemlerine göre konuşma esnasında oluşturduğu ya da başka bir dilden ödünç aldığı, tamamen yeni bir biçime, tek seferliğe sahip, somut bir birey tarafından oluşturulmuş, tamamen metne dayanan ve sıra dışılığı, ifade gücüyle dikkat çeken sözcüktür.⁸⁹

Okazyonel sözcükler konusunda bir başka araştırma alanı ise bu sözcüklerin diğer dillerdeki eş değerliği ve bu dillere yapılan çevirilerde yaşanan zorluktur. Başka bir dilden ödünç alınan ön ek, son ek vb. eklerle türetilen ya da doğrudan alınan okazyonel sözcüklerin çevirileri esnasında yaşanan sorunlar, sözcüklerin

pravda»), (Yayımlanmamış doktora tezi), Nijniy Novgorod, Nijgorodskiy gosudarstvennyy pedagogičeskiy universitet, 2006, s. 23.

⁸⁷ Kornienko, **a.g.e.**, s. 57.

⁸⁸ Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy v 10 tomah**, Moskva, GİHL, Cilt I, 1959, s. 107.

⁸⁹ Sergeyeva ve İvleva, **a.g.e.**, s. 102.

metinden bağımsız olarak yorumlanıp anlamlandırılmamasından kaynaklanmaktadır.

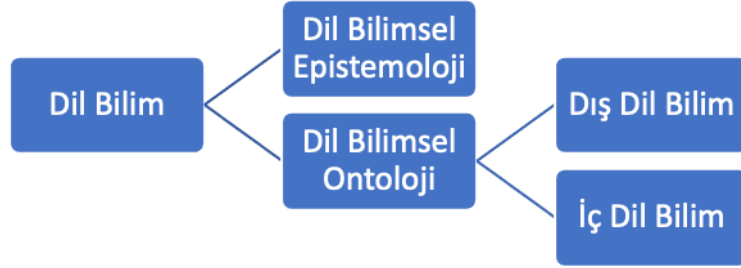
Bir grup öğrenci üzerinde yaptığı çalışmasında dil bilimci Anastasia Andreyevna Hromih, öğrencilerin çoğunun anlamını bilmediği ve metinden bağımsız olarak yorumlayamadıkları okazyonel sözcüklerin Rusçaya çevrilmesi esnasında transliterasyon ve yorum katarak anlamlandırma yöntemlerini benimsediklerini gözlemlemiştir.⁹⁰ Bu sorunun Rusça okazyonel sözcüklerin Türkçeye çevrilmesi esnasında da yaşanacağı düşünülebilir. Bilindiği üzere her dilin kendine özgü sözcük yaratma kuralları mevcuttur ve bu kurallar erek dilde yeterli karşılığını bulamayabilir; anlamın aktarılması için yardımcı öğelerden faydalanılması gerekebilir.

1.6. Sanatsal Söylem İncelemesi

Edebi metinler üzerinden verilen örnekleri daha fazla çeşitlendirmeden ve çalışmamızın ana kaynağını oluşturan Hlebnikov'un kaleme aldığı metinlere geçmeden önce söylem hakkında kısaca bilgi vermeyi uygun gördük.

XX. yüzyılın 50'li yıllarından itibaren dil bilim çalışmalarına konu olmuş olan söylem, bir bakıma metin dil bilimin alanı olarak görülmektedir. Konu hakkında araştırma yapan Rus dil bilimcilerin arasında Vladimir Grigoryeviç Borbotko, Vladimir İlyiç Karasik, Natalia Dmitriyevna Burvikova, Mihail Lvoviç Makarov vd. isimler bulunur. Çalışmada incelenecek olan sözcükler için edebi metinlerden faydalanılacağı için metin dil bilim ile dil bilim arasındaki disiplineli ilişkiyi daha açık bir şekilde aşağıdaki şemada görmek faydalı olacaktır:

⁹⁰ Anastasia Andreyevna Hromih, "Okkazionalniye slova i trudnosti ih perevoda", **Aktualniye voprosi filologičeskoy nauki XX veka**, Yekaterinburg, Uralskiy Federalniy Universitet, 2016, s. 199.

Şekil II. Dil Bilimin Disiplinel Yapısı.

Şekil III. İç Dil Bilimin Disiplinel Yapısı.

Söylemi, belirli biçimlerde var olan ve bu biçimlerle insanların zihinlerine etki eden bir iletişim aracı olarak görmek mümkündür. Söylem dile getirilmek zorunda değildir, nesilden nesile bir iç monolog aracılığı ile aktarılabilir, aynı zamanda dil bilimsel, sanatsal incelemelere konu olduğu yazılı biçimde olabilir.⁹¹

Dil bilimci Karasık, söylem teriminin sekiz anlamını şöyle açıklar: I. Konuşma kavramının eşdeğeri, yani herhangi bir somut söylem; II. Miktar olarak bir cümleden daha fazla olan birim; III. Söylemin içinde bulunduğu durum dikkate alınarak dinleyici üzerindeki etkisi; IV. Bir söylem biçimi olarak sohbet; V.

⁹¹ Vladimir Grigoryeviç Borbotko, **Obşçaya teoriya diskursa (printsipı formirovaniya i smısloporojdeniya)**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Krasnodar, Kubanskiy gosudarstvennyy universitet, 1998, s. 17.

Konuşmacının pozisyonundan dile getirilen konuşma; VI. Dilin birimlerinin kullanılması, konuşmada gerçekleştirilmeleri; VII. Sosyal ya da ideolojik açıdan kısıtlanmış söylem, örn. feminist söylem; VIII. Metin üretimi koşulları üzerine araştırma yapılmasına yönelik teorik yapı.⁹²

Yukarıda sıralanan tanımlamalar da dikkate alındığında söylem için tam bir iletişime yönelik belirli koşullar altında, belirli bir biçimde yaratılmış, metni yaratanın düşüncesiyle algılanan düşüncenin eş düştüğü metin denebilir.

Sanatsal söylemini dil bilimsel açıdan inceleyen dil bilimciler arasında Ulyana Anatolyevna Jarkova, Yekaterina Vladimirovna Miletova, Natalia Vitalyevna Kozlovskaya, Aleksandra Petrovna Bulatova vd. isimler bulunmaktadır.

Bu isimlerden arasından Jarkova, sanatsal söylem tanımını şu şekilde ifade eder:

“Bir sanat eseri, sözlü bir esere konu olduğunda sanat eseriyle sözlü eserin bütünselliği, etkileşimi ve işlevselliği sanat söylemi haline gelir. Bu tür metinler düz anlamsal, yan anlamsal ve sembolik açılardan yorumlanabilir.”⁹³

Dil bilimci Roman Osipoviç Yakobson da yazın metinlerinde kullanılan dilin birinci işlevinin sanatsallık olduğunu, sanatsal metinlerin amacının dış dünyaya gönderme yapmak olmayıp dili norm dışı bir biçimde kullanarak duyguları ve düşünceleri okurlara doğrudan aktarmak olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, yazın metinlerinde dil, düz ve mantıksal bir biçimde kullanılmaz; aktarılacak istenen konu ve duygular, benzetme ve mecaz gibi sanatsal yöntemlerle okura iletmeye çalışılır. Dolayısıyla Yakobson söylem kavramına değinirken söylemi sözel dilin nitelikleriyle sınırlamaz, onu tüm iletişim biçimlerini de kapsayan bir kavram olarak ele alır.⁹⁴

⁹² Vladimir İlyiç Karasik, **Yazıkovoy krug: ličnost, kontseptı, diskurs**, Volgograd, Peremena, 2002, s. 188.

⁹³ Ulyana Anatolyevna Jarkova, “Voploşçeniye znakovoy prirodi izobrazitelnogo iskusstva v iskusstvovedçeskom diskurse (na materiale nemetskoyazıcnih muzeynih katalogov)”, **Vestnik ÇelGU**, Sayı LX/XXXIII, Çelyabinsk, Çelyabinskiy gosudarstvenniy universitet, 2011, s. 52-54.

⁹⁴ Dilek Doltaş, **Postmodernizm ve Eleştirisi. Tartışmalar / Uygulamalar**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2003, s. 64.

Örneğin sanat söylemine konu olan bir resim yapının incelenmesine yönelik metnin oluşturulması esnasında yazan kişi hem tarafsız ve mutlak bilgiyi hem de kendi eleştirel yaklaşımı ve duygusal değerlendirmesini aktarmaya gayret eder. Aynı gayreti şairler de şiirlerinde gösterir. Bu tür metinlerde betimleyici öğeler çoğunlukta olur. Doğrudan değerlendirmelerin yanında metinde gizli değerlendirmelere de yer verilir. Metni yazan kişi, sanat eserinin konusunu, yaratılış tarihini ya da yarattığı imgelem ile ifade etmek istediği sözcükleri seçerken dolaylı değerlendirmelerde bulunabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS EDEBİYATINDA FÜTÜRİZM VE VELİMİR HLEBNİKOV

2.1. Rus Edebiyatında Yeni Bir Dönem – Gümüş Çağ

İnsanlar *modern sanattan* söz ederken, genellikle, geçmişin gelenekleriyle bağlarını tamamen koparmış ve o ana dek hiçbir sanatçının yapmayı bile düşünmediği şeyler yapmaya çalışan bir sanat düşünürler. Bazıları gelişmeden yanadır ve sanatın kendini yenilemesi gerektiğini ileri sürer. Bazıları da “eski güzel günler” sloganını tercih eder ve modern sanatın tamamen yanlış olduğunu düşünür.⁹⁵

Fransız ihtilali sonrasında sanatçılar üslup konusunda bilinçlenmişler, deneyler yapmaya başlamışlar ve “izm”li sloganlar öncülüğünde yeni akımlar yaratmışlardır.⁹⁶

Sanatta yeni akımlar, yeni tarihi olayların, bilimin, felsefenin, dinin ve diğer maddi-manevi değerlerin etkisi altında değişen sanatsal-düşünsel temeller ve gelenekler ekseninde ortaya çıkar. Her yeni sanat akımı, tarihsel olarak değişken, sosyal açıdan farklılaşmış ve estetik olarak tanımlanmış bir ideale ulaşmasında insana dayanak olmaya gayret eder.⁹⁷

Rus edebiyatında **Gümüş Çağ** [*Serebryany vek*] denildiğinde içerisinde birçok akımın bulunduğu, geçişken sınırlara sahip bir dönem düşünülür. Yazar ve edebiyat eleştirmenlerinin tarih boyunca kaleme aldıkları yapıtlarda dönemin tarihsel ölçütlerini ve felsefi çıkış noktasını farklı farklı yorumlamaları göz önüne alındığında böyle düşünmek pek de yanlış olmayacaktır.

Zira dönemin başlangıç ve bitiş tarihleri konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir grup yazar dönemin başlangıcını XIX. yüzyılın sonu olarak gösterirken diğer bir grup XX. yüzyılın başına işaret eder. Dönemin bitiş konusunda da keskin bir çizgi

⁹⁵ Ernst Gombrich, **Sanatın Öyküsü**, çev. Erol Erduran ve Ömer Erduran, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2002, s. 557.

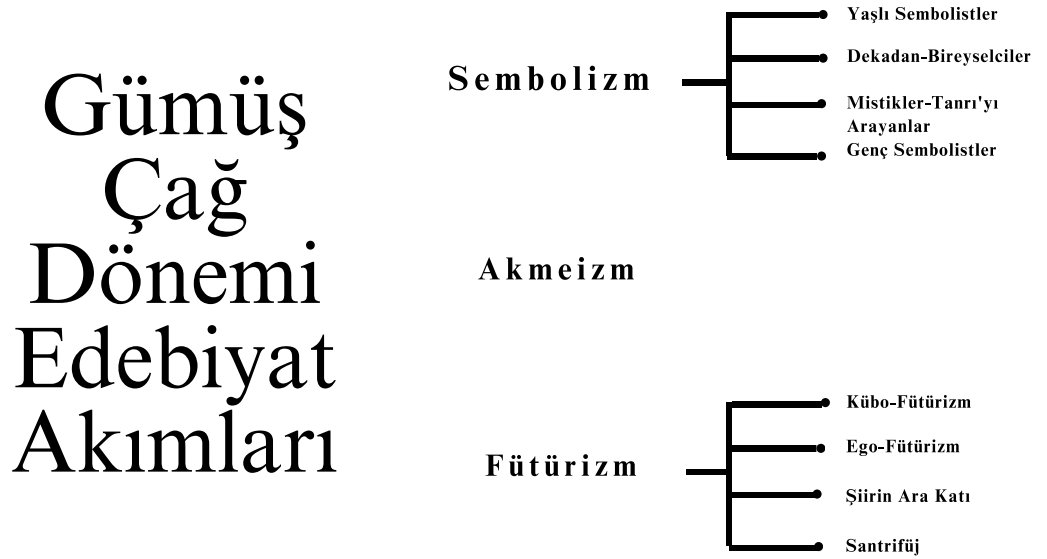
⁹⁶ Gombrich, **a.e.**, s. 557.

⁹⁷ Yuri Borisoviç Borev, **Hudojestvennaya kultura XX veka (teoretičeskaya istoriya): učechnik dlya studentov vuzov**, Moskva, Unity, 2007, s. 9.

olmamakla beraber, bazıları 1918 yılını gösterirken, diğerleri 30’lu yılların Sovyetlerinde de Gümüş Çağ’ın etkilerinin sıkça gözlemlendiğinden söz eder.⁹⁸

Fransız sanat eleştirmeni ve yazar Jean Cassou da Rusya’da modern şiirde bütün akımların birbirine karıştıklarını; kesin bir kopuş olmaksızın akımlar birbirini izledikleri için neyin Dekadanlık⁹⁹, neyin Sembolizm olduğunu söylemenin ya da Sembolizm, Akmeizm ve Fütürizmin ne zaman başlayıp ne zaman bittiklerini belirtmenin olanaksız olduğunu söylemektedir.¹⁰⁰

Bununla birlikte akımları ve aralarındaki ilişkiyi tahayyül etmek için aşağıdaki şemayı incelemek faydalı olacaktır:

Şekil IV. Gümüş Çağ Dönemi Edebiyat Akımları.

Edebiyat bilimci Nikolay Alekseyeviç Bogomolov’a göre bu “yeni sanat” çağının başlangıcı ya 1892 yılında Dmitri Sergeyeviç Merejkovski’nin *Semboller [Simvolı]* adlı kitabının çıkması ve meşhur *Çöküşün Nedenleri Hakkında [O*

⁹⁸ Vyaçeslav Pavloviç Şestakov, *Russkiy serebryany vek: zapozdavşiy renessans*, Sankt-Peterburg, Aleteyya, 2017, s. 8.

⁹⁹ XIX. yüzyılın sonları – XX. yüzyılın başlarında edebiyatta ve sanatta yer edinmiş, umutsuzluk, yaşamın reddi ve bireycilik özellikleri ile öne çıkan akım. Bkz.: “Dekadantizm” (Çevrimiçi) <https://ru.wiktionary.org/wiki/декадентство>, 10 Şubat 2023.

¹⁰⁰ Jean Cassou, *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*, çev. Özdemir İnce & İlhan Usmanbaş, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s. 168.

priçinah upadka] konulu bir ders vermesine ya da 1894 yılında Valeri Yakovleviç Bryusov'un Rus Sembolistleri derlemesinin ilk iki sayısının yayımlanması ve sembolist Fransız yazar Paul Verlaine'den yaptığı **Sözsüz Romanslar** [*Romansı bez slov*] çevirisinin çıkışına tarihlendirilebilir.¹⁰¹

Gümüş Çağ teriminin Rus edebiyatına antik çağlardan, Rus kültürüne de antik genlerden aktarıldığını söyleyen filozof, kültür bilimci ve sanat tarihçisi Vyaçeslav Pavloviç Şestakov, tarihin bu “metalürjik” tipolojisini bilinen değerli metaller üzerinden inşa etme geleneğinin antik Yunanlara ait olduğunu öne sürer. Yine düşünürün aktardığına göre Yunan şair Hesiodos'un altın, gümüş, bakır, bronz ve kahramanlık çağlarından bahsettiğini, Romalı şair Ovidius'un ise nereden çıktığını bilmediği kahramanlık çağını reddederek tipolojiyi sadeleştirdiğini öğrenmekteyiz.¹⁰²

Gümüş Çağ terimi özellikle batıdaki Slavistler ve Rus edebiyat tarihçileri tarafından kullanılır. Bu terimi Rus şiiri ve edebiyatı için kullanan ilk kişi, şair ve eleştirmen Nikolay Avdeyeviç Otsup'tur. 1933 yılında bir Paris gazetesi olan **Sayılar**¹⁰³ [*Çisla*]'da **Rus Şiirinin Gümüş Çağı** [*Serebryanıy vek russkoy poezii*] adlı bir makale yayımlar. Makalede kavramsal bir çerçeve olmadığı için Otsup'u Gümüş Çağ'ın teorisyeni ve kurucusu olarak adlandırmak temelsizdir. Çağ hakkında kuramsal temeli daha çok filozof Nikolay Aleksandroviç Berdyayev sağlar lakin o da gümüş ve altın çağ terimlerinden ziyade XX. yüzyılın başı için **Manevi Rönesans** [*Duhovnyy renessans*] terimini kullanır. Bu terimi kullanması, Rusya'da kültürel, dini ve sanatsal bir yeniden doğuşun yaşandığını bir nevi tasdik eder.¹⁰⁴

Filolog Nina Vladimirovna Barkovskaya ise araştırmacıların son zamanlarda Gümüş Çağ terimini kullanmaktan imtina ettiklerini söyleyerek bu metaforik terimin yanıltıcı ve bulanık bir anlam taşıdığını dile getirip XX. yüzyıl şiirinin Puşkin

¹⁰¹ Nikolay Alekseyeviç Bogomolov, **Vokrug serebryanogo veka. Statyi i materialı**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2010, s. 11.

¹⁰² Şestakov, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁰³ 1930-1934'lü yıllarda Paris'e göç eden Rus göçmenlere ait edebiyat, sanat ve felsefe dergisi. Bkz.: (Çevrimiçi) <http://emigrantica.ru/item/chisla-parizh-1930-1934>, 17 Ocak 2023.

¹⁰⁴ Şestakov, **a.g.e.**, s. 9.

döneminin bir yansıması olmadığını, sanatsal anlamda en az o kadar iyi olduğunu öne sürer.¹⁰⁵

Çağ hakkında her ne kadar bu türde değişken tanımlama ve görüş dile getirilse de ortak olan kanı, dönemin beraberinde getirdiği ruhsal uyanıştır.

Berdyayev, XX. yüzyıl Rus kültürünü Sembolizm ve estetizmin temsil ettiğini söyleyerek *Rus Dini Düşüncesi ve Devrim* [*Russkaya religioznaya mısl i revolyutsiya*] adlı makalesinde Gümüş Çağ'ı şu şekilde tanımlar:

“Yüzyılın başı Rusya için büyük bir zihinsel ve manevi uyanış zamanı olmuştur. Entelektüel bilincin hüküm süren biçimlerinin altında uzun süre bastırılan manevi kültürün yaratıcı içgüdüğü uyanmıştır. Biz, bize has bir felsefi, sanatsal ve mistik rönesans yaşıyoruz.”¹⁰⁶

Şestakov'a göre Gümüş Çağ, her ne kadar hayal ürünü ve gerçeklikten soyutlanmış bir kültür olarak görülse de bu durum pek de doğru değildir. Özellikle Gümüş Çağ döneminde diğer kültürler ile olan iletişim ve etkileşim üst seviyededir. Rus kültürü, müziği, balesi ve resmi Avrupa ve Amerika'da yıllarca hayranlık uyandırmış, taklit edilmiştir. Tam da bu dönemde Rus kültüründe birçok değişim meydana gelmiş, geleneksel değerler yeniden yorumlanmış, yeni sanat türleri ve stilleri ortaya çıkmıştır. Dünyada ve ülkede yaşanmakta olan çatışmaların karşısında güzelliğin ve insanlığın dik bir şekilde ayakta durabildiği, devletin engellerini yerle bir eden, zorbalığın ve kötülüğün karşısında güzelliğin sonsuz zaferine dair inancı insanlara aşıl原因 bir kültür hareketi olarak insanların hafızasında kalmıştır.¹⁰⁷

1890'dan 1920'lerin ortalarında dek ülkede sanatsal anlamda ortaya çıkan pek çok devrim farklı doğrultularda ilerleyip dünyanın geri kalanındaki sanat akımlarıyla ortak yönler paylaşıp da Rus kültürünün Gümüş Çağ'ı, tarihçi Paul Bushkovitch'e göre XIX. yüzyılın Altın Çağı'na kıyasla dünya çapında daha az okur ve dinleyici

¹⁰⁵ Nina Vladimirovna Barkovskaya, *Poeziya serebryanogo veka*, 3. bs., Yekaterinburg, Uralskiy gosudarstvenniy pedagogičeskiy universitet, 2010, s.7.

¹⁰⁶ Nikolay Aleksandroviç Berdyayev, “Russkaya religioznaya mısl i revolyutsiya”, *Versti*, Sayı III, Paris, Dni, 1928, s. 40.

¹⁰⁷ Şestakov, *a.g.e.*, s. 14.

kitlesine ulaşabilmiştir. Bunun nedeni ise dönemin en yetenekli sanatçıların şair, yani başka bir dile çevrilmesi en zor sanatın ustaları olmalarıdır.¹⁰⁸

Bununla beraber, 1910 yılında ortaya çıkan, solcu sanat olarak anılan ve Rusya’da uzun yıllar “Fütürizm” gibi genel bir etiketle anılan küçük gruplar olmuştur: **Tefli Balet** [*Bubnoviy balet*], **Gençlik Birliği** [*Soyuz molodeji*], **Eşek Kuyruğu** [*Oslinyy hvost*] gibi gruplara üye olan Kazimir Maleviç, Vladimir Tatlin, Pavel Filonov, Mihail Larionov gibi ressamlar Rus Avangardı olarak Batı’da ünlenmişler, dünyayı etkilemişler, Batılı kültür tarihçilerinin ilgisini çekmişlerdir.¹⁰⁹

1890’larda olgunluğa erişmiş şairler ve ressamlar, edebiyatta Gerçekçiler ve Sembolistler, görsel sanatlarda ise **Sanat Dünyası** [*Mir iskusstva*] farklı ve karmaşık bir yapıyı oluşturmaktaydı. 1910’lara gelindiğinde ise yeni dalgalar yayılmaya başladı. Şiirde Fütürizm ve Akmeizm akımları, Rus balesinde yeni dans biçimleri ve İgor Stravinski’nin radikal görünen yeni müziği ortaya çıktı. Ressam Vasili Kandinski 1911’e gelindiğinde yalnızca soyut yapıtlar üretiyordu, Peterburg’da Kazimir Maleviç, meşhur **Siyah Kare** [*Çyorniy kvadrat*] adlı tablosunu 1915’te yarattı. Devrim ve iç savaş Rus kültürünü de ikiye bölmüştü. Şairlerin ve sanatçıların çoğu yurtdışına göçmüşlerdi ve bir bakıma eski tarzlarını sürdürmekteydiler. Bolşeviklere yakınlık duyanlar ise ülkede kalıp daha karmaşık bir hal almıştı. Devrimin ve yeni düzenin kendi sanatsal devrimleriyle aynı özü taşıdığını savunanlar da vardı, daha radikal görüşleri savunup modernizm ile sosyalist gerçekçiliği birleştirenler de.¹¹⁰

Serflerin özgürleşmesi ile Rus yayıncılık kolu büyük oranda gelişmiş; yazarlar yazdıklarıyla geçinebilmeye ve zenginleşmeye başlamışlardı. 1905’e gelindiğinde Maksim Gorki, Rusya’nın en çok kazanan yazarıydı. Anton Pavloviç Çehov’un

¹⁰⁸ Paul Bushkovitch, **Rusya’nın Kısa Tarihi**, çev. Mehmet Doğan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016, s. 326.

¹⁰⁹ Solomon Volkov, **Büyülü Koro. Lev Tolstoy’dan Aleksandr Soljenitsin’e XX. Yüzyıl Rus Kültür Tarihi**, çev. Sabri Gürses, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 72.

¹¹⁰ Bushkovitch, **a.g.e.**, s. 326.

oyunları büyük üne kavuşmuştu zira oyunları Moskova Sanat Tiyatrosu'nda sahneleniyordu.¹¹¹

Peterburg'un sanat ortamı Sergey Diyagilev'in önderliği altında büyük değişim göstermiş, görsel sanatlar konusunda yayın yapan Sanat Dünyası dergisi ve topluluğa ait ressamlar, Gezginler [Peredvijniki] ekolünün eski ressamlarından farklı olarak köylü yaşantısını, manzarayı ve aydın portrelerini ele almaktan uzaklaşıp daha dekoratif iç mekân tasvirlerine, görüntüyü ve tarzı vurgulayan portrelere yönelmiş, Rönesans ve XVIII. yüzyıl gibi geçmişin Avrupa tarzlarına değer vermişlerdir.¹¹² Aynı adı taşıyan derginin ilk sayılarında grubun temel görüşleri net bir ifade ile belirtilmiş; sanatın bağımsızlığının, çağdaş kültürün sorunlarının özellikle sanatsal biçimin sorunu olduğunun ve sanatın asıl amacının dünyadaki sanat eserlerini tanıma yolu ile Rus toplumunun estetik zevklerinin geliştirilmesi olduğunun altı çizilmiştir.¹¹³

Sanat alanında bu gelişmeler yaşanırken 1905 devrimi gerçekleşir. Devrim, sanat çevreleri tarafından farklı tepkiler görse de sanatçıların çoğu tarafından desteklenmez. Zira sanatçılar, devletin dayattığı çeşitli engeller ve tekellerden bunalmıştır. Tolstoy'un *Diriliş* [Voskreseniye] romanı Rusya'da yayımlanamaz ve teksir makinesiyle çoğaltılarak öğrenciler arasında elden ele dolaştırılır.¹¹⁴ Ancak romanın ilk kez Niva'da basılmasının ardından birçok Rus yayınevi kitabı yayımlamaya başlar. Kısa süre içerisinde yazarın ana vatanında 40'a yakın "Diriliş" baskısı ortaya çıkar; Fransa'da ise 1900 yılının içerisinde romanın tam 15 farklı yayınevinden basımı yapılır.

Ressamların ilerleyişi de hızlı olur. Özellikle Moskova'da Kübizm etkisi altındaki ressamlar gerçekçi teknikten tamamen kopar. Kazimir Maleviç bütünüyle soyutlamaya yönelir. Ortaya attığı Süprematizm kavramına göre sanatçı, geometrik şekillerle iş görmeli, dünyanın görünüşünün ardında saklı gerçekliğin anahtarına

¹¹¹ Bushkovitch, a.e., s. 327.

¹¹² Bushkovitch, a.e., s. 329.

¹¹³ Tatyana Valerianovna İlyina, *İstoriya iskusstv. Russkoye i sovetskoye iskusstvo*, Moskva, Vısşaya şkola, 1989, s. 247.

¹¹⁴ Bushkovitch, a.g.e., s. 330.

vakıf olmalıdır.¹¹⁵ Süprematizmde rengi esas alan sanatçı, renkli pigmentin somut maddeselliğini biçim ve çizgiyle birlikte ana ifade aracı ve sanatçının malzemesi olarak tanımlar.¹¹⁶

1905'ten sonrası yazarlar tarafından da değişim coşkusuyla geçer. Yeni nesil yazarların en önemlilerinden Beliy 1913'te Peterburg adlı romanında, devrim döneminde geçen Peterburg'u kaleme alır. Yazar, *İki Yüzyılın Arasında* [*Na rubeje dvuh stoletiy*] adlı kitabında yüzyıl hakkında şu sözleri kaleme alır:

“Sınır çocukları olan bizler, birçok açıdan anlaşılmazız: yüzyılın ne sonu ne de başıyız, yüzyılların ruhta meydana gelen savaşıyız. Yüzyıllar arasındaki makasız [...]. [...] Bizi ne eskinin ne de yeninin ölçütlerine göre açıklayabilirsiniz.”¹¹⁷

Şair cephesi ise daha faal ve kavgacıdır, her sene yeni bir topluluk kurulur ve manifesto yayımlanır. Bir süre sonra, başlığı içeriğine uygun bir manifesto yayımlayan Fütüristler ortaya çıkar. *Toplum Beğenisine Şamar* [*Posşçyoçina obşçestvennomu vkusu*] adlı manifestoda Fütüristler, dünyaya dair değerlendirmelerinde Sembolistler kadar fekalet tellallığı yapıyor fakat yaklaşan kargaşaya daha olumlu bir gözle bakıyorlardı. Teknolojiye hayranlık duyuyor, eski sanat biçimlerinin sona ermesini özgürleştirici bir unsur sayıyorlardı. Fütüristlerin en önemli temsilcisi şair Mayakovski, sadece sanat devrimcisi değil, gerçek hayatta da devrimciydi. Bolşevik partide çalışmıştı ve 1917'den sonra Kızılıların en ünlü şair sözcüsü olacaktı.¹¹⁸

Özetlemek gerekirse, 1900'lerde edebiyat, aydın sınıfının önemli bir bölümünü sarmalayan ve aynı zamanda Nietzsche'nin ahlak dışılığının eşiğine gelen yeni bir dinsel bilinç arayışını yansıtmaktaydı. Bu dönemde Rus kültürü hem dekadandan [gerilemiş] hem de Rönesans olarak adlandırılmaktaydı. Çeşitli yazarların yapıtlarında Neo-romantizmin izleri açıkça hissediliyordu. Annenski, Bryusov,

¹¹⁵ Bushkovitch, a.e., s. 331.

¹¹⁶ Anatoli Vladimiroviç Rıkov, “Problemı formı i materiala v sovremennom iskusstve”, *Vestnik SPBGU*, Sayı II (III), Sankt-Peterburg, SPBGU, 2012, s. 116.

¹¹⁷ Andrey Beliy, *Na rubeje dvuh stoletiy*, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 180.

¹¹⁸ Bushkovitch, a.g.e., s. 331-332.

Balmont, Sologub ve diğer dekadancer, kendi dışında hiçbir hedefi olmayan, yalnızca estetik arayışlara adanmış, kendi kendine yeten bir sanat yaratma çabasındaydılar.¹¹⁹

Dekadan edebiyatın önde gelen akımlarından biri olan Sembolizm akımına ait Balmont, Sologub ve Merejkovski gibi isimler gerçekleri yansıtmaktan kaçınarak okurları hayali bir dünyaya sürüklemeye çalışıyorlar; etraflarındaki dünyanın gerçekçi tasviri yerine kapalı ve belirsiz sembollerini kullanmayı tercih ediyorlardı. Sembolist akımın en belirgin özellikleri gizemlilik, bireysellik, karanlık ve çaresizce bir karamsarlıktı. Sembolistler, Akmeistler ve Fütüristler benzer şekilde sanat için sanat görüşünü savunup, Rus edebiyatının gerçekçi ve yüksek üsluplarından kaçınıyorlardı. Böylece, XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bu dekadancer akımların bulunduğu dönem, bilindiği üzere edebiyat tarihinde Gümüş Çağ olarak adlandırıldı.¹²⁰

Gümüş Çağ olarak adlandırılan dönemde meydana gelen tüm bu gelişmelerin ışığında, döneme damgasını vuran edebiyat akımlarından söz etmek, akımları, savundukları görüşleri ve sanat dünyasına getirdikleri bakış açıları açısından faydalı olacaktır. Bu akımların başında, Gümüş Çağ'ın uyanma arifesinde ortaya çıkan ve geleneksel edebi biçimlerden keskin bir şekilde ayrılarak bireyin kişisel deneyimine ilgi duyan Sembolizm gelmektedir.

2.1.1. Sembolizm

Yunanca *σύμβολον* [*symbolon*] sözcüğünden türeyen *sembol*, Aristophanes'in tanımına göre bir araya gelene kadar tamamlanamayan bir bütünün iki yarısıdır.¹²¹ Nispeten göreceli sayılabilecek bu tanımın yanında sembol sözcüğü aslen simge ve işaret anlamlarını taşımaktadır. Sergey İvanoviç Ojegov ve Natalya Yulyevna

¹¹⁹ Vadim Solomonoviç Bayevski, *İstoriya russkoy literaturı XX veka*, Moskva, Yazıkı russkoy kulturi, 1999, s. 268.

¹²⁰ Esra Elmacioğlu, "Sovyet-Rus Edebiyatının Şekillenme Sürecine Genel Bir Bakış", *ASEAD*, Cilt VI, Sayı I, Ankara, TÜBİTAK ULAKBİM, 2019, s. 85.

¹²¹ "Platon 'Şölen' Diyaloğu Üzerine Çözümleme", (Çevrimiçi) https://medium.com/@emre_felsefe01/platon-şölen-diyaloğu-üzerine-çözümleme-2993ffce53aa, 5 Şubat 2023.

Şvedova'nın hazırlamış olduğu *Açıklamalı Rusça Sözlük*'te [*Tolkoviy slovar russkogo yazıka*] sembolün anlamı herhangi bir kavrama, olguya, fikre işaret eden şey olarak geçer.¹²² Edebi yapıtlara konu olan sembol ise bilindiği üzere doğrudan göstermek yerine anlatılmak istenilen şeyin işaretler, simgeler aracılığıyla anlatılmasıdır.

Edebiyatta sembolün taşıdığı anlam hakkında daha ayrıntılı bilgi edinebilmek için Cassou'nun *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*'nde verdiği açıklamaya bakabiliriz:

“Bu sözcükte bireşim (sentez) sözcüğünün bir benzerini gören ve eleştirel bir yorum yapmaksızın sembolün canlı ve zengin bir bireşim olduğunu düşünen Mallarmé özellikle sembolden söz eden kişidir. [...] Mallarmé, şiiri, dünyayı betimlemeye yönelik bir girişim olarak değil, fakat doğrudan doğruya şairin ruhundan kaynaklanan bir evren düzenleyici eylem olarak anlıyordu. [...] Mallarmé'ye göre istiare (alegori) ve sembol çoğu kez karıştırılmıştır, oysa istiare önceden belli soyut düşüncelerin tasarımıdır; sembol ise bilinmezden kaynaklanır, düşüncenin gizine ya da şairin kendi benliğinin derinliklerinden dile getirmeye çalıştığı ruhsal duruma yönelir. [...] Bir imge ya da bir imgeler dizisi, bir sözcük bağlaşımı, bir müzik tınısı, bize bir düşünceyi sentezletirse, bu düşünceyi sanki kendi içimizden doğuyormuşçasına bulgulamamıza olanak sağlarsa, yazma sanatında bir sembol söz konusu olabilir.”¹²³

Mürüvvet Özlem Parer'in *Rus Biçimciliği ve Şklovski* adlı kitabında aktardığı üzere Beliy da 1910 yılında yayımladığı *Sembolizm* adlı yapıtında yer alan *Kültür Sorunsalı* [*Problema kulturi*] adlı makalesinde sembol için benzer bir tanım vererek sembolü doğadan alınan ve yaratıcılıkla yeniden şekillendirilen, şairin kendi içinde yaşadığı duygularıyla doğadan aldığı özellikleri birleştirdiği imge olarak yorumlar.¹²⁴

Bu imgede işaret ile işaret edilen arasında başlangıçtan beri bir kıyas ya da benzerlik bulunur. Puşkin'in şiirlerinde güneş mutluluğun ve sevincin; Gorki'nin yapıtlarında fırtına devrimin sembolü olur. Bununla birlikte zaman içerisinde

¹²² Sergey İvanoviç Ojegov ve Natalya Yulyevna Şvedova, *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*, 4. bs., Moskva, RAN, 2009, s. 717.

¹²³ Cassou, *a.g.e.*, s. 295.

¹²⁴ Mürüvvet Özlem Parer, *Rus Biçimciliği ve Şklovski*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004, s. 35.

sembollerin işaret ettiği anlamda değişiklikler meydana gelebilir. Örneğin beyaz güvercin başta uysallığın simgesi iken, günümüzde barışın simgesidir.¹²⁵

İlk olarak 1870-1880’li yıllarda Fransa’da ortaya çıkan Sembolizm akımı, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Rusya’yı da etkisi altına alır. Stéphane Mallarmé’nin en önemli temsilcisi sayıldığı akımın Rusya’ya etkisi 1890’lı yıllarda başlar.

Akımın bağımsız bir edebi akım olarak yer edinmesi 1880’li yılların ortalarına doğru Sembolizm adının ortaya çıkması ve manifestonun yayımlanmasıyla başlar. İnnokenti Fyodoroviç Annenski konu hakkında şunları dile getirir:

“Paul Bourde, 6 Ağustos 1885 tarihli *Le Temps* gazetesinde şairler için Dekadan terimini ilk defa kullanan kişidir. Birkaç gün sonra Jean Moréas ise *XIX siècle* gazetesinde herhangi bir etiket gerekiyorsa bu yeni şairleri *Symbolist* olarak adlandırmanın daha adil olduğunu belirterek karşılık vermiştir.”¹²⁶

Bir yıl sonra 18 Eylül 1886 tarihli *Le Figaro* gazetesinde Moréas, *Symbolizm Manifestosu*’nu yayımlar.

Fransız Sembolizmini daha sonra gelişen Alman ve Rus Sembolizminden ayıran özellik, felsefi değil estetik ilkelerin esas alınmasıdır. Öncülleri olan Romantizmden sanatsal kişiliğin bireysel başkaldırısını miras alan Sembolistler, bunu saf estetik alana taşırlar. Sembolistlere göre eğer bir Romantik tüm dünyayı karşısına alıyorsa, bir Sembolist bunu kendi iç dünyası ve sanatsal zevklerini sıradan insanın sanatsal görüşlerinin karşısına alarak sınırlandırır. Sembolistlere göre sanatçının bireysel iç dünyası, imgeler, metaforlar, karşılaştırmalar gibi geleneksel ve rasyonel sanatsal araçlar ile yeterli karşılığını bulamaz. Bunun için yeni bir araca ihtiyaç vardır; bu da semboldür. Sembolistlere göre sanatsal bir yapıtta her şeyin bir

¹²⁵ Parer, a.e., s. 30.

¹²⁶ Mihail Yuryeviç Lotman ve Zara Girşevna Mints, “Simvolizm”, **Russkaya literatura XX veka. Şkol, napravleniya, metodi tvorçeskoy raboti**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002, s. 13.

anlamı, bir sembolü bulunur; tablonun renkleri semboliktir, müziğin sesi semboliktir, şiirin tınısı semboliktir.¹²⁷

Fransız Sembolistler şiirde melodiye ve müzikaliteye önem vermişlerdir. Müzik onlar için en önemli sanat dalıdır. Sembolistler ritimde, ses tekrarlarında şiirin müzikalitesini görmüşler, yeni biçimler üreterek Avrupa şiirine, önceki şiir ölçülerinden bağımsız, metnin canlı deviniminden doğan, hiçbir dış koşul ve sınırlandırma ile bağı olmayan *serbest nazım [vers libre]* türünü tanıtmışlardır.¹²⁸

Sembolizmin müzik ile derinden bağlantılı olduğunu Belı da savunmaktadır. *Sanat Dünyası*'nın beşinci sayısında yayımlanan ***Dünya Algılaması Olarak Sembolizm [Simvolizm kak miroponimaniye]*** adlı makalesinde akımın din ve müzik ile olan ilişkisine dikkat çekerek sembolün her zaman müzikal olduğunu, müziğin sembolden taşıdığını, müziğe yatkın olmayanların sembolden anlayamayacağından bahseder.¹²⁹

Rusya ayağında Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Maurice Maeterlinck, Stéphane Mallarmé, Oscar Wilde, Henrik İbsen, Friedrich Nietzsche'nin yanı sıra Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin romanları, Fyodor İvanoviç Tyutçev ve Afanasi Afanasyeviç Fet'in şiirleri ve Alman edebiyatındaki Sturm und Drang¹³⁰ akımının etkisi altında gelişen akımın üzerinde aynı zamanda Vladimir Sergeyeviç Solovyov'un idealist felsefesinin de etkisi olmuştur. Bu felsefeyi benimseyen Konstantin Dmitriyeviç Balmont, Merejkovski, Zinaida Nikolayevna Gippius, Fyodor Kuzmiç Sologub, Blok, Belı, Vyacheslav İvanoviç İvanov Sembolizmin önde gelen temsilcilerinden olur. Daha sonra birinci (yaşlı) ve ikinci (genç) kuşak olarak ikiye ayrılan grubun birinci kuşağında Merejkovski, Bryusov, Balmont, Gippius ve Sologub bulunurken ikinci kuşakta Belı, İvanov, Blok, İnnokenti Fyodoroviç Annenski ve Solovyov yer alır. *Sanat Dünyası* akımın ilk dergisidir. Daha sonra

¹²⁷ Lotman ve Mints, **a.e.**, s. 13-14.

¹²⁸ Lotman ve Mints, **a.e.**, s. 14.

¹²⁹ Parer, **a.g.e.**, s. 34-35.

¹³⁰ *Fırtına ve baskı* (Almanca), XVIII. yüzyıl Alman edebiyatında etkisini göstermekle birlikte özünde yüksek duygusallık ve toplumun adaletsizliklerine karşı bireysel başkaldırı içeren akım. Bkz.: "Sturm und Drang" (Çevrimiçi) <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Sturm%20und%20Drang>, 8 Şubat 2023.

Bryusov'un yayımladığı **Terazi** [*Vesı*] (1904-1909) derginin yerini alarak grubun ana yayım organı olur. Rusya'da İvanov'un **Kule** [*Başnya*] diye anılan evinde gerçekleştirilen toplantılarla şekillenen grubun amacı tüm içtenlikleriyle yaşamın anlamını arayıp bulmak, bireysel ve gizemli de olsa gerçek değerleri elde etmektir.¹³¹

Aslında Sembolistlerin sözcüğe olan devrimci sayılabilecek bakış açıları, Merejkovski, Gippius, Bryusov, Balmont, Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov gibi şairlerin imgelemi çok zorlayıcı saydıkları bir geleneğin boyunduruğundan kurtarmak istemelerinde yatar. Belıy bu konuda anılarında şunları yazmaktadır:

“Genç Sembolistleri birleştiren şey, bir ortak program, gelecekle ilgili bir evet değil, ama geçmişin olumsuzlanması ve reddi bağlamında bir ortak karar, *babalarının* suratına fırlatılan bir *hayır* idi.”¹³²

Her ne kadar geçmişin olumsuzlanması konusunda hemfikir olsalar da edebiyat tarihçileri Yuri Mihayloviç Lotman ve Zara Grigoryevna Mints'e göre Peterburglu ve Moskovalı birinci kuşak Sembolistler arasındaki coğrafi sınır büyük önem taşımaktadır. Peterburglu mistikler, Bryusov'un etrafında toplanan Moskovalı yazarlara karşıtlırlar.¹³³

Yaşam algıları öznel olan Sembolistlerden olan Balmont, **Sembolik Şiir Üzerine Temel Sözler** [*Elementarnıye slova o simvoliçeskoy poezii*] adlı makalesinde dünya algılamalarını Gerçekçilerle karşılaştırarak Gerçekçilerin her zaman sıradan bir gözlemci olduğunu, Sembolistlerin ise her zaman birer düşünür olduğunu belirtir. Gerçekçiler ötesinde hiçbir şey göremedikleri somut dünyaya bir dalgaya kapılır gibi kapılmışlardır; Sembolistler ise reel gerçekliği reddederler, bu gerçeklikte yalnızca kendi düşlerini görürler, yaşama kendi pencerelerinden bakarlar. Balmont dışında Bryusov da **Rus Sembolistler** [*Ruskiye simvolisti*] adlı çalışmasında Sembolizmin amacının imgeler dizisiyle adeta okuru hipnotize etmek,

¹³¹ Parer, **a.g.e.**, s. 31-32.

¹³² Cassou, **a.g.e.**, s. 169.

¹³³ Lotman ve Mints, **a.g.e.**, s. 17.

belirli bir ruh hali uyandırmak olduğunu, bilinçlerinde yer eden tek reel öz olan kendi yaşadıklarını dile getirmenin sanatçının görevi olduğunu belirtir.¹³⁴

Sembolist şair genelde anlaşılır olmak istemez, herkese seslenmez. Okurda altıncı hissi uyandırmak, şairinkine eş sezgileri geliştirmek hedefi taşınır. Yalın, anlaşılabilir, kavranabilir olan kimse Bryusov'a göre sanatçı değildir. Sanatçı, evreni algılamının daha başka, daha mükemmel yollarını arayanlar için kendi gizemini aydınlığa kavuşturduğunda görevini yerine getirir.¹³⁵

Akımın özelliklerinden biçim ve içerik ilişkisine vurgu yapan Bely, farklı dönemleri karşılaştırarak Romantizmde içeriğin egemen olduğundan ve biçimin içeriği ifade etme aracı olarak kullanıldığından, Klasisizmde tam tersinin, içeriğin biçimi belirlediğinden bahseder. Bely'a göre biçim ve içerik bütünlüğü ancak Sembolizmle sağlanabilir.¹³⁶

Birinci kuşağa özgü bu özelliklerden sonra ortaya çıkan ikinci kuşak, birinci kuşağın sahip olduğu karamsar ruh halinden, kendini sınırsızca sevmeye çağrısından, yaşam karşısındaki pasiflikten, kendi kurdukları düş dünyasına kapılmaktan, ölüm düşüncesinden ve erotizme düşkünlükten ayrılp dini felsefeye yönelmiş, olguların gerçek özü bilimsel deneylerle değil öte dünyada aranmıştır lakin bu gibi amaçlarla yüce duyguların ifadesi haline getirilen sembol zamanla hem maddi özünü hem de soyut içeriğini yitirmiş, boş bir metafizik işaret haline gelmiştir.¹³⁷

Cassou'nun aktardığına göre akım olarak Rus Sembolizminin sona erışı 1910 yılında, biri İvanov'un, öteki Blok'un kaleminden çıkan iki makalenin *Apollon* dergisinde yayımlanması ile ilişkilidir. İvanov'un **Sembolizmin İlkeleri** [*Zaveti simbolizma*], Rus Sembolizminin dini görevini doğrulamaktaydı. Blok'un **Rus Sembolizminin Güncel Durumu Üzerine** [*O sovremennom sostoyanii russkogo simbolizma*] başlıklı yazısı da aynı doğrultuydu. Bunun üzerine bir tartışma çıktı. Bryusov, Sembolizmin sanattan başka bir şeyle ilgisinin bulunmadığını ve

¹³⁴ Parer, a.g.e., s. 32.

¹³⁵ Parer, a.e., s. 33.

¹³⁶ Parer, a.e., s. 36.

¹³⁷ Parer, a.e., s. 37-38.

bulunmasını istemediğini ileri sürerek karşılık verdi. 1905 devrimini coşkuyla karşılayan ve 1917 devrimiyle sürgüne gönderilen grup üyeleri zamanla ayrı ayrı yapıtlar vermeye başladı. Grubun yayın organı olan *Terazi* dergisi 1909 yılında kapandı ve bazı öykünmeciler dışında Sembolizm Rusya’da 1910 yılında etkisini kaybetti.¹³⁸

Edebiyat bilimcisi Yelena Vladimirovna Yermilova da **Rus Sembolizminin Teorisi ve İmge Dünyası** [*Teoriya i obrazny mir russkogo simvolizma*] adlı çalışmasında Kule’de toplanan grubun uzun soluklu olmadığını ve *Terazi* dergisinde fırtınalı ve şiddetli tartışmalarla son bulduğunu belirterek çok sayıda tartışmalı makalelere yansıyan karşılıklı itişme ve çekişmelerin, akımın temel ilkeleri ve görevlerini gölgede bıraktığını belirtir.¹³⁹

Akımın tüm bu tarihsel gelişimi altında dil bilimsel çalışmaları incelediğimizde, XX. yüzyılda Rusya’daki Sembolist hareketin, dilin gücüne ve daha derin anlam ve duyguları edebi düzeyin ötesinde aktarmadaki rolüne büyük önem verdiğini söyleyebiliriz.

Sembolizm ile şiirde biçim ve teknik önem kazandığından dil çalışmaları farklı bir boyut kazanmıştır. Sembolizmden önce dil yalnızca bilgilendirme işlevi görürken akım ile sözcük, yalnızca tanınan bir nesneye, bilinen anlamsal içeriğe işaret etmez. Sözcük adlandırmaktan çok mistik çağrışımlar uyandırmak, sözün büyüsü ile başka şekilde dile getirilemeyen duygular uyandırmak çağrısında olur. Böylece daha önceden bilinen ve alışılmış sözcük, deşifre edilmesi gereken bir tür mistik kod olarak ortaya çıkar. Bu kodun ortaya çıkarılması için şair tarafından kullanılan imge, sözcük, ritm, ölçü, ses uyumu, metaforlar incelenebilir.¹⁴⁰

Sonuç olarak, XX. yüzyılın başlarında Rusya'daki Sembolist edebiyat hareketi, insan deneyiminin ruhani ve mistik yönlerinin keşfine yaptığı vurguyu yansıtan bir dizi yeni metaforik sözcük oluşumuna [neoloji] yol açmıştır. Bu sözcük oluşumları

¹³⁸ Cassou, **a.g.e.**, s. 169.

¹³⁹ Yelena Vladimirovna Yermilova, **Teoriya i obrazny mir russkogo simvolizma**, Moskva, Nauka, 1989, s. 12.

¹⁴⁰ Parer, **a.g.e.**, s. 34.

ile yeni anlamlar yaratmak ve öznel, dönüştürücü olanı vurgulamak için ön ekler, son ekler ve diğer morfolojik değişikliklerden faydalandığı gibi sembollerin metaforik anlamları da kullanılmıştır. Örneğin, Blok'un soğuk his [холодное чувство], soğuk ruh [холодная душа] ifadeleri için kalpte kar fırtınası [снежная вьюга в сердце], kardan aşk [снежная любовь] metaforlarını kullanması ya da Balmont'un keskin sözcük anlamında Shakespeare'in *I will speak daggers* / Я хочу кинжальных слов / *Hançer gibi konuşayım*" ifadesini kullanması buna örnek gösterilebilir.¹⁴¹

Ne var ki, Sembolizmin içsel deneyim ve öznel algı ile olan bu meşguliyeti Akmeizm adı altında bir grubun ortaya çıkmasına; keskin, somut imgelemenin doğmasına ve klasik biçimlere dönüşe yol açarak XX. yüzyıl Rus edebiyat sahnesinde önemli bir değişimi yansıtmıştır.

2.1.2. Akmeizm

Yunanca *zirve, tepe* anlamına gelen *ἀκμή* [akmé] sözcüğünden esinlenen grubun sözcük seçiminden de anlaşılabilceği üzere edebiyatta Sembolistlerden sonra daha yüksek bir seviyeye ulaşma amaçlanır. Bir diğer görüşe göre *akmé* sözcüğü ile *uç* anlamı kastedilmektedir. Şair Sergey Mitrofanoviç Gorodetski, sözcüğün bu anlamı ile bir okun ucunun yol göstermesini bağdaştırmış olmalı ki akım hakkında şu sözleri dile getirir:

“[...] Akmeizm gerçekten bir ok gibi sivriltilmiştir; sisler arasından geleceğin şiirinin tertemiz havasına dalar”.¹⁴²

1910'da kurulan *Ozanlar Atölyesi* [Tseh poetov] adlı grubun etrafında toplanmaya başlayan grubun kurucu üyesi Nikolay Stepanoviç Gumilyov'dur. Anna Andreyevna Ahmatova, Osip Emilyeviç Mandelştam, Sergey Mitrofanoviç Gorodetski, Mihail Aleksandroviç Zenkeviç, Georgi Viktoroviç Adamoviç, Georgi

¹⁴¹ Viktor Maksimoviç Jirmunski, *Poetika russkoy poezii*, Sankt-Peterburg, Azbuka-Klassika, 2001, s. 163.

¹⁴² Parer, a.g.e., s. 54.

Vladimiroviç İvanov, İrina Vladimirovna Odoyevtseva, Nikolay Andreyeviç Otsup, Sergey Yevgenyeviç Neldihen, Vladimir İvanoviç Narbut ve Vsevolod Aleksandroviç Rojdestvenski kendilerini Akmeist olarak tanımlayan şairler arasında yer alır. Theophile Gautier, William Shakespeare, François Rabelais, François Villon ise grubun kendilerine yakın gördükleri Batılı yazarlardır.

Edebiyat eleştirmeni Oleg Anderşanoviç Lekmanov, grubun adında *atölye* sözcüğünün olmasının nedenini şu şekilde açıklar: “*Ozanlar Atölyesi*’ndeki *atölye* sözcüğü, şiir zanaatının diğer zanaatlar gibi öğrenilebileceği anlamını barındırmaktadır.”¹⁴³ Muhtemelen Lekmanov’un burada söylemek istediği, atölyenin, şairlerin bir araya gelip akımın ilkeleri doğrultusunda hem iş birliği içerisinde hem de bireysel olarak sanatsal üretim yapabilecekleri bir yer olmasıdır.

Dostane ilişkilere ve ortak zevklere sahip olmanın yanı sıra tema ve süjede benzer arayışlar içerisinde olmaları atölye katılımcılarını birleştiren bir unsur görevi görmüştür. Birçok şiirin tema ve süjesi önce topluluğun düzenlediği toplantılarda teklif edilir, daha sonra şairler tarafından tek tek, bireysel olarak çalışılır. Bu şekilde farklı şairler tarafından aynı tema ve süje etrafında yazılan şiirlerin karşılaştırılması yapılarak akımın ortak ilkelerini, bir bakıma atölyenin çalışma düzenini inşa etmek mümkün olur.¹⁴⁴

Akımın temel ilkelerini sıralamak gerekirse, bunlar:

- 1- Şiiri, ideale yönelik Sembolist çağrılardan kurtarmak, şiire netlik kazandırmak;
- 2- Mistik muğlaklığı reddetmek, yeryüzündeki hayatı çok çeşitliliği, görülebilir somutluğu, sesleri ve renkleri ile kabul etmek;
- 3- Sözcüğe belirgin, kesin bir anlam katmaya çabalamak;
- 4- İmgeleri nesneleştirmek, netleştirmek, ayrıntıları keskinleştirmek;
- 5- İnsana, insanın hislerinin gerçekliğine hitap etmek;

¹⁴³ Oleg Anderşanoviç Lekmanov, “İstoriya i poetika akmeizma”, **Russkaya literatura XX veka. Şkoli, napravleniya, metodi tvorçeskoy raboti**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002, s. 33.

¹⁴⁴ Lekmanov, **a.e.**, s. 35.

6- İlkel hislerin dünyasını şiirselleştirmek;

7- Dünya kültürüne özlem duymaktır.¹⁴⁵

Grubun en önemli yayın organı *Apollon* [1909-1917], manifestosu ise Gumilyov'un kaleme aldığı ***Sembolizmin Mirası ve Akmeizm*** [*Naslediye simbolizma i akmeizm, 1913*]'dir. Parer'in aktardığına göre bu manifesto, Sembolistler ve Fütüristlerinki gibi geliştirilmiş, ayrıntılı bir felsefi ve estetik içeriğe sahip değildir.¹⁴⁶ Manifestoda Gumilyov, Sembolizmin gelişim evresini tamamladığından ve düşüşe geçtiğinden, artık Sembolist türde bir yapıtın neredeyse hiç çıkarılmamasından, çıkanların ise oldukça zayıf kaldığından bahseder.

18 Şubat 1912'de *Apollon* dergisinin binasında düzenlenen ***Sanatsal Sözcük Taraftarları Topluluğu*** [*Obşçestvo revniteley hudojestvennogo slova*] adlı toplantıdaki konuşmasında Gumilyov'un Sembolizmden tamamen koptuklarını keskin bir dille ifade etmesi Akmeizmin resmi doğum tarihi olarak görülebilir. Toplantıda ilk defa ifade edilen Akmeizm sözcüğünün basılı olarak karşımıza çıkması ise aynı derginin 1912 yılının Eylül sayısında yine Gumilyov tarafından gerçekleştirilir.¹⁴⁷

Akmeizmin edebiyatta bir ekol olup olmadığı sorusuna Lekmanov şu şekilde yanıt verir:

“Edebi bir ekolden, benzer estetik görüşlere tutunan şairler topluluğunu kastediyorsak, hayır; estetik görüşlerin birbirini tamamladığı bir birliği kastediyorsak, evet. Birbirlerine hiçbir şekilde benzemeyen şairleri şiirler okunup münazaraların yapıldığı bir topluluk etrafında toplayabilmek Gumilyov ve Gorodetski'nin çabalarının sonucudur. Topluluğun katılımcılarından Fütürist Nikolay Burlyuk, *Ozanlar Atölyesi* için *tüm edebiyat partilerinin temsil edildiği bir parlamento* der.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ “Akmeizm”, (Çevrimiçi) <https://slova.org.ru/serebryanyj-vek/akmeizm/>, 31 Ocak 2023.

¹⁴⁶ Parer, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁴⁷ Olga Vyacheslavovna Cervinskaya, **Akmeizm v kontekste serebryanogo veka i traditsii**, Çernovtsi, Alexandru cel Bun; Ruta, 1997, s. 102.

¹⁴⁸ Lekmanov, **a.g.e.**, s. 34.

Lekmanov'un yanı sıra Çervinskaya da bir şiir okulu olarak Akmeizmi, öğretmenlerinin Sembolistler ve Annenski olduğu, temelinde Puşkin geleneği ve dünya klasikleri deneyimi yatan edebi bir akım olarak tanımlar.¹⁴⁹ Cassou da Akmeistlerin, Bryusov ile XIX. yüzyıl Fransız şiirinin en yetkin uzmanı ve çevirmeni olan, Sembolist kuşağın bağımsız ve yalnız şairi Annenski'yi usta olarak kabul ettiklerini belirtir.¹⁵⁰

Şiiri teknik boyutta ele alan Akmeistler zanaatkarlığa, yani sözcükle oynama sanatına, biçim ve içerik uyumuna önem vermişlerdir. Bu bağlamda Akmeistlerin, Sembolizmin anlamda muğlaklık hevesine karşı çıktıkları söylenebilir.

Sembolistlerin edebi mirasını kabul etmekle birlikte onların yerine geldiklerini belirten grup için önemli olan denge, biçim ve içerik uyumu, açıklık ve berraklıktır. Yöntemde tutumlu, sözcük seçiminde cimri olmaktır. Sembolistlerin yaptığı gibi sembollerin kurban edilmesine karşı çıkarlar. Sembolistlerin mutlak mistik yaklaşımını yadsıyarak edebiyatı yaşama, nesnelere, insana ve doğaya döndürmek için çabalamışlardır.¹⁵¹

Edebiyatı yaşama, nesnelere, insana ve doğaya döndürme denildiğinde elbette Sembolistlerin bir sözcüğü anlaşılması güç anlamlar ile kuşatması kastedilmektedir. Örnek vermek gerekirse, Sembolistler tarafından bolca kullanılan gül simgesi için Gorodetski şu ifadede bulunur:

“Akmeistlerle gül, mistik bir aşk veya akla gelebilecek daha başka düşüncelerle değil, kendi başına; taç yapraklarıyla, kokusuyla, rengiyle yeniden güzelleşti”.¹⁵²

Sembolistlerin yaptığı gibi şiire konu olan nesneyi muğlak semboller ile doldurmaktan ziyade daha dünyevi ve anlaşılır hale getirmeleri şiirde yalın, günlük dilin kullanımının öneminin artmasını sağlar.

¹⁴⁹ Çervinskaya, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁵⁰ Cassou, **a.g.e.**, s. 169.

¹⁵¹ Parer, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁵² Parer, **a.e.**, s. 58.

Edebiyat kuramcısı Olga Vyaçeslavovna Çervinskaya, **Gümüş Çağ Bağlamında Akmeizm ve Gelenekleri** [*Akmeizm v kontekste Serebryanogo veka i traditsii*] adlı çalışmasında ülkede mevcut olan toplumsal, siyasi koşulların ve edebiyat dünyasında yaşanan gelişmelerin de Sembolizmden sonra gelen akımların işine yaradığından, böylece Akmeistlerin edebi görüşlerinin belirginleşebildiğinden bahsetmektedir. Bu görüşe göre şiir, somut ve nesnel bir gerçeklikten doğan duyguyu yansıtmalıdır. Bu yönelimi Mayakovski, Hlebnikov, Boris Leonidoviç Pasternak, Tsvetayeva'nın 1910'lu yıllardaki ilk dönem şiirlerinde görmek mümkündür. Diğer yazarlar da imgeleme yaparken oldukça belirgin hareket ederler.¹⁵³

Parer'in aktardığı ifade de bu görüşü destekler niteliktedir: Buna göre Akmeistler için sözcük, hedefi tam olarak ifade etmede yeterlidir ve yalnızca edebi çağrışımlarla ilişkilendirilmelidir.¹⁵⁴

Akmeistlerin Sembolistlere olan bir başka bakış açısını Çervinskaya, Ahmatova'nın Gumilyov ile olan bir sohbeti üzerinden şu şekilde aktarmaktadır:

Bir gün bir yerden eve dönerken, Nikolay Stepanoviç Sembolistler hakkında Ahmatova'ya şunları söyler: “Annesini ve babasını yiyen vahşiler gibiler, şimdi de endişe içinde çocuklarına bakıyorlar.”¹⁵⁵

Çervinskaya'ya göre bu durum kısmen doğrudur zira Akmeistler, Sembolizm sonrası diğer gruplarla birlikte Sembolistlerin açtığı yeni yolları “yemişlerdir”.

Grubun bu özelliklerinin yanı sıra kendilerini toplumdan soyutlamaları, gerçek dünyadan uzaklaşmaları, özellikle Ahmatova olmak üzere her türlü ideolojiyi ve toplumsal görüşü reddetme eğilimleri eleştirilere maruz kalmalarına sebep olur. Devrim karşıtı görüşleri, sanat için sanat anlayışları kendi yapay dünyalarına kapanmalarına yol açarak özellikle rejim tarafından Biçimci olmakla suçlanmalarına yol açar. Zira Parer'in aktardığına göre yazar Boris Mihayloviç Eyhenbaum başta olmak üzere bazı Biçimcilerin değerlendirmelerine göre Akmeistler, Sembolistler karşısında güçlü bir savaş verememiştir. Ne kuramcı olmuşlar ne de radikal bir

¹⁵³ Çervinskaya, **a.g.e.**, s. 100.

¹⁵⁴ Parer, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁵⁵ Çervinskaya, **a.g.e.**, s. 101.

devrim gerçekleştirebilmişlerdir. Görevleri savaşmak değil, dengeye ulaşmak olan ve kendi şiir sanatlarını kuramayan grup 1922’de gerilemeye başlar.¹⁵⁶

Zira ünlü Sembolistlerden Blok da Akmeistlerin Sembolistlerden hiçbir farkı olmamasına rağmen bu “adlandırılma” tutkularına anlam verememiş, grubu sık sık eleştirmiştir.

Çervinskaya’nın aktardığına göre de Akmeistler, Sembolistlerin estetik mirasını ve temsilcilerinin dini-mistik eğlencelerini reddederek etraflarındaki dünyayı etraflıca algılayamadıklarından dünya görüşleri çağın hakiki hiçbir tutkusuna, simgesine ve çatışmasına değinmemiştir.¹⁵⁷

Akımın tüm bu tarihsel gelişiminin yanında dilsel çalışmalara baktığımızda, XX. yüzyıl Rus edebiyatında Akmeist şairlerin neoloji ve okazyonel sözcük oluşumlarından faydalandıklarını görebiliriz. Bilindiği üzere Sembolistler semboller dünyası yaratmakla, Fütüristler dil ile deneyler yapmakla meşgulken Akmeistler şiirlerinde açıklık, kesinlik ve somut imgelemden yana olmuşlardır. Mandelştam’ın fazlaca kullandığı çılgın-tatlı surat [дикарско-сладкий лик]¹⁵⁸ ve mavi sert göz [голуботвёрдый глаз]¹⁵⁹ gibi bileşik sözcükler bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Bununla birlikte, Akmeizmin somut ve doğrudan ifadeye odaklanması, mistik ve belirsiz olanı reddetmesiyle birleştiğinde, modern yaşamın hızlı tempolu ve endüstrileşmiş doğasını daha iyi yakalayabilecek yeni bir şiir biçimine ihtiyaç duyulmuş; teknolojik ilerlemeye, geleneksel olmayan dil kullanımına, ortak bir dil kullanımına yönelik dil bilimsel çalışmalara ve eskiye dair ne varsa yıkıp daha nice yenilikçi fikirlere kucak açarak bu ihtiyacı tamamlamaya gayret eden Fütürizm doğmuştur.

¹⁵⁶ Parer, **a.g.e.**, s. 59-60.

¹⁵⁷ Çervinskaya, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁵⁸ [...] *Богатых дочерей дикарско-сладкий лик* [...] Bkz. **Я в львиный ров и в крепость погружён** [Ya v lviny rov i v krepost pogrujon = Aslanın inine ve kalesine daldım] adlı şiiri.

¹⁵⁹ [...] *Голуботвёрдый глаз проник в её закон* [...] Bkz. **Преодолев затверженность природы** [Preodolev zatverjennost prirody = Doğanın sertliğinin üstesinden gelerek] adlı şiiri.

2.1.3. Fütürizm

I. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında İtalya, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde ortaya çıkan ve geçmiş ve çağdaş sanatı, kültürel ve etik değerleri reddeden bir akım olan Fütürizm, adını Latince bir sözcük olan ve gelecek anlamına gelen *futurum* sözcüğünden almaktadır.¹⁶⁰

İlk olarak İtalya'da Filippo Tommaso Marinetti¹⁶¹ tarafından 1909'da *Le Figaro*'da yayımlanan Fütürizm manifestosu ile adını duyuran akımın Rus edebiyatında yankı bulması ise **Yargıçlar Kapanı I** [*Sadok sudey I*]'in 1910'da yayımlanmasıyla başlar. Kruçyonih'a göre ise manifestonun yayımlanmasından dört ay önce Hlebnikov'un *Vesna* dergisinde yayımlattığı deneysel öykü olan **Bir Günahkarın Ayartması** [*İskuşeniye greşnika*] Fütürizmin asıl doğuşudur.¹⁶² Akımın genel hatlarına değinmeden önce İtalya'da yayımlanan manifestonun maddelerine göz atmak, topluluğun görüşlerini anlamak açısından faydalı olacaktır.

Fütürizm Manifestosu [1909]

I. Tehlikenin şarkısını söylemeyi, enerjiyi ve korkusuzluğu alışkanlık haline getirmeyi amaçlıyoruz.

II. Cesaret, cüret ve başkaldırı, şiirimizin temel nitelikleri olacaktır.

III. Bugüne kadar edebiyat, düşünceli bir hareketsizlik, bir esrime, bir uyku içinde olmuştur. Biz onu saldırgan bir eylem, ateşli bir uykusuzluk, yarışçının hızı, ölümcül zıplayış, yumruk ve tokatla hizaya getireceğiz.

IV. Dünyanın ihtişamının yeni bir güzellikle zenginleştiğini ilan ediyoruz; bu, hızın güzelliğidir. Kaportası, şiddetle soluyan yılanlara benzer büyük borularla süslenmiş, kükreyerek giden bir yarış arabası, Kanatlı Zafer Tanrıçası'ndan daha güzeldir.

¹⁶⁰ Parer, a.g.e., s. 40.

¹⁶¹ [Marinetti; 1876-1944], İtalyan yazar, teorisyen ve Milano'lu ilk fütürist grubun öncüsü. "Fütürizm Manifestosu", 20 Şubat 1909'da Paris gazetesi Figaro'da yayımlanır (8 Mart 1909'da Rusçaya çevrilip **Akşam** [*Veçer*] gazetesinde yayımlanır). Bkz.: Tatyana Mihaylovna Goryayeva v.d., **Religiozno-filosofskoye obşçestvo v Sankt-Peterburge (Petrograde). İstoriya v materialah i dokumentah**, Cilt II, Moskva, Russkiy Put, 2009, s. 578.

¹⁶² Parer, a.g.e., s. 41.

V. Ruhunun mızraklarını Dünya'nın dört bir yanına gönderen direksiyondaki adama ilahiler okuyoruz.

VI. Şair kendini gayretkeşlik, görkem ve bonkörlükle tüketmeli, tüketmeli ki temel öğelerin hevesli, harlı ateşini üzerine çekebilsin.

VII. Mücadele yoksa güzellik de yoktur. Saldırgan olmayan hiçbir yapıt, başyapıt mertebesine yükselemez. Şiir, bilinmez güçlere karşı şiddetli bir saldırı gibi yazılmalı, o şiddetli güç, insanı bitkin ve bitik düşürene kadar saldırı durmamalıdır.

VIII. Yüzyılların son kalesinde duruyoruz! Amacımız İmkânsız'ın gizemli kapılarını yerle bir etmekse, o halde neden geçmişe bakalım? Zaman ve Mekân dün ölmüştür. Sonsuz ve her yerde mevcut hızı yaratan bizler, çoktan mutlakta yaşamaya başladık bile.

IX. Savaşı, dünyanın tek temizlik olanağı olan savaşı, militarizmi, vatanseverliği, özgürlük savaşçılarının yıkıcı eylemlerini ve ölmeye değer güzel idealleri yücelten bizler, kadınları hor görüyoruz.

X. Müzeleri, kütüphaneleri ve her türlü akademiği yıkarak, ahlakçılık, feminizm ve her türlü fırsatçı ve işlevselci aptallıkla mücadele edeceğiz.

XI. Çalışmakla, hazla ve ayaklanmayla heyecanlanan büyük kitleler için şarkılar söyleyeceğiz; modern başkentlerde devrimin çok renkli ve çok sesli dalgalarının; cephaneliklerin ve tersanelerin şiddetli elektrik ışığıyla mehtaplanarak parlamış gece öfkesinin; dumanlar saçan yılanları yutan açgözlü tren istasyonlarının; bulutlar üzerinde dumanlarıyla asılı duran fabrikaların; dev jimnastikçiler gibi nehirleri bir ucundan bir ucuna birleştiren, güneşte bıçaklar gibi parıltıyan köprülerin; ufku koklayan serüvenci vapurların; tekerlekleri rayları tüplerle gemlenmiş dev çevik atlar gibi döven iri lokomotiflerin; pervaneleri rüzgârda bayraklar gibi, tezahürat yapan kalabalıklar gibi ses çıkaran uçakların zarif uçuşlarının şarkısını söyleyeceğiz.

Şiddetli başkaldırımızı dile getiren bu manifestoyu İtalya'dan dünyaya duyuruyoruz. Bununla birlikte biz, bugün, Fütürizmi kurduğumuzu ilan ediyor, topraklarımızı, profesörlerin, arkeologların, ciceroni'lerin ve antika uzmanların kokuşmuş kangreninden kurtarmayı istiyoruz. İtalya artık elden düşmeleri pazarlamaktan kurtulmalı. İtalya'yı onu mezarlıklar gibi kaplayan sayısız müzeden

kurtarmak istiyoruz. Müzeler: mezarlıklar! [...] ¹⁶³ Manifestodan da anlaşılacağı üzere toplumda var olan tüm otoriter, kültürel ve etik değerlere son verme isteği Fütüristlerin birleştiği ortak nokta olmuştur.

Bununla beraber, Fütürizmin bu iddialı söylemine karşın Ahu Antmen'in belirttiği üzere sanat manifestolarında yeni bir dünya için yeni bir sanat önermesi yer alan akım hiçbir zaman tam anlamıyla tarif edilememiştir. Geçmişin sanatıyla tüm bağların koparılma istenmesine karşın yerine ne konulacağı o kadar açık değildir. ¹⁶⁴

1910'da yayımlanan ve Rus Fütürizminin başlangıcı olarak nitelendirilen *Yargıçlar Kapanı I*'in ardından akımın ilkelerinin açıklandığı, 1912'de Kübo-Fütürist [Gileya] üyelerinden Hlebnikov, Burlyuk, Kruçyonih ve Mayakovski tarafından imzalanan en önemli manifesto **Toplum Beğenisine Şamar** [*Poşçyoçina obşçestvennomu vkusu*] yayımlanır. Manifestoda akademinin ve Puşkin'in dilinin hiyerogliflerden daha anlaşılabilir olduğu; Puşkin, Dostoyevski, Tolstoy ve diğerlerini çağdaşlığın gemisinden atmak gerektiği belirtilir. Olumsuz görüşlerini sadece klasik eserlerle sınırlamazlar; şamarı babaları sayılabilecek öncüllerinin yanında çağdaşları olan Gorki, Aleksandr İvanoviç Kuprin, Blok, Sologub, Aleksey Miyahloviç Remizov, Arkadi Timofeyeviç Averçenko, İvan Alekseyeviç Bunin ve diğerlerine de hiçbir ayırım yapmadan indirerek konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirirler: "İlk aşkını unutamayan son aşkını tanıyamaz." ¹⁶⁵

Kamenski de edebiyatta yarattıkları bu yeni çağın temelini granit taşlarla bezediklerini söyleyerek *Yargıçlar Kapanı I* hakkındaki yorumlarını ve üzerinde karar kıldıkları maddeleri şöyle açıklar:

I. Eski yazım kurallarını yok etmek, bıktıran **яmb** ve **ъ** [*sertleştirme işareti*]'ni fırlatıp atmak;

II. Baskıları dairelerdeki ucuz duvar kağıtlarının arkasına yapmak [gösterişli burjuva yayınlarına karşı protesto olarak];

¹⁶³ Ahu Antmen, **20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar**, 3. bs., İstanbul, Sel Yayıncılık, 2013, s. 73-74.

¹⁶⁴ Antmen, **a.e.**, s. 66.

¹⁶⁵ Vladimir Nikolayeviç Alfonsov, "Poetika russkogo futurizma", **Russkaya literatura XX veka. Şkol, napravleniya, metodi tvorçeskoy raboti**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002, s. 63.

III. Yoksul dairelerden duvar kâğıdı desenleri seçmek ve bu desenleri bir süs olarak sayfanın sol tarafında temiz bırakmak; [...]

VII. Kitabın çıkışı ile herkese ulaşmak ve elimizde *Yargıçlar Kapanı I*'den parçalar okuyarak geleceğin insanının gelişi hakkında propaganda yapmak.¹⁶⁶

Var olan tüm düzeni reddeden grup Rusya'da Sembolizm ile de savaş halindedir. Sembolistlerin gizemli, mistik, felsefi ve sembolik sözcüklerine karşı sözcüğün bağımsızlığını savunarak onu kendine özgü bir olgu olarak ele alırlar. Bu bağlamda biçimi de içeriğin üzerinde tutarak biçimin içeriği belirlediğini belirtirler.¹⁶⁷ Rus şiirinde hiç denenmemiş yenilikleri savunan ve bunları şiire uygulayan bir akım olan Fütürizm, Sembolizmden farklı olarak şiirdeki dilin önemini akılötesi dil ve salt sözcük kuramlarıyla ele alır, dil olgularının iç dinamiğine dikkat çeker.¹⁶⁸ Rus Fütürizmini belirgin kılan bir diğer özellik de akımın, İtalya'da tek bir adamın liderliği – Marinetti'nin – altındayken birbiriyle daimi bir edebi savaşın içinde olan Rusya'da heterojen bir yapıda oluşmasıdır.¹⁶⁹

1913'te Kruçyonih ve Hlebnikov tarafından *Salt Sözcük [Slovo kak takovoye]* adlı bildiri kaleme alınır. Bildiride dil bilgisinin sınırlarına ve gündelik düşünce kalıbına bağlı olmaksızın yeni bir şiir dilinin yaratılması gerektiği vurgulanır. Hatta Kruçyonih tarafından akılötesi dil ile yazılan meşhur *Dır bul şçıl* adlı şiirin Puşkin'in tüm şiirlerinden daha çok ulusallık içerdiği belirtilir.¹⁷⁰

Дыр бул щыл	Dır bul şçıl
убеш щур	ubeş şçur
скум	skum
вы со бу	vı so bu
р л эз	er el ez ¹⁷¹

¹⁶⁶ Galina Mihaylova, **Ranniy futurizm**, Vilnius, Vilniaus Universiteto Leidykla, 2017, s. 10.

¹⁶⁷ Parer, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁶⁸ Parer, **a.e.**, s. 52.

¹⁶⁹ Anna Lawton ve Eagle Herbert, **Russian Futurism through Its Manifestoes**, New York, Cornell University Press, 1988, s. 11.

¹⁷⁰ Zara Gırşevna Mints, **Poetika russkogo simvolizma**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 2004, s. 381.

¹⁷¹ Aleksey Yeliseyeviç Kruçyonih, **Pomada**, Moskva, G.L. Kuzmin ve S.D. Dolinski Yayınevi, 1913, s. 12.

Şiirde görüldüğü üzere geleneksel şiir biçiminden vazgeçiş dâhil akılötesi dil sayesinde sadece seslerin uyumu ile daha etkili bir ifade gücü yakalandığı düşünülmektedir. Şair, üç şiirden oluşan derlemenin başında şu açıklamaya yer vermektedir: “Kendi dillerinde yazılan bu üç şiir diğerlerinden farklıdır. Sözlerinin belirli bir anlamı yoktur.”¹⁷² Şiirlerinde grafik ve sembollere yer veren, aynı şiirde farklı puntolar kullanan Fütüristlerin biçimde görsel bir etki uyandırmak istedikleri söylenebilir.¹⁷³ Hlebnikov’a göre salt sözcüğün gündelik yaşamın ve bu yaşamın getirdiği faydaların dışında olması, kendi değerini, anlamını ihtiva eden bir sözcük olması sayesinde semantik göndergeden, dilin etki alanından sıyrılmış, saf sese ya da grafiğe dönüşmüş Fütürist sözcük, Fütüristler tarafından duygusal ve sezgisel olarak bağlam tarafından öne sürülen anlam dolu bir konuşma olarak algılanmıştır.¹⁷⁴

Şair ve edebiyat eleştirmeni Vladislav Felitsianoviç Hodaseviç’e göre topluluk üyelerinin gösterdikleri çabalar otonom, bireysel, kendi ifadeleri ile “kendini oluşturan” bir biçimin ortaya çıkmasına neden olsa da bu tutum anlamsal ilkelerin dışında sözcük oluşumlarına sebep olmuştur. Kruçyonih’in babası sayıldığı *akılötesi dil* ile yazmaya başlayan Fütüristler, birbirinden hiçbir farkı olmayan anlamsız ses oluşumları yaratmıştır. Hatta meşhur *dır bul şçıl*’dan sonra öz itibarı ile yazacak bir şey kalmamıştı. Bundan sonra yazılan her şey birer tekrar olacaktı.¹⁷⁵

Rus Modernizm tarihçisi ve şair Vladimir Fyodoroviç Markov da şiirin önce, Rusçayı ya da Ukraynacayı anımsatan hareketli tek heceli sözcüklerle başladığını, sonra darmadağın ve kaba saba bir sözcüğün geldiğini, sonra sanki bir sözcüğün parçasıymış gibi bir sesin geldiğini, son iki satırın hecelerden ve ayrı harflerden oluştuğunu ve kulağa Rusça gelmeyen bir heceyle garip bir şekilde sonlandığını belirtmektedir.¹⁷⁶

¹⁷² Kruçyonih, **a.e.**, s. 12.

¹⁷³ Parer, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁷⁴ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 229.

¹⁷⁵ Vladislav Felitsianoviç Hodaseviç, **Sobraniye soçineniy v çetıryoh tomah**, Cilt II, Moskva, SOGLASIYE, 1996, s. 160.

¹⁷⁶ “Dır bul şçıl v kontekste epohi” (Çevrimiçi) <https://vk.com/@dyrbulshshyl-n-a-bogomolov-dyrbul-schyl-v-kontekste-epohi>, 22 Mart 2023.

Fütüristler için akılötesi dil, anlamdan yoksun bir dil değildir. Aksine, akılötesi dilin yardımıyla, genel kabul görmüş mantık ve dil tarafından silinip bozulan en derin, evrensel insani anlamları ifade etmenin mümkün olduğuna inanıyorlardı. Akılötesi sözcükleri oluşturma yöntemlerinden biri, Hlebnikov'un, akılötesi sözcükleri genel kabul görmüş sözcükler kullanarak açıkladığı aşağıdaki şiir örneğinde görülmektedir.¹⁷⁷ Filolog Maksim İlyiç Şapir *Erken Dönem Hlebnikov'da Ses Sembolizmi Hakkında [O zvukosimvolizme u rannego Hlebnikova]* başlıklı makalesinde sol tarafta akılötesi sözcüğün, sağ tarafta da onun “mantıklı” çevirisinin yer aldığı bu şiiri iki dilli bir sözlük olarak nitelemekte; sol ve sağ taraftaki paralellik hissinin okuru “tuvalde” betimlenen yüzün yaşamını içeren bir tür ahengi aramaya ittiğini belirtmektedir.¹⁷⁸

Бобэоби пелись губы,
Вээоми пелись взоры,
Пиээо пелись брови,
Лиэээй – пелся облик,
Гзи-гзи-гээо пелась цепь.
Так на холсте каких-то соответствий.
Вне протяжения жило Лицо.¹⁷⁹

Bobebobi öttü dudaklar,
Veeomi öttü bakışlar,
Pieeo öttü kaşlar,
Lieeeey öttü surat,
Gzi-gzi-geeo öttü zincir.
İşte böyle bir yazışma tuvalinde
Uzamin ötesinde, yaşamaktaydı Yüz.

Bu şiirinde Hlebnikov'un resme oldukça fazla önem verdiği söylenebilir. Konu hakkında şair: “Artık sözcüğün, resmin ardına özgürce geçmesini istiyoruz” der.¹⁸⁰ Yaratıcılığı boyunca portre, peyzaj, natürmort gibi görsel sanat türlerini andıran şiir yapıları kuran şair bu şiirde, bir yüzü, özel yorumlama ve renk sözlüğü gerektiren uzanımın dışında tasvir etmeye çalışır. **Açlık** [Golod] ve **Volga** [Volga] adlı şiirlerinde de 1921'de Volga bölgesinde yaşanan trajediyi portre ve peyzaj unsurlarını birleştirerek anlatır.¹⁸¹ Şiire döndüğümüzde Hlebnikov'un ses unsurlarından bolca yararlandığı görülebilir. Бобэоби sözcüğündeki б harfi ünlü harfler ile birleştirilerek telaffuz edilebilir hale getirilmiştir. Hlebnikov, б harfini

¹⁷⁷ Mints, **a.g.e.**, s. 381.

¹⁷⁸ Maksim İlyiç Şapir, “O zvukosimvolizme u rannego Hlebnikova”, **Kultura russkogo modernizma**, Sayı I, Moskva, Oriental Literature Publishers, 1993, s. 299.

¹⁷⁹ Hlebnikov, **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, Cilt I, s. 198.

¹⁸⁰ Vyacheslav İvanoviç İvanov, **İzbranniye trudi po semiotike i istorii kultury**, Cilt II, Moskva, Yazıkı russkoy kultury, 2000, s. 375.

¹⁸¹ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 105.

kırmızı renk ile bağdaştırdığından – muhtemelen губы [dudaklar] sözcüğündeki б harfi yüzünden – Rusçadaki kırmızı sözcüğü yerine бобэоби burada kırmızı anlamını taşır.¹⁸² Bu durumda renk psikolojisine¹⁸³ göre heyecan verici, sıcak, aktif, enerjik duygular uyandıran kırmızı renk ile ses unsurlarının birleştirildiği şiirde çok katmanlı bir ahengin yaratıldığı söylenebilir. Вээоми sözcüğündeki в harfi голубой [mavi]; пизэо sözcüğündeki п harfi чёрный [siyah]; лизээй sözcüğündeki л harfi белый [beyaz]; yüzdeki zincir de [цепь] dişleri temsil etmektedir. Hlebnikov'un hazırlamış olduğu ve adına *Ses Kaydı [Zvukopis]* dediği küçük sözlüğe göre yine м harfi lacivert, г harfi sarı, з harfi altınsı, к harfi gök mavisi, н harfi soluk kırmızı, в harfi yeşil, с harfi gri renge denk gelmektedir.¹⁸⁴ Böylece şair, metni renk ve ses çağrışımları etrafında kurmuş olur.

Fütürizmin bir diğer önemli manifestosu, 1913'te Yelena Genrihovna Guro, Mayakovski, Hlebnikov, Livşits, Kruçyonih ve Burlyuk kardeşler tarafından imzalanıp yayımlanan *Yargıçlar Kapanı II [Sadok sudey II]*'dir. Bu manifestoda da yaratıcılığın ilkeleri yeniden düzenlenerek sözcük kurgusunu ve imlâsını, dil bilgisi kurallarına uygunluktan çıkarıp söz dizimi kurallarını yıktıklarını belirtirler. Sözcüklere fonetik özelliğine göre anlam vermeye, Rusçadaki ön ek ve son eklerin önemine değinilir. Doğru yazım kuralları reddedilir.¹⁸⁵ Sözcüklerin içeriklerini fonetik özelliklerine göre verdiklerini söyleyerek sözcüğü düşüncenin oluşturmadığını, düşünceyi doğurduğunu belirtirler.¹⁸⁶ İsimleri sadece sıfatlar değil, diğer konuşma türleri, harfler ve sayılar ile karakterize ettiklerinden ünlü harfleri zaman ve mekân; ünsüz harfleri renk, ses ve koku olarak algıladıklarından bahsederler.¹⁸⁷ Sesli harfleri zaman ve mekân, sessiz harfleri ise renk, ses ve koku olarak gördüklerinden, noktalama işaretlerini kaldırdıklarından, el yazısının şiirde

¹⁸² “Velimir Khlebnikov – Pioneer of Trans-Sense Language” (Çevrimiçi) <https://blogs.bl.uk/european/2014/12/velimir-khlebnikov-pioneer-of-trans-sense-language.html>, 26 Mart 2023.

¹⁸³ Boris Alekseyeviç Bazıma'nın hazırlamış olduğu renk psikolojisine göre kırmızı renk heyecan verici, sıcak, aktif, enerjik, nüfuz eden, organizmanın tüm işlevlerini etkin hale getiren bir renk olmakla birlikte kısa süreli bakıldığında kas kasılmasına, tansiyon yükselmesine ve nefes alışverişinde hızlanmaya sebep olabilir. Bkz.: Boris Alekseyeviç Bazıma, *Psihologiya tsveta. Teoriya i praktika*, Moskva, Reç, 2005, s. 38.

¹⁸⁴ Şapir, *a.g.e.*, s. 300.

¹⁸⁵ Parer, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁸⁶ Alfonsov, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁸⁷ Vera Nikolayevna Teryohina, *Russkiy futurizm*, Sankt Peterburg, Poligraf, 2009, s. 67-68.

ilham kaynağı olduğundan, bu sebeple Moskova’da el yazması kitaplar yayımladıklarından, sonuç olarak şöhreti küçümsediklerinden ve yeni yaşamın yeni insanları olduklarından bahsederler.¹⁸⁸

Akımın İtalya ve Rusya’daki ayakları ideolojik olarak birbirlerine zıt olmakla birlikte şiire olan bakış açılarında da farklılıklar mevcuttur. Şairlerin yöneldiği neoloji ve Slavyanizmin yanında – Hlebnikov kendilerini bu sebeple Fütüristler yerine geleceğin insanı [*budetlyane*]¹⁸⁹ olarak adlandırmayı tercih eder – Rus Fütürizminde ortaya atılan *akılötesi dil*¹⁹⁰ [*zaumny yazık*] bu kapsamda önem arz etmektedir. Özellikle Hlebnikov ve Kruçyonih tarafından bilinçli bir şekilde anlamsızlaştırılmış, sanatsal bir dil olarak kabul gören akılötesi dil ile dili kabul edilmiş şablonlardan kurtarmak amaçlanır. Kruçyonih’a göre sanatçının coşkusu dile getirmede bilinen dil yeterli değildir.¹⁹¹ Yine Hlebnikov tarafından yaratılan yıldız dilini [*zvyozdny yazık*] akılötesi dilden [Бобэобн şiiri gibi] ayırmak gerekse de Hlebnikov bu iki terimi eş anlamlı olarak da kullanmıştır.¹⁹²

Bu hususta önemli bir nokta, Hlebnikov’un söz karşısındaki, sözcük karşısındaki, dilsel yapı karşısındaki bazı tutumlarının Rus folkloruna çok yakın olmasıdır.¹⁹³ Bu sebeptendir ki şair, türetmiş olduğu sözcüklerin köklerini Eski Kilise Slavcasından seçmiştir.

Rus Fütürizmini İtalyan Fütürizminden ayıran ve günümüzde bile hala tartışma konusu olan zaum [akılötesilik] sözcüğünün köküne baktığımızda zekâ, akıl anlamına gelen ум ve Замоскворечье [Moskova Nehri’nin ötesi, ardı] örneğindeki

¹⁸⁸ Lawton ve Herbert, **a.g.e.**, s. 54.

¹⁸⁹ Hlebnikov, *akılötesi dil* [*zaumny yazık*] bağlamında, bu sapkın akıma katılan şairler için geleceğin insanı, *budetlyane* terimini yaratmış ancak 1913’te basının onları İtalyan Fütürizminin bir uzantısı olarak görüp yakıştırdığı Fütürist terimini de kabul etmiştir. Bkz.: Marcus Müller, “Rus Avangardı ve Kübo-Fütürizm”, **Rus Avangardı. Sanat ve Tasarımla Geleceği Düşlemek**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, 2018, s. 78.

¹⁹⁰ Rus Fütüristlerin öne sürdüğü anlamı ile ses öykünmesine, gelişigüzel ses bileşmelerine ve mantığa aykırı sözcük dönüşümlerine dayalı deneysel şiirsel dil. Bkz.: “Zaum” (Çevrimiçi) <https://ru.wiktionary.org/wiki/займъ>, 8 Mart 2023.

¹⁹¹ Parer, **a.g.e.**, s. 47.

¹⁹² Viktor Petroviç Grigoryev, **Oçerki istorii yazıkı russkoy poezii XX veka**, Moskva, Nauka, 1990, s. 130.

¹⁹³ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. 2. Temel Metinler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013, s. 51.

gibi topoğrafik olarak ötesinde, ardında anlamına gelen 3a ön eki ile oluşturulan bir neoloji olduğu görülebilir. Her ne kadar bu ön ek ile oluşturulan sözcükler aslında somut, topoğrafik bir adlandırmaya işaret etse de ya da herhangi bir fiile ön ek olarak gelip bir hareketin başlangıcına işaret etse de zekâ, akıl, mantık gibi soyut bir kavramın önüne geldiğinde sınırları belirsiz ve tartışmaya açık bir kavram haline gelir.¹⁹⁴ Bu sebeple, zengin seslerden oluşan ancak geleneksel anlamdan yoksun olan akılötesi dil, dil bilgisi ve söz diziminden ziyade feonetik analoji ve ritm duygusu ile yaratılmıştır. Böylelikle okurun, iletilen mesajı algılayabilmesi için mantıktan sezgiye doğru kendi zihinsel idrakini yeniden yapılandırması gerekmektedir.¹⁹⁵ Yani akılötesi dil, biçimin anlamla değil, tam tersine anlamın biçim ile olan savaşı olarak yorumlanabilir.¹⁹⁶

1913'te sözün kendi varoluşunu ilan ederek mantıkla ve temsiliyetle hiçbir ilişkisi olmayan bu sınırsız akılötesi dili ortaya atan Kruçyonih, konu hakkında şunları söyler:

“Düşünce ve konuşma, esinlenmiş bir insanın duygularına ayak uyduramaz, dolayısıyla sanatçı kendini yalnızca ortak dille (kavramlarla) değil, ama aynı zamanda kişisel bir şekilde (birey olarak yaratıcı) ve kesin bir anlamı olmayan (donmuş olmayan) bir dille, akılötesi bir dille ifade etmekte özgürdür.”¹⁹⁷

Hlebnikov da akılötesi dilin embriyo halinde bir dünya dili olduğunu, sadece bu dilin insanları birleştirebileceğini; akıllı dillerin insanları ayrıştırdığını dile getirerek bu dili aklın sınırlarının ötesinde var olan bir dil olarak tanımlar.¹⁹⁸

Hlebnikov ve Kruçyonih gibi isimlerin dışında çocuk dili üzerine dayalı akılötesi bir dil yaratan Guro ve şiirlerinde sözcüklerle oynayarak yenilerini türeten Kamenski yer alır. Örneğin havacılığın, uçuş motifinin önemli rol oynadığı *Улетан* [*Uletan*] adlı şiirinde Kamenski, летать [uçmak] fiilinin kökünden dokuz tane isim

¹⁹⁴ Gerald Janecek, *The Transrational Poetry of Russian Futurism*, San Diego, San Diego University Press, 1996, s. 1-2.

¹⁹⁵ Lawton ve Herbert, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁹⁶ Kseniya Dubiel, *Problema ritma v teorii i poetičeskoy praktike russkogo i ukrainskogo futurizma*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Krakov, Yagellonskiy universitet, 2020, s. 106.

¹⁹⁷ Müller, *a.g.e.*, s. 78.

¹⁹⁸ Alfonsov, *a.g.e.*, s. 101.

[летайность, летимость, летан, летокеан], sıfat [леткий, летивый, летинный] ve zarf [летисто, летайно] türetir. Bunların yanı sıra yine uçuşu anımsatması açısından крыло [kanat] sözcüğünden sekiz tane isim [раскрыленность, крылованиях], fiil [укрылят, крыловать], zarf [крылисто], sıfat [окрыленные], zarf-fiil [укрыляя, крыловая] türetir.

Sözcük seçimlerinden ve oyunlarından da görüldüğü üzere metnin metro-ritmik organizasyonu, adeta bir uçağın hareketini – hızın artmasını ve azalmasını, yükselişini ve alçalışını – canlandırıyor gibidir.¹⁹⁹

Bunun dışında sözcükleri birleştirerek tek sözcükten oluşan, Rusça fiil çekimlerinde dişil cins ayrımının ve noktalama işaretlerinin gözetilmediği Горастояль / наберегонебе_ / наберегонебе_ / горастоял ya da ilk sözcükle ikinci sözcüğü ortadaki harf ile birleştirdiği РыбаКидали / сетИЗладок_ / сетИЗладок_ / РыбаКидали sözcükleri Parer'e göre Yargıçlar Kapanı II'deki maddelere tamamen uygun örneklerdir.²⁰⁰ Örnekler üzerinden görüldüğü gibi Hlebnikov'un, ortaya atmış olduğu bu akılötesi kavramla yeni sözcükler üzerinde oynamaları için diğer şairlere de ilham kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.

Rus Fütürist hareketi birleştiren bir merkez olmamakla birlikte faaliyet gösteren dört farklı grup bulunmaktadır. Bunlar:

I. **Peterburg Müjdecisi** [Peterburgskiy glaşatay] Yayınevi etrafında toplanan ve yaratıcılıklarıyla Severyanın, İvan Vasilyeviç İgnatyev, Konstantin Konstantinoviç Olimpov ve Vasili İvanoviç Gnedov gibi Akmeistlere yakın duran Peterburglu Ego-Fütüristler;

II. Kendilerini yayınevinin de adı olan **Şiirin Ara Katı** [Mezonin poezii] olarak adlandıran ve Vadim Gabrieleviç Şerşeneviç, Lev Vasilyeviç Zak, Konstantin Aristarhoviç Bolşakov ve Ryurik İvnev (Mihail Aleksandroviç Kovalyov), Boris Andreyeviç Lavrenev gibi isimlerden oluşan Moskovalı Ego-Fütüristler;

¹⁹⁹ “Pyat stihotvoreniy i poem Vasiliya Kamenskogo s kommentariyami”, (Çevrimiçi) <https://prosodia.ru/catalog/stikhi/pyat-stihotvoreniy-i-poem-vasiliya-kamenskogo-s-kommentariyami/>, 16 Mart 2023.

²⁰⁰ Mürüvvet Özlem Parer, “Rus Edebiyatında Fütürizm”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Sayı XLII, Ankara, 2002, s. 57.

III. 1913'te Moskova'da ortaya çıkan, Fütürist oluşumlar arasında belirgin bir yere sahip olan ve Pasternak, Nikolay Nikolayeviç Aseyev, Sergey Pavloviç Bobrov ve İvan Aleksandroviç Aksyonov gibi isimlerden oluşan Moskovalı topluluk **Santrifüj** [Tsentrifuga];

IV. En etkili ve türetken grup olan, adını Kruçyonih, Burlyuk kardeşler, Hlebnikov, Mayakovski, Vasili Vasilyeviç Kamenski, Benedikt Konstantinoviç Livşits, Guro gibi şairlerin de ziyaret etmeyi sevdikleri Tavrida Guberniyası'nın eski adından alan **Gileya** [Kübo-Fütüristler].²⁰¹

Grubun temel aldığı ilkeler ise şu şekilde sıralanabilir: I. Söz dizimini ve etimolojiyi parçalayan, var olan dile yönelik uzlaşmacı olmayan nefret; II. Sözcük dağarcığının genişletilmesi ve zenginleştirilmesi; III. Şiir kurallarının yıkımı ve yeni bir şiir ölçüsünün kuruluşu.²⁰²

Bu bağlamda Hodaseviç'in, Fütüristlerin etimolojiyi yıkmasına yönelik görüşleri kayda değerdir. Hodaseviç'e göre var olmayan köklerden yeni sözcükler yaratmak gülünçtür zira bu sözcükler bizde herhangi bir izlenim yaratmaz, sözcüğün ruhunu, anlamını ihtiva etmez. Burada Fütürizm, şiirin anlam ihtiva etmek zorunda olmadığını söyleyerek karşı çıkabilir zira resim nasıl renk sanatı, müzik ses sanatıysa, şiir de sözcük sanatıdır.²⁰³

Sanat tarihçisi John Ellis Bowlt, **Rus Avangart Sanatı. Kuram ve Eleştiri** [Russian Art of the Avant-Garde. Theory and Criticism] adlı kitabında 1909'da Rusya'da yayımlanan Marinetti'nin Fütürist Manifestosu'nun ve İtalyan Fütürizminin Rus sanatçılar tarafından özgür bir şekilde yorumlandığını, temelde ise Rus ve İtalyan Fütürizminin dinamizm ve mekanik hareket konseptini paylaştığını belirtir.²⁰⁴

²⁰¹ Yefim Solomonoviç Rogover, **Russkaya literatura XX veka**, 2. bs., Sankt Peterburg – Moskva, Saga – Forum, 2011, s. 97.

²⁰² Hodaseviç, **a.g.e.**, Cilt I, s. 426.

²⁰³ Hodaseviç, **a.e.**, s. 427.

²⁰⁴ John Ellis Bowlt, **Russian Art of the Avant-Garde. Theory and Criticism**, Londra, Thames & Hudson, 2017, s. 27.

Bu açıdan sanatla ve ressamlarla da iç içe olan topluluk ortak çalışmalar yürütür. Örneğin Hlebnikov'un **Ryav! Eldivenler!** [Ryav! Perçatki!] ve **Kısrak Sütü** [Moloko kobilits] gibi Fütürist kitaplarının illüstrasyonları dönemin ressamı D. Burliuk, Kazimir Maleviç, A. Ekster gibi ressamlar tarafından yapılır.²⁰⁵

Hem devrimden önce hem de sonra Rus Fütürizminde Marinetti Fütürizmini aramak boşunadır. Marinetti ile ilişkili olmamaları bir yana, açık açık ona karşıdır. Öyle ki 1913'te şairler onu protesto ettikleri bir gösteri düzenlerler. Marinetti Mussolini ile flört ederken Rus Fütüristleri Bolşevikleri desteklemektedir.²⁰⁶ İki taraf akılötesi dil konusunda da zıt görüşler paylaşır. Marinetti, Rusya'yı ziyaretinde akılötesi dilin, kendi özgürleştirilmiş sözcük kavramının bir Rus kopyası olduğunu belirtir; Livşits ise akılötesi dilin topyekûn farklı bir kavram olduğunu öne sürerek karşı çıkar.²⁰⁷

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile güç kaybedip Sembolistler ile iletişim halinde kalmaya gayret eden Fütüristler, ortak bir derleme olan **Yay** [Strelets]'i çıkarsalar da 1915 Aralık tarihli **Onu Aldım. Fütüristlerin Davulu** [Vzyl. Baraban futuristov] adlı almanakta yayımlanan Mayakovski'nin **Katran Damlası** [Kaplya dyogtya] başlıklı makalesinde şair, Fütürizmin Rusya'yı ölüm kısılcasına aldığından bahseder lakin aynı zamanda Fütürizmin bir anarşi ve eski kültürü yıkmaya yönelik aşama olarak son bulduğunu kabul eder.²⁰⁸

“Fütürizm, Rusya'yı ölüm kısılcasına almıştır. Burnunuzun ucundaki Fütürizmi göremeden ve kendinize dahi bakamadan ölüm çılgınları attınız. Evet! Kendine özgü bir topluluk olan Fütürizm ölmüştür ancak hepinizi sular altında bırakmıştır. <...> Bununla beraber Fütürizm, seçkinlerin fikri olarak öldüğüne göre artık bize gerekli değildir. Programımızın ilk bölümü olan yıkımı gerçekleştirmiş sayıyoruz. Bu yüzden, bugün elimizde çingirak yerine bir mimarın çizimini ve daha dün

²⁰⁵ Andrey Dmitriyeviç Sarabyanov, **Neizvestnyy russkiy avangard v muzeyah çastnih sobraniyah**, Moskva, Sovetskiy Hudojnik, 1992, s. 23.

²⁰⁶ Ali Artun, **Sanatın İktidarı. 1917 Devrimi, Avangard Sanat ve Müzecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 46.

²⁰⁷ Lawton ve Herbert, **a.g.e.**, s. 17.

²⁰⁸ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 72.

hayal kurmanın verdiği duygusallıktan yumuşamış Fütürizmin sesinin bugün bakırdan vaazlara akıtıldığını görürseniz şaşırmayın.”²⁰⁹

Özetle Rus Fütürizmi, XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, geleneksel sanat türlerini reddeden; dinamizme, yenilikçiliğe ve çağdaş yaşama vurgu yapan önemli bir kültürel hareketti. Köklü deneyleri, politik ve sosyal meselelere değinmeleri ile edebiyat ve sanatta uzun süreli bir miras burakmışlardır. Akımın içerisinde gelişen; Kübizmin yeniliklerini, Fütürizmin dinamik enerjisi ve devrimci ruhunu barındıran bir oluşum da peşi sıra gelecek olan Avangart akımları derinden etkileyen Kübo-Fütürizmdir.

2.1.3.1. Kübo-Fütürizm

Rus Fütürizmi hakkında konuşmalar genellikle *Gileya* grubuna dâhil **Kübo-Fütüristlere** [budetlyane] indirgenmektedir. Bunun sebebi grup üyelerinin parlak ve yetenekli kişilerden oluşmasıdır. Aslında Fütürizm, birçok etkin ve kışkırtıcı fikir üretmiş olsa da bunu manifestoları ve bildirilerindeki programları gibi parlak sanatsal metinlerle destekleyememiştir. Alman ressam Franz Mark’ın 1912’de Rus empresyonist Kandinski’ye yazdığı mektupta, İtalyan Fütüristlerin şaşırtıcı fikirleri ve bunları sanat eserlerinde orta halli cisimleştirebilmeleri arasındaki çelişkili duygudan kurtulamadığından bahseder: “Rus Fütürizminde *Gileya* topluluğunun şairleri Mayakovski ve Hlebnikov’un yaratıları ise orta seviyenin üstünde kalmış, Fütüristlerin program ve söylemleri karşısında hayatta kalmıştır.”²¹⁰

1910’da Hlebnikov, Kamenski, Kruçyonih, Burlyuk kardeşler, Guro ve Livşits’in katılımıyla *Gileya* adındaki Kübo-Fütürist grup kurulur. Kendilerini geleceğin insanı olarak adlandıran grup, sözcüğün bağımsız olması gerektiğini savunarak salt sözcük [slovo kak takovoye] ile sözcüğün biçiminin ve fonetiğinin anlamından daha önemli olduğunu vurgular.²¹¹ Bu ifade uyarınca Kruçyonih, zambağın [лилия] çok güzel olduğunu ancak zambak sözcüğünün çirkin, ele

²⁰⁹ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 21.

²¹⁰ Mihaylova, **a.e.**, s. 20.

²¹¹ Parer, **a.g.e.**, s. 42.

geçirilmiş ve tecavüze uğramış olduğunu söyleyerek çiçeği artık еуы [yeuı] olarak adlandırdığını ve böylece ona baştaki saf halini verdiğini belirtir. Bu şekilde geleneksel tür ve üslup yapılarını yıkarak dilin, doğanın bir parçası olduğu folklorik-mitolojik başlangıca dönerler.²¹² Bunun dışında Kruçyonıh, bildiride düşünce ve konuşmanın, ilham dolu olan birinin duygularına yetişemeyeceğinden, bu yüzden sanatçının kendini yalnızca genel bir dille değil, aynı zamanda kesin bir anlamı olmayan, kişisel bir dille, akılötesi dille ifade etmekte özgür olduğundan; genel dilin insanı bağladığından, özgür dilin ise daha dolu bir ifade gücüne olanak sağladığından bahseder.²¹³

Dil bilimci Marcus Müller'in Rus Avangardı ve Kübo-Fütürizm adlı makalesinde aktarıldığı üzere, bu şekilde geleneksel sanatsal ifadelere sistematik saldırılarını arttırmayı ve hayata geçirmeyi başlayan grup, anlamın doğrusal mantığını yok edecek yeni bir dil yaratmayı hedeflemiş, dolayısıyla geleneksel gerçekliğe bağlı olmayan ve tamamen sanatçının kavrayışı tarafından geliştirilen yeni yazınsal ve sanatsal biçimlerin yaratılacağı mutlak bir özgürlük sunmuşlardır.²¹⁴

Müller'in bu görüşünün yanında edebiyat bilimci Vladimir Nikolayeviç Alfonsov'a göre her ne kadar Fütüristler, özellikle Kübo-Fütüristler, nihilist görüşleri sayesinde yıkım çağrısında bulunsalar da geleneği yıkıp önceki kültürü bitirmeyi amaçlasalar da savaş ve devrim gibi olağan dışı koşullar, halkın ilgisini üzerlerinden almıştır.²¹⁵

Grubun en önemli bildirisi, Fütürizm başlığı altında incelediğimiz, 1912'de imzalanan Toplum Beğenisine Şamar adlı manifestodur. Kapağında "özgür sanatı savunmak adına" sloganıyla çıkan manifestonun maddeleri şu şekildedir:

İlk, Yeni ve Beklenmedik Olan'ın Okurlarına

²¹² Mihaylova, **a.g.e.**, s. 51.

²¹³ Lawton ve Herbert, **a.g.e.**, s. 67.

²¹⁴ Müller, **a.g.e.**, s. 78.

²¹⁵ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 87.

- Zamanın yüzleri yalnızca biziz. Dünya sanatında zamanın borusunu biz çalıyoruz.

- Geçmiş sıkışık. Akademi ve Puşkin, hiyerogliflerden daha anlaşılır.

- Puşkin'i, Dostoyevski'yi, Tolstoy'u ve diğerlerini çağdaşlığın gemisinden atmak gerek.

- İlk aşkını unutamayan son aşkını tanıyamaz.

- Kim, son aşkını güven içinde Balmont'un parfümlü sefahatine teslim eder? Günümüz eril ruhunun yansıması bu mudur?

- Kim, korka korka, savaşçı Bryusov'un siyah fragmandaki kâğıttan zırhı koparıp atmaktan tırsar? Yoksa eşi görülmemiş güzelliklerin şafağı bu zırhın üzerinde mi?

- Sayısız Leonid Andreyev'ler tarafından yazılan kitapların pis sümüşüne dokunan ellerinizi yıkayın.

- Tüm Maksim Gorkilerin, Kuprinlerin, Blokların, Sologubların, Remizovların, Averçenkoların, Çernıyların, Kuzminlerin, Buninlerin ve daha nicelerinin ihtiyacı olan nehir kenarında bir yazlık evdir. Kaderin terzilere bahşettiği ödül budur.

Gökdelenlerin tepesinden önemsizliklerine gözümüzü dikmişiz!

Şairlerin aşağıdaki konularda haklarının tanınmasını talep ediyoruz:

I. Sözcük dağarcığını keyfi ve türemiş sözcüklerle genişletmek.

II. O ana kadar var olmuş dillere karşı aşılmaz bir nefret duymak.

III. Hamam çalılarında yaptığınız ucuz şöhret tacını mağrur alnınızdan dehşet içinde çekip çıkarmak.

IV. Islık ve öfke denizinin ortasında "biz" sözcüğünden oluşan bir blok üzerinde durmak.

Şimdilik, sağduyunuzun ve sağbeğeninizin kirli izleri hala satırlarımızın üzerinde olsa bile, *Salt Sözcüğün Yaklaşmakta Olan Güzelliğinin Şimşegi* üzerlerine çoktan vurmuş durumda.²¹⁶

Yine Müller'in aktardığına göre İtalyan Fütürizminin ve Fransız Kübizminin bazı unsurlarının 1912-1913'te Rus sanatına sızmasıyla ve eleştirmen Korney İvanoviç Çukovski'nin 1913'te geliştirdiği Kübo-Fütürizm adıyla anılan akımın

²¹⁶ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 158-159.

ressamlar ayağında Kazimir Severinoviç Maleviç, Lyubov Sergeyevna Popova, Nadejda Andreyevna Udaltsova, İvan Vasilyeviç Klyun, Aleksey Alekseyeviç Morgunov ve Olga Vladimirovna Rozanova gibi sanatçılar bulunmaktaydı. Bu ressamilar ile Fütürist şairler, Kübo-Fütürist kompozisyonların kaotik düzeni, doğrusal anlatının yanı sıra geleneksel mekân ve zaman algılarının reddedilmesi, imgenin parçalanması, kayma [sdvig] ve doku [faktura] kavramlarını, son olarak da içeriğin gitgide biçimden sıyrılması gibi özellikleri paylaşılmaktaydı.²¹⁷

Bu bağlamda Popova'nın **Seyahat Eden Kadın** [Puteşestvuyuşçaya jenşçina, 1915]²¹⁸ tablosu hem İtalyan hem de Rus Fütüristlerin çok sevdiği seyahat kavramını, tablonun alt tarafındaki dinamik ve tekrar eden yuvarlak formlar, tren tekerleklerinin hareketleri, makinenin yarattığı hız ve teknolojinin kutsanan ilerleyişiyle birleştirmektedir. Tablonun üst tarafındaki sözcük parçaları, harfler ve sayı tıpkı Kruçyonih'in ve arkadaşı olan diğer şairlerin isteyebileceği gibi hiçbir anlam taşımamakta, bilgi içermemektedir.²¹⁹

Sanatçılar ile şairlerin bu kaynaşması sayesinde, her biri o kuşağın görsel ve yazınsal denemelerini birleştiren eşsiz birer sanat yapıtı olan birçok Fütürist yayın ortaya çıkar. Bu denemeler, metinlerin ve resimlerin basıldığı duvar kâğıdı, bez ve gazete gibi malzemenin kendisinden, harflerin ve sözcüklerin akılötesine uygun düzenlenmesine kadar uzanmaktadır. Sözcükleri kimi zaman düzenli satırlar halinde ya da yatay bir düzen içinde bile değildir, birçok durumda el yazısı halindedirler ya da çizimlerden ayırt edilemezler. Fütürist şiir, Kübo-Fütürist ve Neo-primitif resimle etkileşime geçmiş ve ortaya kitapların geleneksel işlevine karşı çıkan, akademik özellikleriyle alay eden, bazen de açıkça okunabilirliğe meydan okuyan dinamik sanat yapıtları çıkmıştır.²²⁰

Aralık 1913'te St. Peterburg'da Luna Park Tiyatrosu'nda sahnelenen Fütürist opera **Güneşin Zaptı** [Pobeda nad solntsem]'nin librettosu Kruçyonih ve Hlebnikov tarafından akılötesi dille yazılmış, Mihail Vasilyeviç Matyuşin'in bestelediği müzik

²¹⁷ Müller, **a.g.e.**, s. 79.

²¹⁸ Bkz. Resim Listesi, s. 199.

²¹⁹ Müller, **a.g.e.**, s. 79.

²²⁰ Müller, **a.e.**, s. 79.

akordsuz bir piyanoda çalınmıştı; sahne ve kostüm tasarımını yapan Maleviç'ti. Opera bir alegoriydi; “Güçlü İnsanlar” ordusunun güneşi zaptıyla Fütüristlerin eski dünyaya karşı ayaklanmaları, bu çatışmanın yarattığı kaotik özgürlük ve bilinmeyen yeni devletin öncülleri anlatılıyordu.²²¹

Özetle Kübo-Fütürizm, yalnızca görsel sanatlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda edebiyat, müzik ve tiyatroya da etki etmiş bir akımdır. Hlebnikov, Kruçyonih, Mayakovski gibi şairlerin yapıtlarında dil deneyleri yapması ve yeni bir şiir dili yaratması, müzikte Matyuşin'in Kübo-Fütürizmin ilkelerini yansıtan yeni müzik biçimlerini araştırması, tiyatrodrama, müzik ve performansı birleştirerek Fütürist öğretide yeni bir tiyatro biçimi aranması akımın belirgin özelliklerindendir.

2.1.3.2. Ego-Fütürizm

Kübo-Fütüristlerin yanında yeni akımın mucitleri rolüne bürünen bir diğer grup Severyanın öncülüğündeki Ego-Fütüristler olmuştur. Severyanın, 1911'de Fütürist sözcüğüne ego sözcüğünü ekleyerek kendini tanımlayan ilk kişidir. Böylece **Ego-Fütürizm** [Ben – Gelecek ya da Gelecekte Ben] terimi ortaya çıkar. Severyanın'ın kurduğu **Egoşiir Akademisi**'ne [Akademiya egopoezii] Olimpov, İvanov, Graal Arelski, Pavel Dmitriyeviç Şirokov, Pavel Mihayloviç Kokorin, İvan Oredej dahil olur. Severyanın ve Olimpov'un arasındaki anlaşmazlıklardan ötürü 1912'de dağılan grubun yerine İvan Vasilyeviç İgnatyev öncülüğündeki **Ego-Fütürizm Sezgisel Birliği** [İntuitivnaya Assotsiatsiya Ego-Futurizm] kurulur. Bu grubun üyeleri arasında da İgnatyev, Şirokov, Vasilisk Gnedov, Dmitri Kryuçkov gibi isimler bulunur. Severyanın'ın Ocak 1914'te intihar etmesinden sonra yeniden diriltme çabaları gösterilse de Ego-Fütürizm faaliyetine tamamen son verir.²²²

Grubun adında yer alan ego sözcüğünden anlaşıldığı üzere bireyselselciliğin ön planda tutulması, topluluğun bu kadar kısa süre faaliyet göstermesinde olası bir etken olarak yorumlanabilir.

²²¹ Müller, a.e., s. 80.

²²² Alfonsov, a.g.e., s. 66.

Konu hakkında başka bir sebep olarak Parer, Ego-Fütüristlerin sinizme dönüşen erotizmini ve solipsizmini, aşırı bireyselliklerini ve sanatta etik sınırların değiştirilmesi gerektiğini savunmalarını göstermektedir.²²³

Topluluğun yayımladığı manifestolara bakacak olursak karşımıza çıkan ilk manifesto, Kasım 1911’de Severyanın’ın yayımladığı, iddialı başlık gruplarından oluşan **Ön Söz “Ego-Fütürizm”** [Prolog “Ego-futurizm”] adlı şiir manifestosudur. Manifestoda Severyanın, düşünce ve yaratıcılığın sezgisel hale gelmesi gerektiğinden; sınırları açıklığa kavuşturabilmenin ve çağın saldırgan hareketliliğinin karşısında aşırı bireyselliğin sağlanabilmesinin yalnızca sezgisellikle ve delilikle mümkün olduğundan bahseder. Bunun yanında Ego-Fütürizmin söylevlerini şu şekilde sıralar: 1. Ruh tek gerçektir. 2. Kişiliğin olumlanması. 3. Eskiye reddetmeden yeniyi aramak. 4. Mantıklı neolojiler. 5. Cesur imgeler, lakaplar, asonanslar ve tenafürler. 6. Klişelerle mücadele. 7. Ölçüde çeşitlilik.²²⁴ Severyanın’ın manifestoda bilgiye ve gizeme ulaşma yolunda sezgililiği önemli bir ölçüt olarak kabul etmesi, insanın her türlü uğraşında içe dönmesi; iç sesini dinlemesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Bu yüzden, Kübo-Fütüristleri tüm farklılıklarına rağmen birleştiren şey salt sözcük fikri iken Ego-Fütürizm, adını “Ben neyim?” sorunun içeriğini keşfetmeye adanmasından alır. Egoizmin yüceltilmesini belirli bir metafizik ve evrensel temelle doğrulamaya çalışırlar. Bu amaçla, 1912’de yayımladıkları bir diğer manifestoda şu tanımlara yer verirler: “1) Birlik – Egoizm. 2) Kutsallık – Birlik. 3) İnsan – Tanrı Parçacığı. 4) Doğum – Ebediyetten Kopuş. 5) Yaşam – Ebediyet Dışı Parçacık. 6) Ölüm – Yeniden Doğuş. 7) İnsan – Egoist.”²²⁵

Dünya ve yaşam algısının temeline oturttuğu bu sorulara cevap bulmaya çalışan Severyanın, bu düşünsel kuramları dışında aynı zamanda yabancı dilden alınmış ya da kulağa yabancı dildenmiş gibi gelen tuhaf neolojiler yaratmasıyla; ritm

²²³ Parer, **a.g.e.**, s. 42.

²²⁴ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 24-25.

²²⁵ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 67.

ve uyak deneyleriyle de tanınmaktadır. Şiirleri, Kübo-Fütüristlerin fabrika şiirinin aksine yüksek sınıftan ve arıtılmış salon şiiridir.²²⁶

Severyanın'ın 1912'de grubu terk etmesinden sonra İgnatyev, aralarında Olimpov, Kryuçkov, Gnedov, Şirokov, İvnev ve diğerlerinin olduğu eski üyeleri bir araya getirmiş; kendi öncülüğündeki Ego-Fütürizm Sezgisel Birliği de insanın evrendeki yeri hakkındaki görüşlerine benzer açıklamalar getirmiştir: İnsan – Öz / Kutsallık – İnsanın Evren Aynasındaki Gölgesi / Tanrı – Doğa / Doğa – Hipnoz / Egoist – Sezgici / Sezgici – Medyum. Bu sorulara cevap arayan topluluğun Severyanın'ın topluluğundan farkını ise İgnatyev, enerjinin, gücün ve mücadelenin varlığı olarak belirtir.²²⁷ Ayrıca, Severyanın'ın Sembolist yöneliminden uzaklaşarak daha derin felsefi ve estetik temeller üzerine oturtulan, bireyin sezgi yoluyla yaratımı üzerine yoğunlaşır.²²⁸ Özetle, her iki topluluğun da benzer yönelimler ve görüşler içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bununla beraber, topluluğun kuramsal söylemleri cesur ifadelere sahip olsalar da anlaşılabilir ve muğlak karşılanırlar. Konu hakkında Livşits anılarında şunları söyler:

“Ego-Fütüristler tarafından yayımlanan hiçbir muğlak bildiride, panoda, tüzükte, vesikada, ön söz ve son sözde tüm isteğinize rağmen tek bir açık, etraflıca düşünülmüş düşünce bulamazdınız. Ego-Fütüristler arasında yetenekli şairler – Severyanın'ın tartışmasız yeteneğinden bahsetmiyorum bile – bulunuyordu ancak kuramsal ifadeleri o kadar çaresizlik ve mekanik düşünsel bağlantılar içeriyordu ki – hatta düşünceler değil, tamamen moda sözcükler – dikkatinizi verseniz dahi ne istediklerini, kime karşı mücadele verdiklerini ya da ne adına savaştıklarını tahmin etmeniz mümkün değildi.”²²⁹

Ego-fütürizmin kuramsal ifadelerinin anlaşılabilir karşılanmasının dışında dönem dâhilinde yapılan çalışmaları dil bilimsel açıdan inceleyecek olursak, Severyanın'ın sözcük türetme konusunda birtakım çalışmalarda bulunduğunu görebiliriz. Akımın kurucusunun şiirlerinde yeni sözcüklerle karşılaşılrsa da

²²⁶ Lawton ve Herbert, **a.g.e.**, s. 21-22.

²²⁷ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 68.

²²⁸ Teryohina, **a.g.e.**, s. 25.

²²⁹ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 24.

Hodaseviç'e göre bu sözcükleri oluşturma yöntemleri yeni değildir. Bu düşüncesine örnek olarak araştırmacı, официалчен²³⁰ [menekşelerle kaplı, çevrili < фиалка [menekşe]], олилиен [zambaklarla kaplı, çevrili < лилия [zambak]], окалошить²³¹ [galoşlamak < калоша/галоша [galoş]], онездешниться²³² [yabancılaşmak < нездешний [yabancı]], озерзамок [göl kalesi < озеро [göl] + замок [kale]], лесофея [orman perisi < лес [orman] + фея [peri]], грёзерка [hayal kuran, düşleyen kadın < грезить [hayal kurmak] + -ка, [dişil isim türetme eki]], весенеют [baharlanıyorlar < весна > весенеть [bahar > baharlanmak]] gibi isimden türetilmiş fiilleri ve sıfat-fiilleri vermektedir.²³³

Özetlemek gerekirse Ego-Fütürizm, bireyselciliğe, yeniliğe, yaratıcı hayal gücüne önem veren; dilde, biçimde ve stilde deneyler yaparak parçalanmış, soyut ve yorumlanması güç yapıtlar yaratan bir topluluk olmuştur. Faaliyet süresi kısa olsa da Rus edebiyatı, devamında gelen şair ve sanatçılar üzerinde önemli bir etki bırakmıştır.

Ego-Fütüristlere yakın duruşuyla 1913 yazında ortaya çıkan Moskovalı topluluk **Şiirin Ara Katı** [Mezonin poezii] da varlığını uzun süre devam ettiremeyen topluluklardandır. 3 almanağa sığdırdıkları tarihçeleri ile 1914 Ocak ayında dağılan topluluğun faaliyet süresi boyunca yayımladıkları almanaklar **Ara Katın Açılışı** [Vernisaj mezonina], **Veba Vakti Ziyafet** [Pir vo vremya çumı], **Akıl Sağlığı Krematoryumu** [Krematoriy zdravomıslıya]'dur. Şerşeneviç tarafından kurulan topluluk aynı zamanda **Ölü Ay** [Dohlaya luna] derlemesinin ve **Rus Fütüristlerinin İlk Dergisi** [Pervıy jurnal russkih futuristov]'nin yeniden basımında yer alır.²³⁴ Aralarında Zak, Bolşakov, İvnev, Sergey Mihayloviç Tretyakov ve Lavrenev'in de bulunduğu topluluğun en önemli figürü olan Şerşeneviç'in Fütürist dönem şiirlerinde Severyanin ve Mayakovski'nin izlerini görmek mümkündür. Hatta Alfonsov'un

²³⁰ [...] Официалчен и олилиен озерзамок Мирры Лохвицкой [...] Bkz. *Поэзоконцерт* [Poezokontsert = Şiir Konseri] adlı şiiri.

²³¹ [...] Чтоб ножки не промокли, их надо окалошить [...] Bkz. *Карета куртизанки* [Kareta kurtizanki = Fahişenin Faytonu] adlı şiiri.

²³² [...] Верю: ты измучилась... Надо онездешниться [...] Bkz. *Мисс Лиль* [Miss Lil = Bayan Lil] adlı şiiri.

²³³ Hodaseviç, **a.g.e.**, s. 422.

²³⁴ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 36.

aktardığına göre kendisi de konuşma tonlamasına dayalı serbest nazım türünde Mayakovski'nin üzerinde karşı etki yaratmış olabilir.²³⁵ Ancak Severyanın'den bu denli etkilenmiş olması Şerşeneviç'in aynı zamanda başarılı bir taklitçi olarak görülmesine de sebep olur. Şair Sergey Alekseyeviç Kreçetov'a göre Şerşeneviç, Severyanın'in maymunudur; Bobrov da Şerşeneviç'in **Bahar Çözümleri** [Vesenniye protalinkı]'nin Santrifüj üyesi merhametli bir şair tarafından baştan sona düzeltildiğini ima eder.²³⁶ Şair hakkında bu denli söylem ve imalarda bulunulması aslında sıra dışı bir durum değildir. Gümüş çağ dönemi içerisinde birbiri ardına kurulan topluluklar, yayımlanan manifestolar ve şairlerin içerisinde bulundukları kavgacı ruh hali, döneme has bir atmosfer olarak yorumlanabilir.

Herhangi bir grup manifestosu ile yola çıkmayan topluluk, kendilerine Zak'ın **Kübo-Fütüristlere Eldiven** [Perçatka kubofuturistam] ve Şerşeneviç'in **M.M. Rossiysanski'ye Açık Mektup** [Otkritoye pismo M.M. Rossiysanskomu] adlı çalışmalarını esas alır. Sözcük ile olan ilişkilerin ele alındığı bu çalışmalarda sözcüğün anlamını mantığa ve bilime bırakmak gerektiğinden, ses açısından sözcüğün Kübo-Fütürist algılanışına yönelik memnuniyetsizliklerinden bahseden Zak ve Şerşeneviç, çağrışım yoluyla zenginleştirilmiş, *kokuya dayalı sözcük* ve ileride İmajinizmin programına öncülük edecek olan *imge-sözcük* kavramlarını önerirler.²³⁷ Bu bağlamda Rus köklerine ve batının estetizminden bağımsız olmayı savunarak Marinetti ile her türlü iletişimi protesto eden Gileya topluluğunun aksine Şerşeneviç, İtalyan Fütürizminin bazı manifestolarını, Marinetti'nin **Trablusgarp Savaşı** [Bitva u Tripoli] şiirini ve **Fütürist Mafarka** [Futurist Mafarka] adlı romanını Rusçaya tercüme eder.²³⁸

Topluluk üyelerinin arasında göze çarpan bir diğer isim Bolşakov'dur. Bolşakov'un şiirleri, toplulukların farklılığına rağmen tüm Fütürist yayın organları tarafından yayımlanır zira şiirleri, Fütürizme has olan her şeyi – yenilikçilik, kabalık, erotizm, ürbанизm, akılötesi dil, neolojizm, ritm bozma, bileşik uyaklar –

²³⁵ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 69.

²³⁶ Teryohina, **a.g.e.**, s. 33.

²³⁷ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 70.

²³⁸ Teryohina, **a.g.e.**, s. 35.

barındırır.²³⁹ Şair aynı zamanda okazyonel sözcük oluşumları da dener. Severyanın'ın isimden fiil türettiği ya da kökü çekimleyerek oluşturduğu okazyonel sözcük oluşturma yöntemlerinden etkilenen şair, şiir denemelerinde bu ilkelerden faydalanır. Örneğin, Severyanın gibi крыло [kanat] isminden fiil türeterek крылили [kanatlanıyordunuz] haline getirir ve bu sözcüğü 1913 tarihli **Берба́т Би́р Ча́й Ї́чим** [Pil beznadyojnyıy çay]²⁴⁰ şiirinde kullanır.

Şiirin Ara Katı'nın tüm bu faaliyet alanının sonucunda, akımın sona ermesiyle şiirde daha bireysel ve deneysel biçimlere geçiş yapılmıştır. Akımın kolektif tarzından kopuşun yaşanması; kişisel ve öznel deneyime daha fazla vurgu yapılması bu geçişin en belirgin özelliklerindendir. Bununla beraber akımın mirası, şiirsel dilin ve biçimin sınırlarını zorlamaya gayret eden sonraki nesil Rus şairlerini etkilemeye devam etmiştir.

1914'te ortaya çıkan **Сантрифү́ж** [Tsentrifuga], 1920'li yılların başına kadar diğer Fütürist gruplardan daha uzun süre varlığını sürdürmüştür. Grubun üyeleri arasında Bobrov, Pasternak, Aseyev, Aksyonov, Grigori Nikolayeviç Petnikov, Bojidar [Bogdan Petroviç Gordeyev], Fyodor Fyodoroviç Platov, Boris Abramoviç Kuşner yer alır. Bolşakov da Şiirin Ara Katı faaliyetlerine son verince gruba katılır.²⁴¹ Mihaylova'nın aktardığına göre hiçbir grup, savaş zamanının ve ardından devrimin getirdiği zorlu koşullara rağmen *Сантрифү́ж* kadar örgüt birliğini ve yayım faaliyetlerini korumaya gayret etmemiştir.²⁴² Daha çok Kübo-Fütüristlere yakın olan *Сантрифү́ж* üyeleri, uygarlık mirasının yenilenmesi gerektiğini vurgularken geçmiş reddetmedikleri için diğerlerine göre daha ılımlı bulunurlar. Grup üyelerinin hedefi şiirsel yöntemlerin; metaforların ve bütünüyle imge dilinin yenilenmesidir.²⁴³

Bu bağlamda Сантрифү́ж üyelerinin geleneğe bağlı kaldığını söylemek mümkündür zira Bobrov, Puşkin dönemi şairleri üzerine çalışır; *лирик ала́н* [*lirişeskiy prostor*] kavramını oluşturur. Bu kavram uyarınca ritmi bozarak, kafiyei yeniden

²³⁹ Teryohina, a.e., s. 37.

²⁴⁰ [...] Крылили вы, желаний мотыльки [...] Bkz. **Пил безнадёжный чай** [Pil beznadyojnyıy çay] = *Ümitsiz Bir Çay İçtim*] adlı şiiri.

²⁴¹ Alfonsov, a.g.e., s. 70.

²⁴² Mihaylova, a.g.e., s. 40.

²⁴³ Parer, a.g.e., s. 42.

ayarlayarak, matematiksel olanlar dâhil çeşitli terimleri dizelere dahil ederek şiir alanını yapılandırır. Pasternak söz diziminden faydalanır; şiiri bir arada tutmaya yarayan söz dizimi sayesinde parçalanmış, birbiri ile mantıksal ilgisi olmayan imgelerin karmaşası ile uğraşmak zorunda kalmaz.²⁴⁴

Miyahlova'ya göre topluluk üyelerinin şiirsel biçime getirdikleri yeniliklerin çeşitliliği gibi estetik görüşlerinde de farklılıklar mevcut olduğu için ortak bir olumlu platform oluşturmak zordur; topluluğun birleştiği tek cephe diğer edebi topluluklar ile girdikleri anlaşmazlıklar olur. Üyeler, Rus Fütürizmine has kültürel Nihilizmin aşırılıklarını kabul etmemiş, XIX. yüzyıl şiir geleneğine ve Sembolizme ılımlı yaklaşmışlardır. Edebiyat bilimci ve eleştirmen Viktor Borisoviç Şklovski, topluluğunun edebi etkinliğini şöyle tanımlar: “Santrifüj, sözcüğün devinimi, sözlü imgelerin iç içe geçmesi, sözcükleri farklı algılama ve onları aydınlatma ile coşan bir topluluktur. Sözleri sezgisel empati ve derin bir idrak içerisinde yaratıyorlardı.”²⁴⁵ Yapıtlarında uçuş, dinamizm, dairesel hareket kategorilerini kavramsallaştırmışlardı. Grubun adı da sonsuz gökyüzünde uçan fantastik bir makineden geliyordu.²⁴⁶

1917 fırtınası, aralarında Santrifüj de olmak üzere birçok topluluğun dağılmasına sebep oldu. Santrifüj baskısı ile birkaç yıl daha birkaç kitap çıksa da topluluk artık varlığını sürdürmüyordu. Devrim öncesi Fütürizm ölmüştü.²⁴⁷

Çalışmamızın ikinci bölümünde XX. yüzyıl Rus edebiyatına birçok açıdan damgasını vurmuş, sıra dışı yaratıcılığın ve deneyselliğin ön planda olduğu Gümüş Çağ dönemi; dönem içerisinde faaliyet gösteren çeşitli edebi akımlar ve temsilcileri, Alfonsov, Mihaylova, Şklovski, Parer, Teryohina, Hodaseviç, Rogover, Grigoryev ve daha nice edebiyat eleştirmenleri ve kuramcılarının kaleme aldıkları araştırmalar ışığında ele alınmıştır. Gümüş Çağ dönemi içerisinde faaliyet gösteren akımların, geçişken sınırlara sahip olmamaları sebebiyle birbirleriyle devamlı etkileşim içinde olmaları, ortaya kültürel, edebi, dil bilimsel ve daha nice araştırma konuları açısından

²⁴⁴ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 71.

²⁴⁵ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 40.

²⁴⁶ Mihaylova, **a.e.**, s. 40-41.

²⁴⁷ Lawton ve Herbert, **a.g.e.**, s. 33.

zengin bir kaynak çıkarmaktadır. Hlebnikov ve dahil olduğu K bo-fütürist topluluk tarafından yaratılan kuramlar ve dilsel ifade araçlarına yönelik getirilen yenilikçi bakış açıları, çalışmamızın üçüncü ve son bölümünü oluşturan, şairin okazyonel sözcükler üzerinde yaptığı çalışmalara şüphesiz ışı  tutmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VELİMİR HLEBNİKOV'UN ŞİİRLERİNDE OKAZYONALİZM

3.1. Hlebnikov'un Dilsel Yaratıcılığı

“Sözcükleri, bize konuşma yoluyla verildikleri gibi şeklen kabul edenler, dağ tavuklarının masaya servis edildikleri gibi tereyağına ve ekşi kremaya bulanmış, yolunmuş bir halde ormanda yaşadıklarına inanan insanlara benzer.”¹

Günümüzde Hlebnikov'un yapıtları üzerine yapılan dil bilimsel araştırmalar hâlâ devam etmekte olup bunların arasında göze çarpan birkaç önemli ismi hatırlatmak faydalı olacaktır. Şair hakkında yapılan ilk kapsamlı çalışma, Yakobson tarafından 1921'de yayımlanan, şairin sözcük türetme sorunlarına değinen *En Yeni Rus Şiiri [Novejšaya russkaya poeziya]* başlıklı dil bilimsel araştırma; Grigoryev tarafından 1986'da yayımlanan, şairin okazyonel sözcük türetme yöntemlerinin araştırıldığı *Sözcük Türetme ve Şair Diliyle Bağlantılı Sorunlar [Slovotvorčestvo i smejniye problemi yazıka poeta]* başlıklı monografi; Duganov tarafından 1990'da yayımlanan, şairin estetik sorunlarına değinen *Velimir Hlebnikov. Yaratımın Doğası [Velimir Hlebnikov. Priroda tvorčestva]* başlıklı çalışma ve Natalya Nikolayevna Pertsova tarafından 1995'te yayımlanan *Velimir Hlebnikov'un Neoloji Sözlüğü [Slovar neologizmov Velimira Hlebnikova]* başlıklı sözlük çalışmasıdır.² Bunların yanında şairin yaşamı, anıları, dünya görüşü, uzay-mekân algısı ve akılötesi dil gibi kuramsal keşifleri, yapıtlarındaki anlam bilimsel, dil bilimsel ve daha nice açılardan incelenmiş araştırmalar mevcuttur.

Şairin dil konusundaki yenilikçi çalışmaları hakkında edebiyat eleştirmeni Mihail Mihailoviç Bahtin'in *Karnavaldan Romana. Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar* başlıklı çalışmasında belirttiği üzere, verili edebi dille yetinmek istemeyen bir şairin fiilen mevcut, erişilebilir toplumsal lehçeleri

¹ Velimir Hlebnikov, *Sobraniye soçinenii v šestı tomah*, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt VI (II), Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2006, s. 48.

² Tatyana Vladimirovna Semirskaya, “Okkazyonalizmi s semoy vremeni v proizvedeniyah Velimira Hlebnikova”, *Vesnik BDU*, Sayı I, Minsk, Belorusskiy gosudarstvenniy universitet, 2005, s. 46.

kullanmaktansa özellikle şiir için suni olarak yeni bir dil yaratma yoluna gitmeleri kayda değer bir noktadır. Yazara göre toplumsal diller tipik, toplumsal olarak yeri belli ve sınırlı özgül nesnelerle doludur oysa şairin suni olarak yaratılan dili üniter ve tekil, doğrudan doğruya amaçlı bir dil olmak durumundadır. Dolayısıyla XX. yüzyılın başlarında özellikle Hlebnikov'un da aralarında bulunduğu Fütüristler özel bir şiir dili yaratmanın düşünüyü kurarak yeni bir dil yaratmaya yönelik deneyler yapmıştır.³

Edebiyat eleştirmeni Emin Özdemir de şiirin bilgi aktarmak için yazılmadığını, şiirin aktardığı şeyin bilgi değil, yaşantı olduğunu belirtir. Şiirin asıl işlevi dış dünyayı duyarlar aracılığıyla bize tanıtmak, duyarlarımızı çalıştırıp inceltmektir.⁴ Bu yüzden, biçimden öte anlama önem veren Hlebnikov'un kendine has bir tarzda algıladığı dış dünyayı insanlara aktarmak için yaratıcılığın en etkili ifade şekli olan şiirden faydalandığını söyleyebiliriz.

Hlebnikov'un bir şair olarak sözcük yaratma serüveni, araştırmacılara göre dört döneme ayrılmaktadır:

- Şairin sözcüğe ilişkin temel ilkeleri oluşturmaya başladığı 1910'ların başı;
- Akılötesi dil ve yıldız dili üzerine çalışmalar yaptığı 1912-1913 yılları;
- Temel ilkelerde herhangi bir değişiklik yapmadığı "sözcüğün zaptı [осада слова]" yılları [1914-1918];
- Dil bilimsel, tarihsel ve sosyal ideolojisini birleştirdiği 1920'li yıllar.⁵

Filolog Marina Vyaçeslavovna Akimova, Hlebnikov'un sözcüğe olan bakış açısını, şairin bu dönemler içerisinde kaleme aldığı yazılar üzerinden derleyerek şu ana hatları ortaya koymaktadır:

³ Mihail Bahtin, **Karnavaldan Romana. Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar**, çev. Cem Soydemir, 2. bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 63.

⁴ Emin Özdemir, **Yazınsal Türler**, 6. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007, s. 56.

⁵ İrina Sergeyevna Klimas, "Lingvostilistiçeskiy analiz stihotvoreniya V. Hlebnikova «Komu skazatenki»", **Nauçnyy jurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta**, Sayı II, Kursk, Kurskiy gosudarstvennyy universitet, 2015, s. 2.

1- Bundan böyle bir yapıt tek bir sözcükten oluşabilir. Sözcükte yetkin bir şekilde değişiklik yaparak sanatsal imgede tamamlanmışlığa ve etkin bir ifade gücüne erişilebilir [Salt Sözcük, 1913].

2- [...] Sözcüklerin dili dışında bir de zihin birimlerinden oluşan kavramların sessiz dili mevcuttur. [...] Sözcüğün anlamından bağımsız bir şekilde büyük sesin, ismin sesinin özel doğasını konuşuyor, keşfediyor; ona kaderini tayin ediyoruz. İlk sessiz harfte kaderin tayin edicisini; sözcüğe önemli bir anlam atfeden iradenin yolunu görüyoruz. [...] Bu nedenle, sözcüğün üç doğası vardır. Bunlar işitme, akıl ve kader yoludur. [...] Sözcüklerdeki ses yaprakları ve anlam köklerinin yanından [öndeki sestten sonra] kaderin ipliği geçer. Bu yüzden boru şeklindedir [Yayımlanmamış makale, 1913].

3- Sanatsal teknik, bir kökte bulunan kavrama başka bir kökteki sözcüğün ana hatlarını vermektir. Birinci sözcüğe ikinci sözcüğün yüzü görünümünde bir görüntü verilir [Sözcük Yaratma Üzerine el yazmalarından, 1908].

4- [...] Her sessiz harf ardında bir takım imge ve isim taşır [Temelimiz].⁶

Hlebnikov'un sözcüklerin ve harflerin arkasında gizlenen anlamları keşfedip ortaya çıkarmaya bu denli ilgili olmasının, şairin konu üzerine daha sonra çeşitli kuramlar geliştirmesi için ilham verici olduğunu söylemek mümkündür.

Şairin belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesi edebiyat tarihçisi Boris Yakovleviç Buhştab'a göre sadece şiirsel dile değil, genel olarak dile yöneliktir; şairin araştırmaları sözcüklerin anlamsal özellikleri üzerinedir.⁷

Bu çalışmalardan biri olan **Temelimiz** [*Naşa osnova*, 1919] adlı makalesinde sözcük türetme konusunu ele alan Hlebnikov, şu açıklamalarda bulunur:

“Sözcük yaratımı dilsel sessizliğin, dilin sağır ve dilsiz katmanlarının patlamasıdır. Eski sözcükteki bir sesi başka bir ses ile değiştirdiğimizde bir dil

⁶ Marina Vyaçeslavovna Akimova, “Stihotvorenie V. Hlebnikova «Ognivom-seviçom vısek ya mir...»: k ponyatiyu mativirovannosti znaka v russkom avangarde”, **Deloavangarda**, Amsterdam, Pegasus, 2007, s. 5.

⁷ Boris Yakovleviç Buhştab, “Filosofiya zaumnogo yazıka Hlebnikova”, **NLO**, Sayı I, Moskva, İzdatelskiy dom NLO, 2008, s. 14.

vadisinden diğerine doğru bir yol yaratmış oluruz ve adeta bir demir yolu işçisi gibi dilsel sessizliğin sırtlarından geçerek sözcükler diyarında yeni bir iletişim yolu açarız. <...> **Двор** [saray, avlu] ve **твор** [творить = yaratmak fiilinin kökü] sözcük çiftini ele aldığımızda, **дворяне** [soylu] sözcüğünün anlamını biliyorsak yaşamın yaratıcıları anlamında **творяне** sözcüğünü de yaratabiliriz. **Землероб** [toprak işçisi, çiftçi] sözcüğünün anlamını biliyorsak **временахарь** [zaman çiftçisi], **временроб** [zaman işçisi] sözcüklerini yaratabiliriz, yani bir çiftçinin toprağı işlemesi gibi zamanı işleyen insanları dolaysız sözcüklerle isimlendirebiliriz. Bu türe bir diğer örnek olarak **миропахарь** [barış çiftçisi, işçisi] verilebilir. Ya da **право** ve **правда** sözcüklerini ele alalım. Burada **п** harfini **н** harfi ile değiştirerek **править** [yönetmek] fiil alanından **правиться** [hoşlanmak, beğenmek] fiil alanına geçeriz – şair burada **право** [sağ [yön], hak], **правда** [gerçek [isim]] sözcüklerini kastetmektedir –. Bu şekilde yine **правитель** [hoşa giden yönetici], **правительство** [hoşa giden yönetim] sözcüklerini türetmek mümkündür. [Bkz. **правитель** [yönetici], **правительство** [yönetim, idare]] <...> **Боец** [savaşçı] sözcüğünden hareketle **поец** [петь = şarkı söylemek fiilinden şarkı söyleyen], **ноец** [нить – dikiş sözcüğünden diken kişi, dikişçi], **моец** [мыть – yıkamak fiilinden yıkayan kişi, yıkayıcı] sözcüklerini türetebiliriz. <...> **Звач**, çağırان, çağırıda bulunan kişidir [звать = çağırмак]. <...> Sadece hoşuna giden şeylere güvenmek isteyen bir **правительство** [yönetim], **правительство** olarak adlandırılabilir. Bu gibi dil bilgisel örneksemelerin yanında anlam bilimsel türetme örneğı olarak **yumruk** [кулак] anlamında **пять** [el tarağı [kemik]] sözcüğünden **пестук**; **gelecek** [будущее] anlamında **идти** [gitmek] fiilinden **идутное** gösterilebilir.”⁸ Sözcüğün ilk harfinde yaptığı değışiklikle farklı anlamsal çağırışım uyandırmayı amaçlayan şair, diğer yöntemlerden de faydalanmıştır.

Там, где жили свиристели,
Где качались тихо ели,
Пролетели, улетели
Стая легких времireй.
Где шумели тихо ели,
Где поюны крик пропели,

İpek kuyrukların yaşadığı,
Kökнарların sessiz salındığı yerden,
Geçip gitti
Hafif zaman kışu sürüsü.
Kökнарların sessiz gürültüsünde,
Şakıyanların cıvıladığı yerden,

⁸ Mihaylova, a.g.e., s. 204-205.

Пролетели, улетели
Стая легких времирей.⁹

Geçip gitti
Hafif zaman kuşu sürüsü.

[Hlebnikov, “Tam, gde jili sviristeli” şiiri]

Hlebnikov’a ait 1908 tarihli bu şiirde yaz peyzajı, **ipek kuyrak** [свиристель] ve **köknar** [ель] gibi sıradan sözcükler ile ifade edilse de **времири** ve **поюны** gibi yeni sözcük oluşumları olayın geçtiği mekânı tasvir eden sözcüklerdir. Bu şiir örneğindeki iki sözcüğün anlamını, **время** [zaman] ve **пой** [şarkı söyle [emir kipi]] sözcüklerinin kökleri üzerinden tahmin etmek kolaydır lakin bu köklerden **-ир** ve **-юн** son ekleri ile isim türetmek alışılmış bir yöntem değildir. Zira, **снегирь** [şakrak kuşu], **болтун** [geveze], **грызун** [kemirgen], **скакун** [yarış atı] sözcüklerinde yer alan **-ир/-ун/-юн** son ekleri, hayvanların yaşadıkları dünyayı ifade etmektedir. Bu bağlamda **времирь** sözcüğü dış görüntüsü ile alışılmadık gözükse de içsel olarak kökü **время** sözcüğü ile bağlantılı olduğundan ve son eki bir kuş türünü [снегирь] temsil ettiğinden kuş gibi uçup giden bir zaman imgesi ya da zaman gibi akıp giden bir kuş imgesi yaratmaktadır.¹⁰ Hlebnikov’un burada, belli başlı son ekler aracılığıyla dilde var olan sözcük türetme kuralları üzerinden görüntü olarak sıra dışı; anlam olarak tahmin edilebilir sözcükler türettiğini söylemek mümkündür.

Sadece **любить** [sevmek] fiilinin kökünden 500 sözcük türeten [любчик любвей, любимый, любок, любяга невлюбляемых любок, в любели люблю любованием, олюбью, и лбью залюбив любинища, любокий в любинах, любака нелюбанных любок, люботствую, любик, любую лЮбую из любок в любильнях, люблятнях, любятнях и олюби любнец, любни любокой Любини, залюбив безлюбкую любку vd.] şair hakkında Mayakovski, sözcüklerin Rusça yapıları bakımından tamamen doğru ve gerekli olduklarını söyleyerek Hlebnikov’un bu yaratımlarının yarının insanları için bir yaratım dili olduğunu belirtir. Mayakovski’nin bu söylemine göre, en karmaşık olanlar dâhil Hlebnikov’un türetmiş olduğu okazyonel sözcükler, Rusçanın sözcük türetme kurallarına her daim uygun düşseler de edebiyat tarihçisi Nikolay İvanoviç Harciyev’e göre bu sözcük oluşumlarının pratik dilde uygulanmaları doğru değildir zira bu sözcüklerin asıl

⁹ Hlebnikov, a.g.e., Cilt I, s. 109.

¹⁰ Mihaylova, a.g.e., s. 205.

görevleri şiir dilini yeni anlamsal ve duygusal ayrımlarla zenginleştirmektir.¹¹ Harciyev'in ifadesine göre okazyonel sözcüğün bir dil bilgisel zenginlikten ziyade okazyonalizmin en belirgin özelliklerinden biri olan ifade gücünü artıran bir oluşum olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

Hlebnikov'un şiirlerinde ifade gücünü artırmak için başvurduğu bir diğer okazyonel sözcük türetme yöntemi, edebiyat bilimcisi Viktor Petroviç Grigoryev'in aktardığına göre, yine araştırmacının kendisi tarafından bilimsel dile kazandırılan kök birleştirmedir [скорнение]. Bu yöntem uyarınca şair iki farklı kökü birleştirerek tek bir kök üzerinden yeni sözcükler türetmiş; bu yolla **звучей** [nehir sesi = звук + ручей], **улетавь** [uçup giden turna = улетать + журавль], **младуга** [genç gökkuşağı = молодой + радуга] gibi sözcükler türetmiştir.¹² Şair bu yöntemle bir sözcüğün kökünün sahip olduğu kavramı, diğer sözcüğün görüntüsüyle vermeyi amaçlamıştır.

Bu örnekler üzerinden yola çıkıldığında Hlebnikov'un dil kuramının iki varsayım üzerine kurulu olduğu söylenebilir. İlki, Rusçadaki ses ve anlam ilişkisi üzerinedir. Örneğin, **co** ses bileşeninin anlamını şair, bu ses bileşenini içeren Rusça sözcüklerin seçimi ile belirler. Diğer bir varsayım ise belirli bir dil ile sınırlı değildir; seslerin dolaysız ilişkisi ve ifade ettikleri anlamlarla ilgilidir. Bu, bir bakıma foneme, sesin niteliğinden çıkarılabilecek bir anlam kazandırma sürecidir, yani **ses semantiğidir** [звукосемантика]. Örneğin **ч** harfi yaşamın sonlanması, ortadan kayboluş [*varoluşun gölgesinde dinlenmek / почитать в тени бытия*] ile ifade ediliyorsa **б** harfi varoluşun zirvesi [*вершина бытия*], **быть** [olmak], **бёрдо** [dokuma tarağı], **бердыш** [ay balta]'dır.¹³

Bu şekilde okunan sesler şiir diline aktarıldığında akılötesine dönüşmektedir. Örneğin, **мо** sesi Hlebnikov'un hazırlamış olduğu ses sözlüğüne göre bir hacmin küçük çokluluklara bölünmesi anlamına gelmektedir. Bu yorumdan yola çıkıldığında

¹¹Anastasiya Viktorovna Zavadskaya, "Okkazionalizm kak element etapajnoy leksiki v poezii russkikh futuristov", **Polilingvialnost i transkulturniye praktiki**, Orenburg, Orenburgskiy gosudarstvennyy universitet, 2008, s. 33.

¹² Zavadskaya, **a.g.e.**, s. 34.

¹³ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 206.

İsim Büyüsü [*Zaklyatiye imenem*] adlı şiirin ilk satırı güzel bir örnek teşkil eder: “О, достоевскиймо бегущей тучи! [Koşturan bulutun Dostoyevski üslubu/tarzı!]”. Buradaki **мо** sesi ile Hlebnikov’un aktarmak istediği, bulutun Dostoyevski gibi yağmur boşaltması, sözcük dökmesidir; hacmi sonsuz küçük parçalara ayrılmaktadır.¹⁴ Hlebnikov’un belirli sesler ve bu seslerin ifade ettikleri anlamlar aracılığıyla yeni sözcükler türetmesinin dışında sözcüğün zaman ile olan ilişkisi üzerine de düşünceleri mevcuttur.

Hlebnikov için zaman sistemi önemli bir role sahiptir; geçmişten geleceğe doğru bir süreç olan tarihsel zaman kesinlikle mevcuttur. Şair bu zamanı varsaymış, yansıtmış, öngörmüştür ancak tüm zaman bundan ibaret değildir. Tam zaman, öznenin tek bir yöne değil de aynı anda her iki yöne, ileriye ve geriye doğru gitmektedir. Yalnızca insan aynı anda tüm zamanlarda – geçmişte, şimdide, gelecekte – yaşadığı zaman elde edilecektir.¹⁵ Mekânda değil de zamanda yeni bir ölçü birimine geçiş fikri Hlebnikov’a özgü bir durumdur. Ancak şair böyle yaparak mekân algısını ortadan kaldırmamış, zaman-mekân birleşik formülünü yaratmaya çabalamıştır.¹⁶

Dil bilimci Tatyana Vladimirovna Semirskaya, şairin zaman sorunsalı üzerine yaptığı araştırmalarda 1928-1933 yılları arasında yazılan şiirlerde 162 adet zaman ile ilgili yeni sözcük tespit etmiştir. Derlediği sözcükleri türetme yöntemlerine göre sınıflandıran araştırmacının bulgularını aktarmak gerekirse, bunlar şu şekilde özetlenebilir: son ekleme yöntemi – **раньшевик, врематый**; ön ekleme yöntemi – **предавно**; sözcük birleştirme – **угломиг, юно-молодой**, ara ekleme – **вечно-веший**; karışık ek yöntemi – **бессрочие, домирный, довещный**; karmaşık son ekleme yöntemi – **рассветогрудный, времямерие**; morfemden oluşmayan kısaltmayla birleştirme – **ночерь, весень**. Araştırmacı yaptığı inceleme sonucunda Hlebnikov’un bu sözcükleri türetirken en fazla son ekleme yönteminden faydalandığını belirtir: **инута** [иной + минута], **дремя** [дрема + время], **мраздник** [мраз + праздник], **ночерь** [ночь + дочь], **прошлость** [прошлое + пошлость],

¹⁴ Mihaylova, **a.e.**, s. 206.

¹⁵ Alfonsov, **a.g.e.**, s. 92.

¹⁶ Alfonsov, **a.e.**, s. 92.

вечностник [вечность + тростник], **времушек** [время + камушек].¹⁷ Şairin çeşitli sözcük türetme yöntemlerinden faydalanarak türettiği okazyonel sözcüklerin любить, смеяться gibi tek bir sözcüğün kökü üzerinden defalarca gerçekleştirilmesi gibi yukarıda sıralanan örneklerin de gösterdiği üzere zaman gibi belirli bir konu etrafında da oluşturulduklarını söylemek mümkündür.

Hlebnikov için sözcük, geleneksel düşünsel ve estetik anlamların bilinen aktarım yolu olmaktan çıkıp kendi başına değerli ve kendi kendine anlamlı bir hal almalıdır. Slavca sözcükler üzerinde oynamayı seven şair ses ve anlam arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu öne sürerek dilde var olan sözcükleri köklerine, ön ve son eklerine, isim ve zaman çekim eklerine ayırır; morfemlerine göre yeni sözcükler türetir. Örneğin, **бык** sözcüğü **бить** [dövmek, vurmak] fiilinden türetilmiş bir isimdir ve *döven kişi* anlamındadır. **Бок** sözcüğü döven kişinin [bık'ın] vurduğu yerdir. **Лыс**, Rusça orman anlamına gelen **лес** sözcüğüne alternatiftir. Bu sözcükten ormanda yaşayan kişiler anlamında **лос**, **лис** gibi sözcükler de türetmiştir. Yaz günü anlamında kullandığı **летьни** sözcüğünü Rusça yaz mevsimi anlamına gelen **лето** isminden türetmiş, **двор** [saray] ve **твор** [yaratı [Rus. **творить** = yaratmak fiilinden türetilmiştir]] sözcüklerini bir çift olarak görmüş ve dilde var olan **дворяне** [soylular] sözcüğü gibi **творяне** [yaratıcılar] sözcüğünün de türetilebileceğini öne sürerek bu sözcüğü *Ladimir* adlı şiirinde kullanmıştır. Aynı şekilde Hlebnikov'un Fütürizm isminden önce kullandığı **будетляне** [geleceğin insanı] sözcüğü de gelecek zaman kipi eki olan **будет** [-ecek / -acak]'tan türetilmiştir. Bunların dışında **чепен** [kafatası], **чаша** [kâse], **чулок** [çorap], **чехол** [kılıf] gibi Rusçada **ч** harfiyle başlayan sözcüklerin bir tür kılıfı ifade ettiklerini öne sürerek bu mantıkla **обувь** [ayakkabı] yerine tüm ayakkabı türleri için **че ноги** [ноги = ayaklar], **сосуд** [kap] yerine tüm kâse, fincan türleri için **че воды** [воды = su (çoğul)] gibi **ч** harfinden analogik olarak yararlanılabileceği sonucunu çıkarmıştır.¹⁸

Tüm bu çıkarımları akılötesi dil çerçevesi içinde yapan Hlebnikov, sözcük türetme eyleminin ve sözcüklerdeki tüm farklılığın alfabadeki temel seslerden kaynaklandığını belirterek Ч [Ç], В [V], Х [H], М [M], Л [L], К [K] seslerinin

¹⁷ Semirskaya, **a.g.e.**, s. 47-48.

¹⁸ Parer, **a.g.e.**, s. 48-49.

anlamları üzerine fikirler yürütmüştür. Bu bağlamda şair, akılötesi dilin iki ön koşula bağlı olduğunu söyler:

I. Basit bir sözcüğün ilk ünsüz harfi tüm sözcüğü kontrol eder, diğer sözcükler üzerinde hüküm sürer.

II. Aynı sessiz harf ile başlayan sözcükler aynı kavram etrafında birleşir ve sanki farklı yönlerden aynı mantıksal noktaya doğru uçar.¹⁹

Şairin sesler ve ifade ettikleri anlamlar üzerine belirtmiş olduğu düşünceleri ve bunun bir neticesi olarak yarattığı akılötesi dil ile, şüphesiz herkesin anlayabileceği ortak, evrensel bir dil yaratmayı amaçladığını düşünebiliriz.

Hlebnikov'un arkadaşı Kruçyonih da akılötesi dil için ortak kuramsal temeller üzerinde çalışmış, son dönem bildirisi olan *Sözcüğün Dokusu [Faktura slova, 1922]*'da şu iki maddeyi sıralamıştır:

I. Sözcüğün ya da şiirin yapısı, onun bileşenleridir [ses, harf, hece vd.]. Bunları a-b-c-d olarak gösterebiliriz.

II. Sözcüğün dokusu, bu bileşenlerin bir dağılımıdır [a-d-c-b ya da b-c-d-a ya da diğer türlü]. Doku demek sözcüğün yapımı, tasarımı, katmanlanması, birikmesi; hecelerin, harflerin ve sözcüklerin bir şekilde yerleşmesidir.²⁰ Hlebnikov gibi sözcüğü oluşturan ses, harf ve hecelerin kendi başlarına anlamlar içerdiklerini öne süren Kruçyonih, sıraladığı maddelerden de görülebileceği üzere bu bileşenlerin sözcük içerisinde dağılımları ve dizilimlerinin de önem içerdiklerini öne sürmüştür.

Bununla birlikte, edebiyat bilimci Hansen-Løve'nin aktardığı üzere, tüm yenilikçi sözcük türetişlerine rağmen Hlebnikov pratik dilin sınırları içerisinde kalmıştır zira tüm sözcük yenilikleri ve arkaizmi bugün olmasa bile gelecekteki pratik amaçlara hizmet edecektir.²¹

¹⁹ Alfonsov, a.g.e., s. 102.

²⁰ Alfonsov, a.e., s. 102.

²¹ Mihaylova, a.g.e., s. 160.

Hlebnikov'un sadece okazyonel sözcük türetmediği; kendi kuralları ile kendi dilini şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Örneğin *İskit* [Skifskoye] adlı şiirinde *вечер* [akşam] ve *зрива* [yele] gibi anlamsal olarak birbirine uymayan iki farklı sözcükten *вечерозривы* [akşam yelederi] ismini türeterek sözcüklerin köklerinden tamamen farklı bir anlamda faydalanır.²²

“Что было - в водах тонет.
И вечеразривы кони,
И утровласа дева,
И нами всхожи севы.”²³

“Ne varsa suya gömülüyor.
Atların akşam yelederi,
Genç kızın seher saçları
Ve yeşerttiğimiz tohumlar.”

Aynı yöntem üzerinden şair, *ympo* [sabah, seher] ve *власъ* [saç] sözcüklerinden *утровласа* [seher saçları] ismini türetmiştir. Bu yöntem, anlatım ve ifadeselliği güçlendirmekle birlikte tasvir edilen ortamın imgelemesine de yardım etmektedir.

Yevgeniya Vladislavovna Korotayeva'ya göre Hlebnikov'un türetmiş olduğu okazyonel sözcükler, sıkça alegorik anlamlar barındırmaktadırlar zira şair mantıklı bir sözcük oluşumu içerisinde bulunamayacak kavramları birbirine bağlamakta; türettiği okazyonel sözcüklerle Rusçayı mükemmelliğe ulaştırmayı ve yapıtlarının anlamsal yükünü artırmayı amaçlamaktadır.²⁴

Bununla beraber, tüm dil bilimsel çalışmalarına rağmen Hlebnikov'un, dönemin Sovyet cumhuriyetleri tarafından az tanındığını, bazıları tarafından yapıtlarının anlaşılmasız olarak görüldüğünü ve “şairler için şair” olarak tanımlandığını belirten edebiyat tarihçisi Harciyev, öne sürülen bu görüşlere karşı çıkmakta; şairin şiirlerinin ana konusunu Rusya ve Rusya'nın tarihsel kaderinin, Rus halkının kendi ayakları üzerinde durma savaşının oluşturduğunu ileri sürmektedir.

²² Bkz.: “Okkazionalnaya leksika v proizvedeniyah Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi) https://studbooks.net/837006/literatura/okkazionalizmy_hlebnikova, 26 Nisan 2023.

²³ Velimir Hlebnikov, *Sobraniye soçineniy v şesti tomah*, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt I, Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2000, s. 193.

²⁴ Yevgeniya Vladislavovna Korotayeva, “Okkazionalizm kak sostavlyayuşçaya idiostiliya V. Hlebnikova i V. Mayakovskogo. Opit sopostavleniya”, *Vestnik Çerepovetskogo gosudarstvennogo universiteta*, Sayı IV, Çerepovets, Çerepovetskiy gosudarstvenniy universitet, 2014, s. 99.

Araştırmacıya göre Hlebnikov, halkının tükenmek bilmez ahlaki gücüne ve geçmişine inanmış; onda yüce, tarihi bir kader öngörmüştür.²⁵ Dolayısıyla, halkına hak ettiği kaderinin tayin edilmesi hakkında düşünceler ileri süren ve ana dili üzerinde onlarca dil bilimsel çalışma yapan Hlebnikov için “şairler için şair” tanımlanmasının yapılmasının doğru olmadığını söyleyebiliriz. Zira, bu görüşü ileri süren kişilerin, Hlebnikov’un Rusça üzerinde yaptığı, keyfi olarak da adlandırabileceğimiz ve yaratıcılığının en üst ifadesi olarak öne çıkan dil oyunlarını kastettiklerini düşünmek mümkündür.

Hlebnikov’un okazyonel sözcük türetirken başvurduğu yöntemlere dönecek olursak, sözcüklerin seslerinin yerini değiştirdiği, yani sözcükleri fonetik değişime uğrattığı bir başka yöntemden de bahsedebiliriz. Sözcüğün sadece başındaki sesi değiştirerek **дня** [günün] sözcüğünden **зня**; kökünde ses değişimi yaparak **конюшня** [ahır] sözcüğünden **коняшня**; **бобр** [kunduz] sözcüğünden **бабр** sözcüklerini türetmiştir. **Turna** [Juravl] adlı şiirinde geçen: “*И где-то внутри их, просыпаясь, дитя отирает глазенки / Мотри! Мотри! / Дитя, глаза протри!*”²⁶ мотри emir kipinde yazılan fiile baktığımızda yine ses düşmesi yoluna başvurduğunu görebilmekteyiz.²⁷ Şair burada, **смотреть** [bakmak, izlemek] fiilinin emir kipi olan **смотри** sözcüğünün başındaki *c* harfini düşürerek sözcüğe hem biçim olarak yenilik katmış hem de çocuksu bir ifade eklemiştir.

Hlebnikov’un başvurduğu bir diğer yöntem olan, tek bir sözcük kökü üzerinden okazyonel sözcük türetme yöntemini, dil bilimsel araştırmaların ilgi odağı olarak öne çıkan **Kahkaha Büyüsü** [Zaklyatiye smehom] adlı şiirde incelemek mümkündür. Bu şiirde şair, **смех** [kahkaha] isim kökünden 16 okazyonel sözcük türetmiştir:

“О, рассмейтесь, смехачи!
О, засмейтесь, смехачи!
Что смеются смехами, что смеяньствуют смеяльно,
О, засмейтесь усмеяльно!

²⁵ Nikolay İvanoviç Harciyev, **Ot Mayakovskogo do Kruçyonih**, Moskva, Gileya, 2006, s. 295-296.

²⁶ Hlebnikov, **a.g.e.**, Cilt III, s. 18.

²⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: “Okkazonalizmı v poezii V. Hlebnikova”, (Çevrimiçi) https://studbooks.net/611705/literatura/okkazonalizmy_poezii_hlebnikova, 5 Mayıs 2023.

О, рассмешиц надсмеяльных- смех усмейных смехачей!
О, иссмейся рассмеяльно, смех надсмейных смеячей!
Смейево, смейево,
Усмей, осмей, смешики, смешики,
Смеюнчики, смеюнчики.
О, рассмейтесь, смехачи!
О, засмейтесь, смехачи!”²⁸

Sözcüğün kökünden türetilen yeni sözcüklere baktığımızda aşağıdaki sınıflandırmayı yapmak mümkündür:

- Bir kişinin, nesnenin baskın niteliğine vurgu yapan, **-ач** kişileştirme son ekinin kullanıldığı **смехачи** [1] ismi. Bu son ek, Rusçada üç nitelik barındırmaktadır. Bunların ilki, **сечь** [satırla kesmek] – **секач** [satır] örneğindeki gibi bir fiili, ona eylemi gerçekleştiren kişi, nesne anlamı katarak isim haline dönüştürmesidir. Bu durumda Hlebnikov, her ne kadar **смехачи** ismini bir fiil üzerinden türetmemiş olsa da – zira **смеяться** diye bir fiil bulunmamaktadır – dizelerin devamında gelen **смеячей** [2] ismini **смеяться** fiili üzerinden türettiği açıktır. Böylece **смехач** ve **смеяч** sözcükleri *kahkaha atan kişi* anlamını kazanmaktadır. İkinci nitelik, **труба** [trompet] – **трубач** [trompetçi] örneğindeki gibi sözcüğe belli bir nesneye sahip kişi anlamı katmasıdır. Bu durumda **смехач** ismi, *kahkahaya sahip kişi* anlamını kazanmaktadır. Üçüncü nitelik, **ловкий** [kurnaz (sıfat)] – **ловкач** [kurnaz (kişi)] örneğindeki gibi kişinin belirgin niteliğine vurgu yapmasıdır. Bu durumda ise **смехач** ismi, *kahkahadan, gülme isteğinden oluşan kişi* anlamını kazanmaktadır.²⁹ Bir sözcüğe, yapılan eyleme dair süreç, mekân ismi anlamı veren **-ищ** son ekinin getirilmesi ile türetilen **рассмешищ** [3] ismi. Küçültme son ekleri **-ик-** / **-чик-** yardımıyla türetilen **смеюнчики** [4], **смешики** [5] isimleri.

- **Смех** + **-ян-** [Voltaireci (Вольтерьянец) örneğindeki gibi sözcüğe, herhangi bir düşünsel akıma dâhil kişi anlamı katan] son eki + **-ств-** [актёрствовать (aktör

²⁸ Hlebnikov, **a.g.e.**, Cilt I, s. 209.

²⁹ Vyacheslav İsayeviç Terkulov, “«Zaklyatiye smehom» V. Hlebnikova v lingvističeskoj interpretatsii”, **Vestnik NVGU**, Sayı IV, Sankt-Peterburg, İzdatelstvo NVGU, 2008, s. 68.

olmak, aktörlük yapmak) örneğindeki gibi geçişsiz fiile bir durumun içerisinde bulunma anlamı katan] son ekinin getirilmesi ile türetilen **смеяньствуют** [6] fiili.³⁰

- Sözcüğe, belirli bir eylemi gerçekleştirmek üzere niyetlenme anlamı katan -**ль-** son eki ile türetilen **смеяльно** [7] ve **рассмеяльно** [8] zarfları; eylemin yayılması, çoğalması anlamı katan -**у-** ön eki ile türetilen **усмеяльно** [9] zarfı.³¹

- **Смейся** [gül (emir kipi)] + **его** [ona] sözcüklerinin birleştirilmesi ile türetilen **смейево** [10] sözcük öbeği.³² Bir diğer görüşe göre sözcük, **варить** [haşlamak] – **варево** [haşlama (et)] örneğindeki gibi belirli bir eylemin sonucu olarak elde edilen madde anlamı katan -**ево-** son ekinin getirilmesi ile türetilmiş bir isimdir.³³

- Rusça **насмеяться** [birine gülmek, alay etmek] fiilinin gövdesi olan **смех** sözcüğüne bir eylemi tamamlama niyeti anlamını veren -**ль-н-** birleşik sıfat türetme son ekinin eklenmesi ile türetilen **надсмеяльных** [11] sıfatı; Rusça **насмеяться** [birine gülmek, alay etmek] fiilinin gövdesi olan **смех** sözcüğüne -**н-** sıfat türetme son ekinin eklenmesi ile türetilen **надсмейных** [12] sıfatı; Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiiline **у-** ön ekinin ve sıfat türetmekte kullanılan -**н-** son ekinin getirilmesi ile türetilen **усмейных** [13] sıfatı.

- Rusça **смеяться** [kahkaha atmak] fiilinin emir kipine fiilde tamamlanmışlık haline işaret eden -**ис** ön ekinin eklenmesi ile **иссмейся** [14] fiili; Rusça **осмеивать** [alay etmek] fiilinin emir kipine bir şeye dönüşme anlamı taşıyan fiilleri türetmekte kullanılan **о-** ön ekinin eklenmesi ile türetilen **осмей** [15] fiili ve -**у** ön ekinin getirilmesi ile türetilen **усмей** [16] fiili.

Şiirin, *сме/х* morfemi üzerinden büyüyerek, kahkaha olgusunun katlanarak artması gibi yeni sözcükler doğurduğunu; şiirin bu sözcüklerin etrafında inşa edildiğini düşünmek mümkündür.³⁴ Filolog Vyacheslav İsayeviç Terkulov’a göre edebiyat bilimcileri tarafından yalnızca dil bilimsel bir oyun ve şairin kökleri üzerinde oynadığı bir deney olarak tanımlanan Kahkaha Büyüsü adlı şiirdeki

³⁰ Yelena Prilepskaya, “Zvyozdny yazık poezii Velimira Hlebnikova”, **Start v nauke**, Sayı IV, Moskva, ANO, 2017, s. 108.

³¹ Prilepskaya, **a.g.e.**, s. 108.

³² Prilepskaya, **a.e.**, s. 108.

³³ Olga Bobrzykova, **Neologizmi v tvorčestve Velimira Hlebnikova**, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Brno, Masarykova Univerzita, 2016, s. 99.

³⁴ Mihaylova, **a.g.e.**, s. 209.

sözcükler, aslında kendi kendine yeten isimlerdir ve hep beraber şiirsel bir evrenin yaratılmasını sağlamışlardır.³⁵ Yapılan sınıflandırma ve tanımlar üzerinden, Kahkaha Büyüsü adlı şiirin, köke farklı son ek ve ön ekler getirilerek yapılan okazyonel sözcük türetme yöntemlerine güzel bir örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Hlebnikov'un başvurduğu diğer sözcük türetme yöntemleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- *Сынъ* [oğul] isminden şahıssız fiil türeterek – *сыновеет*. Rusça *вечереет* [*вечереть* = *kararmak* (hava)] modeli üzerinden türetilen fiilin mastar hali *сыновеять* veya *сыноветь* olarak düşünülebilir.³⁶

- Cansız nesnelere, soyut olgulara canlı görünüm kazandırma – *красотинцы*, *времири*, *жарирей*, *поюны*; Birleşik sözcük türetme – *предземшарвеликая* [*председатель* (başkan) + *земной шар* (dünya) + *великий* (büyük)], *хорошеуки* [*хороший* (iyi) + *наука* (bilim)], *лебедиво* [*лебедь* (kuğu) + *диво* (mucize)], *Перунепр* [*Перун* + *Днепр*]; Türetken olmayan son ek *-ень* yardımıyla *ливень* [*sağanak*] örneğindeki gibi yeni sözcük türetme – *серпень*; Rusça *царевна* [*prenses*] ismine benzer şekilde *очарование* [*cazibe*] sözcüğünden türetilen *очаревна* [*Cazibeli Prenses*]; Rusçada eski sözcük türetme yöntemlerinden biri olan ön eksiz / son eksiz yöntem ile *немь* [*dilsizler takımı*] sözcüğünü *немой* [*dilsiz*] sıfatından türetme; Sözcük öbeğini birleştirerek yeni sözcük türetme – *морепечи* [*море* + *речь* = *deniz dili*].³⁷

- Özel isimlerden son ek yardımıyla yeni sözcük türetme – *Достоевскиймо* [*Dostoyevski*], *пушкиноты* [*Puşkin*], *чингисхань* [*Cengiz Han*], *моцартъ* [*Mozart*], *омамаены* [*Matay*], *ниагарится* [*Niagara*].³⁸

- İsim + isim birleştirme yöntemi ile – *сумёмки* [*сумерки* (alaca karanlık) + *потёмки* (karanlık)], *лютарня* [*люди* (insanlar) + *псарня* (köpek kulübesi)], *звездыхание* [*звезда* (yıldız) + *дыхание* (nefes)]; İsim + fiil birleştirme yöntemiyle

³⁵ Terkulov, a.g.e., s. 67.

³⁶ Viktor Petroviç Grigoryev, **Velimir Hlebnikov v četıryohmernom prostranstve yazıka**, Moskva, Yaziki slavyanskiy kultur, 2006, s. 254.

³⁷ Bkz.: “Okkazionalnaya leksika v proizvedeniyah Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi) https://studbooks.net/837006/literatura/okkazionalizmy_hlebnikova, 6 Mayıs 2023.

³⁸ Grigoryev, a.g.e., s. 151.

– *трудоустройство* [*труд* (iş, emek) + *устройство* (saltanat sürmek)], *силасустройство* [*сила* (güç) + *устройство* (saltanat sürmek)], *хохотосустройство* [*хохот* (kahkaha) + *устройство* (saltanat sürmek)]; Fiil + fiil birleştirme yöntemiyle – *ударустройство* [*удит* (gitmek) + *устройство* (saltanat sürmek)]; Sözcüklerin son ve ön eklerini birleştirme yöntemiyle [isim + isim] – *злаждане* [*злаз* (göz) + *гражданин* (vatandaş)]; [fiil + isim] – *хорон* [*хоронит* (gömmek) + *ворон* (karga)]; [sıfat + isim] – *сладуга* [*сладкий* (tatlı) + *радуга* (gökkuşağı)]; [isim + sıfat] – *будрый* [*будущее* (gelecek) + *мудрый* (bilge)].³⁹

Örnekler üzerinden de görülebileceği üzere sözcük yaratım modellerinde belirli bir kalıbı izlemeyen Hlebnikov, yapıtlarında tekrar edilmesi mümkün olmayan bir şiirsellik yaratmıştır. Rusça sözcük türetme kurallarından bolca faydalanan şair, dil bilgisel yöntemlerin yanında **Çekirge** [*Kuzneçik*] adlı şiirinde geçen “*Пунь, пунь, пунь! тарапахнул зинзивер.*”⁴⁰ dizesi gibi fonetik çağrışımları da kullanmıştır. Fonetik çağrışım ile şair, metnin duygusal ifade gücünü artırmayı amaçlamaktadır.⁴¹

Bu yöntemlerin dışında Hlebnikov, okazyonel sözcük yaratırken iç çekimleme [внутреннее склонение] diye adlandırdığı bir yöntemden de faydalanmıştır. Bu yöntem uyarınca, sözcüğün özellikle bilindik morfolojik yapısı yok edilir; aynı zamanda alışılmış morfolojik anlayışın dışında anlamsal bağlantılar kurma olasılığı ortaya çıkar. Hlebnikov’un konu hakkında yayımladığı **Öğretmen ve Öğrenci** [*Учитель и ученик*] başlıklı makalede aktarıldığı üzere bu yöntemle Rusçada sözcüklerin gövdelerindeki sesli harfler de ismin hallerine göre çekimlenebilirler. Örneğin *бобр* [*kunduz*] sözcüğünden *бабр* sözcüğünü türettiğimizde buradaki *a* harfi, Rusça iyelik hali [родительный падеж] eki olarak yorumlanabilir.⁴² Bir diğer deyişle şair; ismin iyelik, yönelme, belirtme ve bulunma hallerinin sonlarında kullanılan sesli harfleri [iyelik halinde -ы, -и ve -а; belirtme halinde -о; yönelme ve bulunma hallerinde -е]

³⁹ Korotayeva, **a.g.e.**, s. 98.

⁴⁰ Hlebnikov, **a.g.e.**, Cilt I, s. 104.

⁴¹ Olga İvanovna Rıbalçenko ve Olga Yuryevna Kaşırskaya, “Poetiçeskiy idiostil V. Hlebnikova i vozmožnosti ego izuçeniya v škole”, **Nauka i obrazovaniye**, Cilt V, Sayı I, Miçurinsk, Miçurinskiy GAU, 2022, s. 3.

⁴² Buştab, **a.g.e.**, s. 34.

sözcüklerin gövdesinde kullanarak onlara ilgili isim halinin soruları olan nereden, nereye ve nerede sözcükleri üzerinden anlam katmayı amaçlamıştır.⁴³

Verilen çeşitli örneklerin ve yöntemlerin ardından, Hlebnikov'un dilsel yaratıcılığını özetlemek gerekirse, şairin geleneksel dil bilgisi ve söz dizimi kavramlarına karşı çıktığını; bir dil projesi altında türettiği okazyonel sözcükler ve yeni ifade biçimleriyle dil bilimsel ifadenin sınırlarını zorlayarak yeni sanatsal biçimlere öncülük ettiğini ve bu biçimlerle insani deneyimin karmaşıklığını ve zenginliğini açık bir şekilde resmetmeyi amaçladığını söylemek mümkündür.

3.2. Hlebnikov'un Okazyonel Sözcük Yaratım Modelleri

Rus Fütürizminin temsilcilerinden Hlebnikov'un yaratılarını, yalnızca sözcükle değil, aynı zamanda sesle, kafiyeyle ve sözcük öbeği ile oynadığı bir deney sahası olarak görebiliriz.

Hlebnikov'un yaratmış olduğu sözcüklerin neolojizm mi yoksa okazyonalizm olarak mı adlandırmak gerektiği konusunda araştırmacılar fikir ayrılığı yaşamaktadır. Sözcüklerin neolojizm olarak adlandırılması gerektiğini savunanların belirtmiş olduğu nokta, kullanılan sözcüklerin okazyonalizm olarak adlandırılmasının yanlış olduğudur zira Hlebnikov sözcük oluşumlarını anlık değil, belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirmiştir.⁴⁴ Burada dikkat edilmesi gereken husus, okazyonalizmin neolojizmin bir alt dalı olduğu ve bireysel neolojizm, yazar neolojizmi olarak da adlandırıldığıdır. Dolayısıyla, Hlebnikov her ne kadar sözcük oluşumlarını belirli bir akılötesi dil çerçevesinde ve amaç güderek yaratmaya gayret etmişse de şairin oluşturmuş olduğu sözcükler üzerinden yarattığı tazelik ve sıra dışılık hissi, sözcüklerin çalışmada okazyonel olarak adlandırılması hususunda tercih sebebi olmuştur.

⁴³ Dubiel, **a.g.e.**, s. 94.

⁴⁴ Bkz.: Anatoli Argunov, "Slovotvorčestva Velimira Hlebnikova", (Çevrimiçi) <https://proza.ru/2012/07/13/709>, 13 Nisan 2023.

Çalışmanın ilerleyen başlıklarında görülecek olan şairin başvurduğu okazyonel sözcük yaratım modellerinin çeşitlilik gösterdiğini; çoğunlukla Rusçada var olan genel sözcük türetme yöntemleri üzerinden; eklerin, harflerin ve morfemlerin farklı sözcük türlerine eklenmesi veya alışlagelmemiş şekilde önlerine, köklerine, gövdelerine, sonlarına getirilmesi yoluyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Kabul görmüş kurallar üzerinden veya bunların ihlâli yoluyla sözcük türetmenin dışında şairin öne attığı, iki farklı sözcükten birinin kökünün kaldırılarak diğerine kısmen eklendiği; böylece farklı anlamlara bürünen lakin tek bir köke dönüşen yeni bir okazyonel sözcüğün türetildiği *скорнение* [kök birleştirme] yöntemi de bulunmaktadır. Örneğin, şairin vefatından sonra yayımlanan **Vera, Yine O İsim** [*Vera, opyat to je imya, 1928*] başlıklı şiirde geçen **хоролева** [iyi kraliçe] okazyonel ismi **хороший** [iyi] ve **королева** [kraliçe] isimlerinin tek köke indirilmesiyle türetilmiştir. Bunun sonucunda elde edilen sözcükte **x** harfinin ait olduğu ilk sözcük, yeni sözcüğe kendi anlamını katmış, ikinci sözcüğü ise görüntü olarak kullanmıştır.

Şairin okazyonel sözcük türetirken dikkat ettiği bir diğer husus, Korotayeva'ya göre Slavsever kimliği yüzünden, okazyonel sözcük türetmede başvuru olan yöntemlerden biri olan yabancı dilden ödünç almayı tercih etmemesi; bunun yerine diğer Slav dillerinden örneksemeler kullanmaya gayret etmesidir.⁴⁵ Bu yolla şair, eski Rus, Ukrayna, Belarus ve diğer Slav halklarına ait masalsı, mitolojik kahramanların isimlerinden eski Slav takvimindeki artık halk tarafından anlamı bilinmeyen ay isimlerine kadar geniş çeşitlilikteki sözcük hazinesinden faydalandığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, daha önce gördüğümüz ünlü Бобэоби пелись губы şiirinde Hlebnikov'un türettiği бобэоби, пиэо, лиээй, вэоми, гзи-гзи-гзэо sözcüklerinin, şairin akılötesi dili uyarınca içerdikleri sessiz harflere göre farklı renkleri ifade etmelerine; dolayısıyla anlamsal karşılıklara sahip olmalarına rağmen metin içerisinde fonetik çağrışım görevi gördükleri ve herhangi bir sözcük türü sınıfına ait olmadıkları için akılötesi dil yöntemi kapsamında türetilmiş sayılmaktadır.

⁴⁵ Korotayeva, **a.g.e.**, s. 98.

Edebiyat bilimcileri Nikolay Leonidoviç Stepanov ve Grigoryev'in çalışmalarına göre 1907-1913 yılları arasında yayımlanan şiirler, neolojik ve okazyonel oluşumlar açısından şairin en verimli döneminde kaleme alınmışlardır.⁴⁶ Hatta şairin kendisi de 1907-1908 yıllarını, tüm yaratım serüveni içinde en çok yeni sözcük türettiği dönem olarak kabul etmektedir.⁴⁷ Şairin türettiği yeni sözcük sayısının beş binden fazla olduğu lakin yapıtlarının bir kısmı kaybolduğundan bu sayıyı tam olarak bilmenin mümkün olmadığı da kabul gören görüşler arasındadır.⁴⁸ Bununla birlikte, çalışmamızda belirlenen şiirler, yazın yaşamı boyunca sözcükler üzerinde oynamayı bırakmayan şairin ilk denemelerine rastladığımız 1906 yılından vefat ettiği 1922 yılına kadar olanları kapsamaktadır. İnceleme için seçilen şiirlerin alfabetik sırası ise şu şekildedir: “Алеше Крученных” [1920], “Ангелы” [1919], “Бобэоби пелись губы” [1908-1909], “Бурлюк” [1921], “Весны пословицы и скороговорки...” [1919], “Вечер. Тени...” [1908], “Воззвание председателей земного шара” [1917], “Воспоминания” [1915], “Времыши-камыши” [1908], “Всем” [1922], “В тот год, когда девушки...” [1921], “Вы помните о городе, обиженном в чуде...” [1909], “Где прободают тополя жесь...” [1912], “Если я обращаю человечество в часы...” [1922], “Жарбог! Жарбог!” [1908], “Журавль” [1909], “Зазовь...” [1907-1908], “Заклятие именем” [1908-1909], “Заклятие смехом” [1908-1909], “Зангези” [1922], “Зверинец” [1909], “Зеленый леший – бух лесиный” [1912], “И вечер тедец...” [1920], “И смелый товарищ шиповника...” [1913], “И снова глаза щегольнули” [1915], “И я свирел в свою свирель” [1908], “Кому сказатеньки” [1908-1909], “Крымское” [1908-1909], “Кузнечик” [1908-1909], “Ладомир” [1920-1922], “Любавица” [1908], “Мария Вечора” [1906], “Меня проносят на слоновых...” [1912], “Мизинич миг” [1907], “Мне спойте про девушек чистых...” [1907-1908], “Могилы вольности Каргемиль и Гуниб...” [1909], “Моих друзей летели сомны...” [1916], “Море” [1920], “Моя так разгадана книга лица...” [1916], “Мы желаем звездам тыкать...” [1910], “Немь лукает луком немным” [1908], “Не чертиком

⁴⁶ Bobrzykova, a.g.e., s. 30.

⁴⁷ Vladimir Valentinoviç Feşçenko, “«Slovotvorçestvo» V. Hlebnikova vs «Logopoeya» M. Epşteyna. Lingvokreativnost v poezii i nauke (naçala XX i naçala XXI veka)”, **Homo Scriptor**, Moskva, İzdatelskiy dom NLO, 2020, s. 347.

⁴⁸ Natalya Nikolayevna Pertsova, **Slovotvorçestvo i svyazanniye s nim problemy idiositilya Velimira Hlebnikova**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Moskva, MGU, 2000, s. 8.

масленичным...” [1922], “Ни хрупкие тени Японии...” [1915], “Ну, тащися, сивка...” [1922], “Облакины пыли и рыдали” [1908], “Огневоду” [1917], “Огнивом-севичом” [1908], “Опыт жеманного” [1913], “Оснегурить тебя...” [1922], “Па-люди” [1912], “Пен пан” [1915-1916], “Перуну” [1909], “Полно, Сивка, Видно, Тра...” [1911], “Признание” [1922], “Разговор душ” [1911], “Россия забыла напитки” [1908], “Русь, зеленая в месяце Ай!” [1921], “Ручей с холодною водой” [1920-1921], “Сияющая вольза” [1917], “Скифское” [1908], “Словарь цветов” [1913], “Смерть коня” [1918], “Снежно-могучая краса...” [1912], “Сон лихача” [1911], “Страну лебедию забуду я...” [1915-1916], “С утробой медною” [1921], “Сыновеет ночи синева” [1920], “Там, где жили свиристели” [1909], “Татлин, тайновидец лопастей” [1916], “Тень в саду” [1911-1912], “Усадьба ночью, чингисхань!” [1916], “Э-э! Ы-ым!” [1921], “Я видел, бабр сидел у рощи...” [1922], “Я и Россия” [1921-1922], “Я славлю лет его насилий” [1908].

İncelemeye esas alınan şiirler, farklı okazyonel sözcük türleri ve türetme yöntemlerini içermeleri sebebiyle tercih sebebi olmuş; şairin hangi yıllarda daha çok okazyonel sözcük türetme yoluna gittiği, hangi sözcük türünü ve türetme yöntemini daha sık kullandığı, hangi şiirlerinde daha çok okazyonel sözcük oluşumlarına rastlandığı sorularını tespit edebilmek adına çalışma için yeterli kaynağı oluşturmuşlardır.

3.2.1. Okazyonel Sözcüklerin Dil Bilimsel İncelemesi

Dil bilimsel incelemenin yapılacağı bu başlıkta inceleme konusu olan şiirlerdeki okazyonel sözcükler alfabetik sıraya göre dizilmiş olup; incelemeye konu olan sözcükler biçimlerine, türlerine, şiir içerisindeki yerlerine ve dahil oldukları şiirlerin adlarına göre belirtilmişlerdir. Sözcükler ayrıca Türkçe eş değerliklerinin olup olmaması açısından irdelenmiştir.

Ай

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: Русь, зеленая в месяце **Ай**!

Türü: İsim. Eski Slav takviminde mayıs; seyahate gittiği İran’da edindiği bilgi dâhilinde ise İran takviminde yılın ilk ayı anlamına gelen sözcük *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Mayıs [Ocak].

Айные

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: **Айные** радости дела

Türü: Sıfat. Eski Slav takviminde mayıs ayı anlamındaki **ай** sözcüğüne sıfat yapmakta kullanılan **-н-** son ekinin getirilmesi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Mayıs [sıfat]. > Айные радости [Mayıs sevinçleri]

Ау

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: В месяц **Ау**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde haziran ayına karşılık gelen sözcük *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Haziran.

Бабр

Şiir adı: “Я видел, бабр сидел у рощи...”

Şiir içerisindeki yeri: Я видел, **бабр** сидел у рощи

Türü: İsim. Rusça **тигр** [kaplan] sözcüğü ile benzerlik göstermesi açısından *çekimleme yöntemi* ile **бообр** [kunduz] sözcüğü üzerinden türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Kunduz.

Бабурки

Şiir adı: “Сон лихача”

Şiir içerisindeki yeri: Летевшей **бабурки**

Türü: İsim. Rusça **бабочка** [kelebek] sözcüğü ile benzerlik göstermesi açısından *iç çekimleme* yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Kelebekler.

Бесповеликая

Şiir adı: “Если я обращаю человечество в часы...”

Şiir içerisindeki yeri: Будет земля **бесповеликая**

Türü: Sıfat. Rusça **повелевать** [buyurmak, emretmek] fiilinin başına yokluk bildiren **бес-** ön ekinin ve sonuna canlı isim yapmakta kullanılan **-ик** ve sıfat yapmakta kullanılan **-ий** son eklerinin eklenmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme* yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Emreden, buyuran olmayan, hükümdarsız.

Бессмертновею

Şiir adı: “Крымское”

Şiir içerisindeki yeri: Лишь **бессмертновею** я

Türü: Fiil. Rusça **бессмертно** [ölümsüz olarak, ebediyen] zarfı ve **веять** [esmek, üflemek] fiilinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Ebediyen esmek, üflemek.

Блестящее

Şiir adı: “Мария Вечора”

Şiir içerisindeki yeri: Пусть **блестящее** чем свет

Türü: Zarf. Rusça **блестяще** [parıldayarak] zarfının sonuna, sıfatlarda karşılaştırma derecesi oluşturmak için kullanılan **-ее** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Daha parıldayarak.

Бобэоби

Şiir adı: “Бобэоби пелись губы”

Şiir içerisindeki yeri: **Бобэоби** пелись губы

Türü: Belirsiz. Hlebnikov'un akılötesi dil kapsamına göre **рыба** [dudak] sözcüğündeki **б** harfi kırmızı rengi ifade etmektedir; dolayısıyla *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Kırmızı.

Божес

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Лелебен лелеет **божес**

Türü: İsim. Rusça **божество** [Tanrı, İlah] ve **небеса** [sema, gök] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Gök Tanrı, göklerin tanrısı.

Большевитую

Şiir adı: “Кому сказатеньки”

Şiir içerisindeki yeri: И дружбу вела **большевитую**

Türü: Sıfat. Rusça **большой** [büyük] ve **знаменитый** [ünlü, tanınmış] ya da **именитый** [aynı anlam] sıfatlarından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Büyük tanıdık.

Братчины

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: После пойдут уже **братчины**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde kasım ayına karşılık gelen sözcük *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Kasım.

Бух

Şiir adı: “Зеленый леший – бух лесиный”

Şiir içerisindeki yeri: Зеленый леший – **бух** лесиный

Türü: İsim. Hlebnikov'un дуть – дух, мыть – муха, быть – бух *iç çekimleme* yöntemine göre türetilen sözcükle şiir içerisinde ses uyumunun yakalanması amaçlanmıştır. Burada бух ismi, дух [ruh] anlamında kullanılmaktadır.

Türkçe eş değerklik: Ruh.

Вабна

Şiir adı: “Там, где жили свиристели”

Şiir içerisindeki yeri: Ты поюнна и **вабна**

Türü: Sıfat. **Вабить** [ayartmak, cezbetmek] fiiline **-н** son eki getirilerek kısa sıfat haline getirilen sözcük *son ekleme yöntemi* ile türetilmiş olup cazibeli, kışkırtıcı anlamına sahiptir. Şairin bu sözcüğü yaratmasının sebebi dizede geçen **поюнна** [şakıyan] sözcüğünün anlamını pekiştirmek; şiirde ritm ve uyak sağlamaktır.

Türkçe eş değerklik: Cazibeli, kışkırtıcı.

Веничие

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Тихес голубое **веничие**

Türü: Sıfat. Rusça **венюк**, **венец** [taç] isminin sonuna iyelik sıfatı yapmakta kullanılan **-ич(ий)** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Taçlara ait, taçların.

Вечерогривы

Şiir adı: “Скифское”

Şiir içerisindeki yeri: И вечерогривы кони

Türü: Sıfat. Rusça **вечер** [akşam] ve **грива** [yele] isminden türetilen **гривый** sıfatına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Akşam yeleli.

Вза

Şiir adı: “Море”

Şiir içerisindeki yeri: Что же, скоро стихнет **вза**

Türü: Zarf. **Взаправду** [gerçekten, hakikaten] zarfının kısaltılmış hali olan sözcük *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir..

Türkçe eş değerklik: Gerçekten, hakikaten.

Видель

Şiir adı: “Зеленый леший – бух лесиный”

Şiir içerisindeki yeri: И синяя **видель**

Türü: İsim. Rusça **видеть** [görmek] fiiline bir nesne ya da olayı ifade eden isim türetmekte kullanılan **-ль** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Görüntü, görünüm.

Виденнега

Şiir adı: “Опыт жеманного”

Şiir içerisindeki yeri: Вон там на дорожке белый встал и стоит **виденнега**!

Türü: İsim. Rusça **в + вид + нега** [-de/-da + görünüm + keyif, mutluluk] sözcük birimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Keyifli görüntü, hal.

Воздушинке

Şiir adı: “Журавль”

Şiir içerisindeki yeri: Как **воздушинке** путь в печку

Türü: İsim. Rusça **воздух** [hava] ismine küçültme, sevecenlik anlamı veren **-ин-к(а)** son eklerinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Havacık, küçük, tatlı hava.

Воздушь

Şiir adı: “И снова глаза щегольнули”

Şiir içerisindeki yeri: И серебристая **воздушь**

Türü: İsim. Rusça **воздух** [hava] sözcüğünün gövdesindeki **х** harfinin **ш** harfine dönüşmesi sonucu *eksiz yöntem [ь]* ile türetilen sözcükle, şair tarafından şiirde ritm duygusunun yakalanması amaçlanmıştır. Dil bilimci Ulyana Sergeyevna Baymuratova'nın aktardığına göre Hlebnikov ve Mayakovski, daha olgun

sayılabilecek yapıtlar verdikleri dönemlerinde sözcük yaratırken isimlerden **-ость** son ekini düşürmeyi tercih etmişlerdir: **воздушь** – [воздушность = havadarlık].⁴⁹

Türkçe eş değerlik: Havadarlık.

Вольза

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: Сияющая **вольза**

Türü: İsim. Rusça **польза** [fayda, yarar] sözcüğündeki **-за** ekinin anlamsallığı dışında uyak benzerliği yaratması için **воглый** [nemli, ıslak] sıfatının köküne eklenmesi sonucu *kök birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Islaklık, nemlilik.

Восчла

Şiir adı: “Россия забыла напитки”

Şiir içerisindeki yeri: **Восчла** роковое письмо

Türü: Fiil. Eski Kilise Slavcasında okumak anlamına gelen **честь** fiilinin dişil cins geçmiş zaman kipindeki gövdesine, bir eylemin tamamlanmışlığına işaret eden **вос-** ön ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme yöntemi* ile oluşturulmuştur. Fiilin geçmiş zaman kipinde doğru kullanımı **прочла** [okudu] şeklindedir.

Türkçe eş değerlik: Okudu.

Времирей

Şiir adı: “Там, где жили свиристели”

Şiir içerisindeki yeri: Стая легких **времирей**

Türü: İsim. Rusça zaman anlamına gelen **время** sözcüğüne hayvan adlarındaki gibi **-ирь** [снегирь = şakrak kuşu] son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu yöntem ile şair, bir kuşun uçuşunu akıp giden zaman kavramıyla birleştirmeyi arzulamaktadır.

Türkçe eş değerlik: Zaman kuşu.

⁴⁹ Ulyana Sergeyevna Baymuratova, “Okkazionalniye imena na -ost v poezii İ. Severyanina i K. Balmonta”, **Russkaya reç**, Sayı IV, Moskva, Institut russkogo yazıka im. V.V. Vinogradova RAN, 2011, s. 13.

Времыши

Şiir adı: “Времыши-камыши”

Şiir içerisindeki yeri: Времыши-камыши

Türü: İsim. Rusça **время** [zaman] ile **камыш** [kamuş] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile sonucu oluşturulmuştur. Şair burada iki sözcük arasında ses benzerliğinden faydalanmış; böylece evrensel hareketin, sonsuzluğun, ölümsüzlüğün sembolü olarak **времыши** imgesini yaratmıştır. Şiirde zaman su, hava, toprak, taş ile ilişkilidir; kamışlar ise bu zamanın muhafızlarıdır.⁵⁰ Konu hakkında bir diğer düşünce de sözcüğün **временный** [geçici] sıfatına **-ыш** son ekinin getirilmesi sonucu **мякиш** [ekmek içi], **гладыш** [silphium], **круглыш** [yuvarlak nesne], **голыш** [çakıl] modeline göre oluşturulmuş olduğudur.⁵¹

Türkçe eş değeri: Zaman kamışları.

Вэоми

Şiir adı: “Бобэоби пелись губы”

Şiir içerisindeki yeri: Вэоми пелись взоры

Türü: Belirsiz. Hlebnikov’un akılötesi dil kapsamına göre **в** harfi mavi rengi ifade etmektedir; dolayısıyla *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Mavi.

Гзи-гзи-гзэо

Şiir adı: “Бобэоби пелись губы”

Şiir içerisindeki yeri: Гзи-гзи-гзэо пелась цепь

Türü: Belirsiz. Hlebnikov’un akılötesi dil kapsamına göre **г** harfi sarı rengi ifade etmektedir; dolayısıyla *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sarı.

Глубокожирных

Şiir adı: “Бурлюк”

⁵⁰ Bobrzykova, **a.g.e.**, s. 43.

⁵¹ Anastasiya Vladimirovna Bekteşeva ve Vladislav İgoreviç Bortnikov, “Okkazyonalizm raznyh yazikov urovney v stihotvorenii Velimira Hlebnikova «Vremiş-Kamışi»”, **Yazık-Kultura-Tekst**, Sayı VII, Yekaterinburg, Ajur, 2018, s. 11.

Şiir içerisindeki yeri: В степях **глубокожирных**

Türü: Sıfat. Rusça **глубокий** [derin, kalın] ve **жирный** [yağlı] sıfatlarından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Kalın yağlı.

Голодай

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: Он **голодай**, падает май

Türü: İsim. Eski Slav takviminde **ay** ismi gibi haziran ayına karşılık gelen sözcük *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Haziran.

Грезитвой

Şiir adı: “Жарбог! Жарбог!”

Şiir içerisindeki yeri: Я в тебя **грезитвой** мечу

Türü: İsim. Bobrzykova, sözcüğün anlaşılabilir olmadığını ifade etmekle birlikte iki olasılığa dikkat çekmektedir: I. Hayal kurmak anlamına gelen **грезить** fiiline **-тв-** son ekinin getirilmesi yöntemi; II. Hayal, düş anlamına gelen **грёза** sözcüğünün gövdesinin ara ek **-и-** ve **молитва** [dua] sözcüğünün getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.⁵²

Türkçe eş değeri: Düş duası.

Грёзный

Şiir adı: “Моих друзей летели сомны...”

Şiir içerisindeki yeri: Теперь их **грёзный** кубок вылит

Türü: Sıfat. Rusça **грёза** [hayal, düş] ismine sıfat yapmakta kullanılan **-и-** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Hayalci, hayali.

⁵² Bobrzykova, a.g.e., s. 47.

Гривонос

Şiir adı: “Страну лебедию забуду я...”

Şiir içerisindeki yeri: И **гривонос** благородный

Türü: İsim. Rusça **грива** [yele] ve **нос** [burun] sözcüklerine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Yele burun.

Гробеем

Şiir adı: “Смерть коня”

Şiir içerisindeki yeri: И тихо **гробеем**

Türü: Fiil. Şiirde geçen Rusça **грубеть** [sertleşmek, katılaşmak] fiilinin üçüncü çoğul şahıs eki çekimi **гробеем** [sertleşiyoruz, katılaşıyoruz] ile fonetik çağrışım yapması açısından **гроб** [tabut, mezar] ismine fiil türetmekte kullanılan **-еть** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Tabuta, mezara giriyoruz.

Грозник

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: В тёмный **грознник**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde temmuz ayı anlamına gelen sözcük, *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Temmuz.

Грознокрылат

Şiir adı: “Могилы вольности Каргемиль и Гуниб...”

Şiir içerisindeki yeri: **Грознокрылат**, полуморской

Türü: Sıfat. Rusça **грозный** [korkunç] sıfatına ve sonuna **-ый** eki alan **крылья** [kanatlar] ismine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Korkunç kanatlı.

Девицедымный

Şiir adı: “Меня проносят на слоновых...”

Şiir içerisindeki yeri: Носилках – слон девицедымный

Türü: Sıfat. Rusça девица [genç kız] ismine ve дымный [dumanlı] sıfatına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Dumanlı kız.

Дедину

Şiir adı: “Ну, тащися, сивка...”

Şiir içerisindeki yeri: Дедину люблю

Türü: İsim. Rusça дед [büyükbaba, ata] ismine **родина** [ana vatan] sözcüğündeki gibi yer, yurt anlamı veren **-ина** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile [дедка земля = dede toprağı gibi] türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ata toprağı.

Дзыга

Şiir adı: “Море”

Şiir içerisindeki yeri: Эта дзыга синей хляби

Türü: İsim. Dil bilimci Mihail Viktoroviç Panov’un aktardığına göre Ukraynaca topaç anlamına gelen sözcüğün okur tarafından anlaşılması mümkün değildir. Anlam ancak, aynı anlama gelen bir başka sözcüğün metin içerisinde birkaç defa kullanılması ile elde edilebilir [dizenin devamında gelen Rusça **кубарь** [topaç] sözcüğü ile].⁵³ Bu durumda sözcük, *ödünc alma* yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Topaç.

Дивес

Şiir adı: “Любавица”

Şiir içerisindeki yeri: Выложил в дивес длину

Türü: İsim. Rusça **диво** [mucize, masalsı varlık] ve **небеса** [sema, gök] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

⁵³ Mihail Viktoroviç Panov, **Russkaya fonetika**, Moskva, Prosveşçeniye, 1967, s. 9.

Türkçe eş değerklik: Mucizevi semalar, gökler.

Дольза

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: И ласковая **дольза**

Türü: İsim. Rusça **польза** [fayda, yarar] sözcüğündeki **-за** ekinin anlamsallığı dışında uyak benzerliği yaratması için **долгий** [uzun] sıfatının köküne eklenmesi sonucu *kök birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Uzunluk.

Достоевскиймо

Şiir adı: “Заклятие именем”

Şiir içerisindeki yeri: О, **достоевскиймо** бегущей тучи

Türü: İsim. **Достоевский** [Dostoyevski] ve **письмо** [stil, tarz, edebi üslup anlamında] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilen sözcükte yazarın adı, üslup kavramına karşılık olarak kullanılmıştır.⁵⁴ Dolayısıyla şair burada okazyonel sözcüğe derin bir anlam yükleyerek bulutun koşturmasını Dostoyevski'nin edebi üslubuna bağlamaktadır.

Türkçe eş değerklik: Dostoyevski üslubu, tarzı.

Дремя

Şiir adı: “Словарь цветов”

Şiir içerisindeki yeri: Коснется калужницы **дремя**

Türü: İsim. Rusça **дремать** [kestirmek, şekerleme yapmak] fiilinin gövdesinden *eksiz yöntem* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Şekerleme.

Дровядного

Şiir adı: “Огневоду”

Şiir içerisindeki yeri: **Дровядного** зверя огня

⁵⁴Rudolf Valentinoviç Duganov, “Kratkoye iskusstvo poezii Hlebnikova”, **İzvestiya AN SSSR. Seriya literaturı i yazıka**, Cilt XXXIII, Sayı 5, Moskva, AN SSSR, 1974, s. 419.

Türü: Sıfat. Rusça **дрова** [odun] ismine, sonuna eklendiği isme bir şeyi yiyen, bir şeyle beslenen anlamı katan **-ядный** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Odun yiyen.

Дымность

Şiir adı: “Огнивом-севичом”

Şiir içerisindeki yeri: И сладкую **дымность** о бывшем вознес

Türü: İsim. Rusça sıfat olan **дымный** [dumanlı] sözcüğünün gövdesine soyut isim yaratmaya yarayan **-ость** son ekinin eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Dumanlılık.

Жарбог – Жарбог

Şiir adı: “Жарбог! Жарбог!”

Şiir içerisindeki yeri: **Жарбог! Жарбог!**

Türü: İsim. Rusça **жар** [ateş, sıcaklık] ve **бог** [Tanrı] isimlerinden *bitiştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Ateş Tanrısı.

Жарирей

Şiir adı: “Жарбог! Жарбог!”

Şiir içerisindeki yeri: Стаю вольных **жарирей**

Türü: İsim. Rusça **жар** [ateş, sıcaklık] ismine **-ирь** [снегирь örneğindeki gibi] son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir; Ateş Tanrısı’nın çocuklarını ifade etmektedir.

Türkçe eş değerlik: Ateş Tanrısı’nın çocukları.

Жародей

Şiir adı: “Жарбог! Жарбог!”

Şiir içerisindeki yeri: Мира славный **жародей**

Türü: İsim. Rusça **жар** [ateş, sıcaklık] ismine ve **деять** [yapmak] fiiline ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Ateş yapan, üreten Tanrıyı ifade etmektedir.⁵⁵ Bir diğer görüşe göre bu sözcük, kendi uyruğundan bir kadında cinsel istek uyandırarak onu yüreklendirebilen genç bir Çingene delikanlıyı ifade etmektedir.⁵⁶

Türkçe eş değerlik: Ateş yapan.

Желтозарный

Şiir adı: “Огневоду”

Şiir içerisindeki yeri: Он, желтозарный, то прятался смертью

Türü: Sıfat. Rusça **желтый** [sarı] sıfatına ara ek ve **зарев** [parıltı] ismindeki **-ев** son ekinin yerine sıfat yapmakta kullanılan **-н(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Sarı parıltılı, ışıklı.

Желтострунный

Şiir adı: “Тень в саду”

Şiir içerisindeki yeri: Тростник главою желтострунный

Türü: Sıfat. Rusça **желтый** [sarı] ve **струнный** [telli] sıfatlarından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Sarı telli.

Зазимье

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: После зазимье, свадебник месяц

Türü: İsim. Eski Slav takviminde ekim ayına karşılık gelen sözcük *ödinç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Ekim.

⁵⁵ Blan Haletskaya, “Okkazionalizmi kak sredstvo hudojestvennoy vırazitelnosti v lirike Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi) <https://pandia.ru/text/77/305/24210.php>, 18 Nisan 2023.

⁵⁶ Viktoriya Valeryevna Nikultseva, “Poetiçeskoye slovtvorçestvo Borisa Pasternaka: derivatsiya, znaçeniye, upotrebleniye, interpretatsiya”, **Vestnik MİTU-MASİ**, Sayı IV, Moskva, MASİ, 2020, s. 14.

Зазовь

Şiir adı: “Зазовь”

Şiir içerisindeki yeri: **Зазовь** манности тайн

Türü: İsim. Rusça **завать** [ısrarla çağırmak, davet etmek] fiilinden *eksiz yöntem* ile [ь] türetilen sözcük şiir içerisinde fonetik uyum yaratmaktadır.

Türkçe eş değeri: Çağrı.

Закричальности

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: В **закричальности** зари

Türü: İsim. Rusça **закричать** [bağırmak, haykırmak] fiilinin sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-аль-н-** ve sıfattan soyut isim türetmeye yarayan **-ость** son eklerinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Sözcük şiirde, suskun kalmanın verdiği sessizliğe ve âtil karanlığa karşıt olarak hareketli, değişken bir şey olguyu temsil etmektedir.⁵⁷ Sözcük aynı zamanda Eski Kilise Slavcasında **кличь** [haykırış, bağırış, çağrı] veya günümüz Rusçasında aynı anlama gelen **клич** sözcüğünden, ifade edilmek istenen eylemin başlangıcına işaret eden **за-** ön ekinin getirilmesi ve yukarıda verilen son eklerin eklenmesi sonucu ön ekleme + son ekleme yöntemi ile de türetilmiş olabilir.⁵⁸

Türkçe eş değeri: Bağırkanlık, ani haykırış.

Заратустрь

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

Şiir içerisindeki yeri: Заря ночная, **заратустрь!**

Türü: Fiil. Rusça **Заратустра** [Zerdüş] kişi isminin sonuna fiilden emir kipi türetmekte kullanılan **-рь** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Zerdüş ol, Zerdüşlük et.

⁵⁷ Barbara Lönnqvist, **Mirozdaniye v slove. Poetika Velimira Hlebnikova**, Sankt-Peterburg, Akademiçeskiy proyekt, 1999, s. 211.

⁵⁸ Yevgeni Stepanoviç Otin, **Slovar russkogo yazıka X-XVIII vekov**, Donetsk, Yugo-Vostok, 2014, s. 156.

Зачеловеческие

Şiir adı: “Ладомир”

Şiir içerisindeki yeri: В зачеловеческие сны

Türü: Sıfat. Rusça **человеческий** [insani] sıfatının önüne akılötesi kavramında olduğu gibi -за ön ekinin getirilmesi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: İnsan ötesi.

Звероокий

Şiir adı: “Страну лебедию забуду я...”

Şiir içerisindeki yeri: Где конь **звероокий** с волной белоснежной

Türü: Sıfat. Rusça **зверий** [hayvana ait, vahşi] sıfatına ara ek ve Eski Kilise Slavcası **око** [göz] ismine sıfat yapmakta kullanılan -ий son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Vahşi gözlü.

Земец

Şiir adı: “И вечер тедец...”

Şiir içerisindeki yeri: И тополь **земец**

Türü: İsim. Rusça **земля** [toprak] isminin sonuna bir ülkeye, bölgeye, şehre aidiyet veya bir meslek icra eden anlamı katan -ец son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Toprakçı.

Зимник

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: За ними **зимник**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde aralık ayına karşılık gelen sözcük *ödüñç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Aralık.

Зня

Şiir adı: “Моя так разгадана книга лица...”

Şiir içerisindeki yeri: На белом, на белом – два серые зня!

Türü: İsim. Rusça день [gün] isminin iyelik halindeki çekimi olan дня [günün] sözcüğünün baş harfinin değişmesi sonucu *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Günün.

Золотописанием

Şiir adı: “Кузнечик”

Şiir içerisindeki yeri: Крылышка золотописанием

Türü: İsim. Rusça isim olan золото [altın] ve письмо [yazma, mektup] sözcüklerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilen sözcükle çekirgenin kanatlarındaki damarlar betimlenmiştir.

Türkçe eş değeri: Altın yazma.

Зороль

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: Где плачет зороль

Türü: İsim. Hlebnikov’un tek heceli sözcükler sözlüğüne göre görmek, aydınlık, ışık anlamlarına gelen зра sözcüğünün baş harfinin, Rusça король [kral] isminin baş harfi ile değiştirilmesi sonucu *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gören kral.

Зыбку-улыбку

Şiir adı: “Огнём-севичом”

Şiir içerisindeki yeri: И зыбку-улыбку к устам я поднес

Türü: İsim. Rusça зыбка [tütün çubuğu] ve улыбка [gülümseme] sözcüklerinin *birleştirilmesi* yoluyla türetilmiştir. Akimova’nın aktardığına göre Hlebnikov burada зыбка sözcüğünü ilk anlamı olan beşik yerine ikinci anlamı olan Ukraynacada tütün çubuğu anlamında kullanmıştır.⁵⁹

Türkçe eş değeri: Tütün çubuğu ve gülücük.

⁵⁹ Akimova, a.g.e., s. 8.

Инеса

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: То ивы цветут **инеса**.

Türü: Sıfat. Rusça **иной** [öteki, farklı] sıfatı ve **чудеса** [mucizeler, ilahlar] isminden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Diğer, öteki tanrılar.

Исмейся

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, **исмейся** рассмеяльно, смех надсмейных смеячей!

Türü: Fiil. Rusça **смеяться** [kahkaha atmak] fiilinin emir kipine, fiilde tamamlanmışlık haline işaret eden **-ис** ön ekinin eklenmesi sonucu *ön ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu ön ek sayesinde sözcük, yorgun düşene kadar, devriline kadar gülmek, kahkaha atmak anlamını kazanmıştır.

Türkçe eş değeri: Gülmekten bitap düşmek.

Каменьем

Şiir adı: “Времыши-камыши”

Şiir içerisindeki yeri: Где время **каменьем**

Türü: İsim. Hlebnikov’un dilin ilk temellerine olan ilgisinin, bu sözcük seçiminde etkili olduğu söylenebilir. **Каменье**, Eski Kilise Slavcasında **камень** [taş] sözcüğü için kullanılan topluluk ismi **камение** sözcüğünden gelmektedir. Hlebnikov’un **-ие** son ekini **-ье** son ekine daraltması, tipik bir Eski Kilise Slavcası-Rusça uyarlamasıdır. Bkz.: воскресение – воскресенье, Наталия – Наталья.⁶⁰ Şiirde dikkat çeken bir diğer husus, özel görelilik teorisinin geometrik yorumu ve dört boyutlu uzay-zaman kavramının işlenmesidir. [...] *Где камняя временем, / Где время каменьем* [...] dizelerinde görüldüğü üzere uzay ögesi olan taş dinamik bir

⁶⁰ Bekteşeva ve Bortnikov, **a.g.e.**, s. 13.

anlam kazanmakta; zaman kavramı ise bir taş gibi durmakta, mekân kazanmaktadır.⁶¹ Dolayısıyla sözcük *daraltma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Taş [topluluk, yığın].

Конечарство

Şiir adı: “Страну лебедию забуду я...”

Şiir içerisindeki yeri: Про **Конечарство**, ведь оттуда я

Türü: İsim. Rusça **конь** [at] ve **царство** [krallık] isimlerine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Şair bu sözcük ile Kalmukya’yı ima etmektedir.

Türkçe eş değerlik: At Krallığı, Kalmukya.

Коняшня

Şiir adı: “Полно, Сивка, Видно, Тра...”

Şiir içerisindeki yeri: Сон, **коняшня** и почет

Türü: İsim. Rusça **конюшня** [ahır] isminin kökünde harf değişimi yapılması sonucu *iç çekimleme yöntemi* ile türetilmiştir. Hlebnikov tarafından öne sürülen bu yöntem uyarınca **я** harfi, Rusça ismin hallerinde iyelik hali ve yönelme durumuna karşılık gelmektedir.⁶²

Türkçe eş değerlik: Ahırın, ahıra.

Красотинцы

Şiir adı: “Воспоминания”

Şiir içerisindeki yeri: Но есть на свете **красотинцы**

Türü: İsim. Rusça **красота** [güzellik] sözcüğüne cansız ve soyut kavramları canlı hale getirmekte kullanılan **-инец** son ekinin getirilmesi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Güzellikler.

⁶¹ Vladimir Nikolayevič Ganin, “Universum stihotvoreniya V. Hlebnikova «Vremişî-kamışî»: aktualizatsiya dinamizirovannogo prostranstva «svyaščennogo şuma»”, **Vestnik ÇGPU im. İ.Ya. Yakovleva**, Sayı IV, Çeboksarı, ÇGPU, 2011, s. 26-27.

⁶² Velimir Hlebnikov, **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt VI (I), Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2005, s. 35.

Кружеток

Şiir adı: “И я свирел в свою свирель”

Şiir içerisindeki yeri: Мне послушные свивались звезды в плавный **кружеток**

Türü: İsim. Rusça **кружиться** [dönmek] fiilinden ve **поток** [akıntı, dere] isminden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Metinde **хоровод** [dairesele dans, horon] anlamına gelen sözcükle Hlebnikov’un hareket algısını güçlendirmek istediği görülmektedir.

Türkçe eş değeri: Horon.

Крылышка

Şiir adı: “Кузнечик”

Şiir içerisindeki yeri: **Крылышка** золотописью

Türü: Fiil. Rusça **крыло** [kanat] sözcüğünün küçültme ekli hali olan **крылышко** [kanatçık] sözcüğüne **-ова(ть)** türetken *son eki* getirilerek [крылышковать] zarf-fiil haline dönüştürülmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Şair metinde bu sözcük ile çekirgenin şeffaf altınımsı kanatlarının hareketini ifade etmektedir.

Türkçe eş değeri: Kanatçık olarak.

Куревом-маревом

Şiir adı: “Огнем-севичом”

Şiir içerisindeki yeri: И **куревом-маревом** дол озарил

Türü: İsim. Rusça **курить** [sigara içmek] fiilinden gelen **курево** [içilen şey (tütün)] ve **марев** [serap] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Rusçada **-ев(о)/-ив(о)** son eki genellikle bir eylemin sonucunda elde edilen unsuru ifade eden isim türetmek için kullanılmaktadır.

Türkçe eş değeri: Tütün ve serap.

Лалы

Şiir adı: “Журавль”

Şiir içerisindeki yeri: Я **лалы** городов вам дам и сел

Türü: İsim. Farsça **лала** [lale] isminden *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Lale.

Лббы

Şiir adı: “Э-э! Ы-ЫМ!”

Şiir içerisindeki yeri: В нахмуренные **лббы** и ноздри

Türü: İsim. Rusça **лоб** [alın] isminin çoğul hali olan **лбы** sözcüğüne fazladan bir harf eklenerek *iç çekimleme* yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Alınlar.

Лебедиво

Şiir adı: “Кузнечик”

Şiir içerisindeki yeri: О, лебедиво!

Türü: İsim. Sözcüğün anlam bilimsel katmanının anlaşılabilir olmadığını söyleyen Bobrzykova, iki olasılığa dikkat çekmektedir: I. Rusça **лебедь** [kuğu] sözcüğünün gövdesine **-ив** zarf ekinin eklenmesi yolu ile [bu durumda, kuğunun bağırsığına cevap olarak verilen sözcük anlamında kullanılmıştır]; II. Rusça **лебедь** ve **диво** [masalsı varlık, güzellik] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile [bu durumda, kuğunun muhteşemliğine işaret etmektedir].⁶³ Sözcük yine aynı sıfatın isim hali olan **диво** [mucize] sözcüğü ile *gövde birleştirilmesi* yoluyla türetilmiş olabilir.

Türkçe eş değeri: Kuğu güzelliği.

Лесиный

Şiir adı: “Зеленый лесиный – бух лесиный”

Şiir içerisindeki yeri: Зеленый лесиный – бух лесиный

Türü: Sıfat. Rusça **лес** [orman] sözcüğüne insan ya da hayvan adlarından sıfat türetmeye yarayan **-ин(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Orman(a) ait / ormanın.

Летот

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Просторцы нетучих летот

⁶³ Bobrzykova, a.g.e., s. 65.

Türü: İsim. Rusça летать [uçmak] fiilinin sonuna isim yapmakta kullanılan -ота son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Gökler, semalar.

Лечилицах

Şiir adı: “В тот год, когда девушки...”

Şiir içerisindeki yeri: В лечилицах здоровья

Türü: İsim. Rusça лечить [iyileştirmek] fiilinin sonuna bir eylemi icra eden anlamındaki -иц(а) son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: İyileştirici, şifacı.

Лиээй

Şiir adı: “Бобэоби пелись губы”

Şiir içerisindeki yeri: Лиээй – пелся облик

Türü: Belirsiz. Hlebnikov’un akılötesi dil kapsamına göre л harfi beyaz rengi ifade etmektedir; dolayısıyla *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Beyaz.

Лукает

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: Немь лукает луком немным

Türü: Fiil. Rusçada artık kullanılmayan, eskimiş bir sözcük olan лук [ok] ismine fiil yapmakta kullanılan -ать son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Şair bu yöntemle, Rusçada yer edinmiş стрелять из лука [ok atmak] ibaresine tezat oluşturarak лукать sözcüğünün asıl etimolojik anlamına kavuşmasını sağlamış; sözcüğe tazelik ve yenilik kazandırmıştır.⁶⁴

Türkçe eş değerlik: Ok atmak, fırlatmak.

⁶⁴ Lönnqvist, a.g.e., s. 211.

Любес

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: То ветер умолкших **любес**

Türü: İsim. Rusça **любовь** [aşk, sevgi] ve **небеса** [sema, gök] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Aşk, sevgi seması.

Мальчишески-прекрасных

Şiir adı: “Вы помните о городе, обиженном в чуде...”

Şiir içerisindeki yeri: Где раньше возглас раздавался **мальчишески-прекрасных** труб

Türü: Sıfat. Rusça **мальчик** [erkek çocuk, oğlan] isminden gelen zarftan ve **прекрасный** [çok güzel, mükemmel] sıfatından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Çocuksu, çocuk gibi güzellikteki.

Манности

Şiir adı: “Зазовь”

Şiir içerisindeki yeri: Зазовь **манности** тайн

Türü: İsim. Rusça **манить** [elle çağırmak, cezbetmek] fiiline soyut isim yaratmaya yarayan **-ность** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Cazibe, cezbetme.

Мервонцы

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: **Мервонцы!** Мервонцы! вы пали!

Türü: İsim. Hlebnikov’un tek heceli sözcükler sözlüğüne göre ölmek, ölüm, hiçlik anlamına gelen **мра** sözcüğünden gelen **мервие-мервый** [ölmekte olan, ölen] sözcüğüne sıfattan isim yapmakta kullanılan **-ец** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ölüler, ölmekte olanlar.

Мизинич

Şiir adı: “Мизинич миг”

Şiir içerisindeki yeri: Мизинич миг

Türü: İsim. Rusça мизинец [serçe parmak] ismine -ич son ekinin getirilmesi ile türetilmiştir. Bu sözcükle, şiirde geçen kıvrıkcık saçlı erkek çocuğu, mutlu anların tanrısı Eros gibi göstermek amaçlanmıştır.⁶⁵

Türkçe eş değerklik: Çocuk, parmak çocuk.

Миял

Şiir adı: “Перуну”

Şiir içerisindeki yeri: Когда миял ты, рея, омута

Türü: Fiil. Rusça миновать [es geçmek, kaçınmak] fiili üzerinden Hlebnikov’un tasarladığı iç çekimleme yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Es geçtiğinde, kaçındığında.

Молчебные

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Молчебные ночки точки

Türü: Sıfat. Rusça молчаливый [sessiz, suskun] niteleme sıfatından ve молебен [ibadet, dua] isminden gelen молебный belirtme sıfatından birleştirme yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Sessiz dua, sessiz dualı.

Мореречи

Şiir adı: “И вечер тедец...”

Şiir içerisindeki yeri: И мореречи

Türü: İsim. Rusça море [deniz] ve речь [konuşma, dil] isimlerinden birleştirme yöntemi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Deniz dili.

⁶⁵ Bkz.: “Miziniç”, (Çevrimiçi) <http://www1.lib.ru/POEZIQ/HLEBNIKOW/tvorprim/15.htm>, 4 Mayıs 2023.

Морозенки

Şiir adı: “Мы желаем звездам тыкать...”

Şiir içerisindeki yeri: Как **Морозенки**

Türü: İsim. Ukrayna halk şarkılarının kahramanı ve Zaporojya Kazaklarının karma bir karakteri olan **Морозенко** isminin çoğul halde kullanılması sonucu *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Morozenkolar.

Моролева

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: О, мраво! Моя **моролева**

Türü: İsim. Hlebnikov’un tek heceli sözcükler sözlüğüne göre ölmek, ölüm, hiçlik anlamı taşıyan **мра** sözcüğünün baş harfinin, Rusça **королева** [kraliçe] isminin baş harfi ile değiştirilmesi sonucu *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ölüm kraliçesi.

Мороль

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: На озере синем – мороль

Türü: İsim. Hlebnikov’un tek heceli sözcükler sözlüğüne göre ölmek, ölüm, hiçlik anlamı taşıyan **мра** sözcüğünün baş harfinin, Rusça **король** [kral] isminin baş harfi ile değiştirilmesi sonucu *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ölüm kralı.

Мотри

Şiir adı: “Журавль”

Şiir içerisindeki yeri: **Мотри!** Мотри!

Türü: Fiil. Rusça **смотреть** [bakmak, izlemek] fiilinin emir kipi olan **смотри** sözcüğünün başındaki **с** harfinin düşürülmesi sonucu *daraltma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Bak.

Моцартъ

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

Şiir içerisindeki yeri: А небо синее, **моцартъ**!

Türü: Fiil. Ünlü besteci Mozart özel isminin sonuna fiilden emir kipi türetmekte kullanılan **-тъ** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Mozart [gibi] ol.

Мра

Şiir adı: “Море”

Şiir içerisindeki yeri: В тучах облако и **мра**

Türü: İsim. Hlebnikov’un tek heceli sözcükler sözlüğüne göre ölmek, ölüm, hiçlik⁶⁶ anlamı taşıyan sözcük *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ölüm, hiçlik.

Мраво

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: О, **мраво**! Моя королева

Türü: İsim. Hlebnikov’un akılötesi dil kapsamında **нравиться** [hoşlanmak] fiilinden türettiği **мраво** [hoşa giden, hoşlanan (şey)] ismi örneğindeki gibi sözcüğün baş harfinin **м** harfi ile değiştirilerek **то, что мне нравится** [hoşuma giden, hoşlandığım (şey)] anlamına kavuşan isim, *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Hoşuma giden, hoşlandığım (şey).

Нагес

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Гряды пролетевших **нагес**

Türü: İsim. Japon mitolojisindeki tanrılardan biri olan **Изанаци** [İzanagi] özel ismi ve **божество** [Tanrı, İlah] ya da **небеса** [gökler, semalar] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

⁶⁶ “Vstupitelnyy slovarik odnoslojnyh slov”, (Çevrimiçi) <https://traumlibrary.ru/book/hlebnikov-ss06-061/hlebnikov-ss06-061.html#s002025>, 16 Mayıs 2023.

Türkçe eş değerlik: Göklerin İzanagi'si, Tanrı İzagani.

Надармака

Şiir adı: “Всем”

Şiir içerisindeki yeri: Вот грудь **надармака**

Türü: Zarf. Rusça **дарма** [boşuna, beleşe] zarfına, Don Kazakçası **на дурняка**⁶⁷ [beleşçilik, bedavacılık] ifadesine benzer şekilde **на-** ön ekinin ve **-ка** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Bedavaya, beleşe, karşılıksız olarak.

Надгосударство

Şiir adı: “Воззвание председателей земного шара”

Şiir içerisindeki yeri: Стоя на палубе слова «**надгосударство** звезды»

Türü: İsim. Rusça **государство** [hükümet, devlet] isminin başına **над-** [üst, üstünde] ön ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Üst hükümet, devlet.

Надсмейных

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, исмейся рассмеяльно, смех **надсмейных** смеячей!

Türü: Sıfat. Rusça **насмеяться** [birine gülmek, alay etmek] fiilinin gövdesi olan **смех** sözcüğüne **-н(ый)** sıfat türetme son ekinin eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Rusçada **над-** ön eki sözcüğe, eyleme konu olan nesnenin, olgunun azalması, kötüleşmesi; yukardan bakış anlamları katmaktadır.

Türkçe eş değerlik: Alay eden, alaycı.

Надсмеяльных

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, рассмешищ **надсмеяльных** — смех усмейных смехачей!

⁶⁷ Aleksandr Konstantinoviç Lenivov, **Donskoy kazaçiy slovar-leksikon**, Munich, KEMA-Offsetdruck, 1971, s. 51.

Türü: Sıfat. Rusça **насмехаться** [birine gülmek, alay etmek] fiilinin gövdesi olan **смех** sözcüğüne bir eylemi tamamlama niyeti anlamını veren **-ль-н-** birleşik sıfat türetme son ekinin eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Alay edilen.

Невестнейших

Şiir adı: “Пен пан”

Şiir içerisindeki yeri: И много **невестнейших** вдов вод

Türü: Sıfat. Rusça **невеста** [gelin] isminin sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-н-**; sıfatlarda üstünlük derecesini belirtmek için kullanılan **-ейш-** ve yine sıfat yapmakta kullanılan **-ий** son eklerinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: En güzel, en genç dullar [вдова].

Немливо

Şiir adı: “Россия забыла напитки”

Şiir içerisindeki yeri: Ты свитку внимала **немливо**

Türü: Zarf. Rusça **немой** [dilsiz] sıfatının gövdesine **-лив-** *son ekinin* getirilmesi ile türetilmiştir. Bu son ek genellikle zarf değil; I. durum, özellik; II. bir şeye olan yatkınlık; III. bir özelliğe sahip olma anlamlarına gelen sıfatları türetmek için kullanılmaktadır.

Türkçe eş değerlik: Dilsizce, sessizce.

Немным

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: Немь лукает луком **немным**

Türü: Sıfat. Rusça **немой** [dilsiz] sıfatının gövdesine **-н(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Dilsiz, sessiz.

Немь

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: **Немь** лукает луком немным

Türü: İsim. Bobrzkova, sözcüğün yaratılma nedeni olarak iki olasılığa dikkat çekmektedir: I. **Тёмный** [karanlık] sözcüğü ile benzerlik gösteren **немный** sözcüğünden, Rusçada en eski sözcük türetme yöntemlerinden olan *eksiz yöntem* ile [bu durumda **немь** sözcüğü geceyi, karanlığı çağrıştırmaktadır]; II. Rusça **немой** [dilsiz] sıfatının gövdesinden *eksiz yöntem* ile türetme.⁶⁸ İkinci seçeneğe göre Rusça **чернь** [ayaktakımı] sözcüğüne benzer şekilde türetilen sözcük, uğradığı baskılar karşısında sesini çıkaramayan sıradan insan topluluğunu ifade etmektedir.

Türkçe eş değerlik: Dilsizlik, sessizlik, karanlık, dilsizler takımı.

Нетучих

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Просторцы **нетучих** летот

Türü: Sıfat. Rusça **туча** [bulut] isminin önüne olumsuzluk, yokluk anlamı katan **не-** ön ekinin; sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-ий** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilen sözcük **безоблачный** [bulutsuz] anlamına karşılık gelmektedir.

Türkçe eş değerlik: Bulutsuz.

Ниагарится

Şiir adı: “Воспоминания”

Şiir içerisindeki yeri: Вся современность **ниагарится**

Türü: Fiil. Özel bir nehir ismi olan **Ниагара** [Niagara] sözcüğünün sonuna fiil yapmakta kullanılan **-ить** mastar eki ve **-ся** en son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme + en son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Niagara [gibi] akmak, Niagara’lanmak.

Ничтруссы

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: **Ничтруссы** – туда!

⁶⁸ Bobrzykova, a.g.e., s. 79.

Türü: İsim. Rusça **ничто** [hiçbir şey] ve **трусы** [korkaklar] sözcüklerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Hiçbir şeyden korkmayanlar.

Ночери

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Молчebные **ночери** точки

Türü: İsim. Rusça **ночь** [gece] ve **дочери** [kız çocukları] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Gecenin kızları.

Нрови

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: И **нрови** своенравия

Türü: İsim. Rusça **брови** [kaşlar] sözcüğünün başındaki harfin, sözcüğün fonetik olarak çağrışım yaptığı ve devamındaki **своенравие** [başına buyrukluık] sözcüğünün anlamsal olarak desteklediği **норов** [huy, karakter] sözcüğünün baş harfi ile değiştirilmesi sonucu *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Karakterli, başına buyruk kaşlar.

Облакини

Şiir adı: “Облакини пыли и рыдали”

Şiir içerisindeki yeri: **Облакини** пыли и рыдали

Türü: İsim. Rusça **облако** [bulut] ismine **-ин-** son ekinin eklenmesi sonucu **богиня** [tanrıça], **княгиня** [prenses] sözcüklerine benzer şekilde *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu son ek, sözcüğe tekillik anlamına gelen soyut bir özellik anlamı katmaktadır. Böylelikle **облакиня** sözcüğü buluttan tanrıça, bulutların tanrıçası anlamına gelmektedir.

Türkçe eş değerlik: Buluttan Tanrıçalar.

Обманной

Şiir adı: “Зазовь”

Şiir içerisindeki yeri: Зазовь **обманной** печали

Türü: Sıfat. Rusça **манить** [1. elle çağırmak, 2. cezbetmek] fiilinin önüne; etrafında, çevresinde anlamı katan **об-** ön ekinin ve sıfat-fiil türetirken kullanılan **-н-** son ekinin eklenmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Çağrılan, cezbedilen..

Огневод

Şiir adı: “Огневоду”

Şiir içerisindeki yeri: Как **огневод**, пота струями покрытый

Türü: İsim. Rusça **огонь** [ateş] isminin sonuna ara ek ve eklendiği sözcüğe, o sözcükle ilgili alanda çalışan, uzman kişi anlamı katan **-вод** kök morfeminin eklenmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ateşçi, ateş işçisi, uzmanı, efendisi.

Огнезарную

Şiir adı: “Жарбог”

Şiir içerisindeki yeri: Волю видеть **огнезарную**

Türü: Sıfat. Rusça **огонь** [ateş] isminin sonuna ara ekin; **заря** [şafak] isminin sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-н-ый** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ateşten, ateşli şafak.

Огнивом-севичом

Şiir adı: “Огнивом-севичом”

Şiir içerisindeki yeri: **Огнивом-севичом** высек я мир

Türü: İsim. Rusça **огниво** [çakmak taşı] ve **севичо** [сѣчиво – сѣкира = balta] sözcüklerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Dil bilimci Akimova, Hlebnikov’un oluşturduğu bu ikili sözcük oluşumlarında hangi sözcüğün asıl, hangisinin yardımcı sözcük olduğunun anlaşılması konusuna ilişkin şairin yaratmış olduğu diğer ikili sözcük oluşumlarındaki ip uçlarından yola çıkarak ilk sözcüğün isim, ikincisinin ise imge olduğu sonucuna varmaktadır. Bu duruma göre

огниво sözcüğü **высек** > **высекать** [yontmak] fiilinden hareketle çakmak taşı olarak adlandırılmıştır zira o da yontularak yapılmaktadır.⁶⁹

Türkçe eş değerlik: Çakmak taşından balta.

Окопад

Şiir adı: “Зангези”

Şiir içerisindeki yeri: Они голубой **окопад**

Türü: İsim. Rusça **водопад** [şelale > **вода** (su) + **падать** (düşmek)] örneğindeki gibi Eski Kilise Slavcasından **око** [göz] isminin alınması sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Göz şelalesi.

Омамаены

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

Şiir içerisindeki yeri: Пусть сосны бурей **омамаены**

Türü: Fiil. Altın Orda Devleti emirlerinden **Мамай** [Mamay] özel isminin başına fiil yapmakta kullanılan ve eklendiği sözcüğe bir şeye dönüşme, belirli bir nitelik kazanma anlamı katan **о-** ön ekinin; sonuna edilgen sıfat-fiil yapmakta kullanılan **-енн-** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Mamay [gibi] olmak, davranmak.

Онежиться

Şiir adı: “Словарь цветов”

Şiir içerisindeki yeri: Что я могу **онежиться** в Лялю

Türü: Fiil. Rusça **нежный** [şefkatli] sıfatına; bir şeye dönüşme anlamı katan **о-** ön ekinin, **-и(ть)** son ekinin ve **-ся** en son ekinin eklenmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme + en son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Şefkatlenmek, şefkat duymak.

⁶⁹ Akimova, **a.g.e.**, s. 7.

Осенины

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: И в **осенины** смотришь на небо

Türü: İsim. Yaz mevsiminin uğurlanıp sonbaharın karşılandığı eski bir halk kutlaması anlamına gelen sözcük, aynı zamanda Eylül ayına karşılık gelmekte olup *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sonbahar günü, güz günü, Eylül ayı.

Осмей

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: Усмей, **осмей**, смешики, смешики

Türü: Fiil. Rusça **осмеивать** [alay etmek] fiilinin emir kipine; bir şeye dönüşme anlamı taşıyan fiilleri türetmekte kullanılan **о-** ön ekinin eklenmesi sonucu *ön ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Alaycı olmak.

Оснегурить

Şiir adı: “Оснегурить тебя...”

Şiir içerisindeki yeri: **Оснегурить** тебя

Türü: Fiil. Rusça **снегурочка** [kardan kadın] isminin başına bir şeye dönüşme, belirli bir nitelik kazanma anlamı taşıyan fiilleri türetmekte kullanılan **о-** ön ekinin ve fiillerin mastar hallerinde kullanılan **-ить** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Kardan kadına çevirmek, döndürmek.

Оснужа

Şiir adı: “Разговор душ”

Şiir içerisindeki yeri: Пусть, поцелуй на мне **оснужа**

Türü: Zarf. Rusça **основать** [kurmak, temellendirmek] fiilinin Hlebnikov tarafından zarf-fiil görevinde kullanıldığı bu örnekte şair, sözcüğün dil bilgisi açısından doğru kullanımı olan **основав, основавши** örnekleri yerine sözcüğün sonuna bilinçli bir şekilde **-ужа** son ekini getirerek *son ekleme yöntemi* ile türetmiştir.

Türkçe eş değerklik: Kurarak, temellendirerek.

Остроглазья

Şiir adı: “Признание”

Şiir içerisindeki yeri: Не остроглазья цветы

Türü: İsim. Rusça **острый** [keskin] sıfatının sonuna ara ekin; **глаз** [göz] isminin sonuna isim yapmakta kullanılan **-ье** son ekinin çoğul halinin eklenmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Keskin bakışlar.

Очаревна

Şiir adı: “И снова глаза щегольнули”

Şiir içerisindeki yeri: И вы, очаревна внимая

Türü: Sıfat. Rusça **очаровать** [büyülemek] fiilinden ve **царевна** [çariçe] veya **королевна** [kralın kızı] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Büyüleyici, cazibeli çariçe.

Па-люди

Şiir adı: “Па-люди”

Şiir içerisindeki yeri: Па-люди

Türü: İsim. Rusça **пасынок** [üvey evlat], **падчерица** [üvey kız] isimlerine benzer şekilde oluşturulan sözcük *ön ek* ekleme yöntemi ile türetilmiştir. Buradaki **па-** ön eki Hlebnikov tarafından bir şeyden yoksun anlamında, olumsuz algılanmış olabilir.⁷⁰

Türkçe eş değerklik: Üvey insan, ruhsuz insan, yalancı insan

Перунепр

Şiir adı: “Перуну”

Şiir içerisindeki yeri: Так ты окончил, Перунепр

⁷⁰ Mihail Krepe, “Verlibrı Hlebnikova: İdei i temı”, **Russian Language Journal**, Sayı XLII, Washington, American Councils for International Education, 1988, s. 201.

Türü: İsim. Slav mitolojisinde Gökyüzü Tanrısı⁷¹ olarak geçen **Перун** [Perun] ve Rusya’da bir nehir olan **Днепр** [Dinyeper] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Perun Nehri.

Печальнооких

Şiir adı: “Ручей с холодной водой”

Şiir içerisindeki yeri: **Печальнооких** жен

Türü: Sıfat. Rusça **печаль** [hüzün, keder] ve Eski Kilise Slavcasında göz anlamına gelen **око** *sözcüklerinin birleştirilmesi* sonucu türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Kederli gözlü.

Пиэо

Şiir adı: “Бобэоби пелись губы”

Şiir içerisindeki yeri: **Пиэо** – пелись брови

Türü: Belirsiz. Hlebnikov’un akılötesi dil kapsamına göre **п** harfi siyah rengi ifade etmektedir; dolayısıyla *akılötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Siyah.

Похороннее

Şiir adı: “Ни хрупкие тени Японии...”

Şiir içerisindeki yeri: Не могут звучать **похороннее**

Türü: Sıfat. Rusça **похоронный** [cenaze gibi, hüzünlü, kasvetli] belirtme sıfatının sonuna karşılaştırma derecesi yapmakta kullanılan **-ee** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu sözcüğü okazyonel yapan durum, sıfatlara karşılaştırma derecesi anlamı katan son ekin dil bilgisi kuralları çerçevesinde bir nitelendirme sıfatının sonuna eklenmesi gerekirken, örnekte görüldüğü üzere bir belirtme sıfatının sonuna eklenmesi; belirtme sıfatına nitelik kazandırmasıdır.

Türkçe eş değerlik: Daha hüzünlü, kasvetli.

⁷¹ Bkz.: Gönül Uzelli, **Slav Mitolojisi – İnanışlar ve Söylenceler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 40.

Поюнна

Şiir adı: “Там, где жили свиристели”

Şiir içerisindeki yeri: Ты **поюнна** и вабна

Türü: Sıfat. Rusça **петь** [şarkı söylemek] fiilinden ve **юный** [genç] sıfatından *birleştirme yöntemi* ile türetilen sözcük, şarkı söyleyen ve cezbeden genç bir kızı ifade etmektedir. Şairin bu sözcüğü yaratmasının sebebi dizede geçen **вабна** [cazibeli, kışkırtıcı] sözcüğünün anlamını pekiştirmek; şiirde ritim ve uyak sağlamaktır.

Türkçe eş değeri: Şakıyan, şarkı söyleyen genç kız.

Поюны

Şiir adı: “Там, где жили свиристели”

Şiir içerisindeki yeri: Где **поюны** крик пропели

Türü: İsim. Rusça **петь** [şarkı söylemek] fiilinin üçüncü çoğul kişi iyelik eki olan **пою-** ve dişil cins isim türetmekte kullanılan **-н-** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilen sözcük şarkı söyleyenler, bağırta koparanlar anlamına gelmektedir.

Türkçe eş değeri: Şakı söyleyenler.

Предземшарвеликая

Şiir adı: “Если я обращаю человечество в часы...”

Şiir içerisindeki yeri: Предземшарвеликая

Türü: Sıfat. Rusça **председатель** [başkan], **земной шар** [dünya] ve **великий** [büyük, yüce] sözcüklerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Büyük, yüce yerküre başkanı.

Провопли

Şiir adı: “Признание”

Şiir içerisindeki yeri: Старые **провопли** Мережковским, усните

Türü: İsim. Rusça **проповедь** [vaaz] ve **воплъ** [çığlık, feryat] sözcüklerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Vaaz çığlığı.

Просторцы

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Просторцы нетучих летот

Türü: İsim. Rusça **простор** [ufuk, alan] ve **творец** [yaratıcı, Yaradan] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Ufuk Tanrıları.

Пря

Şiir adı: “Перуну”

Şiir içerisindeki yeri: Ты знаешь: путь изменит **пря**

Türü: İsim. Eski Kilise Slavcasında **пря** [tartışma, mücadele] ismi ve şiirde bir sonraki dizede geçen, yine Eski Kilise Slavcası bir sözcük olan **унь** [юность = gençlik] isminde yer alan harfler Dubiel’e göre **Перун** [Perun] özel isminin kısaltmaları halinde bu ismi ifade etmekte; sözcükler ayrıca kendi anlamlarını taşımaktadır. İki sözcüğün sahip olduğu anlamların birlikteliği [mücadele+gençlik] sonucu Perun ismi gençlerin, yani kendileri olan geleceğin insanların birliği, bir araya gelişi olarak yorumlanabilir.⁷² Dolayısıyla **пря** sözcüğü, içerdiği harflerle Perun isminin kısaltması olduğundan *kısaltma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Tartışma, mücadele, Perun.

Пушкиноты

Şiir adı: “Заклятие именем”

Şiir içerisindeki yeri: О, пушкиноты млеющего полдня

Türü: İsim. **Пушкин** [Puşkin] ve **красоты** [güzellikler] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Sözcüğün kökünün yerinde Puşkin isminin kullanılması şairin güzelliğine işaret etmektedir.⁷³

Türkçe eş değeri: Puşkin güzellikleri.

Пья

Şiir adı: “Вечер. Тени...”

⁷² Dubiel, a.g.e., s. 152.

⁷³ Duganov, a.g.e., s. 418.

Şiir içerisindeki yeri: Мы сидели, вечер **пья**

Türü: Fiil. Rusçada tamamlanmamış fiillerin birçoğunun zarf-fiil hali bulunmamakta veya nadiren kullanılmaktadır. Bu gruba dâhil **пить** [içmek] fiilinin sonuna zarf-fiil yapmakta kullanılan **-я** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: İçerek.

Рассмешиш

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, **рассмешиш** надсмейных – смех усмейных смехачей!

Türü: İsim. Rusça **рассмешить** [güldürmek, kahkaha attırmak] fiiline; eylemin gerçekleşmekte olduğu yer anlamı katan sözcüklerin türetilmesinde kullanılan **-иш-** son ekinin getirilmesi sonucu son ekleme yöntemi ile türetilmiştir. **Рас-** ön eki ise sözcük gövdesinin anlam ifade ettiği niteliği güçlendiren, pekiştiren bir anlam katarak sözcüğe bolca gülünen, kahkaha atılan yer anlamı vermektedir.

Türkçe eş değeri: Kahkaha meydanı.

Рассмеяльно

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, исмейся **рассмеяльно**, смех надсмейных смеячей!

Türü: Zarf. Rusça **рассмеяться** [kahkaha koparmak] fiiline, sözcüğe belirli bir eylemi gerçekleştirmek üzere niyetlenme anlamı katan **-ль-** ve zarf yapmakta kullanılan **-о** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Buradaki **рас-** ön eki fiile sonuna kadar gerçekleşme anlamı katmaktadır.

Türkçe eş değeri: Kahkaha kopararak, basarak.

Реун

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: В месяц **реун** слушаешь сов

Türü: İsim. Şiirde geçen осенины ismi gibi Eylül ayına karşılık gelen sözcük *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sonbahar günü, güz günü, Eylül ayı.

Роопсь

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

Şiir içerisindeki yeri: Ты ночью облако, **роопсь!**

Türü: Fiil. Belçikalı Sembolist ressam Félicien Rops özel isminin sonuna fiilden emir kipi türetmekte kullanılan **-сь** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Rops [gibi] olmak, davranmak.

Рософесорэ

Şiir adı: “Признание”

Şiir içerisindeki yeri: По-рософесорэ

Türü: İsim. РСФСР [RSFSC] kısaltmasının açılımı olan **Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика** [Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti] tanımlamasındaki baş harflerin arasına sesli harfler eklenmesi sonucu *kısaltma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: RSFSC.

Рыбокрылы

Şiir adı: “Зверинец”

Şiir içerisindeki yeri: Где смешные **рыбокрылы** заботятся друг о друге

Türü: Sıfat. Rusça **рыба** [balık] ve sonuna **-ый** eki alarak sıfata dönüşen **крыло** [kanat] isimlerine ara ekin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Balık kanatlı.

Свадебник

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: После зазимье, **свадебник** месяц

Türü: İsim. Yazın mevsimlik işlerini bitiren köy halkı için yaklaşmakta olan Ekim ayı geleneksel olarak evlilik, düğün ayı [месяц свадеб] olarak kabul görmekteydi.⁷⁴

⁷⁴ Henrik Baran, **Poetika russkoy literaturı načala XX veka**, Moskva, Progress, 1993, s. 135.

Şiirde kullanılan зазимье ismi gibi ekim ayına karşılık gelen sözcük *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Evlilik ayı, Ekim.

Свирел

Şiir adı: “И я свирел в свою свирель”

Şiir içerisindeki yeri: И я **свирел** в свою свирель

Türü: Fiil. Rusça **свирель** [(kamuş) düdük] isminin sonuna **хотеть**, **краснеть** fiil gruplarında olduğu gibi **-еть** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Üflemek, çalmak [düdük].

Свирепооки

Şiir adı: “Скифское”

Şiir içerisindeki yeri: Свирепооки **кони**

Türü: Sıfat. Rusça **свиренный** [azılı, kızgın] sıfatının sonuna ara ekin ve Eski Kilise Slavcasında göz anlamına gelen **око** isminin sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-ий** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Kızgın gözlü, bakışlı.

Сенозарник

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: Когда **сенозарник**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde грозник ve страдник isimleri ile aynı anlama gelen sözcük, temmuz ayını ifade etmekte olup *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerlik: Temmuz.

Серпня

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: В **серпня** неделю машешь серпом

Türü: İsim. Eski Slav takviminde ağustos ayına karşılık gelen sözcük [серпень] *ödünç alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Ağustos.

Сиес

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Владро серебрястых **сиес**

Türü: Sıfat. Rusça **сиять** [parlamak, ışıldamak] fiili ve **чудеса** [mucizeler, ilahlar] isminden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: ışıldayan, parıldayan Tanrılar, ilahlar.

Синезначимой

Şiir adı: “Я славлю лет его насилий”

Şiir içerisindeki yeri: Свод **синезначимой** свободы

Türü: Sıfat. Rusça **синий** [lacivert] ve **значимый** [önemli] sıfatlarına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Önemli mavi, değerkli mavi.

Сипких

Şiir adı: “Зазовь”

Şiir içerisindeki yeri: Зазовь **сипких** тростников

Türü: Sıfat. Rusça **сипеть** [hırıldamak] fiiline sıfat türetmekte kullanılan **-к-ий** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Hırıltılı.

Сказатеньки

Şiir adı: “Кому сказатеньки”

Şiir içerisindeki yeri: Кому **сказатеньки**

Türü: İsim. Rusça halk şiirlerinde kullanılan **-еньк-** isimleştirme son ekinin **сказать** [söylemek] fiiline eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değerklik: Söz, söyleyiş.

Скорословаре

Şiir adı: “Признание”

Şiir içerisindeki yeri: На скороговорок **скорословаре**?

Türü: İsim. Dizede geçen Rusça **скороговорка** [tekerleme, hızlı konuşma] ismine anlamsal çağrı yapan sözcük **скоро** [hızlı] zarfı ve **словарь** [sözlük] isminden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Hızlı sözlük, hızlı konuşma, tekerleme sözlüğü.

Сладкозвучные

Şiir adı: “Ни хрупкие тени Японии...”

Şiir içerisindeki yeri: Ни вы, **сладкозвучные** Индии дочери,

Türü: Sıfat. Rusça **сладкий** [tatlı, hoş] ve **звучный** [sesli] sıfatlarına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Tatlı sesli.

Смейево

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: **Смейево, смейево!**

Türü: Fiil. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiilinin gövdesinden türetilmiştir. Bobrzykova'nın aktardığına göre **смеяться** sözcüğünün fiilimsi gövdesinden türetilen bir isim olan **смейево** sözcüğü, belirli bir eylemin sonucu olarak elde edilen unsur anlamını da taşımaktadır [**варево** = haşlama gibi]. Ancak dilde **курево** [tütün] türünde isimler, sigara içme eyleminin bir sonucu olarak yaratılmaktadır. Bir başka deyişle, önce eylem meydana gelir, daha sonra bu eylem ile ilişkili olan isim yaratılır. Hlebnikov **смейево** sözcüğüyle, kahkaha atma eyleminin sonucunda yeni bir unsurun ortaya çıktığını göstermektedir.⁷⁵ Bir başka görüşe göre bu sözcük, Rusça **смейся** [gül (emir kipi)] fiilinden ve **ею** [ona] kişi zamirinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.⁷⁶

Türkçe eş değeri: Gül ona.

Смелоликих

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

⁷⁵ Bobrzykova, a.e., s. 99.

⁷⁶ Prilepskaya, a.g.e., s. 108.

Şiir içerisindeki yeri: И вас я вызвал **слемоликих**

Türü: Sıfat. Rusça **смелый** [cesur] ve **лик** [yüz] sözcüklerinin birleştirilmesi ve **лик** sözcüğüne sıfat yapmakta kullanılan **-кий** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Cesur yüzlü.

Смехачи

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, рассмейтесь, **смехачи**!

Türü: İsim. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiilinin gövdesine **-ач** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu son ek, sözcüğe bir mesleği icra eden kişi anlamı vermektedir. Dolayısıyla sözcük, gülen, kahkaha atan, kahkaha atmayı seven insan anlamına gelmektedir.

Türkçe eş değeri: Kahkahacı, kahkaha atan, kahkahayı seven insan.

Смешики

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: Усмей, осмей, **смешики**, смешики

Türü: İsim. Rusça **смешить** [güldürmek, kahkaha attırmak] fiilinin gövdesine **-ик** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu son ek, eklendiği gövdeye küçültme eki ile oluşturulmuş eril ve nötr cins isim anlamını katmaktadır.

Türkçe eş değeri: Gülcük.

Смешиного

Şiir adı: “Не чертиком масленичным...”

Şiir içerisindeki yeri: До писка **смешиного**

Türü: Sıfat. Rusça **смешить** [güldürmek, kahkaha attırmak] fiilinden türetilmiş смешной, смешливый gibi sıfatların yerine sözcüğün sonuna **-ин(ый)** son ekinin alışlagelmemiş bir şekilde getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Güldüren, gülünç.

Смеюнчики

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: **Смеюнчики**, смеюнчики

Türü: İsim. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiilinin gövdesine **-чик** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Bu son ek ile küçültme anlamına sahip eril cins isim türetilmiştir. **Смешики** örneğindeki gibi hafif kahkaha, gülücük anlamını taşımaktadır.

Türkçe eş değeri: Gülücük, hafif kahkaha.

Смеяльно

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: Что смеются смехачи, что смеяньствуют **смеяльно**

Türü: Zarf. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiiline zarf türetmekte kullanılan **-о** son ekinin getirilmesi ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gülerек, kahkaha atarak.

Смеяньствуют

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: Что смеются смехачи, что **смеяньствуют** смеяльно

Türü: Fiil. Rus, Ukrayna ve Belarus halk masallarında geçen bir kahraman olan **Царевна Несмеяна** [Gülmeyen Çariçe] ismindeki **смеян-** sözcüğünün gövdesine **пьяньствуют** [ayyaşlaşmak] fiiline benzer şekilde **-ств-ов-а-ть** son eklerinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilen sözcük, çağrışım yapılan karakterin özelliğine karşıt bir anlam barındırmaktadır.

Türkçe eş değeri: Kahkaha atan, gülen, gülmeyi seven.

Смеячей

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, исмейся рассмеяльно, смех надсмейных **смеячей!**

Türü: İsim. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiiline **-ч** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Kahkahacı.

Смуглороссия

Şiir adı: “Словарь цветов”

Şiir içerisindeki yeri: Ты священна, **Смуглороссия**

Türü: Sıfat. Rusça **смуглый** [koyu tenli, karanlık, yanık] sıfatına ve **Россия** [Rusya] ismine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Karanlık Rusya.

Снежно-могучая

Şiir adı: “Снежно-могучая краса...”

Şiir içerisindeki yeri: **Снежно-могучая** краса

Türü: Sıfat. Rusça **снежный** [karlı, kar gibi] ve **могучий** [görmeli, heybetli] sıfatlarının arasına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Karlı heybetli, kar gibi heybetli.

Солнцеловов

Şiir adı: “Татлин, тайновидец лопастей”

Şiir içerisindeki yeri: Из отряда **солнцеловов**

Türü: İsim. Rusça **солнце** [güneş] ismi ve **ловить** [yakalamak] fiilinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Güneşi zapt edenler, yakalayanlar [fikirdiş arkadaşların özelliği].

Сослонённых

Şiir adı: “Крымское”

Şiir içerisindeki yeri: В ладонях **сослонённых**

Türü: Sıfat. Rusça **прислонение** [yaslama, dayama] ismindeki **при-** ön ekinin, eklendiği sözcüğe birliktelik anlamı katan **со-** ön eki ile değiştirilmesi; sözcüğün sonuna isimden sıfat yapmakta kullanılan **-енн(ый)/-ённ(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Birbirine yaslanmış, dayanmış.

Среброрунных

Şiir adı: “Огневоду”

Şiir içerisindeki yeri: Грудю полен **среброрунных**

Türü: Sıfat. Eski Kilise Slavcası **сьребро** [günümüz Rusçasında серебро = gümüş] isminin sonuna ara ek ve **руно** [kürk, post] isminin sonuna sıfat yapmakta kullanılan **-нн(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gümüş kürklü, postlu.

Стаедей

Şiir adı: “Жарбог! Жарбог!”

Şiir içerisindeki yeri: Дола славный **стаедей**

Türü: İsim. Rusça **стая** [sürü (hayvan)] isminin ve **действовать** [hareket etmek, etki etmek, çalıştırmak] fiilinin gövdesinin ortasına **-е-** ara ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sürü güdücü.

Стожала

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: И, столика и **стожала**

Türü: Sıfat. Rusça **сто** [yüz (sayı)] sözcüğünden ve sıfat yapmakta kullanılan **-н-ый** son ekinin eklenmesi sonucu dişil cins kısa sıfata dönüşen **жало** [iğne] isminden *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Yüz, yüzlerce, çok iğneli.

Стожарною

Şiir adı: “Жарбог”

Şiir içerisindeki yeri: Дабы радугой **стожарною**

Türü: Sıfat. Rusça **сто** [yüz (sayı)] ve sıfat yapmakta kullanılan **-н-ый** son ekinin getirilip ismin dişil cins vâsita halinde çekimlenen **жар** [ateş, ısı, ışık] sözcüklerinden *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Yüz, yüzlerce ateşli, ışıklı.

Столика

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: И, **столика** и стожала

Türü: Sıfat. Rusça **сто** [yüz (sayı)] sözcüğünden ve sıfat yapmakta kullanılan **-ий** son ekinin eklenmesi sonucu dişil cins kısa sığata dönüşen Eski Kilise Slavcası **лик** [yüz, günümüz Rusçası **лицо**] isminden *birleştirme* + *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Yüz suratlı, çok yüzöl, çok yönlü.

Страдник

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: Он – месяц **страдник**

Türü: İsim. Eski Slav takviminde грозник ve сенозарник isimleri ile aynı anlama gelen sözcük, temmuz ayını ifade etmekte olup *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Temmuz.

Стройно-плечистых

Şiir adı: “Мне спойте про девушек чистых...”

Şiir içerisindeki yeri: Про юношей **стройно-плечистых**

Türü: Sıfat. Rusça **стройный** [biçimli, yapılı] ve **плечистый** [geniş omuzlu] sıfatlarından ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Biçimli, yapılı ve geniş omuzlu.

Струбай

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: Крикнув: **струбай!**

Türü: Fiil. Ukraynaca **стрибать** [hoplamak, zıplamak] fiilinin emir kipinde kullanılan sözcük *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Hoplamak, zıplamak.

Стыдесной

Şiir adı: “Весны пословицы и скороговорки...”

Şiir içerisindeki yeri: Записки стыдесной земли

Türü: Sıfat. Rusça **стыдливый** [utangaç, çekingen] ve **чудесный** [olağanüstü, mucizevi] sıfatlarından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Olağanüstü, mucizevi utangaç.

Сыновеем

Şiir adı: “Сыновеем ночи синева”

Şiir içerisindeki yeri: Сыновеем ночей синева

Türü: Fiil. Rusça **сын** [oğul] isminden **вечереть** [kararmak (hava)] – **вечереет** benzerliğine göre -еть son ekinin eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Oğullanıyor.

Тайновиденье

Şiir adı: “Татлин, тайновидец лопастей”

Şiir içerisindeki yeri: В тайновиденье щипцы

Türü: İsim. Rusça **тайна** [sır, giz] ve Eski Kilise Slavcasında fiilden isim yapmakta kullanılan -ье son ekli **виденье** [görü, görüm; günümüz Rusçasında видение] isimlerine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir. Rusça **ясновиденье** / **ясновидение** [sağgörü, duru görü] ifadesi ile benzerlik göstermektedir.

Türkçe eş değeri: Gizli görü.

Тихес

Şiir adı: “Ангелы”

Şiir içerisindeki yeri: Тихес голубое веничие

Türü: Sıfat. Rusça **тихий** [sessiz, sakin] sıfatı ve **небеса** [semalar, gökler] ya da **чудеса** [mucizeler, ilahlar] isimlerinden *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sessiz semalar, tanrılar.

Тихоглазая

Şiir adı: “Где прободают тополя жесь...”

Şiir içerisindeki yeri: Здесь, **тихоглазая**, цветете

Türü: Sıfat. Rusça **тихий** [sessiz, sakin] sıfatına ara ek; **глаз** [göz] ismine sıfat yapmakta kullanılan **-ый** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Sessiz, sakin bakışlı.

Топила

Şiir adı: “Кому сказатеньки”

Şiir içerisindeki yeri: И зеркальные **топила**

Türü: İsim. Rusça **топь** [çamur, bataklık] sözcüğüne **точить** [bilemek] – **точило** [bileği taşı], **шить** [dikmek] – **шило** [tıg], **белишь** [ağartmak] – **белила** [ağartıcı] örneklerindeki gibi nesneleştirmek için kullanılan **-л** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.⁷⁷ Son ek olarak **топило** haline dönüşen sözcük Türkçeye bataklık olarak çevirilebilir.

Türkçe eş değeri: Bataklık.

Тысячекост

Şiir adı: “Могилы вольности Каргебиль и Гуниб...”

Şiir içerisindeki yeri: Какой, какой **тысячекост**

Türü: Sıfat. Rusça **тысяча** [bin (sayı)] sayısına ve **костный** [kemikli] sıfatına ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Bin, binlerce kemikli.

Тысячеоконных

Şiir adı: “Я и Россия”

Şiir içerisindeki yeri: **Тысячеоконных** кудрей толпились у окон

Türü: Sıfat. Rusça **тысяча** [bin (sayı)] sözcüğüne ara ek ve Eski Kilise Slavcası **око** [göz] sözcüğüne sıfat yapmakta kullanılan **-нн-ый** son ekinin getirilmesi sonucu *birleştirme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Bin, binlerce gözlü.

⁷⁷ Klimas, *Lingvostilistiçeskiy analiz stihotvoreniya V. Hlebnikova «Кому сказатеньки»*, s. 2.

Улыбен

Şiir adı: “Пен пан”

Şiir içerisindeki yeri: И мир был прекрасно улыбен

Türü: Sıfat. Rusça улыбка [gülücük, tebessüm] isminin sonuna eklendiği sözcüğe soyut kavram ifadesi katan **-ебен** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir. Sözcüğün bir başka kullanım amacı ise, şiirin diğer dizelerinde olduğu gibi devamındaki dizenin sonunda yer alan не было ifadesi ile palindrom [tersten okunuşu aynı olan sözcük, sayı vb.] ilişkisi içinde bulunmasıdır.⁷⁸

Türkçe eş değeri: Gülücük, tebessüm dolu.

Уманной

Şiir adı: “Зазовь”

Şiir içerisindeki yeri: Зазовь уманной устали

Türü: Sıfat. Rusça манить [1. elle çağırmak, 2. cezbetmek] fiiline y- ön ekinin ve sıfat-fiil yaratan **-нн(ый)** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Az cezbedilmiş.

Уне

Şiir adı: “Перуну”

Şiir içerisindeki yeri: Перед тобой вновь объединит нас в уне

Türü: İsim. Eski Kilise Slavcası bir sözcük olan унѣ [юность = gençlik] isminde yer alan harfler hem Перун [Perun] özel isminin kısaltmaları halinde bu ismi ifade etmekte hem de sözcük kendi anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla ун sözcüğü, içerdiği harflerle Perun isminin kısaltması olduğundan *kısaltma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gençlikte, Perun’da.

⁷⁸ İrina Nikolayevna Şatova, “Svoyeobrazie karnavalnosti i groteska v tvorčestve Velimira Hlebnikova”, **Gumanitarni Nauki**, Sayı III (38), Zaporijjya, Klasičnij privatnij universitet, 2014, s. 21.

Упавном

Şiir adı: “Немь лукает луком немным”

Şiir içerisindeki yeri: Лук упал из рук упавном

Türü: İsim. Rusça **сидеть сиднем** [yerinde oturmak, hareket etmemek], **лежнем** **лежать** [uzun süre yatmak, yerinden kalkmamak]⁷⁹ ifadelerindeki **сид-ень** [yavaş, ağır (kişi)], **леж-ень** [uykucu (kişi)] sözcüklerinin **-ень** son eki sayesinde fiil kökünü ifade eden eylemi gerçekleştiren eril cins kişi anlamını kazandıklarını ve kullanım gereğince ismin vâsita halinde [творительный падеж] çekimlendiklerini görmekteyiz [сидеть кем? / лежать кем?]. Şiirde geçen **упал упавном** ifadesindeki **упавень** sözcüğü de verilen örneklere benzer şekilde **упасть** [düşmek] fiiline getirilen aynı *son ekleme yöntemi* ile türetilmiş olup okun elden düşüp uzun süre yerde kalmasını ifade etmiş olabilir.

Türkçe eş değeri: Düşmüş, düşkün [kişi] gibi.

Усмей

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: Усмей, осмей, смешики, смешики

Türü: Fiil. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiilinin emir kipine **y-** ön ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gülüp geçmek.

Усмейных

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, рассмешиц надсмеяльных – смех усмейных смехацей!

Türü: Sıfat. Rusça **смеяться** [gülmek, kahkaha atmak] fiiline **y-** ön ekinin ve sıfat türetmekte kullanılan **-н-** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gülüp geçen.

⁷⁹ Lönnqvist, **a.g.e.**, s. 211-212.

Усмеяльно

Şiir adı: “Заклятие смехом”

Şiir içerisindeki yeri: О, засмейтесь **усмеяльно!**

Türü: Zarf. Rusça **смеяться** [gölmek, kahkaha atmak] fiiline **y-** ön ekinin, sıfat türetmekte kullanılan **-н-** ve zarf türetmekte kullanılan **-о-** son ekinin getirilmesi sonucu *ön ekleme + son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Gülmüş geçerek, kahkaha atarak.

Утровласа

Şiir adı: “Скифское”

Şiir içerisindeki yeri: И утровласа дева

Türü: Sıfat. Rusça **утро** [sabah] isminden ve Eski Kilise Slavcasında **власы** [saçlar] sözcüğünden türetilen **власый** sıfatından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Seher saçlı.

Хам

Şiir adı: “Признание”

Şiir içerisindeki yeri: Скажи откровенно: **Хам!**

Türü: İsim. Hlebnikov’un ve Mayakovski’nin soy isimlerinin baş harflerinden oluşan sözcük *kısaltma yöntemi* ile türetilmiştir [X + AM].

Türkçe eş değeri: Hlebnikov-Mayakovski

Хотель

Şiir adı: “И я свирел в свою свирель”

Şiir içerisindeki yeri: И мир хотел в свою **хотель**

Türü: İsim. Rusça **хотеть** [istemek] fiiline bir nesne ya da olayı ifade eden isim türetmekte kullanılan **-ль** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: İstek.

Хорошеуки

Şiir adı: “Алеше Крученых”

Şiir içerisindeki yeri: Хорошеуки первые уроки

Türü: Sıfat. Rusça **хороший** [iyi, güzel] sıfatına ve **наука** [bilim] ismine ara ek getirilmesi sonucu *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: İyi, güzel bilim.

Цекавый

Şiir adı: “И смелый товарищ шиповника...”

Şiir içerisindeki yeri: Я в глубь смотрел, смущенный и **цекавый**

Türü: Sıfat. Ukraynaca **цікавий** [ilgili, meraklı] sıfatından *ödünc alma yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: İlgili, meraklı.

Чезори

Şiir adı: “Сияющая вольза”

Şiir içerisindeki yeri: Чезори голубые

Türü: İsim. Önceki bölümde aktarıldığı üzere Rusça **ч** harfi Hlebnikov için bir kılıf anlamı taşımaktadır. Rusça **заря** [alaca karanlık] isminin çoğul hali **зори** ile şair, alaca karanlık vakti parıldayan gözleri ifade etmek istemiştir. Bu durumda muhtemelen kirpik gibi bir kılıfın içerisindeki gözleri ifade eden чезори, *akıl ötesi sözcük* olarak türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Kirpikli gözler.

Черниловодных

Şiir adı: “С утробой медною”

Şiir içerisindeki yeri: На берега озер **черниловодных**

Türü: Sıfat. Rusça **чернила** [mürekkep] isminden ve **водный** [sulu] sıfatından *birleştirme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Mürekkep sulu.

Чингисхань

Şiir adı: “Усадьба ночью, чингисхань!”

Şiir içerisindeki yeri: Усадьба ночью, **чингисхань!**

Türü: Fiil. Moğol İmparatorluğu’nun kurucusu **Чингисхан** [Cengiz Han] özel isminin sonuna fiilden emir kipi türetmekte kullanılan **-нь** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Cengiz Han [gibi] olmak, davranmak.

Шарапай

Şiir adı: “Русь, зеленая в месяце Ай!”

Şiir içerisindeki yeri: **Шарапай!**

Türü: Fiil. Rusça halk ağzında **на шарап** [kaba kuvvetle, zorla] ifadesinde yer alan ismin sonuna fiillerde emir kipi yapmakta kullanılan **-ай** son ekinin getirilmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Karmak, yakalamak.

Эхнатэнственно

Şiir adı: “Воспоминания”

Şiir içerisindeki yeri: Я **эхнатэнственно** женил

Türü: Zarf. Mısır Firavunu **Эхнатон** [Akhenaton] özel isminin sıfat yapmakta kullanılan **-енн(ый)** son eki getirilmiş haline zarf yapmakta kullanılan **-о** son ekinin eklenmesi sonucu *son ekleme yöntemi* ile türetilmiştir.

Türkçe eş değeri: Akhenaton gibi.

3.2.2. Şiirlerdeki Okazyonel Sözcüklerin Sayısal İncelemesi

Hlebnikov’a ait inceleme için belirlenen şiirler şiirler Tablo I’de alfabetik sıraya göre dizilmiş; her şiirde yer alan okazyonel sözcük sayısı ve şiirin yazılış tarihi ayrıca belirtilmiştir.

Şiir İsmi	Okazyonel Sözcük	Tarih
Алеше Крученых	1	1920
Ангелы	13	1919
Бобэоби пелись губы	5	1908–1909
Бурлюк	1	1921
Весны пословицы и скороговорки...	1	1919
Вечер. Тени...	1	1908
Воззвание председателей земного шара	1	1917
Воспоминания	3	1915
Времыши-камыши	2	1908
Всем	1	1922
В тот год, когда девушки...	1	1921
Вы помните о городе, обиженном в чуде...	1	1909
Где прободают тополя жесь...	1	1912
Если я обращаю человечество в часы...	2	1922
Жарбог! Жарбог!	7	1908
Журавль	3	1909
Зазовь	5	1907–1908
Заклятие именем	2	1908-1909
Заклятие смехом	16	1908–1909
Зангези	1	1922
Зверинец	1	1909
Зеленый леший – бух лесиный	3	1912
И вечер тедец...	2	1920
И смелый товарищ шиповника...	1	1913
И снова глаза щегольнули	2	1915
И я свирел в свою свирель	3	1908
Кому сказатеньки	3	1908–1909
Крымское	2	1908–1909
Кузнечик	3	1908–1909

Ладомир	1	1920-1922
Любавица	1	1908
Мария Вечора	1	1906
Меня проносят на слоновых...	1	1912
Мизинич миг	1	1907
Мне спойте про девушек чистых...	1	1907-1908
Могилы вольности Каргебиль и Гуниб...	2	1909
Моих друзей летели сомны...	1	1916
Море	3	1920
Моя так разгадана книга лица...	1	1916
Мы желаем звездам тыкать...	1	1910
Немь лукает луком немным	7	1908
Не чертиком масленичным...	1	1922
Ни хрупкие тени Японии...	2	1915
Ну, тащися, сивка...	1	1922
Облакины пыли и рыдали	1	1908
Огневоду	4	1917
Огнивом-севичом	4	1908
Опыт жеманного	1	1913
Оснегурить тебя...	1	1922
Па-люди	1	1912
Пен пан	2	1915-1916
Перуну	4	1909
Полно, Сивка, Видно, Тра...	1	1911
Признание	5	1922
Разговор душ	1	1911
Россия забыла напитки	2	1908
Русь, зеленая в месяце Ай!	16	1921
Ручей с холодной водой	1	1920–1921
Сияющая вольза	9	1917
Скифское	3	1908

Словарь цветов	3	1913
Смерть коня	1	1918
Снежно-могучая краса...	1	1912
Сон лихача	1	1911
Страну лебедию забуду я...	3	1915-1916
С утробой медною	1	1921
Сыновеет ночи снева	1	1920
Там, где жили свиристели	4	1909
Татлин, тайновидец лопастей	2	1916
Тень в саду	1	1911–1912
Усадьба ночью, чингисхань!	6	1916
Э-э! Ы-ым!	1	1921
Я видел, бабр сидел у рощи...	1	1922
Я и Россия	1	1921-1922
Я славлю лет его насилий	1	1908

Tablo I. Şiirlere göre Okazyonel Sözcük Sayısı

Tablo I’de elde edilen verilere göre en fazla okazyonel sözcük oluşumuna ev sahipliği yapan şiirler “Заклятие смехом, 1908-1909” [16], “Русь, зеленая в месяце Ай!, 1921” [16], “Ангелы, 1919” [13] başlıklı şiirlerdir. “Заклятие смехом” şiirinde смех gibi tek bir kök üzerinden çeşitli türetme yöntemlerine gitmesi sonucu birçok okazyonel sözcük türetmesi; “Русь, зеленая в месяце Ай!” şiirinde eski Slav Takviminde yer alan Eski Kilise Slavcası sözcüklerden ödünç alma yolunu tercih etmesi ve “Ангелы” şiirinde tek bir sözcüğün ya da birbirine benzeyen sözcüklerin bir parçasını farklı anlamlar yakalayabilmek için çeşitli sözcüklerin sonuna veya başına eklemesi adı geçen şiirlerin diğerlerine kıyasla daha fazla oluşuma ev sahipliği yapmalarının göstergeleri olarak yorumlanabilir. Bunların yanında 1919’da yayımladığı, sözcük türetimi ve dil üzerine önemli çalışmalarından “Akılötesi Dil” ve “Temelimiz – Sözcük Türetimi”; 1909’da yayımladığı, benzer köklerden sözcük türetme üzerine **Sözcük Yeniliklerine Bir Örnek** [Образчик

slovonovşestv v yazıke] başlıklı çalışması, bahsedilen şiirlerin yazım tarihleriyle örtüşüklerinden nispeten fazla sayıda okazyonel oluşuma ev sahipliği yaptığı anlaşılmıştır.

Bunların yanında, çeşitli anlamlar barındıran belli başlı sessiz harflerin bir araya gelerek yarattığı fonetik çağrışımın, şiire konu olan portredeki bir yüzün her bir parçasının kendi şarkısını söyleyerek bir bütün oluşturduğu hissini alışlagelmemiş okazyonel sözcükler aracılığıyla okurda uyanmasını sağlayan “Бобэоби пелись губы”; ekleme ve birleştirme yardımıyla türettiği okazyonel sözcüklerle pagan tanrısına hitap ederek okuru, insanların tanrılarına içtenlikle inandığı dönemlere sürükleyen “Жарбор! Жарбор!”; tarihte yaşamış önemli kişilerin isimlerinden türettiği okazyonel fiiller ile betimlemek istediği olgular ve bu kişilerin özellikleri arasında anlamsal bağlar kurduğu “Усадьба ночью, Чингисхань!”; kendi icadı olan akılötesi dil uyarınca sözcüklerin baş harflerinde yaptığı değişikliklerle yepyeni anlamlar uyandıran “Сияющая вольза” şiirleri de çeşitli sözcük türetme yöntemlerinin kullanıldığı dikkat çeken yapıtlar olmaları sebebiyle inceleme için yeterli kaynağı sağladığı belirlenmiştir.

3.2.3. Sözcük Türlerine Göre Okazyonel Sözcük İncelemesi

İncelenen şiirler üzerinden belirlenen 197 okazyonel sözcük, Tablo II’de alfabetik sıraya ve ait olduğu sözcük türüne göre sıralanmıştır.

Okazyonel Sözcükler	Sözcük Türü
ай	isim
айные	sıfat
ау	isim
бабр	isim
бабурки	isim
бесповеликая	sıfat

бессмертновею	fiil
блестящее	zarf
бобэоби	belirsiz
божес	isim
большевитую	sıfat
братчины	isim
бух	isim
вабна	sıfat
веничие	sıfat
вечерогривы	sıfat
вза	zarf
видель	isim
виденнега	isim
воздушинке	isim
воздушь	isim
вольза	isim
восчла	fiil
времирей	isim
времышы	isim
вээоми	belirsiz
гзи-гзи-гээо	belirsiz
глубокожирных	sıfat
голодай	isim
грезитвой	isim
грёзный	sıfat
гривонос	isim
гробеем	fiil
грозник	isim
грознокрылат	sıfat
девицедымный	sıfat
дедину	isim

дзыга	isim
дивес	isim
дольза	isim
достоевскиймо	isim
дремя	isim
дровядного	sıfat
дымность	isim
Жарбог	isim
жарирей	isim
жародей	isim
желтозарный	sıfat
желтострунный	sıfat
зазимье	isim
зазовь	isim
закричальность	isim
заратустрь	fiil
зачеловеческие	sıfat
звероокий	sıfat
земец	isim
зимник	isim
зня	isim
золотописьмом	isim
зороль	isim
зыбку-улыбку	isim
инеса	sıfat
иссмейся	fiil
каменьем	isim
конецарство	isim
коняшня	isim
красотинцы	isim
кружеток	isim

крылышка	[zarf]-fiil
куревом-маревом	isim
лалы	isim
лббы	isim
лебедиво	isim
лесиный	sıfat
летот	isim
лечилицах	isim
лиэээй	belirsiz
лукает	fiil
любес	isim
мальчишески-прекрасных	sıfat
манности	isim
мервонцы	isim
мизинич	isim
миял	fiil
молчебные	sıfat
мореречи	isim
Морозенки	isim
моролева	isim
мороль	isim
мотри	fiil
моцартъ	fiil
мра	isim
мраво	isim
нагес	isim
надармака	zarf
надгосударство	isim
надсмейных	sıfat
надсмеяльных	sıfat
невестнейших	sıfat

немливо	zarf
немный	sıfat
немень	isim
нетучих	sıfat
ниагарится	fiil
ничтрусы	isim
ночери	isim
нрови	isim
облакини	isim
обманной	sıfat
огневод	isim
огнезарную	sıfat
огнивом-севичом	isim
окопад	isim
омамаены	fiil
онежиться	fiil
осенины	isim
осмей	fiil
оснегурить	fiil
оснуя	[zarf]-fiil
остроглазья	isim
очаревна	sıfat
па-люди	isim
перунепр	isim
печальнооких	sıfat
пиэзо	belirsiz
похороннее	sıfat
поюнна	sıfat
поюны	isim
предземшарвеликая	sıfat
провопли	isim

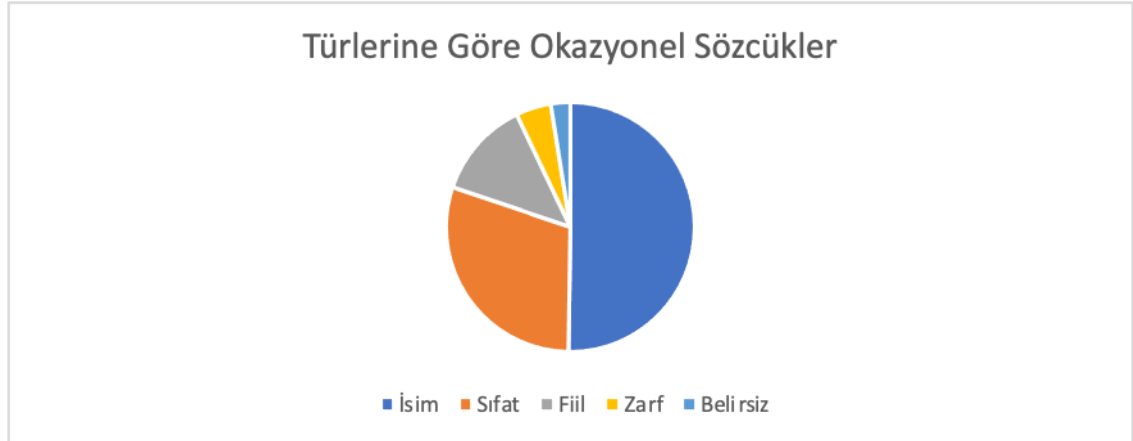
просторцы	isim
пря	isim
пушкиноты	isim
пья	fiil
рассмешищ	isim
рассмеяльно	zarf
реун	isim
роопсь	fiil
рософесорэ	isim
рыбоккрылы	sıfat
свадебник	isim
свирел	fiil
свирепооки	sıfat
сенозарник	isim
серпня	isim
сиес	sıfat
синезначимой	sıfat
сипких	sıfat
сказатеньки	isim
скорословаре	isim
сладкозвучные	sıfat
смейево	fiil
смелоликих	sıfat
смехачи	isim
смешики	isim
смешиного	sıfat
смеюнчики	isim
смеяльно	zarf
смеянствуют	fiil
смеячей	isim
Смуглороссия	sıfat

снежно-могучая	sıfat
солнцеловов	isim
сослонённых	[sıfat]-fiil
среброрунных	sıfat
стаедей	isim
стожала	sıfat
стожарною	sıfat
столика	sıfat
страдник	isim
стройно-плечистых	sıfat
струбай	fiil
стыдесной	sıfat
сыновеет	fiil
тайновиденье	isim
тихес	sıfat
тихоглазая	sıfat
топила	isim
тысячекост	sıfat
тысячеоконных	sıfat
улыбен	sıfat
уманной	sıfat
уне	isim
упавном	isim
усмей	fiil
усмейных	sıfat
усмеяльно	zarf
утровласа	sıfat
хам	isim
хорошеуки	sıfat
хотель	isim
цекавый	sıfat

чезори	isim
черниловодных	sıfat
чингисхань	fiil
шарапай	fiil
эхнатэнственно	zarf

Tablo II. Türlerine Göre Okazyonel Sözcükler

İnceleme içim esas alınan şiirlerde tespit edilen okazyonel sözcüklerin türlerine bakıldığında – 99 isim, 58 sıfat, 27 fiil, 8 zarf – çoğunluğu isimlerin oluşturduğu görülmektedir. Şairin okazyonel sözcük türetirken çoğunlukla isimler üzerinden hareket etmesi veya farklı türdeki sözcükleri isme dönüştürmesi, isim grubunun okazyonel sözcük oluşumları için oldukça elverişli bir alan oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir. Rusçada yaygın bir sözcük türetme yöntemi olan ara ek yardımıyla iki farklı sözcüğün bir araya getirilmesi, şairin birbiri ile ilgisi olmayan kavramları birleştirerek sıra dışı anlamlar oluşturmasını; dolayısıyla sıfatların isimlerden sonra en sık kullanılan sözcük türü olmalarını sağlamıştır. Fiil türetmekte en çok kullanılan ön, son ve en son ekleri sözcüklerin kök ve gövdelerine beklenmedik yöntemlerle getirerek dil bilgisinin sınırlarını zorladığı fiil türü şairin en çok başvurduğu üçüncü grubu oluşturmaktadır. Son olarak zarf türetmekte kullanılan ekleri özel isimlere getirerek anlamsal zenginlik yarattığı; birden fazla sözcükten oluşan ifadeleri isimlere getirdiği zarf ekleri ile kısa ve sıra dışı sözcüklere dönüştürdüğü zarf türünün ise şairin başvurduğu gruplar arasında en az örnek sayısını sunduğu tespit edilmiştir. Şairin türettiği **бобэоби, вэоми, гзи-гзи-гээо, лиэээй, пиээо** gibi 5 adet akılötesi sözcüğün; metin içerisindeki işlevleri öngörülemediğinden ve morfolojik açıdan herhangi bir sınıfa uymadıklarından belirsiz olarak nitelendirildiği, değerlendirme dışı bırakıldığı görülmüştür.

Şekil V. Türlerine Göre Okazyonel Sözcükler

3.2.4. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcük İncelemesi

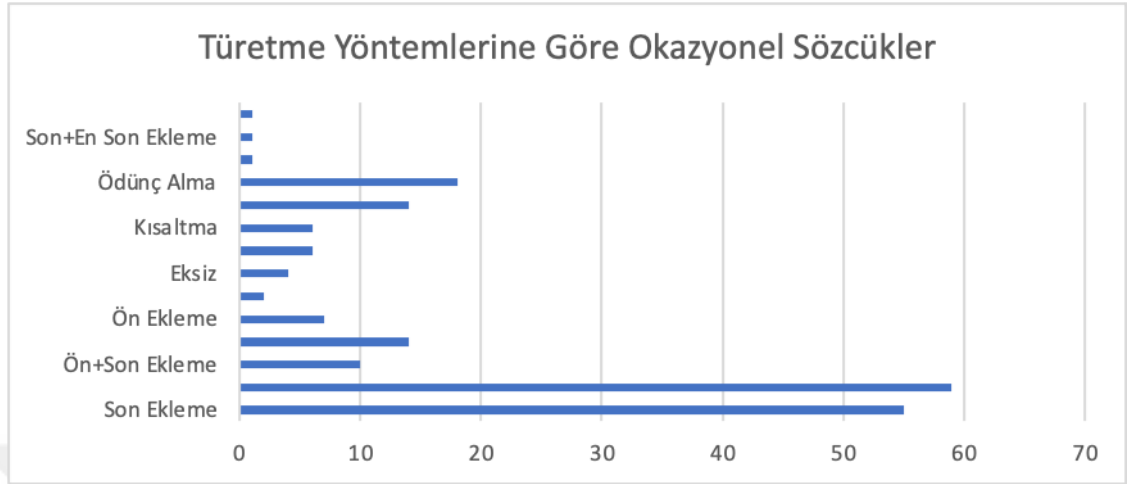
İncelenen şiirler üzerinden belirlenen okazyonel sözcükler, sözcük türetme yöntemi ve miktarına göre Tablo III'te sıralanmıştır.

Sözcük Türetme Yöntemi	Adet
Son ekleme yöntemi [суффиксальный]	55
Birleştirme yöntemi [сложение]	59
Ön ekleme + son ekleme yöntemi [префиксально-суффиксальный]	10
Akılötesi dil [заумный язык]	14
Ön ekleme yöntemi [префиксальный]	7
Kök birleştirme [скорнение]	2
Eksiz yöntem [безаффиксальный]	4
İç çekimleme [внутреннее склонение]	6
Kısaltma / Daraltma [сокращение]	6
Birleştirme + son ekleme [сложение + суффиксация]	14
Ödünç alma [заимствование]	18
Bitiştirme [сращение]	1
Son ekleme + en son ekleme [суффиксация + постфиксация]	1

Ön ekleme + son ekleme + en son ekleme yöntemi [префиксально-суффиксально-постфиксальный]	1
--	---

Tablo III. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcükler

Elde edilen bulgular uyarınca, tespit edilen okazyonel sözcüklerin büyük kısmının, sözcük türetmede en sık başvurulan ve en çok olanak sunan yöntemlerden olan birleştirme yöntemi kullanılarak oluşturulduklarını görmekteyiz. Bu yöntem altında şair, -o/-e- ara eklerini farklı sözcük türlerinin arasına yerleştirerek zengin anlamlar yaratmıştır. Bu yöntem uyarınca türetilen sözcükler arasında, Türkçeye de geçmiş olan semaver sözcüğü güzel bir örnek teşkil etmektedir [сам-о-вар = kendi kaynayan, kendini kaynatan]. Şairin ikinci olarak en sık başvurduğu sözcük türetme yöntemi olan son ekleme yöntemi de sözcük türetmede en sık başvurulan yöntemler arasındadır. Sıfat ve zarf türetmeye yarayan eklerin alışılmadık şekillerde kullanılması, sözcüklerin türler arası geçiş yapmasına; anlamlarının metinler üzerinden yorumlanmasına yol açtığı da anlaşılmıştır. Şairin en sık başvurduğu üçüncü yöntem olan ödünç alma, konu hakkında farklı bir düşünsel arka plana işaret etmektedir. Slav kültürüne, tarihine, mitolojisine oldukça ilgili olan şair, sözcük türetme yöntemlerinden biri olan yabancı dilden ödünç almaya kesinlikle karşı çıkmış; bu yöntemi yalnızca Eski Kilise Slavcası sözcükler ve diğer Slav halklarının konuştukları diller, ağızlar, şarkılar ve masallarda kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda şairin, anlamları artık halk tarafından bilinmeyen sözcükleri yeniden kullanıma sokarak okurun kendi eski kültüre, tarihine ve geleneğine yönelik ilgi duymasını amaçladığını söylemek mümkündür. Bunların dışında, birbirine anlamca zıt sözcükleri birleştirdiği ve son ekler yardımı ile türler arası geçiş yaptığı birleştirme + son ekleme yöntemi; belirli anlamlar ve ifadeler yüklediği harfler, sesler, morfemler yardımıyla metne hem görsel bir özellik hem de güçlü bir ifade gücü kattığı akılötesi sözcük yöntemi, şairin sıkça başvurduğu yöntemler arasındadır. İnceleme için en az bulguyu ise sözcüklerin yapısal olarak hiçbir değişikliğe uğramadan birleştirildiği bitleştirme; kısıtlı bir kullanım alanına sahip -ся dönüşlülük en son ekinin kullanıldığı son ekleme + en son ekleme ve ön ekleme + son ekleme + en son ekleme yöntemlerinin sağladığı belirlenmiştir.

Şekil VI. Türetme Yöntemlerine Göre Okazyonel Sözcükler

3.3. Okazyonel Sözcüklerin Türkçe Eş Değerliği Üzerine

Okazyonel sözcüklerin, çoğunlukla türetildikleri metinler üzerinden yorumlanabilen, yaygın kullanımın dışında kalan, şairin kendisine ait olan ve sözlüğe dahil edilmeyen birimler olmaları sayesinde, dil bilim alanında ilgi çekici özel bir araştırma sahasının oluştuğunu söyleyebiliriz. Okazyonel sözcüklerin, dahil oldukları dilin konuşanları tarafından dahi çoğunlukla anlaşılamaması, ek yorumlamayı ve yardımcı açıklayıcı öğeleri kullanmayı gerekli kıldığı anlaşılmıştır. Bu sözcüklerin diğer bir yabancı dilde karşılıkları ise iki dilin sahip olduğu dil bilimsel sisteme, kurallara, işleyişe ve ait oldukları dil ailelerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bilindiği üzere Rusça önden ve sondan eklemeli; Türkçe ise sondan eklemeli bir dil olup farklı söz ve cümle dizimi özelliklerine sahiptir. Rusçada sözcükler çekimlenirken sayı, hâl ve cinsiyet durumlarına göre çeşitlilik gösterirken Türkçede bu durumun mevcut olmaması, eş değerlik bakımından ilave açıklamaların ve yardımcı öğelerin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Okazyonel sözcüklerin en önemli özelliklerinden biri olan metne, bağlama bağlılık, kavramların erek dile aktarılmasında motamot çeviri yönteminin kullanılmasını neredeyse imkânsız kılmakta; anlamların çoğunlukla erek dildeki karşılıkları, benzerlikleri üzerinden veya anlamsal açıklamalar yapılarak verilmesini

öngörmektedir. Ayrıca türetilen okazyonel sözcüklerin, yabancı dile çevrilmesi en zor sanat dalı olan şiir sanatına dahil olmalarının da çeviride zorluklar ile karşılaşılmasına yol açtığını söylemek mümkündür.

Dil bilimsel birimlerin okazyonel yöntemler ile kullanılması şairin belli amaçları doğrultusunda gerçekleştiğinden, çevirmenin erek dile aktarım yaparken şairin düşünce yapısını iyice anlaması gerekmektedir.⁸⁰ Bu sebeple okazyonel sözcüklerin erek dile çevrilmesi aşamasında dikkat edilmesi gereken ilk hususun, şairin niyetinin anlaşılması, metne bağlı anlamın belirlenmesi olduğunu söylemek mümkündür.

⁸⁰ Yelena Yuryevna Semuşina ve Elmira İldusovna Murtazina, “Sposoby peredaçi okkazionalnogo nasışçeniya konteksta s russkogo na angliyskiy yazık”, **Kazanskaya nauka**, Sayı VII, Kazan, Raşin Sayns, 2021, s. 114.

SONUÇ

“Velimir Hlebnikov’un Şiirlerinde Okazyonel Sözcük Oluşumlarının Dil Bilgisel Özellikleri” başlıklı bu doktora tezinde, düşünsel çerçevesini Descartes’in şekillendirdiği; zihin ve beden arasındaki etkileşimin nedenselliğine açıklama getiren okazyonalizm kavramı konu edinilmektedir. İnsan bedeni tarafından gerçekleştirilen her eylemin zihinsel sürecin neticesinde değil; Tanrı’nın vesilesi ile meydana geldiğini öne süren öğretiyeye değinildikten sonra güncel bir araştırma konusu olmasına rağmen dil bilim alanında yeteri kadar araştırılmayan okazyonalizm kavramının şiir türünde verilen yapıtlardaki yansımalarına değinilmiş, bu doğrultuda:

Çalışmanın birinci bölümünde bir dilin sözcük hazinesinin gelişmesinde en önemli role sahip Rusça sözcük türetme yöntemleri, bu yöntemlerin ihlâli veya sıra dışı bir şekilde kullanımı sonucu ortaya çıkan okazyonel oluşumlar ve özellikleri, Rus yazar ve şairlerin bu kavrama olan katkıları, onları bu tür oluşumlara iten sebepler, sözcüklerin yabancı dillerdeki eş değerlikleri ve karşılıkları çeşitli alanlarda verilen örnekler üzerinden açıklanmıştır. İlerleyen kısımda edebiyatın önemli bir dalı olan şiir türünün sanatsal söylem içerisindeki rolüne değinilerek söylemin betimleme yöntemiyle mutlak bilgiyi güçlü değerlendirmelerle aktaran, sanatçının kültürel, tarihi bilgisine ve sanat algısına başvuran, sanatsal yapıtların incelenmesine yönelik metinler olduğu; bir iletişim türü olarak ifade gücünün etkili bir şekilde yansıtılmasına hizmet ettiği vurgulanmıştır. Buradan hareketle sanatsal söylemde etkili bir araç olan şiirde okazyonel oluşumların nispeten fazla yer bulmalarının; okurda belli bir düşünceyi, duyguyu, imgeyi uyandırma, içgüdüyü dışa vurma, sözcüğe sıra dışı bir görünüm vererek ilgi çekme dürtüsü doğrultusunda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu amaç doğrultusunda türetilen okazyonel sözcüklerin kabul görmüş türetme yöntemlerinin ihlâli ile oluşturulmaları; tek seferlik kullanım alanlarına sahip olmaları ve somut bireyler ile ilişkilendirilmelerinin neticesinde sözcük hazinesine ve yaygın kullanıma dahil olmamaları; dil bilgisi sistemi içerisinde sabit bir konuma sahip olmayan lakin metne ifade gücü katan, anlamı zenginleştiren birimler olarak tanımlanmalarını mümkün kılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde XIX. yüzyıl sonu – XX. yüzyıl başlarında Rusya’da meydana gelen toplumsal, siyasi, kültürel ve düşünsel değişimlerin neticesinde ortaya çıkmış Sembolizm, Akmeizm, Fütürizm, Kübo-Fütürizm, Ego-Fütürizm, Şiirin Ara Katı ve Santrifüj gibi farklı görüşten birçok Gümüş Çağ dönemi akımı ortaya çıkış sebepleri; dile, ifade gücüne, biçim ve içeriğe yönelik bakış açıları; yayımladıkları manifestolarda dile getirdikleri kural ve yol haritaları üzerinden karşılaştırılmıştır. Dile yönelik çağır açıcı yenilikte farklı görüşlerin yeşerdiği, geleneksel tüm formları yıkıp geleceği esas alan Fütürizm topluluğu üyelerinden Hlebnikov ve Kruçyonih’in yeni sözcük türetme konusunda ortaya koydukları dil bilimsel araştırmalar ve sözcük oyunlarının Biçimciler için ileriki dönemlerde zengin araştırma alanları oluşturdukları; şiir sanatını ve dile yönelik deneyleri şekillendirmede önemli roller oynadıkları; derin duygu ve düşünceleri uyandırarak ifade gücünü artırdıkları saptanmıştır. Bu bakımdan okazyonel sözcük türetme macerasının, sanatsal söylemin ayrılmaz bir parçası olduğu; yürütülen dil bilimsel çalışmaların dilsel, şiirsel ve kültürel hareketlilik arasındaki zengin ve karmaşık etkileşime ışık tuttukları; sözcüğün dönüştürücü gücü ve sanatsal ifadenin sürekli gelişen doğasını anlamamıza katkıda bulundukları anlaşılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, öncelikle Hlebnikov’un dilsel yaracılığı üzerine incelemelerde bulunan Yakobson, Grigoryev, Duganov, Pertsova, Akimova, Klimas, Bahtin, Buhştab, Zavadskaya, Harciyev, Semirskaya, Alfonsov, Korotayeva, Terkulov, Prilepskaya, Bobrzykova, Rıbalçenko, Kaşirskaya gibi araştırmacıların çalışmalarında dile getirilen görüş ve eleştiriler etraflıca sunulmuş; şairin sözcük türetme macerası dönemlere ayrılarak mercek altına alınmıştır. Şairin belli başlı harf ve tek heceli sözcüklerin farklı anlamlar barındırarak bir bütün oluşturduklarını öne sürdüğü akılötesi dil kuramı, sözcük türetme sistemi üzerine kaleme aldığı “Temelimiz”, “Salt Harf”, “Kader Tahtaları”, Kruçyonih ile yazdığı “Salt Sözcük” ve daha nice dil bilimsel çalışmaları, şairin evrensel bir dil yaratmak adına sözcükleri ve harfleri onlara yüklenen kalıplaşmış anlamlardan kurtararak içgüdüsel bir şekilde kullandığına dair bizlere önemli ipuçları sunmaktadır. Zira ilerleyen kısımlarda şairin dilsel deneylerinin ana malzemesini oluşturan belli başlı şiirlerinin, öne sürdüğü görüşlerinin temelini oluşturduğunu, kullandığı okazyonel oluşumlardan anlamak

mümkündür. Böylelikle şairin bu oluşumlar ile mantıklı bir sözcük oluşumu içerisinde bulunamayacak kavramları birbirine bağladığı, Rusçayı mükemmelliğe ulaştırarak yapıtlarının anlamsal yükünü artırmayı hedeflediğini söyleyebiliriz. Harciyev'in, Hlebnikov'un türettiği okazyonel sözcükler için dil bilgisel zenginlikten ziyade okazyonalizmin en belirgin özelliklerinden biri olan ifade gücünü artıran oluşumlar oldukları görüşü de bu durumu destekler niteliktedir zira kendi başlarına bir anlam barındırmayan bu sözcükler, sözcük hazinesine de dahil edilemeyeceklerinden tek işlevleri, şairin dışa vurmak istediği duygu ve düşüncelerin görsel aktarıcıları olmaktır. Hlebnikov'un okazyonel sözcük türetirken hangi yöntemlerden faydalandığı konusu çalışmanın devamında Stepanov, Grigoryev, Feşçenko gibi edebiyat bilimcilerinin incelemeleri ışığında aktarılmış; neticede şairin okazyonel sözcük türetirken en sık ara ek yardımıyla sözcük birleştirme ve son ekleme yöntemlerinden faydalandığı saptanmıştır. Rusça sözcük türetme yöntemlerinin anlatıldığı birinci bölümde de belirtildiği üzere en sık başvuru olan birleştirme [хорошеука, утровласа, вечерогрива vb.] ve son ekleme [Чингисхань, Эхнатэнственно, сыновеет vb.] yöntemlerinin, şair tarafından okazyonel sözcük türetirken de ilk sıralarda tercih edilmeleri, şairin okazyonel sözcük türetiminin belirgin özelliklerinden olan ekleri ve morfemleri sıra dışı kullanmaktan ziyade anlamsal olarak birbirine karşıt ifade ve kavramları oluşturmak için bilindik yöntemleri tercih ettiğinin açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu yüzden şairin okazyonel sözcük türetme yöntemlerinin sıra dışı nitelikler barındırmadıklarını dile getiren araştırmacılar da mevcuttur. Çalışmanın devamında incelemeye esas alınan şiirlerin alfabetik listesi, yazıldıkları tarihler ile listelenmektedir. Şiirlerin belirlenmesinde okazyonel sözcük türleri ve türetme yöntemleri bakımından zengin olmaları etken olmuştur. İncelemenin ana kaynağını oluşturan okazyonel sözcüklerin alfabetik sıra ile açıklandığı ilerleyen başlıkta sözcükler tür, türetme yöntemi, dahil olunan şiir başlığı, şiir içerisindeki yer ve Türkçe eş değerlik durumu bakımından ayrıntılı bir şekilde yorumlanarak açıklanmış; incelemeye esas toplam 197 okazyonel sözcük tespit edilmiştir. Okazyonel sözcüğün sahip olduğu bir diğer belirgin özellik olan metin, bağlam dışında yorumlanamama / zor yorumlanma durumu, bahsi geçen inceleme şemasında sözcüğün kullanıldığı dizinin verilmesini gerekli kılmış; böylece hem incelemenin etraflıca yürütülmesi hem de okurun bağlam üzerinden

kolayca çıkarım yapması sağlanmıştır. İncelemenin sonunda nispeten daha fazla okazyonel oluşuma ev sahipliği yapan şiirlerin, Hlebnikov'un dil ve sözcük türetme üzerine kaleme aldığı dil bilimsel çalışmalar ile aynı tarih aralıklarında yazıldıkları belirlenmiştir. İncelemenin bir diğer kolunu oluşturan, şairin okazyonel sözcük türetirken en çok faydalandığı sözcük türleri, inceleme sonunda toplanan bulgulara göre sınıflandırılmış; neticede şairin en fazla okazyonel sözcüğü isim türünde yarattığı [времышы, Достоевскиймо, закричальность vb. = 99]; devam eden sıralamayı sıfat [звероокий, молчебный, надсмеяльный vb. = 58], fiil [Моцартъ, ниагариться, онежиться vb. = 27] ve zarf [рассмеяльно, немливо, рассмеяльно vb. = 8] türünde sözcüklerin oluşturdukları belirlenmiştir. Bu durumda, isim türünün okazyonel sözcük oluşumu için oldukça verimli bir saha oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, önden-sondan eklemeli bir dil olan Rusçada isimlerin türetken kök ve gövdelere sahip olmaları şairin en çok bu türde sözcük türetmesini sağlayan sebepler arasında sayılabilir. İkinci sırada en çok kullanılan sıfat türündeki okazyonel sözcüklerin, çoğunlukla ara ek yardımıyla sözcük birleştirme ve sıfat yapmakta kullanılan son eklerin farklı türdeki sözcüklerin türetken kökleri veya gövdelerine getirilerek tür değiştirmesi sonucu son ekleme yöntemi üzerinden oluşturuldukları gözlemlenmiştir. Bu yöntemle şairin, anlamsal olarak birbirini karşılamayan sözcükleri bir araya getirerek yeni ifadelerin doğmasını sağladığını, sözcükleri tek başlarına ifade ettikleri kalıplaşmış ifadelerin boyunduruğundan kurtararak şiirde anlamsal çeşitlilik ve zenginlik yarattığını söyleyebiliriz. Üçüncü sırada en çok kullanılan fiil türündeki okazyonel sözcüklerde; özel şahıs veya yer isimlerinin sonuna fiil yapmakta kullanılan veya fiili emir kipinde, çeşitli şahıs çekimlerinde belirten son eklerin getirilmesi ile türetilmiş okazyonel sözcükler [поопсь, омамаены, заратустръ vb.] dikkat çekmektedir. Bu yöntem sayesinde şairin, sözcüğe sıra dışı bir görünüm katmasının yanında yeni anlamı özel şahıs veya yer isminin içerdiği veya çağrıştırdığı belirgin nitelik ile bağdaştırdığını; bunun sonucunda sözcüğün metin dışında anlaşılıp yorumlanmasının mümkün olmadığını görmekteyiz. Son olarak, çeşitli ön ekler yardımıyla benzer kökler üzerinden türetilen zarf türündeki okazyonel sözcüklerin [надармака, смеяльно, усмеяльно vb.], elde edilen bulgular arasında en az kullanım alanına sahip olduğu saptanmıştır. Hlebnikov'un bu oluşumlara giderken en fazla hangi sözcük türetme yönteminden

faýdalandygy konusu da dikkat çeken bir diğerk nokta olarak karşımıza çykmaktadır. En yaygın kullanıma sahip ara ek yardımıyla sözcük birleştirme ve son ekleme yöntemleri gibi temel sözcük türetme yöntemlerinin Hlebnikov'un da en sık başvurduğı yöntemler oldukları belirlenmiştir [birleştirme – 59, son ekleme – 55]. şairin ifade etmek istediğı duygu ve düşünceleri birleştirme ve son ekleme yöntemleri ile özgürce bir araya getirerek yeni kavramlar oluşturması, bahsi geçen yöntemlerin okazyonel sözcük türetmede en fazla verim alınan yöntemler olduklarını göstermiştir. Bundan başka, şairin oluşturduğı sistem ve kurallar uyarınca belli anlamlar içeren harf ve heceleri bir araya getirerek türettiğı akılötesi sözcüklerin [бобэоби, вээоми, пиээо vb.], türetme yönteminin sıra dışılığı ve zor yorumlanması yüzünden diğerk yöntemler altında türetilen okazyonel sözcüklerden belirgin bir şekilde ayrıldıklarını görmekteyiz. Bu yöntem uyarınca akılötesi okazyonel sözcüklerin, řair için belli anlamlar taşıyan sessiz harflerin aralarına sesli harflerin gelişgüznel yerleştirilmeleri sonucu türetilmiş veya benzer harflere sahip tek heceli sözcüklerin bař harflerinin değıştirilmesi sonucu yeni anlamlar kazanmış sözcükler olmaları, şiirde fonetik çağrışım yaratarak görsel ve anlamsal uyum yaratmak amacıyla kullanıldıklarının göstergesi olarak yorumlanabilir. Hlebnikov'un Eski Kilise Slavcası ve diğerk Slav kültürlerine ait dil ve ağızlardaki artık unutulmuş, anlamı kestirilemeyen sözcüklerden faydalandyğı ödünç alma yöntemi [срыбай, серпень, свадебник vb.], okurda Slav kültürüne, tarihine, mitolojisine, masallarına, şarkılarına yönelik ilgi uyandırmayı amaçlaması yönüyle dikkat çeken bir diğerk türetme yöntemi olarak karşımıza çykmaktadır. şairin bu yöntem ile eski Slav takvimindeki ay isimlerinin [ай, грозник, зазимье vb.] o dönemlerde hasat toplama, evlenme gibi uğraşlara göre belirlendiklerini hatırlattığı; eski pagan tanrılarının isimleri üzerinden yeni okazyonel tanrı isimleri türeterek eski din anlayışına ve pagan yaşantıya dikkat çekmek istediğı düşünölebilir. şairin birleştirme + son ekleme [рыбокрылы, тихоглазая, стожарною vb.], ön ekleme + son ekleme [бесповеликая, обманной, уманной vb.], ön ekleme [иссмейся, осмей, зачеловеческие vb.] gibi kullanmış olduğı diğerk yöntemlerin dışında son olarak, iç çekimleme yönteminden de [миял, бабр, лббы vb.] bahsetmek gerekmektedir. Yöntem uyarınca çoğunlukla tek heceli sözcüklerin ortalarındaki sesli harfin, ismin haline göre sözcüğün sonuna gelen sesli harf ile değıştirilmesiyle sıra dışı bir

görünüm kazandığı ve sesli harfini taşıdığı ismin haline göre çekimlenmiş olduğu belirtilmekte; dolayısıyla metinde ifade gücünün artırılmak istendiği anlaşılmaktadır. İnceleme için en az bulguları ise sözcüklerin morfolojik olarak herhangi bir değişikliğe uğramadan bir araya getirildiği bitleştirme [Жаpбop]; dönüşlü fiil türetmekte kullanılan en son ekin yer aldığı son ekleme + en son ekleme [ниагарится] ve ön ekleme + son ekleme + en son ekleme [онежится] yöntemlerinin sağladıkları gözlemlenmiştir. Yürütülen tüm dil bilimsel incelemelerin ardından okazyonel sözcüğe ilişkin dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, bu sözcüklerin başka bir yabancı dile çevrilmesi esnasında yaşanan zorluklar üzerinedir. Bilindiği gibi okazyonel sözcüğün en belirgin özelliklerinden olan metne bağlılık, sözcüklerin metin dışında bağımsız olarak yorumlanmasını imkânsız kılmakta; dolayısıyla sözcük okur tarafından çoğunlukla anlaşılmaz karşılanmaktadır. Okazyonel sözcüklerin çevrilmesi konusunda araştırmalarda bulunan dil bilimci Hromih'in yürüttüğü bir deneyin sonucu da bu görüşü destekler niteliktedir zira yabancı bir dildeki okazyonel sözcükleri Rusçaya çevirmeleri istenen bir grup öğrencinin büyük kısmının ya transliterasyondan faydalandığı ya da yorum katarak anlamlandırma yöntemini seçtiği gözlemlenmiştir. Bu durum öğrencilerin okazyonel sözcükleri ana dillerine çevirirken zorlandıklarının açık bir göstergesidir zira aynı durumla, çalışmanın son bölümünde yer alan dil bilimsel incelemeye esas alınmış okazyonel sözcüklerin Türkçeye çevrilmesi esnasında da karşılaşmıştır.

Önden-sondan eklemeli bir dil olan Rusçanın ve sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin farklı dil bilimsel sistemlere ve söz dizimi kurallarına sahip iki dil olmaları sebebiyle çevirisi en zor sanat dalı olan şiir türünde kullanılan okazyonel sözcüklerin Türkçe eş değerliklerinin belirtilmesinde çoğunlukla yardımcı ve tamamlayıcı öğelerin desteğinin alındığı görülmüştür. Bu hususta sözcüklerin eş değerlikleri verilirken yalnızca barındırdıkları anlamı ve yapıyı değil aynı zamanda şairin düşünce yapısını ve sözcüğü türetirken taşıdığı niyeti de iyice anlamak gerektiği sonucuna varılmıştır.

Dil bilimsel yenilikleri, okazyonel sözcük oluşumları ile şiirsel dile ve ifade gücüne önemli katkılar sağlayan Hlebnikov'un, dile yönelik deneysel yaklaşımıyla

geleneksel dil yapılarının sınırlarını zorlayarak dilsel yaratıcılık alanında önündeki nesillere yeni olanaklar sunduğunu söyleyebiliriz. Hlebnikov'un genellikle var olan sözcükleri bir araya getirerek ya da biçimlerini değiştirerek okazyonel sözcükler türetmesi, dilin soyut ve karmaşık düşünceleri iletme gücüne olan inancını göstermekte; oluşturulan sözcükler şairin felsefi, mistik ve Fütürist ideallerini özetleyerek dünya görüşünü ifade etmek için araç işlevi görmektedir. Böylece şairin, icat ettiği sözcükler ve dilsel kalıplar ile dili geleneksel kısıtlamalarından kurtarmayı amaçlayarak okurun yeni ve sıra dışı yollarla dil ile etkileşime geçmesini, yeni anlam ve deneyimleri keşfetmesini sağladığını görmekteyiz. Bu bağlamda Hlebnikov'un yalnızca okazyonel sözcük türetmediği; kendi kuralları ile kendi dilini şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Dil bilimsel yenilikleri bugüne kadar akademisyenlere, şairlere, dil bilimcilere ilham vermeye ve onları etkilemeye devam eden Hlebnikov'un yeni sözcükler türetme ve dili yeniden şekillendirme yeteneği, dil bilimsel ifadenin dinamik doğasına, şiir dalında yaşanan daimi dönüşüm ve yenilenme olgusuna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Şairin dil bilimsel yenilikleri üzerine yapılan bu çalışmanın aynı zamanda bir dilin sözcük türetme kapasitesi, bu konudaki esnekliği ve dilsel yapısı hakkında bilgilerin sunulabileceği dil bilgisi, sözcük bilimi ve edebiyat derslerinde faydalı olacağını düşünmekte; bulguların okazyonel sözcük incelemeleri konusunda ilgi uyandırıp daha fazla çalışmaya yol açacağını ümit etmekteyiz. Hlebnikov'un okazyonel sözcükler türeterek sıra dışı ifade ve kavramlara hayat vermesinin arkasındaki nedenleri tam olarak bilemesek de okazyonalizm öğretisi uyarınca, sözcüklerin Hlebnikov'un zihnine doğrudan düşmediklerini; Tanrı'nın vesile olması ile zihninin kalemini hareket ettirmesi sonucu yaratıldıklarını varsaymak, mevcut olan olasılıklar arasında yerini almaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahanov, Kaken: **Dil Biliminin Esasları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.
- Ahmanova, Olga Sergeyevna: **Slovar lingvistiçeskih terminov**, 2. bs., Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 1969.
- Akimova, Marina Vyacheslavovna: “Stihotvorenie V. Hlebnikova «Ognivom-seviçom vısek ya mir...»: k ponyatiyu mativirovannosti znaka v russkom avangarde”, **Deloavangarda**, Amsterdam, Pegasus, 2007.
- Alfonsov, Vladimir Nikolayeviç: “Poetika russkogo futurizma”, **Russkaya literatura XX veka. Şkolı, napravleniya, metodi tvorçeskoy raboti**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002.
- Antmen, Ahu: **20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar**, 3. bs., İstanbul, Sel Yayıncılık, 2013.
- Artun, Ali: **Sanatın İktidarı. 1917 Devrimi, Avangard Sanat ve Müzecilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Babenko, Natalya Grigoryevna: **Okkazionalnoye v hudojestvennom tekste. Strukturno-semantiçeskiy analiz**, Kaliningrad, Kaliningradskiy universitet, 1997.
- “Tipologiya poetiçeskih neologizmov kontsa XX – načala XXI veka”, **Vestnik Baltiyskogo federalnogo universiteta im. İ. Kanta**, Kaliningrad, Kaliningradskiy universitet, 2011.

- Bahtin, Mihail: **Karnavaldan Romana. Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar**, çev. Cem Soydemir, 2. bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Baran, Henrik: **Poetika russkoy literaturı naçala XX veka**, Moskva, Progress, 1993.
- Barkovskaya, Nina Vladimirovna: **Poeziya serebryanogo veka**, 3. bs., Yekaterinburg, Uralskiy gosudarstvenniy pedagogičeskiy universitet, 2010.
- Bayevski, Vadim Solomonoviç: **İstoriya russkoy literaturı XX veka**, Moskva, Yazıkı russkoy kulturı, 1999.
- Baymuratova, Ulyana Sergeyevna: “Okkazionalniye imena na -ost v poezii İ. Severyanina i K. Balmonta”, **Russkaya reç**, Sayı IV, Moskva, İnstitut russkogo yazıka im. V.V. Vinogradova RAN, 2011.
- Bazıma, Boris Alekseyeviç: **Psihologiya tsveta. Teoriya i praktika**, Moskva, Reç, 2005.
- Bekteşeva, Anastasiya Vladimirovna ve Bortnikov, Vladislav İgoreviç: “Okkazionalizmi raznih yazıkovih urovney v stihotvorenii Velimira Hlebnikova «Vremişi-Kamışı»”, **Yazık-Kultura-Tekst**, Sayı VII, Yekaterinburg, Ajur, 2018.
- Beliy, Andrey: **Na rubeje dvuh stoletiy**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989.
- Berdyayev, Nikolay: “Russkaya religioznaya mısl i revolyutsiya”, **Versti**, Sayı

- Aleksandroviç: III, Paris, Dni, 1928.
- Bobrzykova, Olga: **Neologizmi v tvorčestve Velimira Hlebnikova**, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Brno, Masarykova Univerzita, 2016.
- Bogomolov, Nikolay Alekseyeviç: **Vokrug serebryanogo veka. Statyi i materialı**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2010.
- Borbotko, Vladimir Grigoryeviç: **Obščaya teoriya diskursa (printsipi formirovaniya i smisloporojdeniya)**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Krasnodar, Kubanskiy gosudarstvenniy universitet, 1998.
- Borev, Yuri Borisoviç: **Hudojestvennaya kultura XX veka (teoretičeskaya istoriya): učebnik dlya studentov vuzov**, Moskva, Unity, 2007.
- Bowl, John Ellis: **Russian Art of the Avant-Garde. Theory and Criticism**, Londra, Thames & Hudson, 2017.
- Buhştab, Boris Yakovleviç: “Filosofiya zaumnogo yazıka Hlebnikova”, **NLO**, Sayı I, Moskva, İzdatelskiy dom NLO, 2008.
- Bushkovitch, Paul: **Rusya’nın Kısa Tarihi**, çev. Mehmet Doğan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016.
- Cassou, Jean: **Sembolizm Sanat Ansiklopedisi**, çev. Özdemir İnce & İlhan Usmanbaş, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.
- Cerula, Viktor: “Problematika okkazionalnogo slova”, **Yazık i kultura**, Sayı IV, Prešov, University of Prešov, 2010.

- Çervinskaya, Olga **Akmeizm v kontekste serebryanogo veka i traditsii,**
Vyacheslavovna: Çernovtsı, Alexandru cel Bun; Ruta, 1997.
- Doltaş, Dilek: **Postmodernizm ve Eleştirisi. Tartışmalar /**
 Uygulamalar, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2003.
- Dubiel, Kseniya: **Problema ritma v teorii i poetičeskoj praktike russkogo**
 i ukrainskogo futurizma, (Yayımlanmamış doktora tezi),
 Krakov, Yagellonskiy universitet, 2020.
- Dudnikov, Aleksey **Sovremenniy russkiy yazık,** Moskva, Vıssaya şkola, 1990.
Vissarionoviç:
- Duganov, Rudolf “Kratkoye iskusstvo poezii Hlebnikova”, **İzvestiya AN**
Valentinoviç: **SSSR. Seriya literaturı i yazıka,** Cilt XXXIII, Sayı 5,
 Moskva, AN SSSR, 1974.
- Elmacioğlu, Esra: “Sovyet-Rus Edebiyatının Şekillenme Sürecine Genel Bir
 Bakış”, **ASEAD,** Cilt VI, Sayı I, Ankara, TÜBİTAK
 ULAKBİM, 2019.
- Erdem, Mevlüt: “Türkçede Türetkenlik ve Türetkenliği Ölçme Yöntemleri”,
 Türkbilig, Sayı XXXII, Ankara, Hacettepe Üniversitesi,
 2016.
- Feşçenko, Vladimir “«Slovotvorçestvo» V. Hlebnikova vs «Logopoeya» M.
Valentinoviç: Epşteyna. Lingvokreativnost v poezii i nauke (naçala XX i
 naçala XXI veka)”, **Homo Scriptor,** Moskva, İzdatelskiy
 dom NLO, 2020.

- Fromkin, Victoria v.d.: **An Introduction to Language**, Wadsworth, Cengage Learning, 2014.
- Ganin, Vladimir Nikolayeviç: “Universum stihotvoreniya V. Hlebnikova «Vremışi-kamışı»: aktualizatsiya dinamizirovannogo prostranstva «svyaşçennogo şuma»”, **Vestnik ÇGPU im. İ.Ya. Yakovleva**, Sayı IV, Çeboksarı, ÇGPU, 2011.
- Girutski, Anatoli Antonoviç: **Vvedeniye v yazıkoznaniye**, 2. bs., Minsk, Tetrasistems, 2003.
- Gombrich, Ernst: **Sanatın Öyküsü**, çev. Erol Erduran ve Ömer Erduran, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2002.
- Gorgayeva, Tatyana Mihaylovna v.d.: **Religiozno-filosofskoye obşçestvo v Sankt-Peterburge (Petrograde). İstoriya v materialah i dokumentah**, Cilt II, Moskva, Russkiy Put, 2009.
- Grigoryev, Viktor Petroviç: **Velimir Hlebnikov v çetiryohmernom prostranstve yazıka**, Moskva, Yazıki slavyanskih kultur, 2006.
- **Oçerki istorii yazıka russkoy poezii XX veka**, Moskva, Nauka, 1990.
- Harcıyev, Nikolay İvanoviç: **Ot Mayakovskogo do Kruçyonıh**, Moskva, Gileya, 2006.
- Hlebnikov, Velimir: **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt I, Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2000.

- **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt II, Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2001.
- **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt III, Moskva, İMLİ RAN, 2002.
- **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt VI (I), Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2005.
- **Sobraniye soçinenii v şesti tomah**, yay.haz. Rudolf Valentinoviç Duganov, Cilt VI (II), Moskva, İMLİ RAN “NASLEDİYE”, 2006.
- Hodaseviç, Vladislav Felitsianoviç: **Sobraniye soçineniy v çetıryoh tomah**, Cilt I, Moskva, SOGLASIYE, 1996.
- **Sobraniye soçineniy v çetıryoh tomah**, Cilt II, Moskva, SOGLASIYE, 1996.
- Hromih, Anastasia Andreyevna: “Okkazionalniye slova i trudnosti ih perevoda”, **Aktualniye voprosı filologičeskoy nauki XX veka**, Yekaterinburg, Uralskiy Federalniy Universitet, 2016.
- İlyina, Tatyana Valerianovna: **İstoriya iskusstv. Russkoye i sovetskoye iskusstvo**, Moskva, Vısşaya şkola, 1989.
- İvanov, Vyaçeslav İvanoviç: **İzbranniye trudy po semiotike i istorii kultury**, Cilt II, Moskva, Yaziki russkoy kultury, 2000.

- Janecek, Gerald: **The Transrational Poetry of Russian Futurism**, San Diego, San Diego University Press, 1996.
- Jarkova, Ulyana Anatolyevna: “Voploşçeniye znakovoy prirody izobrazitelnogo iskusstva v iskusstvovedçeskom diskurse (na materiale nemetskoyazyınlı muzeynlı katalogov), **Vestnik ÇelGU**, Sayı LX/XXXIII, Çelyabinsk, Çelyabinskiy gosudarstvenniy universitet, 2011.
- Jirmunski, Viktor Maksimoviç: **Poetika russkoy poezii**, Sankt-Peterburg, Azbuka-Klassika, 2001.
- Kalinin, Anatoli Veniaminoviç: **Leksika russkogo yazıka**, Moskva, Moskovskiy universitet, 1978.
- Kalyuta, Aleksandr Mihayloviç: **Pratik Rus Kelime Bilgisi**, İstanbul, Multilingual, 2011.
- Karasik, Vladimir İlyiç: **Yazıkovoy krug: liçnost, kontseptı, diskurs**, Volgograd, Peremena, 2002.
- Kiriçenko, Svetlana Vladimirovna: “V.P. Katayev i yivo individualno-avtorskaya kartina mira”, **Mir russkogo slova**, Sayı III, Sankt-Peterburg, Sankt-Peterburgskiy gosudarstvenniy universitet, 2017.
- “Aktivniye protsessı v sovremennom russkom yazıke”, **Lingvokulturniye fenomenı v kommunikativnom prostranstve polietniçeskogo regiona: Materialı I mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii**, Rostov-na-Donu, Yujniy federalniy universitet, 2014.

- Klimas, İrina
Sergeyevna: “Okkazionalnoye slovo v raznih yazikovih stratah”, **Nauçnyy jurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta**, Sayı III, Cilt II, Kursk, Kurskiy gosudarstvenniy universitet, 2012.
- “Lingvostilistiçeskiy analiz stihotvoreniya V. Hlebnikova «Komu skazatenki»”, **Nauçnyy jurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta**, Sayı II, Kursk, Kurskiy gosudarstvenniy universitet, 2015.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
- Kornienko, Oksana
Oleksandrivna: **İgrovaya poetika v literature**, Kiev, NPU im. M.P. Dragomanova, 2017.
- Korotayeva,
Yevgeniya
Vladislavovna: “Okkazionalizm kak sostavlyayuşçaya idiostiliya V. Hlebnikova i V. Mayakovskogo. Opit sopostavleniya”, **Vestnik Çerepovetskogo gosudarstvennogo universiteta**, Sayı IV, Çerepovets, Çerepovetskiy gosudarstvenniy universitet, 2014.
- Krepe, Mihail: “Verlibrı Hlebnikova: İdei i temi”, **Russian Language Journal**, Sayı XLII, Washington, American Councils for International Education, 1988.
- Kruçyonih, Aleksey
Yeliseyeviç: **Pomada**, Moskva, G.L. Kuzmin ve S.D. Dolinski Yayınevi, 1913.
- Kukuyeva, Galina: “Okkazionalniye derivatı v hudojestvennih tekstah kontsa XIX – naçala XX vekov”, **Filologiya i kultura**, Sayı I,

- Surgut, Surgutskiy Gosudarstvenniy Pedagogičeskiy Universitet, 2018.
- Lawton, Anna ve Eagle, Herbert: **Russian Futurism through Its Manifestoes**, New York, Cornell University Press, 1988.
- Lekant, Pavel Aleksandroviç: **Sovremenniy russkiy literaturniy yazık**, Moskva, Vıssaya škola, 1982.
- Lekmanov, Oleg Anderşanoviç: “İstoriya i poetika akmeizma”, **Russkaya literatura XX veka. Şkolı, napravleniya, metodı tvorčeskoy rabotı**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002.
- Lenivov, Aleksandr Konstantinoviç: **Donskoy kazaçiy slovar-leksikon**, Munich, KEMA-Offsetdruck, 1971.
- Lıkov, Aleksey Georgiyeviç: “Russkoye okkazionalnoye slovo v aspekte teorii i metodiki”, **Leksikologiya: tezısı 2-y meyvuzovskoy konferentsii**, Moskva, y.y., 1990.
- Lotman, Mihail Yuryeviç ve Mints, Zara Girşevna: “Simvolizm”, **Russkaya literatura XX veka. Şkolı, napravleniya, metodı tvorčeskoy rabotı**, ed. Anna Mihaylovna Berezina, Sankt-Peterburg, LOGOS, 2002.
- Lönnqvist, Barbara: **Mirozdaniye v slove. Poetika Velimira Hlebnikova**, Sankt-Peterburg, Akademiçeskiy proyekt, 1999.
- Mihaylova, Galina: **Ranniy futurizm**, Vilnius, Vilniaus Universiteto Leidykla, 2017.

- Mints, Zara
Girşevna: **Poetika russkogo simvolizma**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 2004.
- Müller, Marcus: “Rus Avangardı ve Kübo-Fütürizm”, **Rus Avangardı. Sanat ve Tasarımla Geleceği Düşlemek**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, 2018.
- Nikultseva, Viktoriya
Valeryevna: “Poetiçeskoye slovotvorçestvo Borisa Pasternaka: derivatsiya, znaçeniye, upotrebleniye, interpretatsiya”, **Vestnik MİTU-MASİ**, Sayı IV, Moskva, MASİ, 2020.
- Ojegov, Sergey
İvanoviç ve Şvedova,
Natalya Yulyevna: **Tolkoviy slovar russkogo yazıka**, 4. bs., Moskva, RAN, 2009.
- Otin, Yevgeni
Stepanoviç: **Slovar russkogo yazıka X-XVIII vekov**, Donetsk, Yugo-Vostok, 2014.
- Özdemir, Emin: **Yazınsal Türler**, 6. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007.
- Panov, Mihail
Viktoroviç: **Russkaya fonetika**, Moskva, Prosveşçeniye, 1967.
- Parer, Mürüvvet
Özlem: **Rus Biçimciliği ve Şklovski**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2004.
- “Rus Edebiyatında Fütürizm”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Sayı XLII, Ankara, 2002.
- Pertsova, Natalya **Slovotvorçestvo i svyazanniye s nim problemi idiostilya**

- Nikolayevna: **Velimira Hlebnikova**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Moskva, MGU, 2000.
- Popova, Tatyana **Russkaiya neologiya i neografiya**, Yekaterinburg, GOU Vitalyevna: VPO UGTU-UPI, 2005.
- Prilepskaya, Yelena: “Zvyozdnyy yazık poezii Velimira Hlebnikova”, **Start v nauke**, Sayı IV, Moskva, ANO, 2017.
- Puşkin, Aleksandr **Sobraniye soçineniy v 10 tomah**, Moskva, GİHL, Cilt I, Sergeyeviç: 1959.
- Rıbalçenko, Olga “Poetiçeskiy idiosstil V. Hlebnikova i vozmojnosti ego İvanovna ve izuçeniya v škole”, **Nauka i obrazovaniye**, Cilt V, Sayı I, Kaşirskaya, Olga Miçurinsk, Miçurinskiy GAU, 2022. Yuryevna:
- Rıkov, Anatoli “Problemy formı i materiala v sovremennom iskusstve”, Vladimiroviç: **Vestnik SPBGU**, Sayı II (III), Sankt-Peterburg, SPBGU, 2012.
- Rifat, Mehmet: **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. 2. Temel Metinler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Rogover, Yefim **Russkaya literatura XX veka**, 2. bs., Sankt Peterburg – Solomonoviç: Moskva, Saga – Forum, 2011.
- Rozental, Ditmar **Slovar-spravoçnik lingvistiçeskih terminov: posobiye Elyışıeviç ve dlya učitelya**, 3. bs., Moskva, Prosveşçeniye, 1985. Telenkova Margarita Alekseyevna:

- Rozental, Ditmar Elyaşeviç: **Sovremenniy russkiy yazık**, Moskva, Vısşaya Şkola, 1984.
- Rozental, Ditmar Elyaşeviç v.d.: **Sovremenniy russkiy yazık**, Moskva, Mejdunarodniye otnoşeniya, 1995.
- **Sovremenniy russkiy yazık I**, Moskva, Vısşaya Şkola, 1976.
- Semirskaya, Tatyana Vladimirovna: “Okkazionalizm s semoy vremeni v proizvedeniyah Velimira Hlebnikova”, **Vesnik BDU**, Sayı I, Minsk, Belorusskiy gosudarstvenniy universitet, 2005.
- Semuşina, Yelena Yuryevna ve Murtazina, Elmira İldusovna: “Sposobi peredaçi okkazionalnogo nasıışçeniya konteksta s russkogo na angliyskiy yazık”, **Kazanskaya nauka**, Sayı VII, Kazan, Raşin Sayns, 2021.
- Sergeyeva, Anastasiya Aleksandrovna ve İvleva, Alina Yuryevna: O sootnoşenii terminov “neologizm”, “okkazionalizm” i “potentsialnoye slovo”, “**Novaya nauka: ot ideı k rezultatu**”, Cilt II, Sayı II, Ufa, Agenstvo mejdunarodnih issledovaniy, 2017.
- Sivova, Anna Aleksandrovna: **Strukturno-semantiçeskiye osobennosti okkazionalnih slov v publitsistike posledney treti XX – naçala XXI vv. (na materiale gazeti «Komsomolskaya pravda»)**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Nijniy Novgorod, Nijegorodskiy gosudarstvenniy pedagogiçeskiy universitet, 2006.

Spiridonov, Aleksandr Viktoroviç: **Funktsionalno-smisloviye tipı okkazionalnoy leksiki v proizvedeniyah Vasiliya Aksenova**, Kazan, Kazanskiy Federalniy Universitet, 2014.

Şanski, Nikolay Maksimoviç: **Leksika i frazeologiya sovremennogo russkogo yazıka**, Moskva, RSFSR, 1957.

Şapir, Maksim İlyiç: “O zvukosimvolizme u rannego Hlebnikova”, **Kultura russkogo modernizma**, Sayı I, Moskva, Oriental Literature Publishers, 1993.

Şatova, İrina Nikolayevna: “Svoyeobraziye karnavalnosti i groteska v tvorçestve Velimira Hlebnikova”, **Gumanitarni Nauki**, Sayı III (38), Zaporijjya, Klasiçniy privatniy universitet, 2014.

Şestakov, Vyaçeslav Pavloviç: **Russkiy serebryaniy vek: zapozdavşiy renessans**, Sankt-Peterburg, Aleteyya, 2017.

Terkulov, Vyaçeslav İsayeviç: “«Zaklyatiye smehom» V. Hlebnikova v lingvistiçeskoy interpretatsii”, **Vestnik NVGU**, Sayı IV, Sankt-Peterburg, İzdatelstvo NVGU, 2008.

Teryohina, Vera Nikolayevna: **Russkiy futurizm**, Sankt Peterburg, Poligraf, 2009.

Uluhanov, İgor Stepanoviç: “Uzualniye i okkazionalniye yedinitı slovoobrazovatelnoy sistemi”, **Voprosı yazıkoznaniya**, Sayı I, Moskva, Nauka, 1984.

- Uzelli, Gönül: **Slav Mitolojisi – İnanışlar ve Söylenceler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Üstoğlu, Evren: **Rusçada Sözcük Yapma Yolları**, İstanbul, Multilingual, 2009.
- Volkov, Solomon: **Büyülü Koro. Lev Tolstoy’dan Aleksandr Soljenitsin’e XX. Yüzyıl Rus Kültür Tarihi**, çev. Sabri Gürses, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Yermilova, Yelena Vladimirovna: **Teoriya i obraznyy mir russkogo simbolizma**, Moskva, Nauka, 1989.
- Yevseyeva, İrina Vladimirovna: “Okkazionalnoye slovotvorçestvo kak sredstvo vırazitelnosti”, **Effektivnoye reçevoye obşçeniye (Bazoviye kompetentsii)**, Krasnoyarsk, Sibirskiy federalnyy universitet, 2014.
- Zavadskaya, Anastasiya Viktorovna: “Okkazionalizm kak element etapajnoy leksiki v poezii russkih futuristov”, **Polilingvialnost i transkulturniye praktiki**, Orenburg, Orenburgskiy gosudarstvennyy universitet, 2008.
- Zemskaya, Yelena Andreyevna: **Sovremennyy russkiy yazık. Slovoobrazovaniye**, 7. bs., Moskva, Flinta, 2012.
- **Russkiy yazık kontsa XX stoletiya (1985-1995)**, 2. bs., Moskva, Yazıkı russkoy kulturı, 2000.
- **Kak delayutsya slova**, Moskva, Akademiya Nauk SSSR, 1963.

E-KAYNAKÇA

“Akmeizm”, (Çevrimiçi) <https://slova.org.ru/serebryanyj-vek/akmeizm/>, 31 Ocak 2023.

“Dekadantizm”, (Çevrimiçi)
<https://ru.wiktionary.org/wiki/декадентство>, 10 Şubat 2023.

“Dir bul şçıl v kontekste epohi”, (Çevrimiçi)
<https://vk.com/@dyrbulshshyl-n-a-bogomolov-dyr-bul-schyl-v-kontekste-epohi>, 22 Mart 2023.

“Miziniç”, (Çevrimiçi)
<http://www1.lib.ru/POEZIQ/HLEBNIKOW/tvorprim/15.htm>, 4 Mayıs 2023.

“Nenormativnost okkazionalnogo slova” (Çevrimiçi)
<https://studfile.net/preview/3962920/page:108/>, 8 Nisan 2023.

“Nevesta”, (Çevrimiçi) <https://coollib.net/b/290507-evgeniy-aleksandrovich-evtushenko-kater-svyazi/read>, 4 Mayıs 2023.

“Occasionalism in philosophy”, (Çevrimiçi)
<https://www.britannica.com/topic/occasionalism#:~:text=Occasionalism%20was%20developed%20primarily%20by,body%20is%20passive%2C%20unthinking%20extension.,> 19 Mayıs 2023.

“Okkazionalizmi v poezii V. Hlebnikova”, (Çevrimiçi)
https://studbooks.net/611705/literatura/okkazionalizmy_poezii_hlebnikova, 5 Mayıs 2023.

“Okkazionalizmi kak sredstvo hudojestvennoy vırazitelnosti v lirike Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi)
<https://pandia.ru/text/77/305/24210.php>, 18 Nisan 2023.

“Okkazionalnaya leksika v proizvedeniyah Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi)
https://studbooks.net/837006/literatura/okkazionalizmy_hlebnikova, 26 Nisan 2023.

“Pyat stihotvoreniy i poem Vasiliya Kamenskogo s kommentariyami”, (Çevrimiçi)
<https://prosodia.ru/catalog/stikhi/pyat-stikhotvoreniy-i-poem-vasiliya-kamenskogo-s-kommentariyami/>, 16 Mart 2023.

“Sayılar (Çisla)”, (Çevrimiçi)
<http://emigrantica.ru/item/chisla-parizh-1930-1934>, 17 Ocak 2023.

“Slovotvorçestva Velimira Hlebnikova”, (Çevrimiçi)
<https://proza.ru/2012/07/13/709>, 13 Nisan 2023.
“Sturm und Drang”, (Çevrimiçi) <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Sturm%20und%20Drang>, 8 Şubat 2023.

“Symbolon”, (Çevrimiçi)
https://medium.com/@emre_felsefe01/platon-şölen-diyaloğu-üzerine-çözümleme-2993ffce53aa, 5 Şubat 2023.

“Velimir Khlebnikov – Pioneer of Trans-Sense Language” (Çevrimiçi) <https://blogs.bl.uk/european/2014/12/velimir-khlebnikov-pioneer-of-trans-sense-language.html>, 26 Mart 2023.

“Vstupitelnyy slovarik odnoslojnih slov”, (Çevrimiçi)
<https://traumlibrary.ru/book/hlebnikov-ss06-061/hlebnikov-ss06-061.html#s002025>, 16 Mayıs 2023.

“Zaum”, (Çevrimiçi) <https://ru.wiktionary.org/wiki/заумь>, 8 Mart 2023.

EK 1. RESİM LİSTESİ

Resim 1: Seyahat Eden Kadın, Devlet Çağdaş Sanat Müzesi Costakis Koleksiyonu, Selanik, 1915, 158.5 x 123 cm., Tuval üstüne yağlıboya

ЕК 2. BELİRLENEN OKAZYONEL SÖZCÜK LİSTESİ

- 1- ай
- 2- айный
- 3- ау
- 4- бабр
- 5- бабурки
- 6- бесповеликая
- 7- бессмертновею
- 8- блестящее
- 9- бобэоби
- 10- божес
- 11- большевитую
- 12- братчины
- 13- бух
- 14- вабна
- 15- вечерогривы
- 16- вза
- 17- веничие
- 18- видель
- 19- виденнега
- 20- воздушинке
- 21- воздушь
- 22- вольза
- 23- восчла
- 24- времирей
- 25- времыши
- 26- вээоми
- 27- гзи-гзи-гзэо
- 28- глубокожирных
- 29- голодай
- 30- грезитвой
- 31- грёзный
- 32- гривонос
- 33- гробеем
- 34- грозник
- 35- грознокрылат
- 36- девицедымный
- 37- дедину
- 38- дзыга
- 39- дивес
- 40- дольза
- 41- Достоевскиймо
- 42- дремя
- 43- дровоядного
- 44- дымность
- 45- Жарбог

- 46- жарирей
- 47- жародей
- 48- желтозарный
- 49- желтострунный
- 50- зазимье
- 51- зазовь
- 52- закричальность
- 53- заратустрь
- 54- зачеловеческие
- 55- звероокий
- 56- земец
- 57- зимник
- 58- зня
- 59- золотописьмом
- 60- зороль
- 61- зыбку-улыбку
- 62- инеса
- 63- иссмейся
- 64- камением
- 65- конецарство
- 66- коняшня
- 67- красотинцы
- 68- кружеток
- 69- крылышка
- 70- куревом-маревом
- 71- лалы
- 72- лббы
- 73- лебедиво
- 74- лесиный
- 75- летот
- 76- лечилицах
- 77- лиэээй
- 78- лукает
- 79- любес
- 80- мальчишески-прекрасных
- 81- манности
- 82- мервонцы
- 83- мизинич
- 84- миял
- 85- молчебные
- 86- мореречи
- 87- морозенки
- 88- моролева
- 89- мороль
- 90- мотри
- 91- Моцарть
- 92- мра

93- мраво
94- нагес
95- надармака
96- надгосударство
97- надсмейных
98- надсмеяльных
99- невестнейших
100- немливо
101- немный
102- немь
103- нетучих
104- ниагарится
105- ничтрусы
106- ночери
107- нрови
108- облакини
109- обманной
110- огневод
111- огнезарную
112- огнивом-севичом
113- окопад
114- омамаены
115- онежиться
116- осенины
117- осмей
118- оснегурить
119- оснуя
120- остроглазья
121- очаревна
122- па-люди
123- Перунепр
124- печальнооких
125- пиэзо
126- похороннее
127- поюнна
128- поюны
129- предземшарвеликая
130- провопли
131- просторцы
132- пря
133- Пушкиноты
134- пья
135- рассмешищ
136- рассмеяльно
137- реун
138- роопсь
139- рософесорэ

140- рыбоккрылы
141- свадебник
142- свирел
143- свирепооки
144- сенозарник
145- серпня
146- сиес
147- синезначимой
148- сипких
149- сказатеньки
150- скорословаре
151- сладкозвучные
152- смейево
153- смелоликих
154- смехачи
155- смешики
156- смешиного
157- смеюнчики
158- смеяльно
159- смеянствуют
160- смеячей
161- Смуглороссия
162- снежно-могучая
163- солнцеловов
164- сослонённых
165- сереброрунных
166- стаедей
167- стожала
168- стожарною
169- столика
170- страдник
171- стройно-плечистых
172- струбай
173- стыдесной
174- сыновееет
175- тайновиденье
176- тихес
177- тихоглазая
178- топила
179- тысячекост
180- тысячеоконных
181- улыбен
182- уманной
183- уне
184- упавном
185- усмей
186- усмейных

- 187- усмеяльно
- 188- утровласа
- 189- хам
- 190- хорошеуки
- 191- хотель
- 192- цекавый
- 193- чезори
- 194- черниловодных
- 195- Чингисхань
- 196- шарапай
- 197- эхнатэнственно

ЕК 3. İNCELENEN ŞİİR LİSTESİ

1) «АЛЕШЕ КРУЧЕНЫХ», 1920

Игра в аду и труд в раю –
Хорошеуки первые уроки.
Помнишь, мы вместе
Грызли, как мыши,
Непрозрачное время?
Сим победиши!

2) «АНГЕЛЫ», 1919

Хладро гологолой божбы,
Ста юнчиков синих семья,
Ста юнчиков синих потоп.
Потопом нездешней байбы
И синие воздухом лбы,
И неба сверкающий скоп
Возникли сынами немья,
И песнями ветреных стоп
Воспели стороду земья.
Тихес исчезающих имя,
Святно пролетевшей виданы,
Владро серебристых **сиес**.
Но их, исчезающих в дым,
Заснувших крылами своими,
Лелебен лелеет **божес**,
Он мнит сквозь летучие станы
Гряды пролетевших **нагес**.
То умчие шумчие маны,
То ветер умолкших **любес**.
[...]
Мервонцы! Мервонцы! вы пали!
Лежите семьей на утесах.
Тихес голубое **веничие**.
[...]
И пали, не зная мольбы,
Просторцы нетучих летот,
Нетучего моря рабы,
Насельники первых пустот.
[...]
Далекого мира дайничие,
Нездешнею тайной вейничие,
Молчебные ночери точки,
Синеют небес голоса,
На вице созвездия почки,

То ивы цветут **инеса**.
[...]

3) «БОБЭОБИ ПЕЛИСЬ ГУБЫ», 1908-1909

Бобэоби пелись губы,
Вэзоми пелись взоры,
Пиэзо пелись брови,
Лиээй — пелся облик,
Гзи-гзи-гээ пелась цепь.
Так на холсте каких-то соответствий
Вне протяжения жило Лицо.

4) «БУРЛЮК», 1921

[...]
И ты шагал шагами силача
В степях **глубокожирных**
И хате подавал надежду
На купчую на земли,
Где золотились горы овинов,
Наймитам грусти искалеченным.
[...]

5) «ВЕСНЫ ПОСЛОВИЦЫ И СКОРОГОВОРКИ...», 1919

Весны пословицы и скороговорки
По книгам зимним проползли.
Глазами синими увидел зоркий
Записки **стыдесной** земли.
Сквозь полет золотистого мячика
Прямо в сеть тополевых тенёт
В эти дни золотая мать-мачеха
Золотой черепашкой ползет.

6) «ВЕЧЕР. ТЕНИ...», 1908

Вечер. Тени.
Сени. Лени.
Мы сидели, вечер **пья**.
В каждом глазе — бег оленя,
В каждом взоре — лёт копья.
И когда на закате кипела вселенская ярь,
Из лавчонки вылетел мальчонка,
Провожаемый возгласом: «жарь!»
И скорее справа, чем правый,
Я был более слово, чем слева.

7) «ВОЗЗВАНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЕЙ ЗЕМНОГО ШАРА», 1917

[...]

Стоя на палубе слова «**надгосударство** звезды»
И не нуждаясь в палке в час этой качки,
Мы спрашиваем, что выше:
Мы, в силу мятежного права,
И неоспоримые в своем первенстве,
Пользуясь охраной законов о изобретении
И объявившие себя Председателями земного шара,
Или вы, правительства
Отдельных стран прошлого,
Эти будничные остатки около боев
Двуногих быков,
Трупной влагой коих вы помазаны?
[...]

8) «ВОСПОМИНАНИЯ», 1915

Достойны славы пехотинцы,
Закончив бранную тревогу.
Но есть на свете **красотинцы**,
И часто с ними идут в ногу.
Вы помните, мы брали Перемышль
Пушкинианской красоты, –
Не может быть, чтоб вы не слышали
Осады вашей высоты.
Как судорга – пальба Кусманека,
Иль Перемышль старый старится?
От поцелуев нежных странника
Вся современность **ниагарится**.
Ведь только, только Ниагаре
Воскликну некогда: товарищ!
(Самоотрицание в анчаре,
На землю ласково чинарясь.)
А вы, старейшие из старых,
Старее, нежели додо,
Идите прочь! Не на анчарах
Вам вить воробушка гнездо.
Для рукоплескания подмышек
Раскрывши свой увядший рот,
Вас много, трепетных зайчишек,
Скакало в мой же огород.
В моем пере на Миссисипи
Обвенчан старый умный Нил.
Его волну в певучем скрипе

Я эхнатэнственно женил.

9) «ВРЕМЫШИ-КАМЫШИ», 1908

Времыши-камыши

На озера береге,
Где камня временем,
Где время **каменьем**.
На берега озере
Времыши, камыши,
На озера береге
Священно шумящие.

10) «ВСЕМ», 1922

[...]
Ваш голод просит есть,
И в котелке изящных чум
Ваш голод просит пищи.
Вот грудь **надармака**.
[...]

11) «В ТОТ ГОД, КОГДА ДЕВУШКИ...», 1921

[...]
И говорили мне «дедушка», вслух презирая,
Оскорбленного за тело, отнюдь не стыдливо
Поданного, но не съеденного блюда,
Руками длинных ночей
В **лечилицах** здоровья,
В этом я ручье нарзана
[...]

12) «ВЫ ПОМНИТЕ О ГОРОДЕ, ОБИЖЕННОМ В ЧУДЕ...», 1909

[...]
Пастух с свирелью из березовой коры
Ныне замолк за грохотом иной поры.
Где раньше возглас раздавался **мальчишески-прекрасных** труб,
Там ныне выси застит дыма смольный чуб.
[...]

13) «ГДЕ ПРОБОДАЮТ ТОПОЛЯ ЖЕСТЬ...», 1912

Где прободают тополя жечь
Осени тусклого паяца,
Где исчезает с неба тяжесть

И вас заставила смеяться,
Где под собранием овинов
Гудит равнинная земля,
Чтобы доходы счел Мордвинов,
Докладу верного внемля,
Где заезжий гость лягает пяткой,
Увы, несчастного в любви соперника,
Где тех и тех спасают прятки
От света серника,
Где под покровительством Януси
Живут индейки, куры, гуси,
Вы под заботами природы-тети
Здесь, **тихоглазая**, цветете.

14) «ЕСЛИ Я ОБРАЩУ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО В ЧАСЫ...», 1922

[...]
Часы человечества, тикая,
Стрелкой моей мысли двигайте!
Пусть эти вырастут самоубийством правительств и книгой — те.
Будет земля **бесповеликая!**
Предземшарвеликая!
Будь ей песнь повеликою:
Я расскажу, что вселенная — с копотью спичка
На лице счета.
И моя мысль — точно отмычка
Для двери, за ней застрелившийся кто-то...

15) «ЖАРБОГ! ЖАРБОГ!», 1908

Жарбог! Жарбог!
Я в тебя **грезитвой** мечу,
Дола славный **стаедей**,
О, взметни ты мне навстречу
Стаю вольных **жарирей**. [жародей]
Жарбог! Жарбог!
Волю видеть **огнезарную**
Стаю легких жарирей,
Дабы радугой **стожарною**
Вспыхнул морок наших дней.

16) «ЖУРАВЛЬ», 1909

[...]
Много – сколько мелких глаз в глазе стрекозы – оконные
Дома образуют род ужасной селезенки,
Зелено-грязный цвет ее исконный,

И где-то внутри их, просыпаясь, дитя оттирает глазенки.

Мотри! Мотри!

Дитя, глаза протри!

[...]

Кто обещал:

«Я **лалы** городов вам дам и сел,

Лишь выполните, что я вам возвещал».

[...]

Полувеликан, полужуравель,

Он людом грозно правил,

Он распростер свое крыло, как буря волокна,

Путь в глотку зверя предуказан был человечку,

Как **воздушинке** путь в печку.

[...]

17) «ЗАЗОВЬ...», 1907-1908

Зазовь.

Зазовь **манности** тайн.

Зазовь **обманной** печали,

Зазовь **уманной** устали.

Зазовь **сипких** тростников.

Зазовь зыбких облаков.

Зазовь водностных тайн.

Зазовь.

18) «ЗАКЛЯТИЕ ИМЕНЕМ», 1908-1909

О, **достоевский**мо бегущей тучи!

О, **пушкиноты** млеющего полдня!

Ночь смотрится, как Тютчев,

Безмерное замирным полня.

19) «ЗАКЛЯТИЕ СМЕХОМ», 1908-1909

О, рассмейтесь, **смехачи**!

О, засмейтесь, смехачи!

Что смеются смехами, что **смеянствуют смеяльно**,

О, засмейтесь **усмеяльно**!

О, **рассмешищ надсмеяльных** — смех **усмейных** смехачей!

О, **иссмейся рассмеяльно**, смех **надсмейных** смеячей!

Смейево, смейево,

Усмей, **осмей**, **смешики**, смешики,

Смеюнчики, смеюнчики.

О, рассмейтесь, смехачи!

О, засмейтесь, смехачи!

20) «ЗАНГЕЗИ», 1922

Они голубой тихославль,
Они голубой **окопад**.
Они в никогда улетабль,
Их крылья шумят невпопад.
Летуры летят в собеса
Толпою ночей исчезаев.
Потоком крылатой этоты,
Потопом небесной нетоты.
[...]

21) «ЗВЕРИНЕЦ», 1909

[...]
Где живо напоминает мучения грешников тюлень, с воплем носящийся по клетке.
Где смешные **рыбоккрылы** заботятся друг о друге с трогательностью старосветских помещиков Гоголя.
Сад, Сад, где взгляд зверя больше значит, чем груды прочтенных книг.
[...]

22) «ЗЕЛЕНый ЛЕШИЙ — БУХ ЛЕСИНЫЙ», 1914

Зеленый леший — **бух лесиный**
Точил свирель,
Качались дикие осины,
Стенала благостная ель.
Лесным пахучим медом
Помазал кончик дня
И, руку протянув, мне лед дал,
Обманивая меня.
И глаз его — тоски сосулек —
Я не выносил упорный взгляд:
В них что-то просит, что-то сулит
В упор представшего меня.
Вздымались руки-грабли,
Качалась кудель
И тела стан в морщинах дряблый,
И синяя **видель**.
Я был ненароком, спеша,
Мои млады лета,
И, хитро подмигнув, лешак
Толкнул меня: «Туда?»

23) «И ВЕЧЕР ТЕМЕЦ...», 1920

И вечер темец,
И тополь **земец**,
И **мореречи**,
И ты далече!

24) «И СМЕЛЫЙ ТОВАРИЩ ШИПОВНИКА...», 1913

И смелый товарищ шиповника,
Как камень, блеснул
В лукавом слегка разговоре.
Не зная разгадки виновника,
Я с шумом подвинул свой стул.
Стал думать про море.
О, разговор невинный и лукавый,
Гадалкою разверзнутых страниц
Я в глубь смотрел, смущенный и **цекавый**,
В глубь пламени мерцающих зениц.

25) «И СНОВА ГЛАЗА ЩЕГОЛЬНУЛИ», 1915

И снова глаза щегольнули
Жемчугом крупным своим
И просто и строго взглянули
На то, что мы часто таим.
Прекрасные жемчужные глаза,
Звенит в них утром войска «вашество».
За серебром бывают образа,
И им не веровать — неряшество.
Упорных глаз сверкающая резь
И серебристая **воздушь**.
В глазах: «Певец, иди и грезь!» —
Кроме меня понять кому ж?
И вы, **очаревна**, внимая,
Блеснете глазами из льда.
Взошли вы, как солнце в погоду Мамая,
Над степью старою слов «никогда».
Пожар толпы погасит выход
Ваш. Там буду я, вам верен, близь,
Петь восхитительную прихоть
Одеть холодных камней низь.
Ужель, проходя по дорожке из мауни,
Вы спросите тоже: «Куда они?»

26) «И Я СВИРЕЛ В СВОЮ СВИРЕЛЬ», 1908

И я **свирел** в свою свирель,
И мир хотел в свою **хотель**.
Мне послушные свивались звезды в плавный **кружеток**.
Я свирел в свою свирель, выполняя мира рок.

27) «КОМУ СКАЗАТЕНЬКИ», 1908-1909

Кому **сказатеньки**,
Как важно жила барынька?
Нет, не важная барыня,
А, так сказать, лягушечка:
Толста, низка и в сарафане,
И дружбу вела **большевитую**
С сосновыми князьями.
И зеркальные **топила**
Обозначили следы,
Где она весной ступила,
Дева ветреной воды.

28) «КРЫМСКОЕ», 1908-1909

Турки
Вырея блестящего и мимоходом всегда – окурки
Валяются на берегу.
Берегу
Своих рыбок
В ладонях
Сослонённых.
[...]
Всё забыло чары дел.
Лишь **бессмертновею**
Я.
Только.
И кроме того, ставит ли учитель двойки?

29) «КУЗНЕЧИК», 1908-1909

Крылышкуя золотописьмом
Тончайших жил,
Кузнечик в кузов пуза уложил
Прибрежных много трав и вер.
«Пинь, пинь, пинь!» — тарарахнул зинзивер.
О, **лебедиво!**
О, озари!

30) «ЛАДОМИР», 1920-1922

[...]
И пусть лепечет звонко птаха
О синем воздухе весны,
Тебя низринет завтра плаха
В **зачеловеческие** сны.
[...]

31) «ЛЮБАВИЦА», 1908

[...]
Я обруч голубой
Вонзил в моих кудрей волну.
Я вопль мой о той
Вложил в **дивес** длину,
Что вечный в лобзёбре цветок
Отверг свое «люблю!».
[...]

32) «МАРИЯ ВЕЧОРА», 1906

Пусть **блестящее** чем свет
Два блистают черных глаза:
В них источники всех бед,
В них чумы горит зараза.

33) «МНЕ СПОЙТЕ ПРО ДЕВУШЕК ЧИСТЫХ...», 1907-1908

Мне спойте про девушек чистых,
Сих спорщиц с черемухой-деревом,
Про юношей **стройно-плечистых**:
Есть среди вас они, – знаю и верю вам.

34) «МЕНЯ ПРОНОСЯТ НА СЛОНОВЫХ...», 1912

Меня проносят на слоновых
Носилках – слон **девицедымный**.
Меня все любят – Вишну новый,
Сплетя носилок призрак зимний.
[...]

35) «МИЗИНИЧ, МИГ», 1908

Мизинич, миг,
Скользнув средь двух часов,

Мне создал поцелуйный лик,
И крик страстей, и звон оков.
Его, лаская, отпустил,
О нем я память сохранил,
О мальчишке кудрявом.
И в час работ,
И в час забавы
О нем я нежно вспоминаю
И, ласкою отменной провожая,
Зову, прошу:
«Будь гостем дорогим!»

36) «МОГИЛЫ ВОЛЬНОСТИ КАРГЕБИЛЬ И ГУНИБ...», 1909

[...]
Какой, какой **тысячекост**,
Грознокрылат, полуморской,
Над морем островом подьмет хвост,
Полунеземной объят тоской?
[...]

37) «МОИХ ДРУЗЕЙ ЛЕТЕЛИ СОНМЫ...», 1916

Моих друзей летели сонмы.
Их семеро, их семеро, их сто!
И после испустили стон мы.
Нас отразило властное ничто.
Дух облака, одетый в кожух,
Нас отразил, печально непохожих,
В года изученных продаж,
Где весь язык лишь «дам» и «дашь».
Теперь их **грёзный** кубок вылит.
О роковой ста милых вылет!
А вы, проходя по дорожке из мауни,
Ужели нас спросите тоже, куда они?

38) «МОРЕ», 1920

[...]
В тучах облако и **мра**
Белым баловнем плывут.
Моря катится охава,
А на небе виснет зга.
Эта **дзыга** синей хляби,
Кубари веселых волн,
Море вертится юлой,
Море грезит и моргует

И могилами торгует.
[...]
Что же, скоро стихнет **вза**
Наша дикая гроза?
Скоро выплянет ваража
И исчезнет ветер вражий?
[...]

39) «МОЯ ТАК РАЗГАДАНА КНИГА ЛИЦА...», 1916

Моя так разгадана книга лица:
На белом, на белом – два серые зня!
За мною, как серая пигалица,
Тоскует Москвы простыня.

40) «МЫ ЖЕЛАЕМ ЗВЕЗДАМ ТЫКАТЬ...», 1910

[...]
Пусть кричат вожаки,
Плюньте им в зенки!
Будьте в вере крепки,
Как **Морозенки**.
[...]

41) «НЕМЬ ЛУКАЕТ ЛУКОМ НЕМНЫМ», 1908

Немь лукает луком **немным**
В закричальности зари.
Ночь роняет душам темным
Клича старые «Гори!»
Закричальность задрожала,
В шит молчание взяла
И, столика и стожала,
Боем в темное пошла.
Лук упал из рук **упавном,**
Прорицает тишина,
И в смятении державном
Улетает прочь она.

42) «НЕ ЧЕРТИКОМ МАСЛЕНИЧНЫМ...», 1922

Не чертиком масленичным
Я раздуваю себя
До писка **смешинного**
И рожи плаксивой грудного ребенка.
[...]

43) «НИ ХРУПКИЕ ТЕНИ ЯПОНИИ...», 1915

Ни хрупкие тени Японии,
Ни вы, **сладкозвучные** Индии дочери,
Не могут звучать **похоронное**,
Чем речи последней вечера.
Пред смертью жизнь мелькает снова,
Но очень скоро и иначе.
И это правило – основа
Для пляски смерти и удачи.

44) «НУ, ТАЩИСЯ, СИВКА...», 1922

Не затем кормлю, –
Седину позорить:
Дедину люблю
И хочу озорить!

45) «ОБЛАКИНИ ПЛЫЛИ И РЫДАЛИ», 1908

Облакини плыли и рыдали
Над высокими далями далей.
Облакини сени кидали
Над печальными далями далей.
Облакини сени роняли
Над печальными далями далей...
Облакини плыли и рыдали
Над высокими далями далей.

46) «ОГНЕВОДУ», 1917

Слово пою я о том,
Как **огневод**, пота струями покрытый, в пастушеской шкуре из пепла, дыма и
копоти
Темный и смуглый,
Белым поленом кормил тебя,
Дровядного зверя огня.
Он, **желтозарный**, то прятался смертью
За забор темноты, то ложился кольцом, как собака,
В листе черного дерева мрака.
И тогда его глаз нам поведал про оперение синего зимородка.
И черными перьями падала черная ветвь темноты.
После дико бросался и грыз, гривой сверкнув золотой,
Грудю полен **среброрунных**,
То глухо выл, пасть к небу подняв, – от холода пламенный голод, – жалуясь
звездам

Через решетку окна звезды смотрели.
И тебя, о огонь, рабочий кормил
Тушами белых берез испуганной рощи,
Что колыхали главами, про ночь шелестя,
И что ему всё мало бы,
А их ведь не так уж много.
О приходе людей были их жалобы.
Даже на вывеску «Гробов продажа»
(Крик улиц темноты)
Падала тихая сажа.

47) «ОГНИВОМ СЕЧИВОМ», 1908

Огнивом-сечивом высек я мир,
И **зыбку-улыбку** к устам я поднес,
И **куревом-маревом** дол озарил,
И сладкую **дымность** о бывшем вознес.

48) «ОПЫТ ЖЕМАННОГО», 1913

Я нахожу, что очаровательная погода,
И я прошу милую ручку
Изящно переставить ударение,
Чтобы было так: смерть с кузовком идет по года.
Вон там на дорожке белый встал и стоит **виденнега!**
Вечер ли? Дерево ль? Прихоть моя?
Ах, позвольте мне это слово в виде неги!
[...]

49) «ОСНЕГУРИТЬ ТЕБЯ...», 1922

Оснегурить тебя
Пороши серебром.
Дать большую метлу,
Право гнать зиму
Тебе дать.

50) «ПА-ЛЮДИ», 1912

Птица, стремясь ввысь,
Летит к небу,
Панна, стремясь ввысь,
Носит высокие каблуки.
Когда у меня нет обуви,
Я иду на рынок и покупаю ее.
Когда у кого-нибудь нет носу,
Он покупает воску.

Когда у народа нет души,
Он идет к соседнему
И за плату приобретает ее —
Он, лишенный души!..

51) «ПЕН ПАН», 1915-1916

У вод я подумал о бесе
И о себе,
Над озером сидя на пне.
Со мной разговаривал пен пан,
И взора озерного жемчуг
Бросает воздушный могуч меж
Ивы,
Большой, как и вы.
И много **невестнейших** вдов вод
Преследовал ум мой, как овод.
Я, брезгая, брызгаю ими.
Мое восклицалось имя.
Шепча, изрицал его воздух.
Сквозь воздух умчаться не худ зов.
Я озеро бил на осколки
И после расспрашивал: сколько?
И мир был прекрасно **улыбен**,
Но многого этого не было.
И свист пролетевших копыт
Напомнил мне много попыток
Прогнать исчезающий нечет
Среди исчезающих течений.

52) «ПЕРУНУ», 1909

Над тобой носились беркута,
Порой садясь на бога грудь,
Когда **миял** ты, рея, омута,
На рыбы наводя поселки жуть.
[...]
Ты знаешь: путь изменит **пря**,
И станем верны, о Перуне!
Когда желтой и белой силы пря
Перед тобой вновь объединит нас в **уне**.
Навьём возложенный на сани,
Как некогда ты проплыл Днепр, —
Так ты окончил, **Перунепр**,
Узнав вновь сладость всю касаний.

53) «ПОЛНО, СИВКА, ВИДНО, ТРА...», 1911

Полно, сивка, видно, тра
Бросить соху. Хлещет ливень и сечет.
Видно, ждет нас до утра
Сон, **коняшня** и почет.

54) «ПРИЗНАНИЕ», 1922

Нет, это не шутка!
Не **остроглазья** цветы.
Это рок. Это рок.
Вэ-Вэ Маяковский! – я и ты,
Нас как сказать по-советски,
Вымолвить вместе в одном барахле?
По-рософесорэ,
На скороговорок **скорословаре?**
Скажи откровенно:
Хам!
[...]
Старые **провопли** Мережковским, усните.
Рыдал он папашей нежности нашей.
[...]

55) «РОЗГОВОР ДУШ», 1911

[...]
За мной, знамена поцелуя,
И, если я паду сражен,
Пусть, поцелуй на мне **оснуя,**
Склонится смерть, царица жен.
[...]

56) «РОССИЯ ЗАБЫЛА НАПИТКИ», 1908

Россия забыла напитки,
В них вечности было вино,
И в первом разобранном свитке
Восчла роковое письмо.
Ты свитку внимала **немливо,**
Как взрослым внимает дитя,
И подлая тайная сила
Тебя наблюдала хотя.

57) «РУСЬ, ЗЕЛЕНАЯ В МЕСЯЦЕ АЙ!...», 1921

Русь, зеленая в месяце **Ай!**

Эй, горю-горю, пень!
Хочу девку – исповедь пня.
Он зеленый вблизи мухоморов.
Хоти девок – толкала весна.
Девы жмурятся робко,
Запятав белой косынкой глаза.
Айные радости делая,
Как ветер проносятся
Жених и невеста, вся белая.
Лови и хватай!
Лови и зови огонь горихвостки.
Туши поцелуем глаза голубые.
Шарапай!
И, простодушный, медвежею лапой
Лапай и цапай
Девичью тень.
Ты гори, пень,
Эй, гори, пень!
Не зевай!
В месяце Ай
Хохота пай
Дан тебе, мяса бревну.
Ну?
К девам и жонкам
Катись медвежонком.
Или на панской свирели
Свисти и играй. Ну!
Ты собираешь в лукошко грибы
В месяц **Ау**.
Он **голодай**, падает май.
Ветер сосною люлюкает,
Кто-то поет и аукает,
Веткой стоокою стучает.
И ляпуна не поймать
Бесу с разбойничьей рожей.
Сосновая мать
Кушает синих стрекоз.
Кинь ляпуна, он негожий.
Ты, по-разбойничьи вскинувши косы,
Ведьмой сигаешь через костер,
Крикнув: «**струбай!**»
Всюду тепло. Ночь голуба.
Девушек толпы темны и босы,
Темное тело, серые косы.
Веет любовью. В лес по грибы:
Здесь сыроежка и рыжий рыжик
С малиновой кровью,

Желтый груздь, мохнатый и круглый,
И ты, печерица,
Как снег скромно-белая,
И белый, крепыш с толстой головкой.
Ты гнешь пояса,
Когда **сенозорник**.
В темный **грозник**
Он – месяц **страдник**,
Алой змеею возник
Из черной дороги Батыя.
Колос целует
Руки святыя
Полночи богу.
В **серпня** неделю машешь серпом,
Гонишь густые колосья,
Тучные гривы коней золотых,
Потом одетая, пьешь
Из кувшинов холодную воду.
И в **осенины** смотришь на небо,
На ясное бабье лето,
На блеск паутины.
А вечером жужжит веретено.
Девы с воплем притворным
Хоронят бога мух,
Запекши с малиной в пирог.
В месяц **реун** слушаешь сов,
Урожая знахарок.
Смотришь на зарево.
После **зазимье**, **свадебник** месяц,
В медвежьем тулупе едет невеста,
Свадьбы справляешь,
Глухарями украсив
Тройки дугу.
Голые рощи. Сосна одиноко
Темнеет. Ворон на ней.
После пойдут уже **братчины**.
Брага и хмель на столе.
Бороды политы серыми каплями,
Черны меды на столе.
За ними **зимник** –
Умник в тулупе.

58) «РУЧЕЙ С ХОЛОДНОЮ ВОДОЙ», 1920-1921

[...]
Прощай, ночная темнота,
Когда и темь и буйволы

Одной чернели тучей,
И каждый вечер натыкался я рукой
На их рога крутые,
Кувшин на голове
Печальнооких жен
С медлительной походкой.

59) «СИЯЮЩАЯ ВОЛЬЗА», 1918

Сияющая **вольза**
Желаемых ресниц
И ласковая **дольза**
Ласкающих десниц.
Чезори голубые
И **нрови** своенравия.
О, **мраво!** Моя **моролева**,
На озере синем — **мороль**.
Ничтрусы — туда!
Где плачет **зороль**.

60) «СКИФСКОЕ», 1908

Что было — в водах тонет.
И **вечерогривы** кони,
И **утровласа** дева,
И нами всхожи севы.
[...]
И конь, чья ярь испытана,
Грозит врагу копытами.
Свирепооки кони,
И кто-то, кто-то стонет.
[...]

61) «СЛОВАРЬ ЦВЕТОВ», 1913

На эти златистые пижмы
Росистые волосы выжми.
Воскликнет насмешливо: «Только?» —
Серьгою воздушная ольха.
Калужниц больше черный холод,
Иди, позвал тебя Рогволод.
Коснется калужницы дремя,
И станет безоблачным время.
Ведь мною засушено **дрмя**
На память о старых богах.
Тогда серебристое племя
Бродило на этих лугах.

Подъемля медовые хоботы,
Ждут ножку богинины чеботы.
И белые ель и березы,
И смотрят на небо дерезы.
В траве притаилась дурника,
И знахаря ждет молодика.
Чтоб лаком лугов молодиться,
Пришла на заре молодица.
Род конского черепа — кость,
К нему наклоняется жость.
Любите носить все те имена,
Что могут **онежиться** в Лялю.
Деревня сюда созвана,
В телеге везет свою кралю.
[...]
Своей голубой королевы.
Но и в цветы запрятав низ рук,
Та, смугла, встает, как призрак.
«Ты священна, **Смуглороссия**», —
Ей поют цветов колосья.
И пахло кругом мухомором и дремой,
И пролит был запах смертельных черемух.
Эй! Не будь сурова, не будь сурова,
Но будь проста, как вся дуброва.

62) «СМЕРТЬ КОНЯ», 1918

И даже
В продаже
Конского мяса
Есть «око за око»
И вера в пришедшего Спаса.
Грубеем
И тихо **гробеем**.
[...]

63) «СНЕЖНО-МОГУЧАЯ КРАСА...», 1912

Снежно-могучая краса
С красивым сном широких глаз,
Твоя полночная коса
Предстала мне в безумный час.
Как обольстителен и черен
Сплетенный радостью венки,
Его оставил, верно, ворон,
В полете долгом одинок.
И стана белый этот снег

Не для того ли строго пышен,
Чтоб человеку человек
Был звук миров, был песнью слышен?

64) «СОН ЛИХАЧА», 1911

Зачем я сломил
Тело и крыло
Летевшей **бабурки**?
Плачет село
Над могилой девчурки.

65) «СТРАНУ ЛЕБЕДИЮ ЗАБУДУ Я...», 1915-1916

Страну Лебедию забуду я
И неги трепетных Моревен.
Про **Конецарство**, ведь оттуда я,
Доверю звуки моей цеве.
Где конь благородный и черный
Ударом ноги рассудил,
Что юных убийца – упорный,
Жуя, станет жить, медь удил.
Где конь **звероокий** с волной белоснежной
Стоит, как судья у помоста,
И дышло везут колесницы тележной
Дробь злодеев и со ста.
И **гривонос** благородный
Свое доверяет копыто
Ладони покорно холодной,
А чья она – всеми забыто.
[...]

66) «С УТРОБОЙ МЕДНОЮ», 1921

С утробой медною
Верблюды,
Тебя ваял потомок Чингисхана.
В пустынях белых, с шелестом сухих бумаг,
Письменного стола
Колючей мысли вьюк несешь
(Кузнец случайно ли забыл дать удила?)
Туда, где звон чернильных струй,
На берега озер **черниловодных**,
[...]

67) «СЫНОВЕЕТ НОЧИ СИНЕВА», 1920

Сыновеет ночей синева,
Веет во всё любимое,
И кто-то томительно звал,
Про горести вечера думая.
Это было, когда золотые
Три звезды зажигались на лодках
И когда одинокая туя
Над могилой раскинула ветку.
Это было, когда великаны
Одевались алой чалмой
И моряны порыв беззаконный,
Он прекрасен, не знал почему.
Это было, когда рыбаки
Запевали слова Одиссея
И на вале морском вдалеке
Крыло подымалось косое.

68) «ТАМ, ГДЕ ЖИЛИ СВИРИСТЕЛИ», 1908

Там, где жили свиристели,
Где качались тихо ели,
Пролетели, улетели
Стая легких **времирей**.
Где шумели тихо ели,
Где **поюны** крик пропели,
Пролетели, улетели
Стая легких времирей.
В беспорядке диком теней,
Где, как морок старых дней,
Закружились, зазвенели
Стая легких времирей.
Стая легких времирей!
Ты **поюнна** и **вабна**,
Душу ты пьянишь, как струны,
В сердце входишь, как волна!
Ну же, звонкие поюны,
Славу легких времирей!

69) «ТАТЛИН, ТАЙНОВИДЕЦ ЛОПАСТЕЙ», 1916

Татлин, тайновидец лопастей
И винта певец суровый,
Из отряда **солнцеловов**.
Паутинный дол снастей
Он железною подковой

Рукой мертвой завязал
В **тайновиденье** щипцы.
Смотрят, что он показал,
Онемевшие слепцы.
Так неслышанны и вещи
Жестяные кистью вещи.

70) «ТЕНЬ В САДУ», 1911-1912

[...]
Как чей-то меч железным звуком,
Недавно здесь ударил долг.
И, осужденный к долгим мукам,
Я головой упал, умолк.
На берега отчизны милой
Бросал я пену и буруны.
Теперь поник главою хилой,
Тростник главою **желтострунный**.
[...]

71) «УСАДЬБА НОЧЬЮ, ЧИНГИСХАНЬ!», 1916

Усадьба ночью, **чингисхань!**
Шумите, синие берёзы.
Заря ночная, **заратустрь!**
А небо синее, **моцарть!**
И, сумрак облака, будь Гойя!
Ты ночью облако, **роопсь!**
Но смерч улыбок пролетел лишь,
Когтями криков хохоча,
Тогда я видел палача
И озираю ночью смел тишь.
И вас я вызвал **смелоликих,**
Вернул утопленниц из рек.
Их незабудка громче крика
Ночному парусу изрек.
Ещё плеснула сутки ось,
Идёт вечерняя громада.
Мне снилась девушка-лосось
В волнах ночного водопада.
Пусть сосны бурей **омамаены**
И тучи движутся – Батыи,
Идут слова – молчаний Каины,
И эти падают святые.
И тяжелой походкой на каменный бал
С дружиною шёл голубой Газдрубал.

72) «Э-э! Ы-ым!», 1921

[...]

Весенних запахов и ветров пулемет –
Очнись, мыслитель, есть и что-то –
В нахмуренные **лббы** и ноздри,
Ноздри пленяя пулями красоты обоняния,
Стучал проворно «ту-ту-ту».

[...]

73) «Я ВИДЕЛ, БАБР СИДЕЛ У РОЩИ...», 1922

Я видел, **бабр** сидел у рощи
И с улыбкой дышал в ствол свирели.
Ходили, как волны, звериные мощи
И надсмешкой взоры горели.
И с наклоном изящным главы
Ему говорила изящная дева.
Она говорила: «О бабры и львы!
Вам не хватает искусства напева».

74) «Я И РОССИЯ», 1921-1922

Россия тысячам тысяч свободу дала.
Милое дело! Долго будут помнить про это.
А я снял рубаху,
И каждый зеркальный небоскреб моего волоса,
Каждая скважина
Города тела
Вывесила ковры и кумачевые ткани.
Гражданки и граждане
Меня – государства
Тысячеоконных кудрей толпились у окон.
Ольги и Игоря,
Не по заказу
Радуюсь солнцу, смотрели сквозь кожу.
Пала темница рубашки!
А я просто снял рубашку,
Дал солнце народам Меня!
Голый стоял около моря.
Так я дарил народам свободу,
Толпам загара.

75) «Я СЛАВЛЮ ЛЕТ ЕГО НАСИЛИЙ», 1908

Я славлю лет его насилий,
Тех крыл, что в даль меня носили,

Свод **синезначимой** свободы,
Под круги солнечных ободий,
Туда, под самый-самый верх,
Где вечно песен белый стерх.

ÖZGEÇMİŞ

Yulva Muhurcişi, 2006'da Aarsal Anadolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra aynı yıl İ.Ü. Rus Dil ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda lisans eğitimine başlamıştır. 2009 Mayıs-Haziran ayları arasında İletişim Yayınları'nda editörlük ve redaksiyon alanında staj görmüş, 2007-2011 yılları arasında Merkez Çeviri Ofisi'nde, 2011'de Yasaman Hukuk Bürosu'nda çevirmen olarak çalışmıştır. 2011 yılında lisans programını tamamlar tamamlamaz aynı yıl İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitime ve araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2012'de Rusya Federasyonu'nun yabancı öğrenciler için ayırmış olduğu federal bütçe bursunu kazanıp St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Rusça ve Öğretim Yöntemleri Bölümü'nde ikinci yüksek lisans programında eğitime başlamış, 2014'te önce Doç.Dr. İnnâ Nikolayevna Yerofeyeva tarafından yürütölen *Sanat Tarihi Söyleminde Renk Anlamları: Fonksiyonel-Semantik ve Lingvoköltürolojik Açıdan (Türkçe Karşılaştırmalı)* başlıklı yüksek lisans tezini, hemen sonrasında Doç.Dr. Gönöl Uzelli tarafından yürütölen *Rus Ressam N.N. Ge'nin Yapıtlarında İkonografik Çözömler* başlıklı yüksek lisans tezini savunarak İ.Ü.'de doktora programında eğitime devam etmiştir.

2016'da düzenlenen Jeo Költürel Alanda İnsani Yaklaşımlar adlı uluslararası sempozyuma *N.N. Ge'nin Yaratılarına Adanmış Sanat Tarihi Metinlerinde Renk İfadelerinin Dilsel Araçları* başlıklı bildiri, 2022'de Nijni Novgorod Üniversitesi ile ortaklaşa düzenlenen yuvarlak masa toplantısına Arş.Gör.Dr. İren Dilara Kongaz ile ortak yayımladıkları *A.S. Puşkin'in Bakır Atlısı: Peterburg İmgesi ve Şehrin Topluma Etkisi* başlıklı bildiri ile katılmıştır. Bunların dışında Aras Yayıncılık'tan çıkan Nikolay Marr'ın *Lazistan'a Yolculuk* (2016), Vasili Grossman'ın *Taşlar Ülkesine Yolculuk* (2017); İş Bankası Költür Yayınları'ndan çıkan Anton Çehov'un *Altıncı Koğuş* (2017), *Üç Yıl* (2018), *Hayatım* (2019) adlı öykülerini Rusçadan çevirmiştir.